This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

[illegible]

[illegible] ferrugineus [illegible]

[illegible] 6.300

[illegible] ferrugineus color [illegible] efficaces in [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] resonare [illegible]

[illegible] me [illegible] cicadis [illegible] cicad

me cum cicadis. [illegible]

[illegible] et

[illegible]

querulae. [illegible]

[illegible] sol. sub ard. [illegible]

Tamen [illegible] non [illegible] quia cano [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Maced. Ister. Rhodope [illegible]

[illegible]

a Danubio a Rhodope a Palu-
[illegible]

2989

To the Bodleian Library
from E. S. Dodgson,
of Jesus College, Oxford,
this 21st. day of June, 1916
Michael Maittaire,
who signs the dedication
of this edition wrote on
the Marbles of Oxford.
This work of his came
out first in the year 1715.

P. VIRGILII

MARONIS

OPERA.

LONDINI:

IMPENSIS F. & C. RIVINGTON, G. WILKIE, &
T. N. LONGMAN.

1798.

BODL. LIBR.
22 JUN 19[illegible]
OXFORD

HONORATISSIMO VIRO DOMINO

CAROLO

COMITI *SUNDERLAND*,

PRIVATI SIGILLI CUSTODI,

S. D.

MICHAEL MAITTAIRE.

NON diù eſt, ex quo Catullum, Tibullum ac Propertium ſub tui Nominis patrocinio, COMES ILLUSTRISSIME, emiſi; palàmque teſtatus ſum, quantùm tibi deberet Editio recens Horatiana. Beneficia priora novis cumulâſti, *ſemper in* rei literariæ ſubſidium

pronus. Acceptis a Te nuper duobus impreſſis Virgilii codicibus antiquiſſimis & (quantùm hactenùs ſcire licuit) primis, nemo occurrit, in cujus clientelam hunc Poetarum Principem jam in publicum prodeuntem poſſim magìs merito jure tradere, quàm Tuam, cujus ope adornatus eſt. Si, quod ex illis codicibus excerpſi, Lectoribus eruditis placeat, id omne Tibi acceptum referant velim; ſin minus, tota in me transferatur culpa, qui iis adjumentis non ſatìs rectè uſus fuerim.

Vale, VIR NOBILISSIME: quique de literatis omnibus benè mereri enixè ſtudes; patere, ut illius claſſis infimus eam, quam hactenus inivi, gratiam in his Philologicis laboribus promovendis apud Te ſemper conſequi pergam.

1715. *Cal. Sept.*

P. MARONIS VIRGILII

VITA,

Ex Servio, Donato, Quintiliano, Agelio, & reliquis: utì habetur in Edit. Virgil. 1472.

PUBLIUS MARO VIRGILIUS ortus patre Marone, matre Maiâ, Cn. Pomp. Magno & M. Lincinio conſulibus, urbe Mantuâ, quæ civitas eſt Venetiæ: Virgilius autem appellatus: vel quòd mater virgam lauream parere ſomniaſſet; vel quòd virga populea, ubi ortus eſſet, terræ compacta proximas arbores creſcendo mirificè ſuperâſſet. Diverſis in locis litteris operam dedit. Nam Cremonæ, Mediolani, & Neapoli ſtuduit. Fuit autem adeò verecundiſſimus, ut ex moribus cognomen acciperet; nam dictus Parthenias i. omni vitâ probatus. Impatiens verò libidinis fuit: & amâſſe fertur Cebetem grammaticum & Alexandrum poëtam pueros; ſed non aliter quàm Socrates Alcibiadem, aut pater filios. Primus ejus verſus diſtichon in Baliſtam Latronem ludi magiſtrum. Dehinc compoſiti ſunt ab eo libelli: Cirna (*lege* Ceiris) Ætna, Culex, Priapeia, Cathaleton (*lege* Catalecton) Copa, Diræ, Epigrammata. *Poſteà ortis bellis* civilibus inter Antonium & Au*guſtum, & finitis,* Auguſtus agros Cremonenſium, qui

quia pro Antonio ſenſerant, diſtribuit militibus: & cùm non ſufficerent, addidit agros Mantuanos propter vicinitatem. Sed Virgilius uſus poſteà patrocinio Mecænatis & Pollionis agrum recepit; non minimo ſui capitis periculo, quoniam ab Ario Centurione fertur fuiſſe præcipitatus in Mincium. Demum ſuaſu Pollionis, Bucolicum carmen ſcripſit; eumque poſt triennium ſcriptum emendavit. Item Mecænas propoſuit Georgica; quæ ſeptennio perfecit, atque emendavit. Poſteà ab Auguſto propoſitâ Æneïde, undecim annis illi incubuit, nec emendavit; morienſque teſtamento eam comburi mandavit. Auguſtus verò, ne tantum opus periret, Tuccam & Varrum hâc lege juſſit emendare, ut ſuperflua demerent, & nil adderent. Undè intuemur aliquos verſus detractos in principio, ut *Ille ego qui quondam*, & in ſecundo, (v. 566.) ibi *Aut ignibus ægra dedere*. Obiit 10 Cal. Octobris G. Setinio & Q. Lucretio conſulibus, Tarenti Apuliæ civitate, dum Metapontum videre cupit; ſeu Brundufii, dum Megaram videre voluiſſet, quorundam judicio invaletudine ex ſolis ardore contractâ: ſepultuſque Neapoli: ejuſque tumulo inſcriptum hoc diſtichon, ut ab eo ferunt compoſitum.

Mantua me genuit; Calabri rapuêre; tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Æmulos habuit Cornificium & quendam Fliſcum, quos rabulas appellavit. Et contra Æneïdem eſt liber Carbilii pictoris titulo Æneido-maſtrix; quem M. Vipranius a Mecænate ſuppoſitum refert. Herenius etiam Fauſtinus vitia ejus contraxit & furta. Sunt etiam Q. Octavii volumina, quibus annotantur, quos verſus & undè tranſtulerit. Commendatus autem dicitur fuiſſe a Cicerone, qui, cùm quoſdam ejus verſus audiſſet, inquit: *Magna ſpes altera Romæ*. Aſconius etiam Pedianus librum contra obtrectatores Virgilii ſcripſit; eumque defendit. Favorinus verò *philoſophus, ut refert* Agelius Libro XVII noctium

Atticarum, dicere ſolebat Virgilium verſus parere ritu moreque urſino. Ea enim beſtia ineffigiatam carnem pariens lambendo in propriam figuram animamque tranſmutat. Sic etiam quibus priùs congeſtis Virgilius ſupremam manum impoſuit, omni laude florere; quæ verò ab eo procraſtinata ſunt, à nullo poëtarum dignè atque integrè emendari poſſunt. Amicus autem poëtis ſui temporis fuit: Horatio, Propertio, Varro, Tuccæ & Gallo. Anſerem verò non tulit, quòd eſſet ſecutus partes Antonii. Leges eum ſummum poëtam Latinorum appellant. Et antiqui Romani nullum benè inſtitutum credebant, niſi priùs in Virgilio eſſet eruditus. Et ejus poëſim totius humanæ vitæ ſpeculum eſſe arbitrabantur. Quare lege feliciter.

P. VIRGILII MARONIS

VITA,

Per TIB. CLAUDIUM Donatum.

PUB. VIRGILIUS MARO parentibus modicis fuit, & præcipuè patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magi cujuſdam viatoris initio mercenarium, mox ob induſtriam generum tradiderunt: quem cùm agricolationi reique ruſticæ & gregibus præfeciſſet ſocer, ſylvis coëmundis & apibus curandis reculam auxit. Natus eſt Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Craſſo primùm coss. Iduum Octobrium die, in pago qui Andes dicitur, qui eſt à Mantuâ non procul. Prægnans mater ſomniavit Maia, enixam ſe laureum ramum, quem contactâ terrâ conſeſtim cerneret coaluiſſe, & excreviſſe illicò in ſpeciem

maturæ

maturæ arboris, refertæ variis pomis & floribus: ac ſequenti luce cùm marito rus propinquum petens, ex itinere divertit, atque in ſubjectâ foſsâ partu lævata eſt. Ferunt infantem, ut fuit editus, nec vagîſſe, & adeò miti vultu fuiſſe, ut haud dubiam ſpem proſperioris genituræ jam tùm indicaret. Et acceſſit aliud præſagium. Siquidem virga populea, more regionis in puerperiis, eodem ſtatim loco depacta, ita brevì coaluit, ut multò antè ſatas populos adæquârit. Quæ arbor Virgilii ex eo dicta atque conſecrata eſt; ſummâ gravidarum & fœtarum religione, ſuſcipientium ibi & ſolventium vota. Initio ætatis, id eſt, uſque ad ſeptimum annum Cremonæ egit: & XVII anno virilem togam cepit; illis Conſulibus iterum quibus natus erat. Evenitque, ut eo ipſo die Lucretius poëta decederet. Sed Virgilius Cremonâ Mediolanum, & indè paulò pòſt Neapolim tranſit. Ubi cùm literis & Græcis & Latinis vehementiſſimam operam dediſſet, tandem omni curâ omnique ſtudio indulſit medicinæ & mathematicæ. Quibus rebus cùm antè alios eruditior peritiorque eſſet, ſe in Urbem contulit, ſtatímque, magiſtri ſtabuli equorum Auguſti amicitiam nactus, multos varioſque morbos incidentes equis curavit. At ille in mercedem ſingulis diebus panes Virgilio, ut uni ex ſtabulariis, dari juſſit. Interea à Crotoniatis pullus equi miræ pulchritudinis Cæſari dono fuit miſſus: qui omnium judicio ſpem portendebat virtutis & celeritatis immenſæ. Hunc cùm aſpexiſſet Maro, magiſtro ſtabuli dixit, natum eſſe ex morboſâ equâ, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuiſſe inventum eſt. Quod cùm magiſter ſtabuli Auguſto recitâſſet, duplicari ipſi in mercedem panes juſſit. Cùm item ex Hiſpaniâ Auguſto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum *celeritatemque* futuram. Quo cognito, mandat iterum *Virgilio panes* duplicari. Dubitavit Auguſtus, *Octaviæ filius* eſſet, an alterius; idque Maronem

aperire poſſe arbitratus eſt, quia canum & equi naturam parenteſque cognôrat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domûs vocat, & ſolum rogat, an ſciat quiſnam eſſet, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. Novi, inquit Maro, te, Cæſar Auguſte, & fermè æquam cum diis immortalibus poteſtatem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo animo ſum, reſpondit Cæſar, ut, ſi verum pro rogatu dixeris, beatum te feliceinque reddam. Utinam, ait Maro, interroganti tibi vera dicere queam! Tunc Auguſtus: putant alii me natum Octavio: quidam ſuſpicantur alio me genitum viro. Maro ſubridens, Facilè, inquit, ſi impunè licenterque quæ ſentio, loqui jubes, id dicam. Affirmat Cæſar jurejurando, nullum ejus dictum ægrè laturum, imò non niſi donatum ab eo diſceſſurum. Ad hæc oculos oculis Auguſti infigens Maro, Faciliùs, ait, in cæteris animalibus qualitates parentum mathematicis & philoſophis cognoſci poſſunt; in homine nequaquàm poſſibile eſt: ſed de te conjecturam habeo ſimilem veri, ut quid exercuerit pater tuus, ſcire poſſim. Attentè exſpectabat Auguſtus quidnam diceret. At ille: Quantùm ego rem intelligere poſſum, piſtoris filius es, inquit. Obſtupuerat Cæſar, & ſtatim quo id pacto fieri potuerit, animo volvebat. Interrumpens Virgilius, Audi, inquit, quo pacto id conjicio: Cùm quædam enuntiârim prædixerimque, quæ intelligi ſcirique non niſi ab eruditiſſimis ſummiſque viris potuiſſent: tu, princeps orbis, item & item panes in mercedem dari juſſiſti: quod quidem aut piſtoris aut nati piſtore officium erat. Placuit Cæſari facetia. At deinceps, inquit Cæſar, non à piſtore ſed à rege magnanimo dona feres: illumque plurimi fecit, & Pollioni commendavit. Corpore & ſtaturâ fuit grandi, aquilino colore, facie ruſticanâ, valetudine variâ. Nam plerumque ab ſtomacho & faucibus ac dolore capitis laborabat: ſanguinem etiam ſæpiùs

ejecit;

ejecit; cibi vinique minimi. Fama eſt, eum libidinis pronioris in pueros fuiſſe. Sed boni ita eum pueros amâſſe putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, & Plato ſuos pueros. Verùm inter omnes maximâ dilexit Cebetem & Alexandrum: quem ſecundâ Bucolicorum eclogâ Alexim appellat; donatum ſibi ab Aſinio Pollione. Utrumque non ineruditum dimiſit: Alexandrum grammaticum, Cebetem verò & poëtam. Vulgatum eſt conſueviſſe eum cum Plotiâ Hieriâ. Sed Aſconius Pedianus affirmat, ipſum poſteà minoribus natu narrare ſolitum, invitatum quidem ſe à Vario ad communionem mulieris, verùm ſe pertinaciſſimè recuſâſſe. Cætera ſanè, vitâ & ore & animo, tam probum fuiſſe conſtat, ut Neapoli Parthenias vulgò appellaretur: ac, ſi quando Romæ, quò rariſſimè commeabat, viſeretur in publico, ſectantes demonſtranteſque ſe ſubterfugere ſolitum in proximum tectum. Bona autem cujuſdam exulantis offerente Auguſto, non ſuſtinuit accipere. Poſſedit propè centies ſeſtertiûm, ex liberalitatibus amicorum habuitque domum Romæ in Eſquiliis juxtà hortos Mecænatis: quamquam ſeceſſu Campaniæ Siciliæque plurimùm uteretur. Quæcumque ab Auguſto peteret, repulſa nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos jam grandis amiſit: ex quibus patrem oculis captum; & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum jam adultum, cujus exitum ſub nomine Daphnidis deflet. Inter cætera ſtudia, ut ſuprà diximus, medicinæ quoque, ac maximè mathematicæ, operam dedit. Egit & cauſam unam omninò, nec ampliùs quàm ſemel. Sermone tardiſſimum, ac penè indocto ſimilem fuiſſe, Meliſſus tradidit. Poëticam puer adhuc auſpicatus in Baliſtam ludi gladiatorii magiſtrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, diſtichon fecit:

Monte ſub hôc lapidum tegitur Baliſta ſepultus:
Nocte dieque tuum carpe viator iter.

Deinde

Deinde Catalecton, & Moretum, & Priapea, & Epigrammata, & Diras, & Culicem, cùm eſſet annorum quindecim. Cujus materia talis eſt: Paſtor fatigatus æſtu cùm ſub arbore obdormiſſet, & ſerpens ad illum proreperet e palude, culex provolavit, atque inter duo tempora aculeum fixit paſtori. At ille continuò culicem contrivit, & viſum ſerpentem interemit, ac ſepulcrum culici ſtatuit, & diſtichon fecit:

Parve culex, pecudum cuſtos, tibi tale merenti
Funeris officium, vitæ pro munere, reddit.

Scripſit etiam, de quâ ambigitur, Ætnam. Et mox, cùm res Romanas inchoâſſet, offenſus materiâ & nominum aſperitate, ad Bucolica tranſiit: maximè ut Aſinium Pollionem, Alfenum, Varium, & Cornelium Gallum celebraret: quia in diſtributione agrorum, qui poſt Philippenſem victoriam veteranis, triumvirorum juſſu, trans Padum dividebantur, indemnem ſe præſtitiſſent. Deinde Georgica in honorem Mecænatis edidit, cùm ſibi vix-dum noto opem tuliſſet adversùs Claudii veterani militis, vel, ut alii putant, Arii centurionis violentiam, à quo in altercatione litis agrariæ parùm abfuit quin occideretur. Noviſſimè autem Æneïdem aggreſſus eſt; argumentum varium & multiplex, & quaſi amborum Homeri carminum inſtar; præterea nominibus ac rebus Græcis Latiniſque commune, & in quo, quod maximè ſtudebat, Romanæ ſimul urbis, & Auguſti origo contineretur. Cùm Georgica ſcriberet, traditur quotidiè meditatos manè plurimos verſus dictare ſolitum, ac per totum diem retractando ad pauciſſimos redigere, non abſurdè carmen ſe urſæ more parere dicentem, & lambendo demum effingere. Æneïda proſâ priùs oratione formatam, digeſtamque in XII libros, particulatìm componere inſtituit, ut quidam tradunt. Alii ejus ſententiæ ſunt, ut exſtiment, eum, ſi diutiùs vixiſſet, quatuor & viginti libros uſque ad Auguſti tempora ſcripturum, atque alia quædam percurſurum; Auguſti verò geſta diligentiſſimè executurum:

quippe qui, dum ſcriberet, ne quid impetum moraretur, quædam imperfecta reliquit; alia leviſſimis verſibus ſcripſit: quos per jocum per tigillis vel tibicinibus interponi à ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec ſolidæ columnæ advenirent. Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit. Hic Tranſpadanam provinciam regebat: cujus favore, cùm veteranis Auguſti militibus Cremonenſium & Mantuanorum agri diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Factâ enim diſtributione, ſuos, ſeu Claudio ſed Ario datos, recuperavit. Hunc Pollionem maximè amavit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit, quippe qui invitatus ad cœnam, captus pulchritudine & diligentiâ Alexandri Pollionis pueri, eum dono accepit. Hujus Pollionis filium C. Aſinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poëtam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, & libris quatuor amores ſuos de Cytheride ſcripſit. Hic primò in amicitiâ Cæſaris Auguſti fuit: poſteà in ſuſpicionem conjurationis contrà illum adductus, occiſus eſt. Verùm uſque adeò hunc Gallum Virgilius amârat, ut quartus Georgicorum, à medio uſque ad finem, ejus laudem contineret. Quem, poſteà, jubente Auguſto, in Ariſtæi fabulam commutavit. Georgica ſeptennio Neapoli, Æneïda partìm in Siciliâ, partìm in Campaniâ duodecim confecit annis. Bucolica eo ſucceſſu edidit, ut in ſcenâ quoque per cantores crebrâ pronunciatione recitarentur. At cùm Cicero quoſdam verſus audiſſet, & ſtatim acri judicio intellexiſſet non communi venâ editos, juſſit ab initio totam eclogam recitari: quam cùm accuratè pernotâſſet, in fine ait; *Magnæ ſpes altera Romæ*. Quaſi ipſe linguæ Latinæ ſpes prima fuiſſet, & Maro futurus eſſet ſecunda. Quæ verba poſteà Æneidi ipſe inſeruit. Georgica, reverſo ab Actiacâ victoriâ Auguſto, atque reficiendarum virium causâ *Atellæ* commoranti, per continuum quatriduum legit, ſuſcipiente Mecænate legendi vicem,

quoties

s interpelkaretur ipſe vocis offenſione. Pro-
bat autem maximâ cum ſuavitate, & lenociniis
Seneca tradidit, Julium Montanum poëtam
n dicere, involaturum ſe quædam Virgilio, ſi
poſſet & os, & hypocriſim. Eoſdem enim
, eo pronuntiante, benè ſonare: ſine illo ina-
, quaſi mutos. Æneïdos vixdum cœptæ tanta
t fama, ut Sext. Propertius non dubitârit ſic
are:

edite Romani ſcriptores, cedite Graii,
Neſcio quid majus naſcitur Iliade.

ſtus verò, cùm tum fortè expeditione Cantabri-
ſſet, & ſupplicibus atque minacibus per jocum
efflagitaret, ut ſibi de Æneïde, ut ipſius verba
vel prima carminis hypographa, vel quodlibet
mitteret, negavit ſe facturum Virgilius: cui
multò pòſt, perfectâ demum materiâ, tres om-
bros recitavit: ſecundum videlicèt, quartum,
um. Sed hunc præcipuè ob Octaviam: quæ,
ecitationi intereſſet, ad illos de filio ſuo verſus,
rcellus eris, defeciſſe fertur: atque ægrè refo-
, dena ſeſtertia pro ſingulo verſu Virgilio dari
Recitavit & pluribus: neque frequenter, &
illa de quibus ambigebat, quò magis judicium
um experiretur. Erotem librarium & libertum
exactæ jam ſenectutis, tradunt referre ſolitum,
am in recitando eum duos dimidiatos verſus
êſſe eo tempore, & huic, *Miſenum Æoliden*,
le, *quo non præſtantior alter*. Item huic, *Ære*
iros, ſimili calore jactatum ſubjunxiſſe, *Martem*
cendere cantu: ſtatímque ſibi imperâſſe, ut u-
ue volumini adſcriberet. Bucolica Georgicaque
avit. Anno verò quinquageſimo ſecundo, ut
m manum Æneïdi imponeret, ſtatuit in Græ-
& Aſiam ſecedere, triennioque continuo om-
peram limationi dare, ut in reliquâ vitâ tan-
hiloſophiæ vacaret. Sed cùm aggreſſus iter A-
occurriſſet Auguſto ab oriente Romam rever-

b tenti,

tenti, unà cum Cæſare redire ſtatuit. Ac cùm Megaram vicinam Athenis oppidum, viſendi gratiâ peteret, languorem nactus eſt: quem non intermiſſa navigatio auxit, ita ut gravior indies, tandem Brundusium adventârit: ubi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octob. C. Sentio & Q. Lucretio coſs. Qui cùm gravari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſæpè & magnâ inſtantiâ petivit, crematurus Æneïda: quibus negatis, teſtamento comburi juſſit, ut rem inemendatam imperfectamque. Verùm Tucca & Varius monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Vario, ac ſimul Tuccæ, ſcripta ſub eâ conditione legavit, ne quid adderent quod à ſe editum non eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Voluit etiam ſua oſſa Neapolim transferri, ubi diù & ſuaviſſimè vixerat, ac extremâ valetudine hoc ipſe ſibi epitaphium ſecit diſtichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuêre, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Tranſlata igitur juſſu Auguſti ejus oſſa, prout ſtatuerat Neapolim fuêre, ſepultaque viâ Puteolanâ intrà lapidem ſecundum, ſuoque ſepulcro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt. Hæredes fecit ex dimidiâ parte Valerium Proculum, fratrem ex alterâ parte, ex quartâ Auguſtum, ex duodecimâ Mecænatem, ex reliquâ L. Varium, & Plotium Tuccam, qui ejus Æneïdem poſt obitum, prout petiverat, juſſu Cæſaris emendaverunt. Nam nullius omninò ſententiâ crematu Æneïs digna viſa fuit: de quâ re Sulpicii Carthaginenſis exſtant hujuſmodi verſus:

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Variuſque ſimul: tu maxime Cæſar,
Non ſinis, & Latiæ conſulis hiſtoriæ.
Infelix gemino cecidit propè Pergamos igni,
Et penè eſt alto Troja cremata rogo.

Exſtant & Auguſti de ipsâ eâdem re verſus plures & clariſſimi: quorum initium eſt:

Ergone

Ergone ſupremis potuit vox improbæ verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?

Et paulo poſt:

Sed legum ſervanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potiùs legum veneranda poteſtas,
Quàm tot congeſtos noctesque diesque labores
Hauſerit una dies. Et ea quæ ſequuntur.

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod & Maro præceperat, ſed ſummatìm emendavit, ut qui verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſupplere conati, non perindè valuerunt ob difficultatem: quòd omnia ferè apud eum hemiſtichia, præter illud, *Quem tibi jam Troja peperit*, ſenſum videntur habere perfectum. Niſus grammaticus audîſſe ſe à ſenioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutâſſe, & qui tùm ſecundus erat, in tertium locum tranſtuliſſe: etiam primi libri correxiſſe principium, his demptis verſibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ
Carmen, & egreſſus ſylvis vicina coëgi,
Ut quamvìs avido parerent arva colono;
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.

Obtrectatores Virgilio nunquam defuerunt. Nam nec Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam reſcripſit Antibucolica, duas modò Eclogas, ſed inſulſiſſimè παρῳδήσας. Quarum prioris initium eſt:

Tityre, ſi toga calda tibi eſt, quo tegmine fagi?

Sequentis,

Dic mihi Damœta, cujum pecus, anne Latinum?
Non, verùm Ægonis, noſtri ſic rure loquuntur.

Alius, recitante eo ex Georgicis, *Nudus ara, ſere nudus*; *ſubjecit, habebis frigora, febrem.*

Eſt & adverſùs Æneïda liber Carbilii Pictoris, titulo *Æneïdomaſtix*. M. Vipranius eum à Mecænate

 ſuppo-

ſuppoſitum appellabat novæ κακοζηλίας repertorem; dicebatque neque tumidum eſſe, neque exilem, ſed communibus verbis opus illud confeciſſe. Herennius vitia ejus tantùm contraxit, Petilius Fauſtinus furta. Sunt & Q. Octavii Aviti volumina, quibus annotantur, quos & undè verſus tranſtulerit. Aſconius Pedianus libro, quem contra obtrectatores Virgilii ſcripſit, pauca admodùm ei objecta ponit. Et potiſſimum, quòd non rectè hiſtoriam contexuit, & quòd pleraque ab Homero ſumpſit. Sed hoc crimen ſic defendere aſſuetum ait: Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verùm intellecturos, facilius eſſe Herculi clavam, quàm Homero verſum ſurripere: & tamen deſtinâſſe ſecedere, ut omnia ad ſatietatem malevolorum decideret. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorùm atque eruditorum fuiſſe, & uſque adeò invidiæ expertum fuiſſe, ut ſi quid eruditè dictum inſpiceret alterius, non minùs gauderet, ac ſi ſuum fuiſſet: neminem vituperare, laudare bonos: eâ humanitate eſſe, ut, niſi perverſus maximè, quiſque illum non diligeret modò, ſed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Ejus bibliotheca non minùs aliis doctis patebat, ac ſibi: illudque Euripidis antiquum ſæpè uſurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc eſt, communia amicorum eſſe omnia. Quare coævos omnes poëtas ita adjunctos habuit, ut cum inter ſe plurimùm invidiâ arderent, illum unà omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anſer verò, quoniam Antonii partes ſecutus eſt, illum non obſervâſſe dicitur. Cornificius ob perverſam naturam illum non tulit. Gloriæ verò adeò contemptor fuit: cùm quidam verſus quoſdam ſibi adſciberent, eâque re docti haberentur, non modò ægrè non ferebat, imò voluptuoſum id illi erat. Cùm enim diſtichon, quod laudem felicitatémque Auguſti continebat, feciſſet, valviſque non nominato auctore affixiſſet, (*id erat ejuſmodi,*

Nocte pluit totâ, redeunt ſpectacula manè:
Diviſum imperium cum Jove Cæſar habet.)

diù quæritans Auguſtus, conjuſnam hi verſus eſſent, eorum auctorem non inveniebat. Bathyllus verò poëta quidam mediocris, tacentibus aliis, ſibi adſcripſit. Quamobrem donatus honoratuſque à Cæſare fuit. Quod æquo animo non ferens Virgilius, iiſdem valvis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis.* Poſtulabat Auguſtus, ut hi verſus complerentur: quod cùm fruſtrà aliqui conati eſſent, Virgilius, præpoſito diſticho, ſic ſubiunxit:

Hos ego verſiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Quo cognito, aliquamdiù Bathyllus Romæ fabula fuit, Maro verò exaltatior. Cùm is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; reſpondit, ſe aurum colligere de ſtercore Ennii. Habet enim poëta ille egregias ſententias ſub verbis non multùm ornatis. Interroganti Auguſto, quo pacto civitas feliciter gubernaretur: Si prudentiores, inquit, temonem tenuerint, & boni malis præponantur: itaque optimi ſuos habeant honores, nulli tamen aliorum injuſti quidquam fiat. At Mecænas: Quid, inquit, Virgilii, ſatietatem homini non affert? omnium rerum, reſpondit, aut, ſimilitudo aut multitudo ſtomachum facit, præter intelligere. Idem interrogavit: Quo pacto quis altam felicemque fortunam ſervare poteſt? Cui Maro: Si, quantùm honore ac divitiis aliis præſtantior ſit, tantâ liberalitate & juſtitiâ alios ſuperare nitatur. Solitus erat dicere, nullam virtutem commodiorem homini eſſe patientiâ: ac nullam aſperam adeò eſſe fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. Quam ſententiam in quinto Æneidos inſeruit:

Nate deâ, quò fata trahunt retrahuntque, ſequamur:
Quidquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Cùm quidam ejus amicus, Cornificii in eum maleſic-

ta & inimicitias ſibi enarraret: Quam putas, inquit, eſſe hujuſce malevolentiæ cauſam? Nam nequè unquam Cornificium offendi, & eum amo. An, inquit, Heſiodi ſententiæ non meminiſti, ubi ait, Architectum architecto invidere, & poëtam poëtæ: De malis, inquit, Græcus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magnâ cum laude & gloriâ vindictam in manu habeo. Majore enim curâ virtuti intendam: atque quò elegantior ego fiam, eò vehementiùs invidiâ rumpetur. Erat Auguſto familiaris Philiſtus quidam, orator, & poëſin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non ut verum dignoſceret, quod Socrates facere conſuevit, ſed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis ſalibuſque vexabat. Quare ille ſæpè aut tacibundus diſcedebat, aut ſuffuſus pudore tacebat. Verùm, cùm Auguſto audiente elinguem illum diceret, & cauſam etiam ſuam, ſi linguam haberet, defendere nequire; Tace, inquit, rabula. Nam hæc mea taciturnitas defenſorem cauſarum mearum Auguſtum fecit & Mecænatem: & eâ tubâ, cùm volo, loquor, quæ ubiquè & diutiſſimè audietur. Tu loquacitate non modò aures hominum, ſed muros rumpis. Auguſtus vero Philiſtum gravi vultu increpavit. Tunc Maro, ſi tempus, Cæſar, inquit, tacendi hic ſciret, rarò loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi cùm taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis proſit. Nam qui contendit, & an contentionis finis utilis ſit, non novit, ſtultis illum annumerandum ſapientes putant. Poſteaquàm Auguſtus ſummâ rerum omnium potitus eſt, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, & omnem poteſtatem annuis conſulibus, & ſenatui remp. reddere: in quâ re diverſæ ſententiæ conſultos habuit, Mecænatem & Agrippam. Agrippa enim utile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem longâ oratione contendit: quod Mecænas de-

hortari

hortari magnopere conabatur. Quare Auguſti animus & hinc ferebatur & illinc. Erant enim diverſæ ſententiæ, variis rationibus firmatæ. Rogavit igitur Maronem, an conferat privato homini, ſe in ſuâ reipub. tyrannum facere. Tum ille, Omnibus fermè, inquit, remp. aucupantibus moleſta ipſa tyrannis fuit, & civibus: quia neceſſe erat propter odia ſubditorum, aut eorum injuſtitiam, magnâ ſuſpicione magnoque timore vivere. Sed ſi cives juſtum aliquem ſcirent quem amarent plurimùm, civitati id utile eſſet, ſi in eo uno omnis poteſtas foret. Quare ſi juſtitiam, quod modò facis, omnibus in futurum nullâ hominum factâ compoſitione diſtribues; dominari te, & tibi conducet, & orbi. Benevolentiam enim omnium ita habes, ut deum te & adorent, & credant. Ejus ſententiam ſecutus Cæſar principatum tenuit. Audivit à Scirone præcepta Epicuri: cujus doctrinæ ſocium habuit Varium. Quamvìs diverſorum Philoſophorum opiniones libris ſuis inſeruiſſe de animo maximè videatur, ipſe tamen fuit Academicus: nam Platonis ſententias omnibus aliis prætulit.

Nunc quoniam de auctore ſummatìm diximus, de ipſo jam carmine dicendum videtur: quod bifariàm tractari ſolet, hoc eſt, & ante opus, & in ipſo opere. Ante opus, titulus, cauſa, intentio. Titulus, in quo quæritur, cujus ſit. Cauſa, unde ortum ſit, & quare hoc potiſſimum ſibi ad ſcribendum poëta præſumpſerit. Intentio, in quâ cognoſcitur quid efficere conetur poëta. In ipſo opere ſanè tria ſpectantur; numerus, ordo, explanatio. Quamvìs igitur multa ψευδογραφῆ, id eſt, falsâ inſcriptione, ſub alieno nomine ſunt prolata, ut Thyeſtes tragœdia hujus poëtæ, quam Varius edidit pro ſuâ, & alia hujuſcemodi; tamen Bucolica liquidò Virgilii eſſe minimè dubitandum eſt: præſertim cùm ipſe poëta, tanquam hoc metuens, principium hujus operis & in principio Æneidos & in alio carmine ſuum eſſe teſtatus ſit, dicens:

Ille

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ,
& reliqua. &,

Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventâ,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & rectè appellari, vel hoc ſolum indicium ſuffecerit, quòd hôc eodem nomine apud Theocritum cenſeantur. Verùm ratio quoque demonſtranda eſt. Tria ſunt paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi ſunt, αἰπόλοι dicuntur à Græcis: iidem à nobis caprarii: paulò honoratiores, qui ποιμένες, id eſt, opiliones dicuntur: honeſtiſſimi, & maximi, βεκόλοι, quos bubulcos dicimus. Undè igitur magìs debuit paſtorali carmini nomen imponi, quàm ab eo gradu qui apud paſtores excellentiſſimus invenitur? Cauſa dupliciter inſpici ſolet: ab origine carminis, & à voluntate ſcribentis. Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam cauſam ferunt. Sunt enim, qui à Lacedæmoniis paſtoribus Dianæ primum carmen hoc redditum dicant, cùm eidem Deæ, propter bellum, quod toti Græciæ illo tempore Perſæ inferebant, exhiberi per virgines de more ſacrâ non poſſent. Alii ab Oreſte circà Siciliam vago, id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipſum atque paſtores: quo tempore de Scythiâ cum Pylade fugerat, ſurrepto numinis ſimulacro, & celato in faſce lignorum. Undè Faſcelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud cujus aras Oreſtes per ſacerdotem ejuſdem numinis Iphigeniam ſororem ſuam à patricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, paſtorali ſcilicet Deo, quâ tempeſtate Admeti boves paverat. Alii Libero, Nympharum ſcilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet ruſticum carmen. Alii Mercurio Daphnidis patri, paſtorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipſum poëtam. Alii in honorem Panos ſcribi putant peculiariter paſtoralis Dei, item Sileni, Sylvani, atque Faunorum. Quæ cùm omnia dicantur, illud erit probatiſſimum, Bucolicum

licum carmen originem ducere à priſcis temporibus, quibus vita paſtoralis exercita erat: & ideò velut aurei ſæculi ſpeciem in hujuſmodi perſonarum ſimplicitate cognoſci: & meritò Virgilium, proceſſurum ad alia carmina, non aliunde cœpiſſe, niſi ab eâ vitâ quæ prima in terris fuit. Nam poſteà rura culta, & ad poſtremum pro cultis & feracibus terris bella ſuſcepta: quod videtur Virgilius in ipſo ordine operum ſuorum voluiſſe monſtrare, cùm paſtores primò, deinde agricolas canit, & ad ultimum bellatores. Reſtat, ut, quæ cauſa voluntatem attulerit poëtæ Bucolica potiſſimùm ſcribendi, conſideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti & admiratione ejus allectus eſt: aut ordinem temporum eſt ſecutus ergà vitam humanam, ut ſuprà diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας Græci vocant; ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus, μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium, qui in omni genere prævaluerit, Bucolica primùm, Georgica ſecundùm, Æneida tertiùm voluiſſe conſcribere. Aut ideò potiùs primò Bucolica ſcripſit, ut in ejuſmodi carmine, quod & paulò liberius, & magìs validum, quàm cætera, eſt, faculatem haberet captandæ Cæſaris indulgentiæ, recuperandique agri quem amiſerat. Ob hanc cauſam die tertio Iduum Martiarum C. Cæſare interfecto, cùm Auguſtum Cæſarem penè puerum veterani milites, non abnuente Senatu, ſibi ducem conſtituiſſent, exorto bello civili, Cremonenſes cum cæteris ejuſdem ſtudii, adverſarios Auguſti Cæſaris adjuverunt. Undè factum eſt, ut cùm victor Auguſtus in eorum agros veteranos deduci juſſiſſet, non ſufficiente agro Cremonenſium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam partem ſuorum finium perdiderint, eò quòd vicini Cremonenſibus fuerant. Sed Virgilius Auguſti familiaritate ſuoque carmine fretus, centurioni Ario obſiſtere auſus eſt. Ille ſtatìm, ut miles, ad gladium manum admovit. Cùmque ſe *in fugam proripuiſſet* poëta, non priùs perſequendi finis

nis fuit, quàm ſe in fluvium Virgilius conjeciſſet. Sed poſtea, Mecænate, & Pollione, & ipſo Auguſto faventibus, agros ſuos recepit. Intentio libri, quam σκοπὸν Græci vocant, imitatione Theocriti poëtæ conſtituitur, qui Siculus, & Syracuſanus fuit. Eſt intentio etiàm in laudem Cæſaris, & principum cæterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: undè, ut & delectationem & utilitatem finis contineret, ſecundùm præcepta cuncta confecit. Quæri ſolet, cur non plures quàm decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui conſideraverit ætatem ſcenarum paſtoralium, quæ ultrà hunc numerum non poteſt proferri; præſertìm cum ipſe poëta circumſpectior Theocrito, ut ipſa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga quæ Pollio inſcribitur, minùs ruſtica videatur, cùm ipſam ſic præſtruat ipſe dicens, *Sicelides Muſæ, paulò majora canamus:* & idem ſimiliter in aliis duabus facit. Illud tenendum eſſe prædicimus in Bucolicis Virgilii, nequè nuſquàm, nequè ubiquè aliquid figuratè dici, hoc eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Cæſaris & amiſſos agros hæc Virgilio conceduntur, cùm Theocritus, quem hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omniò conſcripſerit. Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifeſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus propriè Bucolicæ VII eſſe creduntur: nam tres ultimæ propriè Bucolicæ dici non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, & privatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, & dicitur Palæmon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta, metamorphoſin, & dicitur Varus, & Silenus. Septima, amores diverſorum ſexuum, & dicitur Corydon. Octava Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona continet poëtæ conqueſtionem de amiſſo agro,

& dici

tur Mœris. Decima deſiderium Galli, & di-
3allus. Quod ad ordinem ſpectat, illud ſcire
mus, in primâ tantùm, & ultimâ Eclogâ poë-
oluiſſe ordinem ſervare: quoniam in alterâ prin-
a conſtituit: ut in Georgicis ait, *Tityre te patu-
ini ſub tegmine fagi*. In alterâ oſtendit finem:
e quaſi dicat, *Extremum hunc, Arethuſa, mihi con-
ilotem.* Verùm, inter ipſas Eclogas, paſtoralem
iptumque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt.
unt qui dicant, initium Bucolici carminis non
eſſe; ſed, *Prima Syracuſio dignata eſt ludere ver-*
iupereſt explanatio: ad quam antequàm venia-
illud dixerim, tenue eſſe Bucolicum carmen, &
adeò ab heroico charactere diſtare, ut verſus
ie hujus carminis ſuas quaſdam cæſuras habe-
& ſuis legibus diſtinguantur. Nam cùm tribus
tur metrum, cæſurâ, ſcanſione, modificatione;
it Bucolicus verſus, niſi in quo & pes primus
n orationis abſolverit: & tertius trochæus fue-
cæſura, & quartus pes dactylus magìs quàm
eus partem orationis terminaverit, quintus &
s pes ex integris dictionibus fuerit: quod Vir-
à Theocrito ſæpè ſervatum, victus operis dif-
ate, neglexit. In ſolo principo, incertum in-
â an caſu, has cæſuras ſervavit. Nam, *Tityre*,
lus partem orationis abſolvit, *tu patu*, *læ recu*,
m Trochæum, quamvìs de compoſitâ dictione
ſit: *bans ſub* quartum ſpondeum pro dactylo.
ſubjunxit, *tegmine fagi*, terminatis partibus ora-
integrum comma perfecit: cujus rei diligentiam
in Theocriti omnibus fermè verſibus admirari.
erò ſuprà dicta acri judicio diligenterque con-
rit, facilè intelliget, quæ in Georgicis intentio,
e finis fuerit: nec minùs etiam in Æneide. Po-
s ſtyli genera tria ſunt. Aut enim activum vel
ivum, quod Græi δραματικὸν appellant, in quo
æ loquentes introducuntur ſinè poëtæ interlo-
e: ut ſunt tragœdiæ, & comœdiæ: δρᾶν enim
Græca

Græcæ agere dicitur: quo genere ſcripta eſt pri
Tityre, &c, Quò te Mœri pedes. Aut enarrativum,
Græci διηγηματικὸν appellant; in quo poëta ipſe
quitur ſine interpoſitione perſonæ, ut tres primi G
gicon libri, item Lucretii carmina. Aut comm
vel mixtum, quod Græci μικτὸν appellant: ubi &
ëta ipſe loquitur, & introductæ perſonæ: ut eſt
gilii Æneis.

Ex Editione Virgil. 1472.

GALLI CORNELII AD OCT.

DE MORTE VIRGILII.

Temporibus lætis triſtamus, maxime Cæſar,
  Hôc uno amiſſo, quem gemo, Virgilium.
Qui vetuit relegi, ſi tu patiare, libellos,
  In quibus Æneam condidit ore ſacro.
Roma rogat, precibuſque * iddem tibi ſupplicat orbis,
  Ne pereant flammis tot monumenta ducum.
Atque iterum Trojam, ſed major, flamma cremabit.
  Fac laudes Italûm, fac tua facta legi.
Æneidemque ſuam fac major nuncius ornet.
  Plus ſatis poſſunt Cæſaris ora Dei.

* *Sic in vetuſtâ illâ Editione.*

OCT.

OCT. AU. CÆ. RES.

ERGONE ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis!
Ah ſcelus indignum! ſolvetur litera dives?
Et poterunt ſpectare oculi? nec parcet honori
Flamma ſuo? ductumque operi ſervabit amorem?
Pulcher Apollo, veta. Muſæ, prohibete, Latinæ.
Liber, & alma Ceres, ſuccurrite. veſter in armis
Miles erat: veſter docilis per rura colonus.
Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Æſtas:
Quid pater Autumnus, quid Bruma noviſſima ferret.
Arbuta formavit: ſociavit vitibus ulmos:
Curavit pecudes: apibus ſua caſtra dicavit.
Hæc dedit, * ut perimant ipſum: ſi dicere fas eſt.
Sed legum eſt ſervanda fides. ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potiùs legum veneranda poteſtas,
Quàm tot congeſtas noctesque dieſque laboris
Hauſerit una dies, ſupremaque verba parentis,
† Amittat vigilâſſe ſuum. ſi fortè ſuperbus
Erravit in morte ‡ piger: ſi lingua locuta eſt
Neſcio quid titubante animo, non ſponte, ſed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui:
Si mens cæca fuit: iterum ſentire ruinas
Troja ſuas, iterum cogetur reddere voces?
Ardebit miſeræ poſt vulnera vulnus Eliſæ?

* al. *ut pereant? ipſum*

† al. *Amittant*

‡ al. *dolor*

Tam

m ſacrum ſolvatur opus ? tot bella, tot enſes
cineres dabit hora nocens, & fervidus error ?
c hùc, Pierides, date flumina cuncta: * *ſapores*
pirent in ignes. vivat Maro † ductus ubique;
gratuſque ſui: ſtudiorumque invidus orbi,
factus poſt fata nitens: quod juſſerat ille,
vetuiſſe meum. ‡ ſatìs eſt poſt tempora vitæ.
ò ſit æternus, totâ reſonante Camœnâ.
rmen & in populo & Divi ſub numine nomen
udetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur.

* *Hæc mihi valde videntur depravata,*

† *doctus*

‡ *ſacer eſt poſt tempora vitæ.*

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] lui [illegible] nos [illegible]
[illegible] ~~Deus~~
6.7. [illegible]
[illegible] 11 [illegible] 4 . 13 ... [illegible]
[illegible] qem. ipī nuda reliquit [illegible]
[illegible]
[illegible] 5 [illegible] fluctuat [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
27 [illegible]
37. [illegible] naturā
magistrā

P. VIRGILII MARONIS

BUCOLICA.

ECLOGA I. TITYRUS.

MELIBŒUS, TITYRUS.

MEL.

Tityre, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Sylveſtrem tenui Muſam meditaris avena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbrâ,
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas.
Tit. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Sæpè tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum
Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.
Mel. Non equidem invideo: miror magis. undique totis
Uſque adeò turbatur agris. en! ipſe capellas
Protenus æger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corylos modò namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nudâ connixa reliquit.
Sæpè malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus;

[Sæpè ſiniſtra cavâ prædixit ab ilice cornix.
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
  Tit. Urbem quam dicunt Roman, Melibœe, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem, quò ſæpè ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos
Nôram: ſic parvis componere magna ſolebam.
Verùm hæc tantùm alias inter caput extulit urbes,
Quantùm lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
  Mel. Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?
  Tit. Libertas: quæ ſera tamen reſpexit inertem,
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo pòſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamvìs multa meis exiret victima ſeptis
Pinguis, & ingratæ premeretur caſeus urbi,
Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat.
  Mel. Mirabar, quid mœſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſuâ patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta, vocabant.
  Tit. Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam præſentes alibi cognoſcere divos.
Hìc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hìc mihi reſponſum primus dedit ille petenti;
Paſcite, ut antè, boves, pueri; ſubmittite tauros.
  Mel. Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt!
(Et tibi magna ſatìs) quamvìs lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua junco;
Non inſueta graves tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate ſenex, hìc inter flumina nota,
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti,

Sæpè levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc altâ ſub rupe canet frondator ad auras:
Nec tamen intereà raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëriâ ceſſabit turtur ab ulmo.
TIT. Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſces;
Antè, pererratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.
MEL. At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitùs toto diviſos orbe Britannos.
En unquam patrios longo poſt tempore fines,
Pauperis & tugurî congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas?
Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? en quò diſcordia cives
Perduxit miſeros! en queis conſevimus agros!
Inſere nunc, Melibœe, pyros; pone ordine vites.
Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,
Dumoſâ pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellæ,
Florentem cytiſum & ſalices carpetis amaras.
TIT. Hîc tamen hanc mecum poteris requieſcere [noctem
Fronde ſuper viridi; ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.
Et jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA II. ALEXIS.

FORMOSUM paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias domini; nec quid ſperaret, habebat,
Tantùm inter denſas, umbroſa cacumina, fagos
Aſſiduè veniebat: ibi hæc incondita ſolus
Montibus & *ſylvis ſtudio* jactabat inani.
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?

Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia ſerpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.
—O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec, qui ſim, quæris, Alexi:
Quàm dives pecoris nivei, quàm lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ:
Lac mihi non æſtate novum, non frigore deſit.
Canto, quæ ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare: non ego Daphnim
Judice te metuam, ſi nunquam fallat imago.
O tantùm libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas, & figere cervos,
Hœdorumque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum unà in ſylvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves oviumque magiſtros.
Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum.
Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
—Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas: invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, nec tutâ mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo.
Bina die ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet; quoniam ſordent tibi munera noſtra.

Huc ades, ô formoſe puer! tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Naïs
Pallentes violas & ſumma papavera carpens,
Narciſſum & florem jungit benè olentis anethi.
Tum, caſiâ atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ.
Ipſe ego cana legam tenerâ lanugine mala,
Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: & honos erit huic quoque pomo.
Et vos, ô lauri, carpam, & te, proxima myrte:
Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iölas.
Eheu, quid volui miſero mihi? floribus auſtrum
Perditus, & liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens! habitârunt Dî quoque ſylvas,
Dardaniuſque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipſa colat. nobis placeant ante omnia ſylvæ.
Torva leæna lupum ſequitur; lupus ipſe capellam;
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella;
Te Corydon, ô Alexi; trahit ſua quemque voluptas.
Aſpice; aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentes decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor. quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſâ vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potiùs quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexim.

ECLOGA III. PALÆMON.

MENALCAS, DAMŒTAS, PALÆMON.

M. DIC mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
D. Non; verùm Ægonis: nuper mihi tradidit Æ-
gon.
M. Infelix ô ſemper oves pecus! ipſe Neæram
Dum fovet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves cuſtos bis mulget in horâ;

Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.
D. Parciùs iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, tranſverſâ tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.
M. Tum, credo, cùm me arbuſtum videre Myconis,
Atque malâ vites incidere falce novellas.
D. Aut hîc ad veteres, fagos, cùm Daphnidis arcum
Fregiſti & calamos: quæ tu, perverſe Menalca,
Et cùm vidiſti puero donata, dolebas,
Et, ſi non aliquâ nocuiſſes, mortuus eſſes
M. Quid domini faciant, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi, Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multùm latrante Lyciſcâ?
Et cùm clamarem; Quò nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus: tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit; & mihi Damon
Ipſe fatebatur: ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum? aut unquam tibi fiſtula cerâ
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?
D. Vis ergo inter nos, quid poſſit uterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne fortè recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus,
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quicquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca;
Biſque die numerant ambo pecus, alter & hœdos.
Verùm id, quod multo tute ipſe fatebere majus,
Inſanire libet quoniam tibi; pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hederâ veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna: Conon, & quis fuit alter,
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quæ meſſor, quæ curvus arator haberet.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.

D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit :
Et molli circùm eſt anſas amplexus acantho ;
Orpheaque in medio poſuit, ſylvaſque ſequentes.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt quòd pocula laudes.
M. Nunquam hodiè effugies : veniam, quocumque vo-
Audiat hæc tantùm vel qui venit, ecce, Palæmon : [câris,
Efficiam, poſthac ne quemquam voce laceſſas.
D. Quin age, ſi quid habes ; in me mora non erit ulla :
Nec quemquam fugio. tantùm, vicine Palæmon,
Senſibus hæc imis (res eſt non parva) reponas.
P. Dicite : quandoquidem in molli conſedimus herbâ ;
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos :
Nunc frondent ſylvæ, nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damœta : tu deinde ſequere, Menalca.
Alternis dicetis ; amant alterna Camœnæ.
D. Ab Jove principium Muſæ ! Jovis omnia plena :
Ille colit terras ; illi mea carmina curæ.
M. Et me Phœbus amat : Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri & ſuave rubens hyacinthus.
D. Malo me Galatea petit laſciva puella ;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit antè videri.
M. At mihi ſeſe offert ultrò meus ignis Amyntas ;
Notior ut jam ſit canibus non Delia noſtris.
D. Parta meæ Veneri ſunt munera ; namque notavi
Ipſe locum, aëriæ quò congeſſere palumbes.
M. Quod potui, puero, ſylveſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi ; cràs altera mittam.
D. O, quoties, & quæ nobis Galatea locuta eſt !
Partem aliquam, venti, divûm referatis ad aures.
M. Quid prodeſt, quòd me ipſe animo non ſpernis,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo ? [Amynta,
D. Phyllida mitte mihi ; meus eſt natalis, Iola ;
Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito.
M. Phyllida amo ante alias : nam me diſcedere flevit ;
Et, Longum, formoſe, vale, vale, inquit, Iola.
D. *Triſte lupus* ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.

M. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hœdis,
Lenta ſalix fœto pecori, mihi ſolus Amyntas.
D. Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſar
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
M. Pollio & ipſe facit nova carmina. paſcite tauru
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quò te quoque gaud
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mæ
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga,
Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herbâ
M. Parcite, oves, nimiùm procedere: non benè ri
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre, paſcentes à flumine reice capellas;
Ipſe, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
M. Cogite oves, pueri; ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.
D. Eheu quàm pingui macer eſt mihi taurus in arv
Idem amor exitium pecori eſt pecoriſque magiſtro.
M. His certè neque amor cauſa eſt; vix oſſibus hære
Neſcio quis teneros oculos mihi faſcinat agnos.
D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apol
Tres pateat cœli ſpatium non ampliùs ulnas.
M. Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores; & Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere lites
Et vitulâ tu dignus, & hic: & quiſquis amaros
Aut metuet, dulces aut experietur, amores.
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

ECLOGA IV. POLLIO.

SICELIDES Muſæ, paulò majora canamus.
Non omnes arbuſta juvant, humileſque myricæ
Si canimus ſylvas, ſylvæ ſint Conſule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna

Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modò naſcenti puero, quo ferrea primùm
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta fave Lucina; tuus jam regnat Apollo.
Teque adeò decus hoc ævi, te Conſule, inibit,
Pollio: & incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetuâ ſolvent formidine terras.
Ille deûm vitam accipiet, diviſque videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu
Errantes hederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Ubera; nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet; Aſſyrium vulgò naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes & facta parentis
Jam legere, & quæ ſit, poteris cognoſcere, virtus;
Molli paulatim flaveſcet campus ariſtâ,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva;
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant tellurem infindere ſulcis.
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas; erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuavè rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.

Sponte ſuâ ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſæcla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deûm ſuboles, magnum Jovis incrementum!
Aſpice convexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, cælumque profundum:
Aſpice, venturo lætentur ut omnia ſæclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ
Spiritus, & quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadiâ mecum ſi judice certet,
Pan etiam, Arcadiâ dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer: cui non riſere parentes,
Nec deus hunc menſâ, dea nec dignata cubili eſt.

ECLOGA V. DAPHNIS.

MENALCAS, MOPSUS.

Me. Cur non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego dicere verſus,
Hic corylis mixtas inter conſedimus ulmos?
Mo. Tu major; tibi me eſt æquum parere, Menalca;
Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potiùs ſuccedimus: aſpice, ut antrum
Sylveſtris raris ſparſit labruſca racemis.
Me. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
Mo. Quid ſi idem certet Phœbum ſuperare canendo?
Me. Incipe, Mopſe, prior; ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſervabit Tityrus hœdos.
Mo. Immò hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.

Lenta ſalix quantùm pallenti cedit olivæ,
[illegible]umilis quantùm ſaliunca roſetis ;
noſtro tantùm tibi cedit Amyntas.
Sed tu deſine plura, puer ; ſucceſſimus antro.
:tum nymphæ crudeli funere Daphnim
t : vos coryli teſtes, & flumina nymphis :
:omplexa ſui corpus miſerabile nati,
deos atque aſtra vocat crudelia mater.
li paſtos illis egere diebus
ı, Daphni, boves ad flumina ; nulla neque amnem
t quadrupes, nec graminis attigit herbam.
i, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
um monteſque feri ſylvæque loquuntur.
is & Armenias curru ſubjungere tigres
t ; Daphnis thiaſos inducere Baccho,
is lentas intexere mollibus haſtas.
.t arboribus decori eſt, ut vitibus uvæ,
gibus tauri, ſegetes ut pinguibus arvis ;
:us omne tuis : poſtquam te fata tulerunt,
ales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
ia ſæpè quibus mandavimus hordea ſulcis,
: lolium, & ſteriles naſcuntur avenæ.
olli violâ, pro purpureo narciſſo,
us & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
te humum foliis, inducite fontibus umbras,
:s : mandat fieri ſibi talia Daphnis.
ıulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen :
ıis ego in ſylvis, hinc uſque ad ſidera notus,
ſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.
. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
ſopor feſſis in gramine ; quale per æſtum
aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo :
ılamis ſolùm æquiparas, ſed voce magiſtrum.
ıate puer, tu nunc eris alter ab illo.
men hæc quocumque modo tibi noſtra viciſſim
us ; Daphnimque tuum tollemus ad aſtra :
ıin ad aſtra feremus : amavit nos quoque Daphnis.
An quicquam nobis tali ſit munere majus ?

Et puer ipſe fuit cantari dignus; & iſta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
Me. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſque videt nubes & ſidera Daphnis.
Ergo alacres ſylvas, & cætera rura voluptas,
Panaque, paſtoreſque tenet, Dryadaſque puellas:
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitiâ voces ad ſidera jactant
Intonſi montes: ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta: Deus, deus ille, Menalca!
Sis bonus ô felixque tuis! en quatuor aras.
Ecce duas tibi, Daphni; duo que altaria Phœbo;
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſque duo ſtatuam tibi pinguis olivi;
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbrâ,
Vina novum fundam calathis Arviſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolemnia vota
Reddemus nymphis, & cùm luſtrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dùmque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient; damnabis tu quoque votis.
Mo. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantùm venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
Me. Hâc te nos fragili donabimus antè cicutâ:
Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexim:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
Mo. At tu ſume pedum, quod me cùm ſæpè rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque ære, Menalca.

BUCOLICORUM ECLOGA VI.

ECLOGA VI. SILENUS.

A Syracoſio dignata eſt ludere verſu
ra, nec erubuit ſylvas habitare, Thalia.
nerem reges & prœlia, Cynthius aurem
& admonuit: Paſtorem, Tityre, pingues
oportet oves, deductum dicere carmen.
ò (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
ias cupiant, & triſtia condere bella)
m tenui meditabor arundine Muſam.
illa cano. ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
amore leget; te noſtræ, Vare, myricæ,
us omne canet; nec Phœbo gratior ulla eſt,
ibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
te, Pierides. Chromis & Mnaſylus in antro
ı pueri ſomno videre jacentem,
o heſterno venas, ut ſemper, Iaccho:
ocul, tantùm capiti delapſa, jacebant;
is attritâ pendebat cantharus anſâ.
i (nam ſæpè ſenex ſpe carminis ambo
) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
e ſociam, timidiſque ſupervenit Ægle;
äiadum pulcherrima, jamque videnti
eis frontem moris & tempora pingit.
ım ridens, Quò vincula nectitis? inquit.
me, pueri. ſatis eſt potuiſſe videri.
ı quæ vultis, cognoſcite; carmina vobis,
iud mercedis erit. ſimul incipit ipſe.
verò in numerum Faunoſque feraſque videres
tum rigidas motare cacumina quercus.
tum Phœbo gaudet Parnaſſia rupes;
tum Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea.
: canebat, utì magnum per inane coacta
terrarumque, animæque, mariſque fuiſſent,
di ſimul ignis: ut his exordia primis
et ipſe tener mundi concreverit orbis.
urare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
, & rerum paulatim ſumere formas;

Jamque novum ut terræ ſtupeant luceſcere ſolem,
Altiùs atque cadant ſubmotis nubibus imbres:
Incipiant ſylvæ cùm primùm ſurgere, cùmque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,
Caucaſiaſque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamâſſent: ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret:
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix! quæ te dementia cepit?
Prœtides implêrunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvìs collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpè in lævi quæſîſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras!
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigrâ pallentes ruminat herbas;
Aut aliquam in magno ſequitur grege. claudite, nym-[phæ,
Dictææ nymphæ, nemorum jam claudite ſaltus,
Si quà fortè ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia: forſitan illum
Aut herbâ captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una ſororum;
Utque viro Phœbi chorus aſſurrexerit omnis;
Ut Linus hæc illi divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos, (en accipe) Muſæ,
Aſcræo quos antè ſeni; quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo;
Ne quis ſit lucus, quo ſe plùs jactet Apollo.
Quid loquar, aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
Ah! timidos nautas canibus laceràſſe marinis;
Aut ut mutatos Terei narraverit artus:
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit;
Quo curſu deſerta petiverit, & quibus antè
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros,
Ille canit: pulſæ referunt ad ſydera valles.
Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

ECLOGA VII. MELIBŒUS.

MELIBŒUS, CORYDON, THYRSIS.

M. FORTE ſub argutâ conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon & Thyrſis in unum;
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.
Hìc mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat; atque ego Daphnim
Aſpicio: ille ubi me contra videt; ociùs, inquit,
Huc ades, ô Melibœe! caper tibi ſalvus & hœdi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbrâ.
Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hìc virides tenerâ prætexit arundine ripas
Mincius, eque ſacrâ reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida haberem,
Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos;
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
C. Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phœbi
Verſibus

Verſibus ille facit; aut, ſi non poſſumus omnes,
Hìc arguta ſacrâ pendebit fiſtula pinu.
T. Paſtores, hederâ creſcentem ornate poëtam,
Arcades, invidiâ rumpantur ut ilia Codro:
Aut ſi ultrà placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Setoſi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, lævi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.
T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, hederâ formoſior albâ:
Cùm primùm paſti repetent præſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
T. Imò ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projectâ vilior algâ;
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quæ vos rarâ viridis tegit arbutus umbrâ,
Solſtitium pecori defendite: jam venit æſtas
Torrida, jam læto turgent in palmite gemmæ.
T. Hìc focus, & tædæ pingues, hìc plurimus ignis
Semper, & aſſiduâ poſtes fuligine nigri.
Hic tantùm Boreæ curamus frigora, quantùm
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & juniperi, & caſtaneæ hirſutæ;
Strata jacent paſſim ſua quæque ſub arbore poma:
Omnia nunc rident: at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.
T. Aret ager; vitio moriens ſitit aëris herba;
Liber pampineas invidit collibus umbras:
Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit,
Jupiter & læto deſcendet plurimus imbri.

C. Pa-

C. Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho,
ormoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo;
hyllis amat corylos: illas dum Phyllis amabit,
ec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
T. Fraxinus in ſylvis pulcherrima, pinus in hortis,
opulus in fluviis, abies in montibus altis:
æpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
raxinus in ſylvis cedat tibi, pinus in hortis.
M. Hæc memini, & victum fruſtra contendere Thyr- [ſin.
x illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

ECLOGA VIII. PHARMACEUTRIA.

DAMON, ALPHESIBŒUS.

PASTORUM Muſam Damonis & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos eſt mirata juvenca
ertantes, quorum ſtupefactæ carmine lynces,
t mutata ſuos requiêrunt flumina curſus;
amonis Muſam dicemus & Alpheſibœi.
u mihi ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
ve oram Illyrici legis æquoris: en erit unquam
le dies, mihi cùm liceat tua dicere facta!
n erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
ola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
te principium, tibi deſinet: accipe juſſis
armina cœpta tuis, atque hanc ſine tempora circùm
nter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
um ros in tenera pecori gratiſſimus herbâ:
ncumbens tereti Damon ſic cœpit olivæ.
D. Naſcere, præque diem veniens, age, Lucifer, al-
Conjugis indigno Niſæ deceptus amore [mum;
um queror, & divos (quamquam nil teſtibus illis
rofeci) extremâ moriens tamen adloquor horâ.
ncipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mænalus argutumque nemus pinoſque loquentes
emper habet; ſemper paſtorum ille audit amores,
anque, qui primus calamos non paſſus inertes.

Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mopſo Niſa datur! quid non ſperemus amantes?
Jungentur jam gryphes equis; ævoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſe, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno conjuncta viro, dum deſpicis omnes,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque capellæ,
Hirſutumque ſupercilium, promiſſaque barba;
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sepibus in noſtris parvam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem:
Alter ab undecimo tum me jam cœperat annus;
Jam fragiles poteram à terrâ contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibi, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit Amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sævus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus: crudelis tu quoque, mater.
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc & oves ultro fugiat lupus; aurea duræ
Mala ferant quercus; narciſſo floreat alnus;
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ;
Certent & cycnis ululæ; ſit Tityrus Orpheus;
Orpheus in ſylvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare. vivite ſylvæ.
Præceps aërii ſpeculâ de montis in undas
Deferar; extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine, Mænalios jam deſine, tibia, verſus.
Hæc Damon: vos, quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite,

Dicite, Pierides; non omnia poſſumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vittâ;
Verbenaſque adole pingues & maſcula thura;
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus: nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam;
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulixi;
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi hæc primùm, triplici diverſa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circùm
Effigiem duco; numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;
Necte, Amarylli, modò; &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit 80
Uno eodemque igni; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, cùm feſſa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos 86
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec ſeræ meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit, 91
Pignora cara ſui: quæ nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando: debent hæc pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto. 96
His ego ſæpè lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrin, ſæpè animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Per cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti,
Tranſque caput jace; ne reſpexeris: his ego Daphnim
Aggrediar: nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Aſpice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit!
Neſcio quid certè eſt: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

ECLOGA IX. MŒRIS.

LYCIDAS, MŒRIS.

L. QUO te, Mœri, pedes? an, quò via ducit, in urbem?
M. O Lycida, vivi pervenimus, advena noſtri
Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret: Hæc mea ſunt; veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hœdos.
L. Certè equidem audieram, quà ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad aquam & veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſervâſſe Menalcan.
M. Audieras, & fama fuit; ſed carmina tantùm
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantùm
Chaonias dicunt, aquilâ veniente, columbas.
Quòd niſi me quâcumque novas incidere lites
Antè ſiniſtra cavâ monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.
L. Heu, cadit in quemquam tantum ſcelus! heu tua
Penè ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca! [nobis
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret umbrâ?
Vel quæ ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delicias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas;
Et potum paſtas age, Tityre; & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.
M. Immò

M. Immò hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modò Mantua nobis,
Mantua væ miſeræ nimiùm vicina Cremonæ!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytiſo paſtæ diſtentent ubera vaccæ.
Incipe, ſi quid habes. & me fecere poëtam
Pierides; ſunt & mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem paſtores; ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinnâ
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
M. Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecùm ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Hùc ades, ô Galatea! quis eſt nam ludus in undis?
Hìc ver purpureum; varios hìc flumina circùm
Fundit humus flores; hìc candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades; inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid, quæ te purâ ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus; & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, pyros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoque. ſæpè ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles:
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrim
Jam fugit ipſa: lupi Mœrim videre priores.
Sed tamen iſta ſatìs referet tibi ſæpè Menalcas.
L. Cantando noſtros in longum ducis amores:
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor; et omnes
(Aſpice) ventoſi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeò media eſt nobis via; namque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris: hìc, ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hìc, Mœri, canamus;
Hìc hœdos depone; tamen veniemus in urbem:
Aut, ſi, nox pluviam ne colligat antè, veremur,

Cantantes licet uſque (minùs via lædet) eamus:
Cantantes ut eamus, ego hôc te faſce levabo.
M. Deſine plura, puer; &, quod nunc inſtat, agamus:
Carmina tum meliùs, cùm venerit ipſe, canemus.

ECLOGA X. GALLUS.

EXtremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda: neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cùm fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe: ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſylvæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naïdes, indigno cùm Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aonie Aganippe.
Illum etiam lauri, etiam flevere myricæ;
Pinifer illum etiam ſolâ ſub rupe jacentem
Mænalus, & gelidi fleverunt ſaxa Lycæi.
Stant & oves circùm; noſtrî nec pœnitet illas;
Nec te pœniteat pecoris, divine poëta:
Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit & upilio; tardi venere bubulci;
Uvidus hybernâ venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit: tua cura Lycoris
Perque nives alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quaſſans.
Pan Deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit: amor non talia curat:
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellæ.
Triſtis at ille, Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus hæc veſtris; ſoli cantare periti

Arcades

ô mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant,
eos olim ſi fiſtula dicat amores!
:inam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
os gregis, aut maturæ vinitor uvæ!
ʒe mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
ımque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
violæ ſunt, & vaccinia nigra)
.nter ſalices lentâ ſub vite jaceret:
ni Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
:lidi fontes; hìc mollia prata, Lycori;
us: hìc ipſo tecum conſumerer ævo.
ànus amor duri[illegible] Martis in armis,
:r media, atque adverſos detinet hoſtes:
ul à patriâ (nec ſit mihi credere tantùm!)
ah dura! nives & frigora Rheni,
ſola vides. ah te ne frigora lædant!
ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
: Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu
, paſtoris Siculi modulabor avenâ.
eſt in ſylvis, inter ſpelæa ferarum,
ıti, teneriſque meos incidere amores
us: creſcent illæ: creſcetis amores.
nixtis luſtrabo Mænala nymphis,
:s venabor apros. non me ulla vetabunt
Parthenios canibus circumdare ſaltus.
ıi per rupes videor lucoſque ſonantes
et Partho torquere Cydonia cornu
tanquam hæc ſint noſtri medicina furoris,
s ille malis hominum miteſcere diſcat.
ue Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
:ent; ipſæ rurſum concedite ſylvæ.
m noſtri poſſunt mutare labores;
igoribus mediis Hebrumque bibamus,
ſque nives hyemis ſubeamus aquoſæ:
:ùm moriens altâ liber aret in ulmo,
um verſemus oves ſub ſidere Cancri.
incit *Amor; & nos* cedamus Amori.
it erit, divæ, veſtrum ceciniſſe poëtam,

Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides: vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cujus amor tantùm mihi creſcit in horas,
Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra;
Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbræ.
Ite domum, ſaturæ, venit Heſperus, ite, capellæ.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER PRIMUS.

AD

C. CILNIUM MÆCENATEM.

QUID faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat; quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos ô clariſſima mundi
Numina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſtâ,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis;
Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano. tuque ô, cui prima frementem

Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune! & cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipſe nemus linquens patrium ſaltuſque Lycæi
Pan ovium cuſtos, tua ſi tibi Mænala curæ,
Adſis ô Tegeæe! favens; oleæque Minerva
Inventrix; uncique puer monſtrator aratri;
Et teneram ab radice ferens, Sylvane, cupreſſum:
Dîque deæque omnes, ſtudium quibus arva tueri;
Quique novas alitis non ullo ſemine fruges;
Quique ſatis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuque adeò, quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia incertum eſt; urbiſne inviſere, Cæſar,
Terrarumque velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto;
An deus immenſi venias maris, ac tua nautæ
Numina ſola colant, tibi ſerviat ultima Thule,
Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis;
Anne novum tardis ſidus te menſibus addas,
Quà locus Erigonen inter Chelaſque ſequentes
Panditur: ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli juſtâ plus parte reliquit.
Quicquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido;
Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum; atque audacibus annue cœptis,
Ignaroſque viæ mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis jam nunc aſſueſce vocari.
Vere novo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & zephyro putris ſe gleba reſolvit,
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.
At priùs ignotum ferro quàm ſcindimus æquor,

Ventos,

Ventos, & varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultuſque habituſque locorum,
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuſet.
Hìc ſegetes, illìc veniunt feliciùs uvæ;
Arborei fœtus alibi, atque injuſſa vireſcunt
Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua tura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epirus equarum?
Continuò has leges, æternaque fœdera certis
Impoſuit Natura locis: quo tempore primùm
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem;
Unde homines nati durum genus. ergo age, terræ
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes invortant tauri, glebaſque jacentes
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fœcunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illìc, officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hìc, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenàm.
Alternis idem tonſas ceſſare novales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres mutato ſidere farra,
Unde priùs lætum ſiliquâ quaſſante legumen,
Aut tenuis fœtus viciæ, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos ſylvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ;
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantùm
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effœtos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arva:
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpè etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive indè occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor.

Seu plures calor ille vias & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quà ſuccus in herbas;
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multùm adeò, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva; neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo;
Et qui, proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolæ; hyberno lætiſſima pulvere farra,
Lætus ager: nullo tantùm ſe Myſia cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam, jacto qui ſemine cominus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit malè pinguis arenæ?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequentes?
Et, cùm exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit? illa cadens raucum per lævia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenerâ depaſcit in herbâ,
Cùm primùm ſulcos æquant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibulâ deducit arenâ?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto latè tenet omnia limo;
Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc cùm ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniæque grues, & amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda;
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum

Fas

Fas erat. in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberiùs nullo poſcente ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, pontumque moveri;
Mellaque decuſſit foliïs, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artes
Paulatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam;
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
  Tunc alnos primùm fluvii ſenſere cavatas;
Navita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inventum, & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum fundâ jam verberat amnem,
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes: labor omnia vicit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
  Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit; cùm jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegniſque horreret in arvis
Carduus: intereunt ſegetes; ſubit aſpera ſylva
Lappæque tribulique; interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, & ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum,
Concuſsâque famem in ſylvis ſolabere quercu.
  Dicendum, & quæ ſint duris agreſtibus arma;
Quîs ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis, & inflexi primùm grave robur aratri,
Tardaque Eleuſinæ matris volventia plauſtra,
Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere raſtri:

Virgea præthereà Celei viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multò ante memor proviſa repones,
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuò in ſylvis magnâ vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Cæditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quæ currus à tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre;
Nî refugis, tenueſque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, et cretâ ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbæ, neu pulvere victa fatiſcat;
Tum variæ illudant peſtes: ſæpè exiguus mus
Sub terris poſuitque domos atque horrea fecit;
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ;
Inventuſque cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt; populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
Contemplator item, cùm ſe nux plurima ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore:
At ſi luxuriâ foliorum exuberat umbra,
Nequicquam pingues paleâ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro priùs & nigrâ perfundere amurcâ;
Grandior ut fœtus ſiliquis fallacibus eſſet:
Et, quamvìs igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diù, & multo ſpectata labore
Degenerare tamen; nî vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quàm qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia fortè remiſit,

Atque

Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea tam ſunt Arcturi ſydera nobis,
Hœdorumque dies ſervandi, & lucidus Anguis;
Quàm quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem;
Exercete, viri, tauros; ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem & Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris,
Dum ſiccâ tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis;
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quàm ſulcis committas ſemina, quamque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Maiæ cœpere; ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si verò viciamque ſeres vilemque faſelum,
Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes:
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum zonæ; quarum una coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni:
Quam circùm extremæ dextrâ levâque trahuntur,
Cærulcâ glacie concretæ atque imbribus âtris.
Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divûm: via ſecta per ambas,
Obliquus quà ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus, *ut ad Scythiam* Riphæaſque arduus arces

Conſurgit; premitur Libyæ devexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis; at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſque profundi.
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circùm perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtentâ denſantur nocte tenebræ;
Aut redit à nobis Aurora, diemque reducit;
Noſque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus, hinc meſſiſque diem, tempuſque ferendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conveniat; quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtivam ſylvis evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur & ortus,
Temporibùſque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſiquando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur: durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem; cavat àrbore lintres;
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcaſque bicornes,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubeâ texatur fiſcina virgâ;
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt: rivos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.
Sæpè oleo tardi coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis; lapidemque revertens
Incuſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum: quintam fuge; pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatæ; tum partu terra nefando
Cœumque

Cœumque Iapetumque creat, ſævumque Typhoëa,
Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum:
Ter pater exſtructos disjecit fulmine montes.
Septima poſt decimam felix & ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, & licia telæ
Addere: nona fugæ melior, contraria furtis.
Multa adeò gelidâ meliùs ſe nocte dedere,
Aut cùm ſole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves meliùs ſtipulæ, nocte arida prata
Tondentur; noctis lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hyberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Intereà longum cantu ſolata laborem
Arguto conjux percurrit pectine telas;
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu,
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus; hyems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe læti convivia curant.
Invitat genialis hyems, curaſque reſolvit:
Ceu preſſæ cùm jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ;
Cùm nix alta jacet, glaciem cùm flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni & ſydera dicam?
Atque ubi jam breviorque dies, & mollior æſtas,
Quæ vigilanda viris? vel cùm ruit imbriferum ver;
Spicea jam campis cùm meſſis inhorruit, & cùm
Frumenta in viridi ſtipulâ lactentia turgent?
Sæpè ego, cùm flavis meſſorem induceret arvis

Agricola, & fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prœlia vidi;
Quæ gravidam latè ſegetem ab radicibus imis
Sublimè expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmumque levem ſtipulaſque volant
Sæpè etiam immenſum cœlo venit agmen aquarum
Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes: ruit arduus æther;
Et pluviâ ingenti ſata læta boumque labores
Diluit; implentur foſſæ, & cava flumina creſcunt
Cum ſonitu; fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe pater, mediâ nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextrâ; quo maxima motu
Terra tremit: fugere feræ; & mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit; ingeminant auſtri, & denſiſſimus imber;
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangit.
Hoc metuens, cœli menſes, & ſydera ſerva,
Frigida Saturni ſeſe quò ſtella receptet,
Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.
Tunc agni pingues, & tunc molliſſima vina:
Tum ſomni dulces, denſæque in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret;
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho:
Terque novas circùm felix eat hoſtia fruges:
Omnis quam chorus, & ſocii comitentur ovantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta; neque antè
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quàm Cereri tortâ redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.
Atque hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Æſtuſque, pluviaſque, & agentes frigora ventos;
Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret,
Quo ſigno caderent auſtri; quid ſæpè videntes

Agric

propiùs ſtabulis armenta tenerent?
ò ventis ſurgentibus aut freta ponti
igitata tumeſcere, & aridus altis
audiri fragor; aut reſonantia longè
ceri; & nemorum increbeſcere murmur.
m a curvis malè temperat unda carinis,
o celeres revolant ex æquore mergi,
que ferunt ad litora; cumque marinæ
lunt fulicæ; notaſque paludes
que altam ſupra volat ardea nubem.
i ſtellas, vento impendente, videbis
cœlo labi, noctiſque per umbram
n longos a tergo albeſcere tractus:
n paleam & frondes volitare caducas,
â nantes in aquâ colludere plumas.
æ de parte trucis cùm fulminat, & cùm
phyrique tonat domus, omnia plenis
it foſſis, atque omnis navita ponto
ida legit. numquam imprudentibus imber
t illum ſurgentem vallibus imis
re grues; aut bucula cœlum
patulis captavit naribus auras;
lacus circumvolitavit hirundo;
i in limo ranæ cecinere querelam.
ectis penetralibus extulit ova
formica terens iter; & bibit ingens
e paſtu decedens agmine magno
increpuit denſis exercitus alis.
pelagi volucres, & quæ Aſia circùm
a ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
irgos humeris infundere rores,
t objectare fretis, nunc currere in undas,
acaſſum videas geſtire lavandi.
x plenâ pluviam vocat improba voce,
iccâ ſecum ſpatiatur arenâ.
na quidem carpentes penſa puellæ
iyemem: teſtâ cùm ardente viderent
leum, & putres concreſcere fungos.

Nec minùs ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri:
Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt,
Dilectæ Thetidi Alcyones; non ore ſolutos
Immundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbu
Solis & occaſum ſervans de culmiue ſummo
Nequicquam ſeros exercet noctua cantus.
Apparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quacumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras,
Inſequitur Niſus: quà ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant; & ſæpè cubilibus altis,
Neſcio quâ præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe foliis ſtrepitant; juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulceſque reviſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verùm, ubi tempeſtas & cœli mobilis humor
Mutavere vias, & Jupiter uvidus auſtris
Denſat, erant quæ rara modò, &, quæ denſa, relax
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si verò ſolem ad rapidum lunaſque ſequentes
Ordine reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenæ.
Luna revertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber:
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,

Ventus erit; vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per cœlum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluviâ ventiſque carebunt:
Votaque ſervati ſolvent in litore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cùm ſe condit in undas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ manè refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres. namque urget ab alto
Arboribuſque ſatiſque notus pecorique ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, malè tum mites defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo cùm jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magìs; nam ſæpè videmus
Ipſius in vultu varios errare colores:
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus euros:
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni;
Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
Fervere: non illâ quiſquam me nocte per altum
Ire, neque a terrâ moneat convellere funem.
At ſi, cùm referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſylvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit. ſolem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpè monet, fraudemque & operta tumeſcere bella.
Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt ſæcula noctem.

Tempore quamquam illo tellus quoque, & æquora ponti,
Obſcœnique canes, importunæque volucres
Signa dabant. quoties Cyclopum efferVere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit; inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgò exaudita ſilentes
Ingens, & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis; pecudeſque locutæ,
Infandum! ſiſtunt amnes, terræque dehiſcunt,
Et mœſtum illacrymat templis ebur, æraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſylvas
Fluviorum rex Eridanus, campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibræ apparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſavit: & altè
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes.
Non aliàs cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura; nec diri toties arſere cometæ.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam, & latos Hæmi pingueſcere campos.
Scilicet!, & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exeſa inveniet ſcabrâ robigine pila,
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanes,
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Dî patrii, Indigetes, & Romule, Veſtaque mater,
Quæ Tuſcum Tiberim, & Romana Palatia ſervas,
Hunc ſaltem everſo juvenem ſuccurrere ſæclo
Ne prohibete! ſatis jampridem ſanguine noſtro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jam pridem nobis cœli te regia, Cæſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos:
Quippe ubi fas verſum atque nefas; tot bella per orbem
Tam multæ ſcelerum facies; non ullus aratro

Dign

Dignus honos; ſqualent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem:
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
Vicinæ, ruptis inter ſe legibus, urbes
Arma ferunt, ſævit toto Mars impius orbe,
Ut, cùm carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt in ſpatio, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Addunt ſe in ſpatia.

GEORGICON

LIBER SECUNDUS.

HACTENUS arvorum cultus, & ſidera cœli;
Nunc te, Bacche, canam, necnon ſylveſtria tecum
Virgulta, & prolem tardè creſcentis olivæ.
Hùc, pater ô Lenæe, (tuis hìc omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris:)
Hùc, pater ô Lenæe, veni: nudataque muſto
Tinge novo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis.
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſuâ veniunt, campoſque & flumina latè
Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geniſtæ,
Populus, & glaucâ canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altæ
Caſtaneæ, nemorumque Jovi quæ maxima frondent
Æſculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſylva:
Ut ceraſis, ulmiſque; etiam Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbrâ.
Hos Natura modos primùm dedit; his genus omne

Sylvarum,

Sylvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe viâ ſibi reperit uſus.
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis; hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos:
Sylvarumque aliæ preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viva ſuâ plantaria terrâ:
Nil radicis egent aliæ; ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpè alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite ô, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo;
Neu ſegnes jaceant terræ. juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque oleâ magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque unà decurre laborem,
O decus, ô famæ meritò pars maxima noſtræ,
Mæcenas! pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terræ: non hìc te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorſa tenebo.
Sponte ſuâ quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt:
Quippe ſolo natura ſubeſt. tamen hæc quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylveſtrem animum; cultuque frequenti,
In quaſcunque voces artes, haud tarda ſequentur.
Nec non & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fœtus, uruntque ferentem.
Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit, arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram;

Pomaque

ue degenerant ſuccos oblita priores;
)es avibus prædam fert uva racemos.
: omnibus eſt labor impendendus, & omnes
læ in ſulcum, ac multâ mercede domandæ.
truncis oleæ meliùs, propagine vites,
ſdent, ſolido Paphiæ de robore myrtus;
,eduræ coryli naſcuntur, & ingens
as, Herculeæque arbos umbroſa coronæ,
ique patris glandes; etiam ardua palma
ır, & caſus abies viſura marinos.
itur verò ex fœtu nucis arbutus horrida;
iles platani malos geſſere valentes,
:æ fagos, ornuſque incanuit albo
)yri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
modus inſerere atque oculos imponere ſimplex:
uà ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
ıes rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
lo ſinus: huc alienâ ex arbore germen
unt, udoque docent inoleſcere libro.
rſum enodes trunci reſecantur, & altè
ır in ſolidum cuneis via; deinde feraces
immittuntur: nec longum tempus, & ingens
d cœlum ramis felicibus arbos,
rque novas frondes, & non ſua poma.
ereà genus haud unum nec fortibus ulmis,
ıci, lotoque, neque Idæis cypariſſis:
ngues unam in faciem naſcuntur olivæ,
les, & radii, & amarâ pauſia baccâ,
ue, & Alcinoi ſylvæ: nec ſurculus idem
miis, Syriiſque pyris, gravibuſque volemis:
dem arboribus pendet vindemia noſtris,
Methymnæo carpit de palmite Leſbos.
haſiæ vites; ſunt & Mareotides albæ;
ɔus hæ terris habiles, levioribus illæ;
ō pſythia utilior, tenuiſque lageos,
ura pedes olim, vincturaque linguam,
eæ, precæque; & quo te carmine dicam,
;a? *nec cellis ideo* contende Falernis.

Sunt etiam Ammineæ vites, firmiſſima vina;
Tmolus adſurgit quibus, & rex ipſe Phanæus,
Argitiſque minor; cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dîs & menſis accepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, & tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque quàm multæ ſpecies, nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere quàm multæ zephyro turbentur arenæ:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Nôſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur; ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Litora myrtetis lætiſſima. denique apertos
Bacchus amat colles; aquilonem & frigora taxi.
Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.
Diviſæ arboribus patriæ: ſola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, & baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lanâ?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres:
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? ubi aëra vincere ſummum
Arboris haud ullæ jactu potuere ſagittæ:
Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali; quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium latè jactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis;
Flos ad prima tenax: animas & olentia Medi

Ora fovent illo, & ſenibus medicantur anhelis.
  Sed neque Medorum ſylvæ ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertere, ſatis immanis dentibus hydri;
Nec galeis, denſiſque virûm ſeges horruit haſtis:
Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleæ armentaque læta.
  Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert;
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, ſæpè tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
  Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas;
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
  At rabidæ tigres abſunt, & ſæva leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
  Adde tot egregias urbes, operumque laborem,
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſuprà, memorem, quodque alluit infrà,
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu aſſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,
Julia quà ponto longè ſonat unda refuſo,
Tyrrhenuſque fretis immittitur æſtus Avernis?
  Hæc eadem argenti rivos, æriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
  Hæc genus acre virûm, Marſos, pubemque Sabellam,
Aſſuetumque malo Ligurem, Volſcoſque verutos
Extulit; hæc Decios, Marios, magnoſque Camillos,
Scipiadas, duros bello; & te, maxime Cæſar,
Qui nunc extremis Aſiæ jam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.

Salve,

Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus!
Magna virum! tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontes,
Aſcræumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis; quæ robora cuique
Quis color, & quæ ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primùm terræ, colleſque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumoſis calculus arvis,
Palladiâ gaudent ſylvâ vivacis olivæ.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, & ſtrati baccis ſylveſtribus agri.
 At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis & fertilis ubere campus,
Qualem ſæpè cavâ montis convalle ſolemus
Deſpicere, huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum; quique editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratris:
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites; hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
 Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut fœtus ovium, aut urentes culta capellas;
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos:
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exiguâ tantum gelidus ros nocte reponet.
 Nigra ferè, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis: non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut unde iratus ſylvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquaſque domos avium cùm ſtirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis;

At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humiles apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æquè ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumoſque volucres,
Et bibit humorem, &, cùm vult, ex ſe ipſa remittit,
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie & ſalsâ lædit robigine ferrum;
Illa tibi lætis intexit vitibus ulmos;
Illa ferax oleo eſt; illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, & vicina Veſevo
Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras;
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Denſa magìs Cereri, rariſſima quæque Lyæo;
Antè locum capies oculis, altèque jubebis
In ſolidò puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, & pedibus ſummas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit: ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager; glebas cunctantes craſſaque terga
Expecta, & validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)
Tale dabit ſpecimen: tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque prelorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulceſque à fontibus undæ
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus, hôc denique pacto

Diſcimus: haud unquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Lætior: ah nimiùm ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis!
Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit;
Quæque levis. promtum eſt oculis prædiſcere nigram,
Et quis cui color. at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceæ tantùm, taxique nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt veſtigia nigræ.
His animadverſis, terram multò antè memento
Excoquere, & magnos ſcrobibus concidere montes,
Antè ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quàm lætum infodias vitis genus. optima putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Antè locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, & quò mox digeſta feratur,
Mutatam ignorent ſubitò ne ſemina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quæque modo ſteterit, quâ parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Reſtituant: adeò in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quære priùs. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin tumulis acclive ſolum colleſque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſæpè ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Directæque acies, ac latè fluctuat omnis
Ære renidenti tellus; necdum horrida miſcent
Prœlia, ſed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia ſint paribus humeris dimenſa viarum;
Non animum modò uti paſcat proſpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas

Terra,

ıeque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
:an & ſcrobibus quæ ſint faſtigia, quæras.
ʼel tenui vitem committere ſulco;
ac penitus terræ defigitur arbos,
s in primis: quæ quantum vertice ad auras
ıs, tantum radice in Tartara tendit.
n hyemes illam, non flabra, neque imbres
unt, immota manet, multoſque nepotes,
irûm volvens durando ſæcula vincit:
rtes latè ramos & brachia tendens
ıc, media ipſa, ingentem ſuſtinet umbram.
tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
ter vites corylum ſere: neve flagella
pete, aut ſummâ deſtringe ex arbore plantas;
ı amor terræ) neu ferro læde retuſo
; neve oleæ ſylveſtres inſere truncos.
pè incautis paſtoribus excidit ignis,
tim pingui primùm ſub cortice tectus,
comprendit, frondeſque elapſus in altas
n cœlo ſonitum dedit. indè ſecutus
os victor, perque alta cacumina regnat,
n involvit flammis nemus, & ruit atram
um piceâ craſſus caligine nubem:
im ſi tempeſtas a vertice ſylvis
t, glomeratque ferens incendia ventus.
, non à ſtirpe valent, cæſæque reverti
atque imâ ſimiles revireſcere terrâ:
ſuperat foliis oleaſter amaris.
ibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
m Boreâ rigidam ſpirante moveri:
lu tum claudit hyems, nec ſemine jacto
am patitur radicem affigere terræ.
vinetis ſatio, cùm vere rubenti
. venit avis longis inviſa colubris;
el autumni ſub frigora, cùm rapidus Sol
ı hyemem contingit equis, jam præterit æſtus;
ò frondi *nemorum*, ver utile ſylvis;
nent terræ, & genitalia ſemina poſcunt.

Tum

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus;
Parturit almus ager, zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus; ſuperat tener omnibus humor;
Inque novos ſoles audent ſe gramina tutò
Credere; nec metuit ſurgentes pampinus auſtros,
Aut actum cœlo magnis aquilonibus imbrem;
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
Non alios primâ creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus euri:
Cùm primæ lucem pecudes hauſere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immiſſæque feræ ſylvis, & ſidera cœlo.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret friguſque caloremque
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quæcumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multâ memor occule terrâ;
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas:
Inter enim labentur aquæ, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingenti pondere teſtæ
Urgerent: hoc effuſos munimen ad imbres;
Hoc, ubi hiulca ſiti findit canis æſtifer arva.
Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes;
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.
Tum læves calamos, & raſæ haſtilia virgæ,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornes;
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Aſſueſcant, ſummaſque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,
Parcend

cndum teneris; & dum ſe lætus ad auras
les agit, laxis per purum immiſſus habenis,
acies nondum falcis tentanda, ſed uncis
endæ manibus frondes, interque legendæ.
ubi jam validis amplexæ ſtirpibus ulmos
rint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde:
: reformidant ferrum: tum denique dura
cé imperia, & ramos compeſce fluentes.
xendæ ſepes etiam, & pecus omne tenendum,
ipuè dum frons tenera imprudenſque laborum:
ſuper indignas hyemes ſolemque potentem,
ſtres uri aſſiduè capreæque ſequaces
unt: paſcuntur oves avidæque juvencæ.
ra nec tantùm canâ concreta pruinâ,
gravis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
ltùm illi nocuere greges, durique venenum
is, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
n aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
tur, & veteres ineunt proſcenia ludi,
niaque ingentes pagos & compita circùm
eidæ poſuere, atque inter pocula læti
ibus in pratis unctos ſaluere per utres.
on Auſonii, Trojâ gens miſſa, coloni
bus incomtis ludunt, riſuque ſoluto;
ue corticibus ſumunt horrenda cavatis;
, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
la ex altâ ſuſpendunt mollia pinu.
omnis largo pubeſcit vinea fœtu;
olentur valleſque cavæ ſaltuſque profundi,
ocumque deus circùm caput egit honeſtum.
rite ſuum Baccho dicemus honorem
inibus patriis, lanceſque & liba feremus;
ictus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
iaque in verubus torrebimus exta colurnis.
etiam ille labor curandis vitibus alter, [annis
unquam exhauſti ſatìs eſt. namque omne quot-
ie quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
ùm frangenda bidentibus; omne levandum

Fronde nemus: redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Ac jam olim ſeras poſuit cùm vinea frondes,
Frigidus & ſylvis aquilo decuſſit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, & curvo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto;
Poſtremus metito: bis vitibus ingruit umbra;
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbæ.
Durus uterque labor. laudato ingentia rura;
Exiguum colito. necnon etiam aſpera ruſci
Vimina per ſylvam, & ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultique exercet cura ſalicti.
Jam vinctæ vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam canit extremos effœtus vinitor antes:
Sollicitanda tamen tellus, pulviſque movendus,
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.
  Contrà, non ulla eſt oleis cultura; neque illæ
Procurvam expectant falcem raſtroſque tenaces,
Cùm ſemel hæſerunt arvis, auraſque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cùm dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas, cùm vomere, fruges.
Hoc pinguem, & placitam Paci, nutritor olivam.
Poma quoque, ut primùm truncos ſenſere valentes,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propiâ nituntur, opiſque haud indiga noſtræ.
Nec minùs interea fœtu nemus omne graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytiſi, tædas ſylva alta miniſtrat.
Paſcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam?
  Quid majora ſequar? ſalices, humileſque geniſtæ,
Aut illæ pecori frondem, aut paſtoribus umbras
Sufficiunt; ſepemque ſatis, & pabula melli.
Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos; juvat arva videre

Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſio ſteriles in vertice ſylvæ,
Quas animoſi Euri aſſiduè franguntque feruntque,
Dant alios aliæ fœtus; dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſoſque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolæ, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fœcundæ, frondibus ulmi;
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus; Ityræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves aut torno raſile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non & torrentem undam levis innatat alnus
Miſſa Pado; necnon & apes examina condunt
Corticibuſque cavis vitioſæque ilicis alveo.
Quid memorandum æque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam cauſas dedit; ille furentes
Centauros letho domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Manè ſalutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchrâ teſtudine poſtes,
Illuſaſque auro veſtes, Æphyreïaque æra;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſiâ liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt: illìc ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvoque aſſueta juventus,
Sacra deûm, ſanctique patres; extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me verò primùm dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,

Accipiant; cœlique vias, & ſidera monſtrent:
Defectus ſolis varios, lunæque labores;
Unde tremor terris; quâ vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant;
Quid tantùm Oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circùm præcordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem ſylvaſque inglorius. ô, ubi campi,
Spercheoſque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta! ô, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbrâ!
  Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas;
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!
Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes,
Panaque, Sylvanumque ſenem, Nymphaſque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Iſtro;
Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſuâ, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
  Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum;
Hic petit excidiis urbem, miſeroſque Penates,
Ut gemmâ bibat, & Sarrano in dormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatur enim) Plebiſque patrumque
Corripuit. gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
  Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor; hinc patriam parvoſque nepotes

Suſtinet; hinc armenta boum, meritoſque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hyems: teritur Sicyonia bacca trapetis;
Glande ſues læti redeunt; dant arbuta ſylvæ;
Et varios ponit fœtus autumnus, & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circùm oſcula nati;
Caſta pudicitiam ſervat domus; ubera vaccæ
Lactea demittunt: pingueſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hœdi.
Ipſe dies agitat feſtos; fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat, pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque agreſti nudat prædura palæſtrâ.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus, & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & antè
Impia quàm cæſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus æquor;
Et jam tempus equûm fumantia ſolvere colla.

GEORGICON

LIBER TERTIUS.

TE quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo; vos ſylvæ amneſque Lycæi.
Cætera, quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,
Omnia jam vulgata: quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, quâ me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modò vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas;
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas,
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucoſque Molorchi,
Curſibus & crudo decernet Græcia cæſtu.
Ipſe caput tonſæ foliis ornatus olivæ
Dona feram. jam nunc ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, cæſoſque videre juvencos;
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridûm faciam, victoriſque arma Quirini:

Atque

ıe hîc undantem bello, magnumque fluentem
n, ac navali ſurgentes ære columnas.
ım urbes Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
ıtemque fugâ Parthum verſiſque ſagittis,
ıo rapta manu diverſo ex hoſte tropæa,
ıe triumphatas utroque ab litore gentes.
ınt & Parii lapides, ſpirantia ſigna,
aci proles, demiſſæque ab Jove gentis
ina, Troſque parens, & Trojæ Cynthius auctor.
lia infelix Furias amnemque ſeverum
ti metuet, tortoſque Ixionis angues,
anemque rotam, & non exſuperabile ſaxum.
erea Dryadum ſylvas ſaltuſque ſequamur
tos, tua, Mæcenas, haud mollia juſſa.
nè nil altum mens inchoat. en age ſegnes
pe moras; vocat ingenti clamore Cithæron,
etique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
ox aſſenſu nemorum ingeminata remugit.
tamen ardentes accingar dicere pugnas
ris, & nomen famâ tot ferre per annos,
oni primâ quot abeſt ab origine Cæſar.
u quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
t equos; ſeu quis fortes ad aratra juvencos;
ora præcipuè matrum legat. optima torvæ
ıa bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
urum tenus a mento palearia pendent;
longo nullus lateri modus; omnia magna,
tiam; & camuris hirtæ ſub cornibus aures.
mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
juga detrectans; interdumque aſpera cornu,
ciem tauro propior; quæque ardua tota,
radiens imâ verrit veſtigia caudâ.
tas Lucinam, juſtoſque pati hymenæos
ıit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
ra nec feturæ habilis, nec fortis aratris.
eà, ſuperat gregibus dum læta juventas,
mares; mitte in *Venerem pecuaria primus,*
e aliam ex aliâ generando ſuffice prolem.

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit; ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis;
Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteveni, & ſobolem armento ſortire quotannis.
Nec non & pecori eſt idem delectus equino:
Tu modò, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Præcipuum jam indè a teneris impende laborem.
Continuò pecoris generoſi pullus in arvis
Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti;
Nec vanos horret ſtrepitus. illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga;
Luxuriatque toris animoſum pectus. honeſti
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
Et gilvo. tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit; micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens volvit ſub naribus ignem:
Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina; cavatque
Tellurem, & ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graii meminere poëtæ,
Martis equi bijuges, & magni currus Achillis.
Talis & ipſe jubam cervice effudit equinâ
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegni
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectæ.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum trahit: &, ſi quando ad prœlia ventum,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſinè viribus ignis,
Incaſſum furit. ergo animos ævumque notabis
Præcipuè: hinc alias artes, prolemque parentum;
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cùm præcipiti certamine campum

Corr

Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus;
Cùm ſpes arrectæ juvenum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans? illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras.
Nec mora, nec requies; at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur; humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ!
Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Jungere equos, rapidiſque rotis inſiſtere victor.
Fræna Pelethronii Lapithæ, gyroſque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.
Æquus uterque labor; æquè juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis & curſibus acrem;
Quamvis ſæpe fugâ verſos ille egerit hoſtes,
Et patriam Epirum referat, forteſque Mycenas,
Neptunique ipsâ deducat origine gentem.
His animadverſis inſtant ſub tempus, & omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum;
Pubenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,
Farraque, ne blando nequeat ſupereſſe labori,
Invalidique patrum referant jejunia nati.
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes,
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondeſque negant, & fontibus arcent.
Sæpe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,
Cùm graviter tunſis gemit area frugibus, & cùm
Surgentem ad zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, & ſulcos oblimet inertes;
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. exactis gravidæ cùm menſibus errant,
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non *ſaltu ſuperare viam* ſit paſſus, & acri

Carpere

Carpere prata fugâ, fluvioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundùm
Flumina: muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa, ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo
Romanum eſt, œſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concuſſus, ſylvæque & ſicci ripa Tanagri.
Hôc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Juno peſtem meditata juvencæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum, cura in vitulos traducitur omnis;
Continuoque notas & nomina gentis inurunt,
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis:
Cætera paſcuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primùm laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio aſſuêrint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, & coge gradum conferre juvencos;
Atque illis jam ſæpè rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent:
Pòſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & junctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantùm,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: Nec tibi fœtæ
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ,
Sed tota in dulces conſument ubera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmaſque feroces,

ut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,
t Jovis in luco currus agitare volantes;
imus equi labor eſt, animos atque arma videre
ellantum, lituoſque pati; tractuque gementem
rre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes;
um magis atque magis blandis gaudere magiſtri
audibus, & plauſæ ſonitum cervicis amare.
tque hæc jam primo depulſus ab ubere matris
udeat, inque vicem det mollibus ora capriſtris
ıvalidus, & jamque tremens, & jam inſcius ævi.
t, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit æſtas,
arpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
ompoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
tque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
rovocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis
quora, vix ſummâ veſtigia ponat arenâ.
Qualis, Hyperboreis Aquilo cùm denſus ab oris
ıcubuit, Scythiæque hyemes atque arida differt
ubila: tum ſegetes altæ campique natantes
enibus horreſcunt flabris, ſummæque ſonorem
ant ſylvæ, longique urgent ad litora fluctus:
le volat, ſimul arva fugâ, ſimul æquora verrens.
ic vel ad Elei metas & maxima campi
udabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas;
elgica vel molli melius feret eſſeda collo.
um demum craſsâ magnum farragine corpus
reſcere jam domitis ſinito; namque ante domandum
ıgentes tollent animos, prenſique negabunt
erbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires induſtria firmat,
uàm Venerem & cæci ſtimulos avertere amoris,
ive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
tque ideo tauros procul atque in ſola relegant
aſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata;
ut intùs clauſos ſatura ad præſepia ſervant.
arpit enim vires paulatim, uritque videndo
emina: *nec nemorum* patitur meminiſſe, nec herbæ.
ulcibus illa quidem illecebris & ſæpè ſuperbos

Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magnâ ſylvâ formoſa juvenca:
Illi alternantes multâ vi prœlia miſcent
Vulneribus crebris; lavit ater corpora ſanguis;
Verſaque in obnixos urgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſylvæque & magnus Olymp
Nec mos bellantes unà ſtabulare; ſed alter
Victus abit, longéque ignotis exulat oris;
Multa gemens ignominiam plagaſque ſuperbi
Victoris, tum, quos amiſit inultus, amores,
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni curâ vires exercet, & inter
Dura jacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acutâ;
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco; ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparsâ ad pugnam proludit arenâ.
Poſt, ubi collectum robur, vireſque refectæ,
Signa movet, præcepſque oblitum fertur in hoſten
Fluctus ut, in medio cœpit cùm albeſcere ponto,
Longiùs, ex altoque ſinum trahit; utque volutus,
Ad terras, inmane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit; at ima exæſtuat unda
Vorticibus, nigramque altè ſubjectat arenam.
Omne adeò genus in terris hominumque ferarumq
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt: amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis; nec funera vulgò
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſylvas: tum ſævus aper, tum peſſima tigris:
Heu, malè tum Lybyæ ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantùm notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam frena virûm, neque verbera ſævi
Non ſcopuli, rupeſque cavæ, atque objecta retardai
Flumina, correptoſque undâ torquentia montes.
Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus,

le proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
iuvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
amor ? nempe abruptis turbata procellis
natat cæcus ſerus freta ; quem ſuper ingens
tonat cœli, & ſcopulis illiſa reclamant
ra ; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
oritura ſuper crudeli funere virgo.
ynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
canum ? quid, quæ imbelles dant prœlia cervi ?
cet ante omnis furor eſt inſignis equarum ;
ntem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
des malis membra abſumpſere quadrigæ.
ucit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
ſum ; ſuperant montes, & flumina tranant.
uoque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
agis (quia vere calor redit oſſibus) illæ
ines verſæ in zephyrum ſtant rupibus altis,
tantque leves auras : & ſæpe ſine ullis
giis vento gravidæ (mirabile dictu)
er, & ſcopulos, & depreſſas convalles
iunt non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus ;
ean Caurumque, aut unde nigerrimus Auſter
ir, & pluvio contriſtat frigore cœlum.
emum hippomanes vero quod nomine dicunt
s, lentum deſtillat ab inguine virus ;
nanes, quod ſæpe malæ legere novercæ,
runtque herbas & non innoxia verba.
git intereà, fugit irreparabile tempus,
dum capti circumvectamur amore.
ſatis armentis. ſuperat pars altera curæ,
os agitare greges, hirtaſque capellas.
or ; hinc laudem fortes ſperate coloni.
n animi dubius, verbis ea vincere magnum
it, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
amor : juvat ire jugis, quà nulla priorum
m molli divertitur orbita clivo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens; ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas;
Et multâ duram ſtipulâ filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpeſque podagras.
Pòſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluvios præbere recentes;
Et ſtabula à ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem: cùm frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non curâ nobis leviore tuendæ,
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſoboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra,
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minùs intereà barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſetaſque comantes
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Paſcuntur verò ſylvas, & ſumma Lycæi,
Horrenteſque rubos, & amantes ardua dumos;
Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, & gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventoſque nivales,
Quò minùs eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Avertes; victumque feres, & virgea lætus
Pabula; nec totâ claudes fœnilia brumâ.
At verò, zephyris cùm læta vocantibus æſtas,
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſydere frigida rura
Carpamus, dum manè novum, dum gramina canent,
Et ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ.
Indè, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubebo
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,

Sicubi

magna Jovis antiquo robore quercus
es tendat ramos; aut ſicubi nigrum
s crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ:
enues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
d occaſum; cùm frigidus aëra veſper
rat, & ſaltus reficit jam roſcida luna,
que Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
d tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
uar, & raris habitata mapalia tectis?
liem noctemque, & totum ex ordine menſem,
ır, itque pecus longa in deſerta ſinè ullis
iis? tantum campi jacet! omnia ſecum
ntarius Afer agit, tectumque Laremque,
que, Amyclæumque canem, Creſſamque pharetram.
cus ac patriis acer Romanus in armis
ſub faſce viam cùm carpit, & hoſti
expectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
ıon, quà Scythiæ gentes, Mæotiaque unda,
dus, & torquens flaventes Iſter arenas,
ıe redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
lauſa tenent ſtabulis armenta; neque ullæ
erbæ campo apparent, aut arbore frondes:
cet aggeribus niveis informis, & alto
gelu latè, ſeptemque aſſurgit in ulnas.
r hyems, ſemper ſpirantes frigora Cauri.
ol pallentes haud unquam diſcutit umbras;
m invectus equis altum petit æthera, nec cùm
item Oceani rubro lavit æquore currum.
creſcunt ſubitæ currenti in flumine cruſtæ,
ue jam tergo ferratos ſuſtinet orbes,
bus illa priùs patulis, nunc hoſpita plauſtris:
diſſiliunt vulgò, veſteſque rigeſcunt
e, cæduntque ſecuribus humida vina,
æ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
ue impexis induruit horrida barbis.
i toto non ſecius aëre ningit:
unt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
ra *magna boum;* confertoque agmine cervi

Torpent mole novâ, & ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub altâ
Otia agunt terrâ, congeſtaque robora, totaſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hìc noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubjecta trioni
Gens effrena virûm Riphæo tunditur Euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora ſetis.
  Si tibi lanicium curæ, primùm aſpera ſylva,
Lappæque tribulique abſint; fuge pabula læta;
Continuòque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantùm cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum; plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu aſpernata vocantem.
  At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentes
Ipſe manu, ſalſaſque ferat præſepibus herbas.
Hinc & amant fluvios magìs, & magìs ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
  Multi jam excretos prohibent à matribus hœdos,
Primaque ferratis præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor;
Aut parco ſale contingunt, hyemique reponunt.
  Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed unà
Veloces Spartæ catulos acremque Moloſſum
Paſce ſero pingui. nunquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,

Aut

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.
Sæpè etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpè volutabris pulſos ſylveſtribus apros
Latratu turbabis agens, monteſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
Sæpè ſub immotis præſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit;
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere & umbræ,
Peſtis acerba boum, pecorique aſpergere virus,
Fovit humum. cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas & ſibila colla tumentem
Dejice. jamque fugâ timidum caput abdidit altè,
Cùm medii nexus, extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardoſque trahit ſinus ultimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
Improbus ingluviem ranisque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terræque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, aſperque ſiti atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas,
Cùm poſitis novus exuviis nitiduſque juventâ
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſas & ſigna docebo.
Turpis oves tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altiùs ad vivum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu; vel cùm tonſis illotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri

Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,
Idæaſque pices, & pingues unguine ceras,
Scillamque, elleboroſque graves, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quàm ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os; alitur vitium, vivitque tegendo;
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omina poſcens.
Quin etiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cùm furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos æſtus avertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam;
Biſaltæ quo more ſolent, acerque Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius umbræ
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſeræ ſolum decedere nocti;
Continuò culpam ferro compeſce, priùs quàm
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem ruit æquore turbo,
Quàm multæ pecudum peſtes: nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota æſtiva repentè,
Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
Tum ſciat aërias Alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arva Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat, deſertaque regna
Paſtorum, & longè ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,

Rurſus abundabat fluidus liquor; omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpè in honore deûm medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum niveâ circumdatur infula vittâ,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat antè ſacerdos,
Indè neque impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates;
Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,
Summaque jejunâ ſanie infuſcatur arena.
Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbæ,
Victor equus, fonteſque avertitur, & pede terram
Crebrò ferit: demiſſæ aures: incertus ibidem
Sudor; et ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus:
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus;
Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub ægrâ,
(Dî meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque ciet gemitus. it triſtis arator,
Mœrentem abjungens fraternâ morte juvencum;
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum; non qui per ſaxa volutus
Purior

Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urget inertes,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe graves? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbæ.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre raſtris terram rimantur, & ipſis
Unguibus infodiunt fruges, monteſque per altos
Contentâ cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circùm,
Nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
Nunc interque canes & circùm tecta vagantur.
Jam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Litore in extremo, ſeu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër avibus non æquus, & illæ
Præcipites altâ vitam ſub nube relinquunt.
Prætereà jam nec mutari pabula refert,
Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron Amythaoniuſque Melampus.
Sævit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit antè metumque,
Inque dies avidum ſurgens caput altiùs effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
Arenteſque ſonant ripæ, colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus: nec viſcera quiſquam

Aut undis abolere poteſt, aut vincere flammâ;
Nec tondere quidem morbo illuvieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres.
Verùm etiam inviſos ſi quis tentârat amictus;
Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur; nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

GEORGICON

LIBER QUARTUS.

PROTINUS aërii mellis cœleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Mæcenas, aſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prœlia dicam.
In tenui labor; at tenuis non gloria, ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quò neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hœdique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus à ſtabulis, meropeſque, aliæque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam latè vaſtant, ipſaſque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco
Adſint, & tenuis fugiens per gramina rivus;
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Ut, cùm prima novi ducent examina reges

Vere

Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa;
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, et alas
Pandere ad æſtivum ſolem, ſi fortè morantes
Sparſerit, aut præceps Neptuno immerſerit Eurus.
Hæc circùm caſiæ virides, & olentia latè
Serpylla, & graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus; nam frigore mella
Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit:
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illæ
Nequicquam in tectis certatim tenuia cerâ
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque hæc ipſa ad munera gluten,
Et viſco & Phrygiæ ſervant pice lentius Idæ.
Sæpè etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fovere larem, penitùſque repertæ
Pumicibuſque cavis, exeſæque arboris antro.
Tu tamen e levi rimoſa cubilia limo
Unge fovens circùm, & raras ſuperinjice frondes.
Neu propiùs tectis taxum ſine; neve rubentes
Ure foco cancros; altæ neu crede paludi,
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hyemem ſol aureus egit
Sub terras, cœlumque æſtivâ luce recluſit;
Illæ continuò ſaltus ſylvaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, & flumina libant
Summa leves. hinc neſcio quâ dulcedine lætæ
Progeniem nidoſque fovent; hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia figunt.
Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera cœli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,

Obſcuram

Obſcuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator; aquas dulces, & frondea ſemper
Tecta petunt. huc tu juſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, & cerinthæ ignobile gramen;
Tinnituſque cie, & Matris quate cymbala circùm:
Ipſæ conſident medicatis ſedibus; ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
  Sin autem ad pugnam exierint; (nam ſæpè duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu)
Continuoque animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longè præſciſcere; namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum;
Tum trepidæ inter ſe coëunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
  Ergo, ubi ver nactæ ſudum campoſque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit ſonitus; magnum mixtæ glomerantur in orbem,
Præcipiteſque cadunt. non denſior aëre grando,
Nec de concuſsâ tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant;
Uſque adeò obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos verſa fugâ victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.
  Verùm ubi ductores acie revocaveris ambo,
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci; melior vacuâ ſine regnet in aulâ.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens,
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis; ille horridus alter
Deſidiâ, latamque trahens inglorius alvum.
  Ut binæ regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliæ turpes horrent; ceu pulvere ab alto
Cùm venit, & ſicco terram ſpuit ore viator

Aridus: elucent aliæ, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Hæc potior ſoboles. hinc cœli, tempore certo,
Dulcia mella premes; nec tantùm dulcia, quantùm
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At cùm incerta volant, cœloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani:
Nec magnus prohibere labor; tu regibus alas
Eripe; non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium, cum falce ſalignâ,
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis
Tecta ſerat latè circùm, cui talia curæ;
Ipſe labore manum duro terat; ipſe feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.

Atque equidem, extremo nî jam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem advertere proram;
Forſitan &, pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Pæſti;
Quoque modo potis gauderent intyba rivis,
Et virides apio ripæ; tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis; nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallenteſque hederas, & amantes litora myrtos.

Namque ſub Œbaliæ memini me turribus altis,
Quà niger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem, cui pauca relicti
Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circùm
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeràque revertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemptis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma;
Et cùm triſtis hyems etiamnum frigore ſaxa

mperet, & glacie curſus frænaret aquarum,
: comam mollis jam tum tondebat acanthi,
tatem increpitans ſeram, zephyroſque morantes.
Ergo apibus fœtis idem atque examine multo
mus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
lla favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
otque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
uerat, totidem autumno matura tenebat.
: etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
uramque pyrum, & ſpinos jam pruna ferentes,
nque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
rum hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
etereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipſe
didit, expediam; pro quâ mercede, canoros
retum ſonitus crepitantiaque æra ſecutæ,
Dictæo cœli regem pavere ſub antro.
æ communes gnatos, conſortia tecta
bis habent, magniſque agitant ſub legibus ævum;
patriam ſolæ, & certos novere penates;
nturæque hyemis memores æſtate laborem
periuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
ercentur agris: pars intra ſepta domorum
rciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
ma favis ponunt fundamina: deinde tenaces
ſpendunt ceras; aliæ ſpem gentis adultos
ucunt fœtus; aliæ puriſſima mella
pant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
nt, quibus ad portas cecidit cuſtodia forti;
que vicem ſpeculantur aquas, & nubila cœli;
t onera excipiunt venientum, aut agmine facto
navum fucos pecus à præſepibus arcent:
rvet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
um properant, alii taurinis follibus auras
cipiunt redduntque, alii ſtridentia tingunt
ra lacu; gemit impoſitis incudibus Ætna;

Illi inter ſeſe magnâ vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum:
Non aliter, ſi parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque ſuo. grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & dædala fingere tecta:
At feſſæ multâ referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ; paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
  Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Manè ruunt portis; nuſquam mora: rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant;
Fit ſonitus, muſſantque oras & limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec verò a ſtabulis pluviâ impendente recedunt
Longiùs, aut credunt cœlo, adventantibus euris;
Sed circùm tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſuſque breves tentant, & ſæpè lapillos,
Ut cymbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt; his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt;
Verùm ipſæ e foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt; ipſæ regem parvoſque Quirites
Sufficiunt, aulaſque, & cerea regna refingunt.
  Sæpè etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis!
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus ævi
Excipiat, (neque enim plus ſeptima ducitur æſtas)
At genus immortale manet, multoſque per annos
Stat fortuna domûs, & avi numerantur avorum.
  Præterea regem non ſic Ægyptus & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes

Obſervant.

Obſervant. rege incolumi mens omnibus una eſt;
Amiſſo, rupere fidem, conſtructaque mella
Diripuere ipſæ, & crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos; illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſæpè attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Ætherios dixere: deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem anguſtam, ſervataque mella
Theſauris relines; prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora fove, fumoſque manu prætende ſequaces.
Bis gravidos cogunt fœtus, duo tempora meſſis;
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Pleias, & Oceani ſpretos pede repulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens ubi, Piſcis aquoſi
Triſtior hybernas cœlo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animaſque in vulnera ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceſque futuro,
Contuſoſque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis;
Immuniſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis;
Aut dirum tineæ genus, aut inviſa Minervæ
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quò magìs exhauſtæ fuerint, hôc acriùs omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,

Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si verò (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo;
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis;
Continuò eſt ægris alius color; horrida vultum
Deformat macies; tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt;
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame & contracto frigore pigræ.
Tum ſonus auditur gravior, tractimque ſuſurrant:
Frigidus ut quondam ſylvis immurmurat auſter,
Ut mare ſollicitum ſtridet refluentibus undis,
Æſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hìc jam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arenteſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de ceſpite ſylvam,
Aureus ipſe; ſed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deùm nexis ornatæ torquibus aræ;
Aſper in ore ſapor; tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curva legunt propè flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis appone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubitò defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ ſtirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magiſtri
Pandere, quoque modo cæſis jam ſæpè juvencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altiùs omnem
Expediam primâ repetens ab origine famam.
Nam quà Pellæi gens fortunata Canopi

Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circùm pictis vehitur ſua rura phaſelis:
Quâque pharetratæ vicinia Perſidis urget,
Et viridem Ægyptum nigrâ fœcundat arenâ,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis;
Omnis in hâc certam regio jacit arte ſalutem.
Exiguus primùm, atque ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus: hunc anguſtique imbrice tecti
Parietibuſque premunt arctis, & quatuor addunt,
Quatuor à ventis obliquâ luce feneſtras.
Tum vitulus, bimâ curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur, plagiſque perempto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentes.
Hoc geritur, zephyris primùm impellentibus undas,
Antè novis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magìs magìs aëra carpunt:
Donec, ut æſtivis effuſus nubibus imber,
Erupere, aut ut, nervo pulſante, ſagittæ,
Prima leves ineunt ſi quando prœlia Parthi.
Quis deus hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneïa Tempe,
Amiſſis (ut fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hâc adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclarâ ſtirpe deorum,
(Si modò, quem perhibes, pater eſt Thymbræus Apollo)
Invisum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus *amor? quid* me cœlum ſperare jubebas?

En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſylvas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes;
Ure ſata, & validam in vites molire bipennem:
Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circùm Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore;
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla;
Neſæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;
Clioque & Beroë ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deïopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martiſque dolos, & dulcia furta;
Atque Chao denſos divûm numerabat amores.
Carmine quo captæ, dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi, vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere; ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſummâ flavum caput extulit undâ.
Et procul, O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa novâ mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divûm
Tangere, ait: ſimul alta jubet diſcedere late
Flumina, quâ juvenis greſſus inferret: at illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,
Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque

Speluncisque lacus clauſos, lucoſque ſonantes,
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat diverſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primùm ſe erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſuſque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus; quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, & gnati fletus cognovit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ, tonſiſque ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant menſas, & plena reponunt
Pocula; Panchæis adoleſcunt ignibus aræ:
Et mater, Cape Mæonii carcheſia Bacchi;
Oceano libemus, ait. ſimul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphaſque ſorores,
Centum quæ ſylvas, centum quæ flumina ſervant:
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam;
Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piſcibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriamque reviſit
Pallenen: hunc & Nymphæ veneramur, & ipſe
Grandævus Nereus; novit namque omnia vates,
Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur;
Quippe ita Neptuno viſum eſt, immania cujus
Armenta, & turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, priùs vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi cauſam, eventuſque ſecundet.
Nam ſinè vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes; vim duram & vincula capto
Tende: doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios cum ſol accenderit æſtus,

Cùm ſitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quò feſſus ab undis
Se recipit; facilè ut ſomno aggrediare jacentem.
Verùm ubi correptum manibus vinclíſque tenebis,
Tum variæ eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, & fulvâ cervice leæna;
Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quantò ille magìs formas ſe vertet in omnes,
Tantò, nate, magìs contende tenacia vincla;
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cùm lumina ſomno.
Hæc ait, & liquidum ambroſiæ diffundit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit. at illi
Dulcis compoſitis ſpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quò plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis:
Intus ſe vaſti Proteus tegit obice ſaxi.
Hìc juvenem in latebris averſum à lumine Nympha
Collocat; ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat cœlo, & medium ſol igneus orbem
Hauſerat: arebant herbæ, & cava flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cùm Proteus conſueta petens è fluctibus antra
Ibat; eum vaſti circùm gens humida ponti
Exultans rorem latè diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſæ in litore phocæ.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet.
Cujus Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicíſque jacentem

Occupat. ille ſuæ contrà non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verùm, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos? quidve hinc petis? inquit. at ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe; neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. deûm præcepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, nî fata reſiſtant,
Suſcitat, & raptâ graviter pro conjuge ſævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas, altâ non vidit in herbâ.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Implêrunt montes: flêrunt Rhodopeïæ arces,
Altaque Pangæa, & Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipſe cavâ ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,
Te, veniente die, te, decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigrâ formidine lucum
Ingreſſus, Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At, cantu commotæ, Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quàm multa in foliis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hybernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vitâ
Magnanimûm heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum,

Quos circùm limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardâque palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſæ ſtupuere domûs, atque intima Lethi
Tartara, cæruleoſque implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.
Jamque pedem referens caſus evaſerat omnes,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Ponè ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Cùm ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam, jam luce ſub ipſâ
Immemor, heu, victuſque animi reſpexit. ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni
Fœdera, terque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orphe?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Jamque vale! feror ingenti circumdata nocte,
Invalidaſque tibi tendens, heu non tua, palmas.
Dixit, & ex oculis ſubitò, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diverſa; neque illum,
Prenſantem nequicquam umbras, & multa volentem
Dicere præterea, vidit; nec portitor Orci
Ampliùs objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quò ſe raptâ bis conjuge ferret?
Quo fletu Manes, quâ numina voce moveret?
Illa quidem Stygiâ nabat jam frigida cymbâ.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aëriâ, deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populeâ mœrens philomela ſub umbrâ
Amiſſos queritur fœtus; quos durus arator
Obſervans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet.

ulla Venus, non ulli animum flexere hymenæi :
olus Hyperboreas glacies, Tanaïmque nivalem,
rvaque Riphæis numquam viduata pruinis,
uſtrabat, raptam Eurydicen atque irrita Ditis
ona querens : ſpretæ Ciconum quo munere matres,
nter ſacra deûm, nocturnique orgia Bacchi,
iſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
um quoque marmoreâ caput à cervice revulſum,
urgite cùm medio portans Œagrius Hebrus
olveret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
h miſeram Eurydicen! animâ fugiente vocabat;
urydicen toto referebant flumine ripæ.
æc Proteus; & ſe jactu dedit æquor in altum:
uàque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
ate, licet triſtes animo deponere curas.
æc omnis morbi cauſa; hinc miſerabile Nymphæ,
um quibus illa choros lucis agitabat in altis,
xitium miſere apibus: tu munera ſupplex
ende petens pacem, & faciles venerare Napæas;
amque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
ed, modus orandi qui ſit, priùs ordine dicam.
uatuor eximios præſtanti corpore tauros,
ui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
elige, & intactâ totidem cervice juvencas.
uatuor his aras alta ad delubra dearum
onſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem,
orporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
oſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
nferias Orphei, Lethæa papavera, mittes;
lacatam Eurydicen vitulâ venerabere cæſâ.
t nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
Haud mora; continuò matris præcepta faceſſit:
d delubra venit; monſtratas excitat aras;
uatuor eximios præſtanti corpore tauros
ucit, & intactâ totidem cervice juvencas.
oſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
nferias *Orphei mittit*, lucumque reviſit.

Hic

Hîc verò ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis;
Immenſaſque trahi nubes; jamque arbore ſummâ
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
Hæc ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus; Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti;
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventâ,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS.

LIBER PRIMUS.

ARMA virumque cano, Trojæ qui primus ab oris,
Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora; multùm ille & terris jactatus & alto,
Vi ſuperûm, ſævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio; genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
Muſa, mihi cauſas memora, quo numine læſo,
Quidve dolens regina deûm, tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: tantæne animis cœleſtibus iræ?
Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longè
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli;
Quam Juno fertur terris magìs omnibus unam
Poſthabitâ coluiſſe Samo: hìc illius arma,

Hîc currus fuit: hoc regnum dea gentibus eſſe,
Si quâ fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem ſed enim Trojano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè regem, belloque ſuperbum,
Venturum excidio Libyæ: ſic volvere Parcas.
Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quòd ad Trojam pro caris geſſerat Argis:
Nec dum etiam cauſæ irarum ſævique dolores
Exciderant animo; manet altâ mente repoſtum
Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ,
Et genus invîſum, & rapti Ganymedis honores:
His accenſa ſuper, jactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaûm atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio: multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circùm.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem!
Vix e conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant;
Cùm Juno, æternum ſervans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum: Mene incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallaſne exurere claſſem
Argivûm, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Unius ob noxam & furias Ajacis Oïlei?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quæ divûm incedo regina, Joviſque
Et ſoror & conjux, unâ cum gente tot annos
Bella gero. & quiſquam numen Junonis adoret
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem?
Talia flammato ſecum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta furentibus auſtris,
Æoliam venit. hìc vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos tempeſtateſque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.

li indignantes magno cum murmure montis
ircùm clauſtra fremunt: celsâ ſedet Æolus arce,
ceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
î faciat, maria ac terras cœlumque profundum
uippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.
ed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
oc metuens; molemque & montes inſuper altos
npoſuit, regemque dedit, qui fœdere certo
t premere, & laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:
Eole, (namque tibi divûm pater atque hominum rex
t mulcere dedit fluctus & tollere vento)
iens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
lium in Italiam portans, victoſque Penates:
ncute vim ventis, ſubmerſaſque obrue puppes;
ut age diverſas: & disjice corpora ponto.
unt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
uarum, quæ formâ pulcherrima, Deïopeam
onnubio jungam ſtabili, propriamque dicabo:
mnes ut tecum meritis pro talibus annos
xigat, & pulchrâ faciat te prole parentem.
Eolus hæc contrà: Tuus, ô regina, quid optes
xplorare labor; mihi juſſa capeſſere fas eſt.
u mihi, quodcumque hoc regni, tu ſceptra Jovemque
oncilias; tu das epulis accumbere divûm,
imborumque facis tempeſtatumque potentem.
Hæc ubi dicta, cavum converſâ cuſpide montem
mpulit in latus; ac venti, velut agmine facto,
uâ data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
ncubuere mari, totumque à ſedibus imis
nâ Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
fricus, & vaſtos volvunt ad litora fluctus.
nſequitur clamorque virûm ſtridorque rudentum.
ripiunt ſubitò nubes cœlumque diemque
eucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
ntonuere poli, & crebris micat ignibus æther;
ræſentemque viris intentant omnia mortem.
xtemplo Æneæ ſolvuntur frigore membra.

Ingemit; &, duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Queîs ante ora patrum Trojæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere! ô Danaûm fortiſſime gentis
Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuâque animam hanc effundere dext
Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon; ubi tot Simoïs correpta ſub undis
Scuta virûm galeaſque & fortia corpora volvit.
Talia jactanti ſtridens aquilone procella
Velum adverſa ferit, fluctuſque ad ſidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, & undis
Dat latus: inſequitur cumulo præruptus aquæ mon
Hi ſummo in fluctu pendent; his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit; furit æſtus arenis.
Tres Notus abreptas in ſaxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus aras,
Dorſum immane mari ſummo. Tres Eurus ab alto
In brevia & Syrtes urget, miſerabile viſu,
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit: excutitur, pronuſque magiſter
Volvitur in caput: aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circùm, & rapidus vorat æquore vort
Apparent rari nantes in gurgite vaſto;
Arma virûm, tabulæque, & Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et quâ vectus Abas, & quâ grandævus Aletes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.
Intereà magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamque hyemem ſenſit Neptunus, & imis
Stagna refuſa vadis, graviter commotus; & alto
Proſpiciens, ſummâ placidum caput extulit undâ.
Disjectam Æneæ toto videt æquore claſſem;
Fluctibus oppreſſos Troas, cœlique ruinâ.
Nec latuere doli fratrem Junonis & iræ.

ad ſe Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
e vos generis tenuit fiducia veſtri?
lum terramque meo ſine numine, venti,
, & tantas audetis tollere moles?
o—ſed motos præſtat componere fluctus:
hi non ſimili pœnâ commiſſa luetis.
te fugam, regique hæc dicite veſtro:
imperium pelagi ſævumque tridentem,
ni ſorte datum. tenet ille immania ſaxa,
, Eure, domos: illâ ſe jactet in aulâ
& clauſo ventorum carcere regnet.
it, & dicto citiùs tumida æquora placat:
aſque fugat nubes, ſolemque reducit.
noë ſimul & Triton adnixus acuto
unt naves ſcopulo: levat ipſe tridenti;
as aperit Syrtes, & temperat æquor;
rotis ſummas levibus perlabitur undas.
luti magno in populo cùm ſæpè coorta eſt
ſævitque animis ignobile vulgus;
faces & ſaxa volant; furor arma miniſtrat.
ietate gravem ac meritis ſi fortè virum quem
xere, ſilent; arrectiſque auribus adſtant:
it dictis animos, & pectora mulcet.
ctus pelagi cecidit fragor; æquora poſtquam
ſens genitor, cœloque invectus aperto
equos, curruque volans dat lora ſecundo.
ſſi Æneadæ, quæ proxima, litora curſu
dunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
eceſſu longo locus; inſula portum
objectu laterum; quibus omnis ab alto
ur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos:
que hinc vaſtæ rupes, geminique minantur
in ſcopuli; quorum ſub vertice latè
a tuta ſilent: tum ſylvis ſcena coruſcis
r horrentique atrum nemus imminet umbrâ.
ſub adverſâ ſcopulis pendentibus antrum;
uæ dulces, vivoque ſedilia ſaxo;
arum domus: hic feſſas non vincula naves

Ulla tenent; unco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Æneas collectis navibus omni
Ex numero ſubit, ac magno telluris amore
Egreſſi, optatâ potiuntur Troës arenâ,
Et ſale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primùm ſilici ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circùm
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt feſſi rerum; frugeſque receptas
Et torrere parant flammis & frangere ſaxo.
Æneas ſcopulum intereà conſcendit, & omnem
Proſpectum latè pelago petit; Anthea ſi quem
Jactatum vento videat Phrygiaſque biremes,
Aut Capyn, aut celſis in puppibus arma Caïci.
Navem in conſpectu nullam: tres litore cervos
Proſpicit errantes; hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hìc; arcumque manu celereſque ſagittas
Corripuit; fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoreſque ipſos primùm, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, ſternit; tum vulgus; & omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec priùs abſiſtit, quàm ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, & ſocios partitur in omnes.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerârat Aceſtes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis mærentia pectora mulcet.
O ſocii, (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora! dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem penituſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopia ſaxa
Experti, revocate animos, mœſtumque timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum,
Tendimus in Latium; ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt: illìc fas regna reſurgere Trojæ.

Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert; curiſque ingentibus æger
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe prædæ accingunt, dapibuſque futuris:
Tergora deripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſtra ſecant, verubuſque trementia figunt;
Litore aëna locant alii, flammaſque miniſtrant.
Tum victu revocant vires; fuſique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferinæ.
Poſtquam exempta fames epulis, menſæque remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt;
Spemque metumque inter dubii, ſeu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Præcipuè pius Æneas, nunc acris Orontei
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Et jam finis erat; cùm Jupiter æthere ſummo
Deſpiciens mare velivolum terraſque jacentes,
Litoraque, & latos populos, ſic vertice cœli
Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales jactantem pectore curas
Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes,
Alloquitur Venus: O qui res hominumque deûmque
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troës potuere? quibus tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certè hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato à ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. quæ te, genitor, ſententia vertit?
Hôc equidem occaſum Trojæ triſteſque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur. quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapſus Achivis,
Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timavi:

Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.
Hìc tamen ille urbem Patavî, ſedeſque locavit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troïa: nunc placidâ compoſtus pace quieſcit.
Nos tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Navibus (infandum) amiſſis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longè disjungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator atque deorum,
Vultu, quo cœlum tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula libavit natæ; dehinc talia fatur:
Parce metu, Cytherea; manent immota tuorum
Fata tibi; cernes urbem & promiſſa Lavinî
Mœnia, ſublimemque feres ad ſidera cœli
Magnanimum Ænean; neque me ſententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longiùs & volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italiâ, populoſque feroces
Contundet; moreſque viris & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis hyberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo
Additur (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis menſibus orbes
Imperio explebit, regnumque ab ſede Lavini
Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.
Hìc jam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectoreâ; donec regina ſacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Indè lupæ fulvo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Mœnia, Romanoſque ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſinè fine dedi. quin aſpera Juno,
Quæ mare nunc terraſque metu cœlumque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

ic placitum. veniet luſtris labentibus ætas,
ūm domus Aſſaraci Phthiam claraſque Mycenas
ervitio premet, ac victis dominabitur Argis.
aſcetur pulchrâ Trojanus origine Cæſar,
mperium Oceano, famam qui terminet aſtris,
ilius, à magno demiſſum nomen Iülo:
unc tu olim cœlo, ſpoliis Orientis onuſtum,
ccipies ſecura. vocabitur hic quoque votis.
ſpera tum poſitis miteſcent ſæcula bellis:
ana Fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
ra dabunt: diræ ferro & compagibus arctis
audentur belli portæ: Furor impius intus
æva ſedens ſuper arma, & centum vinctus aënis
oſt tergum nodis, fremit horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maïa genitum demittit ab alto;
t terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
oſpitio Teucris: ne fati neſcia Dido
inibus arceret. volat ille per aëra magnum
emigio alarum: ac Libyæ citus adſtitit oris.
t jam juſſa facit: ponuntque ferocia Pœni
orda, volente deo, in primis regina quietum
ccipit in Teucros animum, mentemque benignam.
At pius Æneas per noctem plurima volvens,
t primùm lux alma data eſt, exire, locoſque
xplorare novos, quas vento acceſſerit oras,
ui teneant (nam inculta videt) hominesne feræne,
uærere conſtituit, ſociiſque exacta referre.
laſſem in convexo nemorum, ſub rupe cavatâ,
rboribus clauſam circùm atque horrentibus umbris
ccuſit: ipſe uno graditur comitatus Achate,
ina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Cui mater mediâ ſeſe tulit obvia ſylvâ,
irginis os habitumque gerens, & virginis arma
partanæ: vel qualis equos Threïſſa fatigat
arpalyce, volucremque fugâ prævertitur Hebrum.
amque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
enatrix, dederatque comam diffundere ventis;
uda genu, nodoque ſinus collecta fluentes.

Ac prior, Heus, inquit, juvenes! monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hìc errantem fortè ſororum,
Succinctam pharetrâ & maculoſæ tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus; & Veneris contrà ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum,
O, quam te memorem? virgo! namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat; ô dea, certè;
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una?
Sis felix, noſtrumque leves quæcumque laborem:
Et quo ſub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc & vaſtis fluctibus acti:
Multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque altè ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios & Agenoris urbem;
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyriâ regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa eſt injuria, longæ
Ambages; ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, & magno miſeræ dilectus amore;
Cui pater intactam dederat, primiſque jugârat
Ominibus: ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medios venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore,
Clàm ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factumque diu celavit, & ægram,
Multa malus ſimulans, vanâ ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis: ora modis attollens pallida miris,
Crudeles aras, trajectaque pectora ferro
Nudavit; cæcumque domûs ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriâque excedere ſuadet,
*Auxilium*que viæ veteres tellure recludit

ros, ignotum argenti pondus & auri.
amota fugam Dido ſocioſque parabat.
iunt, quibus aut odium crudele tyranni,
tus acer erat: naves, quæ fortè paratæ,
unt, onerantque auro. portantur avari
ionis opes pelago: dux femina facti.
re locos, ubi nunc ingentia cernes
, ſurgentemque novæ Carthaginis arcem:
ique ſolum, facti de nomine Byrſam,
o quantum poſſent circumdare tergo.
; qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris,
tenetis iter? Quærenti talibus ille
ns, imoque trahens à pectore vocem:
ſi primâ repetens ab origine pergam,
et annales noſtrorum audire laborum;
em clauſo componet veſper Olympo.
ojâ antiquâ, ſi veſtras fortè per aures
nomen iit, diverſa per æquora vectos
uâ Libycis tempeſtas appulit oris.
us Æneas, raptos qui ex hoſte Penates
eho mecum, famâ ſuper æthera notus.
quæro patriam; & genus ab Jove ſummo.
is Phrygium conſcendi navibus æquor;
dea monſtrante viam, data fata ſecutus;
tem convulſæ undis euroque ſuperſunt.
otus, egens, Libyæ deſerta peragro,
i atque Aſiâ pulſus. Nec plura querentem
enus medio ſic interfata dolore eſt.
quis es, haud (credo) inviſus cœleſtibus auras
carpis, Tyriam qui adveneris urbem:
nodò, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
e tibi reduces ſocios claſſemque relatam
, & in tutum verſis aquilonibus actam;
ra augurium vani docuere parentes.
bis ſenos lætantes agmine cycnos,
â quos lapſa plagâ Jovis ales aperto
at *cælo: nunc* terras ordine longo
ere, aut captas jam deſpectare videntur.

Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantuſque dedere;
Haud aliter puppeſque tuæ pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modò, & quà te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, & avertens roſeâ cervice refulſit,
Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravêre; pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit dea. ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus:
Quid natum toties, crudelis tu quoque, falſis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire & reddere voces?
Talibus incuſat, greſſumque ad mœnia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,
Et multo nebulæ circùm dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.
Corripuere viam interea, quà ſemita monſtrat.
Jamque aſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſaſque aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam;
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.
Jura, magiſtratuſque legunt, ſanctumque ſenatum.
Hìc portus alii effodiunt: hìc alta theatris
Fundamenta locant alii, immaneſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes æſtate novâ per florea rura
Exercet ſub ſole labor; cùm gentis adultos
Educunt fœtus, aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto

Ignav

Ignavum fucos pecus a præſepibus arcent:
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!
Æneas ait; & faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebulâ (mirabile dictu)
Per medios, miſcetque viris; neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit mediâ, lætiſſimus umbræ,
Quo primum jactati undis & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrârat, caput acris equi. ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſæcula gentem.
Hìc templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum & numine divæ:
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo ſtridebat aënis.
Hôc primùm in luco nova res oblata timorem
Leniit; hìc primùm Æneas ſperare ſalutem
Auſus, & afflictis meliùs confidere rebus.
Namque, ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo
Reginam opperiens; dum quæ fortuna ſit urbi,
Artificumque manus inter ſe, operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam famâ totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamumque, & ſævum ambobus Achillem.
Conſtitit, & lacrymans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus. ſunt hìc etiam ſua præmia laudi:
Sunt lacrymæ rerum; & mentem mortalia tangunt:
Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum picturâ paſcit inani
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circùm
Hàc fugerent Graii, premeret Trojana juventus:
Hàc Phryges; inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrymans: primo quæ prodita ſomno
Tydides multâ vaſtabat cæde cruentus:
Ardenteſque *avertit* equos in caſtra, priùs quàm

Pabula guſtâſſent Trojæ, Xanthumque bibiſſent.
Parte aliâ fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli,
Fertur equis, currûque hæret reſupinus inani,
Lora tenens tamen; huic cervixque comæque trahuntur.
Per terram, & verſâ pulvis inſcribitur haſtâ.
Intereà ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis.
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circùm Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum verò ingentem gemitum dat pectore ab imo;
Ut ſpolia, ut currus, utque ipſum corpus amici
Tendentemque manus Priamum conſpexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoaſque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens, mediiſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix; audetque viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutûque hæret defixus in uno;
Regina ad templum, formâ pulcherrima Dido
Inceſſit, magnâ juvenum ſtipante catervâ.
Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille ſecutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradienſque deas ſupereminet omnes:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem ſe læta ferebat
Per medios, inſtans operi regniſque futuris.
Tum foribus divæ, mediâ teſtudine templi,
Septa armis, ſolioque altè ſubnixa reſedit.
Jura dabat legeſque viris: operumque laborem
Partibus æquabat juſtis, aut ſorte trahebat:
Cùm ſubitò Æneas concurſu accedere magno
Anthea Sergeſtumque videt ſortemque Cloanthum,

Teucrorumque

orumque alios: ater quos æquore turbo
lerat, penitùſque alias avexerat oras.
puit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates
iâque metûque, avidi conjungere dextras
ɔant: ſed res animos incognita turbat.
ıulant; & nube cavâ ſpeculantur amicti,
fortuna viris; claſſem quo litore linquant,
veniant: cunctis nam lecti navibus ibant,
es veniam, & templum clamore petebant.
tquam introgreſſi, & coràm data copia fandi;
mus Ilioneus placido ſic pectore cœpit:
ina, novam cui condere Jupiter urbem,
âque dedit gentes frenare ſuperbas,
te miſeri, ventis maria omnia vecti,
us: prohibe infandos à navibus ignes;
pio generi, & propiùs res aſpice noſtras.
ıos aut ferro Libycos populare Penates
nus, aut raptas ad litora vertere prædas:
a vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
cus Heſperiam Graii cognomine dicunt,
antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;
rî coluere viri: nunc famâ, minores
n dixiſſe ducis de nomine gentem.
urſus fuit:
ſubitò aſſurgens fluctu nimboſus Orion
la cæca tulit, penitùſque procacibus auſtris,
e undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa
lit: huc pauci veſtris adnavimus oris. [morem
genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara
ttit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.
cient, primâque vetant conſiſtere terrâ.
us humanum & mortalia temnitis arma,
erate deos memores fandi atque nefandi.
rat Æneas nobis, quo juſtior alter
ietate fuit, nec bello major & armis.
ı ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ
iâ, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
ıetus, *officio* nec te certâſſe priorem

Pœniteat. ſunt & Siculis regionibus urbes,
Armaque, Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,
Et ſylvis aptare trabes, & ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti Latiumque petamus.
Sin abſumpta ſalus, & te, pater optime Teucrûm,
Pontus habet Libyæ, nec ſpes jam reſtat Iüli;
At freta Sicaniæ ſaltem, ſedeſque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus: cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breviter Dido, vultum demiſſa, profatur
Solvite corde metum, Teucri; ſecludite curas.
Res dura, & regni novitas me talia cogunt
Moliri, & latè fines cuſtode tueri.
Quis genus Æneadûm, quis Trojæ neſciat urbem,
Virtuteſque viroſque, aut tanti incendia belli?
Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni;
Nec tam averſus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fines, regemque optatis Aceſten;
Auxilio tutos dimittam, opibuſque juvabo.
Vultis & his mecum pariter conſidere regnis?
Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt: ſubducite naves
Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque utinam rex ipſe noto compulſus eodem
Afforet Æneas! equidem per litora certos
Dimittam, & Libyæ luſtrare extrema jubebo;
Si quibus ejectus ſylvis, aut urbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Æneas, jamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Ænean compellat Achates:
Nate deâ, quæ nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides; claſſem, ſocioſque receptos.
Unus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cætera matris.
Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repentè

lit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
tit Æneas, claràque in luce refulſit,
imeroſque deo ſimilis: namque ipſa decoram
riem nato genetrix, lumenque juventæ
ureum, & lætos oculis afflârat honores.
e manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
ntum Pariuſve lapis circumdatur auro.
im ſic reginam adloquitur, cunctiſque repentè
oviſus ait: Coràm, quem quæritis, adſum
is Æneas, Libycis ereptus ab undis.
a infandos Trojæ miſerata labores,
nos, relliquias Danaûm, terræque mariſque
bus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
, domo ſocias; grates perſolvere dignas
pis eſt noſtræ, Dido! nec quicquid ubique eſt
is Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
bi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
am juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
iia digna ferant. quæ te tam læta tulerunt
la? qui tanti talem genuere parentes?
ta dum fluvii current, dum montibus umbræ
abunt convexa, polus dum ſidera paſcet;
er honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt:
me cumque vocant terræ. ſic fatus, amicum
a petit dextrâ, lævâque Sereſtum
alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
ſtupuit primò aſpectu Sidonia Dido,
deinde viri tanto; & ſic ore locuta eſt:
te, nate deâ, per tanta pericula caſus
uitur? quæ vis immanibus applicat oris?
ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
. Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam
e equidem Teucrum memini Sidona venire,
is expulſum patriis, nova regna petentem,
lib Beli. genitor tum Belus opimam
bat Cyprum, & victor ditione tenebat.
iore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
æ, nomenque tuum, regeſque Pelaſgi.

Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Seque ortum antiquâ Teucrorum ab ſtirpe volel
Quare agite ô tectis, juvenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Jactatam hâc demum voluit conſiſtere terrâ.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat: ſimul Ænean in regia ducit
Tecta; ſimul divûm templis indicit honorem.
Nec minùs intereà ſociis ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agn
Munera, lætitiamque dei.
At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediiſque parant convivia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtroque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
Æneas (neque enim patrius conſiſtere menten
Paſſus amor) rapidum ad naves præmittit Ach
Aſcanio ferat hæc; ipſumque ad mœnia ducat.
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet; pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivæ Helenæ; quos illa Mycenis,
Pergama cùm peteret, inconceſſoſque Hymenæ
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroque corona
Hæc celerans, iter ad naves tendebat Achates.
At Cytherea novas artes, nova pectore verſat
Conſilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, doniſque furentem
Incendat reginam, atque oſſibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilir
Urit atrox Juno, & ſub noctem cura recurſat.

his aligerum dictis affatur Amorem:
, meæ vires, mea magna potentia; ſolus,
, patris ſummi qui tela Typhoëa temnis;
e confugio, & ſupplex tua numina poſco.
er ut Æneas pelago tuus omnia circùm
a jactetur, odiis Junonis iniquæ,
tibi; & noſtro doluiſti ſæpè dolore.
: Phœniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
bus: & vereor, quò ſe Junonia vertant
itia. haud tanto ceſſabit cardine rerum.
circa capere antè dolis, & cingere flammâ
nam meditor; ne quo ſe numine mutet,
nagno Æneæ mecum teneatur amore.
facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem.
us accitu cari genitoris ad urbem
iam puer ire parat; mea maxima cura;
ferens pelago, & flammis reſtantia Trojæ.
: ego ſopitum ſomno, ſuper alta Cythera,
ſuper Idaliam ſacratâ ſede recondam:
uà ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
aciem illius noctem non ampliùs unam
dolo, & notos pueri puer indue vultus:
ùm te gremio accipiet lætiſſima Dido
les inter menſas laticemque Lyæum,
dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet,
ltum inſpires ignem, fallàſque veneno.
ret Amor dictis caræ genetricis, & alas
t, & greſſu gaudens incedit Iüli.
enus Aſcanio placidam per membra quietem
, & fotum gremio dea tollit in altos
æ lucos; ubi mollis amaracus illum
bus & dulci aſpirans complectitur umbrâ.
ue ibat dicto parens, & dona Cupido
a portabat Tyriis, duce lætus Achate.
venit, aulæis jam ſe regina ſuperbis
â compoſuit ſpondâ, mediamque locavit.
pater *Æneas, & jam* Trojana juventus
eniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.

Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris
Expediunt, tonſiſque ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famulæ; quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere penates.
Centum aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.
Necnon & Tyrii per limina læta frequentes
Convenere, toris juſſi diſcumbere pictis.
Mirantur dona Æneæ; mirantur Iülum,
Flagranteſque dei vultus, ſimulataque verba,
Pallamque, & pictum croceo velamen acantho.
Præcipuè infelix peſti devota futuræ
Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo
Phœniſſa, & puero pariter doniſque movetur.
Ille, ubi complexu Æneæ colloque pependit,
Et magnum falſi implevit genitoris amorem;
Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret; & interdum gremio fovet inſcia Dido,
Inſideat quantus miſeræ deus. at memor ille
Matris Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
Incipit, & vivo tentat prævertere amore
Jam pridem reſides animos deſuetaque corda.
Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ;
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hìc regina gravem gemmis auroque popoſcit,
Implevitque mero pateram: quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti. tum facta ſilentia tectis:
Jupiter, (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriiſque diem Trojâque profectis
Eſſe velis, noſtroſque hujus meminiſſe minores.
Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno.
Et vos, ô cœtum Tyrii! celebrate faventes.
Dixit, & in menſam laticum libavit honorem,
Primaque libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans; ille impiger hauſit

nantem pateram, & pleno ſe proluit auro.
alii proceres. cithara crinitus Iöpas
ſonat auratâ, docuit quem maximus Atlas.
canit errantem lunam, ſoliſque labores; [ignes;
hominum genus, & pecudes; unde imber, &
urum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones:
tantùm Oceano properent ſe tingere ſoles
rni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
eminant plauſu Tyrii, Troëſque ſequuntur.
on & vario noctem ſermone trahebat
ix Dido, longumque bibebat amorem
a ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa
, quibus Auroræ veniſſet filius armis;
, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
age, & a primâ, dic, hoſpes, origine nobis
ias, inquit, Danaûm, caſuſque tuorum,
eſque tuos. nam te jam ſeptima portat
ibus errantem terris & fluctibus æſtas.

ÆNEIDOS

LIBER SECUNDUS.

NTICUERE omnes, intentique ora tenebant:
ndè toro pater Æneas ſic orſus ab alto:
dum, regina, jubes renovare dolorem;
nas ut opes, & lamentabile regnum
int Danai: quæque ipſe miſerrima vidi,
orum pars magna fui. quis talia fando
idonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyſſi
eret à lacrymis? & jam nox humida cœlo
pitat, *ſuadentque* cadentia ſidera ſomnos.

Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ ſupremum audire laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctuque refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum divinâ Palladis arte
Ædificant, ſectâque intexunt abiete coſtas.
Votum pro reditu ſimulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virûm ſortiti corpora, furtim
Includunt cæco lateri, penituſque cavernas
Ingentes, uterumque armato milite complent.
Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima famâ
Inſula, dives opum, Priami dum regna manebant;
Nunc tantùm ſinus, & ſtatio malè fida carinis:
Hùc ſe provecti deſerto in litore condunt.
Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu:
Panduntur portæ: juvat ire, & Dorica caſtra,
Deſertoſque videre locos, lituſque relictum.
Hìc Dolopum manus, hìc ſævus tendebat Achilles:
Claſſibus hic locus: hìc acies certare ſolebant.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi: primuſque Thymœtes
Duci intrà muros hortatur, & arce locari;
Sive dolo, ſeu jam Trojæ ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaûm inſidias ſuſpectaque dona
Præcipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis:
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magnâ comitante catervâ,
Laocoon ardens ſummâ decurrit ab arce:
Et procul, O miſeri! quæ tanta inſania, cives?
Creditis avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? ſic notus Ulyſſes?
Aut hôc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros;
Inſpectura domos, venturaque deſuper urbi;

iquis latet error: equo ne credite, Teucri.
uid id eſt, timeo Danaos & dona ferentes.
us, validis ingentem viribus haſtam
s, inque feri curvam compagibus alvum
ſit. ſtetit illa tremens; uteroque recuſſo
ere cavæ, gemitumque dedere cavernæ.
fata deûm, ſi mens non læva fuiſſet,
rat ferro Argolicas fœdare latebras:
ue nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.
, manus juvenem interea poſt terga revinctum
s magno ad regem clamore trahebant
idæ: qui ſe ignotum venientibus ultro,
ſum ut ſtrueret, Trojamque aperiret Achivis,
rat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
ſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
e viſendi ſtudio Trojana juventus
fuſa ruit, certantque illudere capto.
nunc Danaûm inſidias, & crimine ab uno
mnes.
e, ut conſpectu in medio turbatus, inermis
it, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit;
æ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
re? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
ue apud Danaos uſquam locus: & ſuper ipſi
idæ infenſi pœnas cum ſanguine poſcunt.
mitu converſi animi, compreſſus & omnis
s: hortamur fari, quo ſanguine cretus,
ferat, memoret; quæ ſit fiducia capto.
ec, depoſitâ tandem formidine, fatur.] [bor,
a equidem tibi, Rex, (fuerit quodcumque,) fate-
quit: neque me Argolicâ de gente negabo,
imum; nec, ſi miſerum Fortuna Sinonem
vanum etiam mendacemque improba finget.
liquod ſi forte tuas pervenit ad aures
nomen Palamedis, & inclyta fama
quem falſa ſub proditione Pelaſgi
m, infando indicio, quia bella vetabat,
re neci: nunc caſſum lumine lugent:

Illi me comitem, & conſanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regnumque vigebat
Conſiliis: & nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. invidiâ poſtquam pellacis Ulyſſi
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris;
Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, ſors ſi qua tuliſſet,
Si patrios umquam remeâſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem, & verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes: hinc ſemper Ulyſſes
Criminibus terrere novis; hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conſcius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolvo?
Quidve moror? ſi omnes uno ordine habetis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite pœnas.
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
Tum verò ardemus ſcitari & quærere cauſas,
Ignari ſcelerum tantorum artiſque Pelaſgæ.
Proſequitur pavitans, & ficto pectore fatur:
Sæpè fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.
Feciſſentque utinam! ſæpè illos aſpera ponti
Intercluſit hyems, & terruit auſter euntes.
Præcipuè, cùm jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto ſonuerunt æthere nimbi.
Suſpenſi Eurypylum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus; iſque adytis hæc triſtia dicta reportat:
Sanguine placâſtis ventos, & virgine cæsâ,
Cùm primùm Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animâque litandum
Argolicâ. vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obſtupuere animi, geliduſque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quæ ſint ea numina divûm,

lagitat. & mihi jam multi crudele canebant
rtificis ſcelus, & taciti ventura videbant.
is quinos ſilet ille dies, tectuſque recuſat
rodere voce ſuâ quemquam, aut opponere morti.
ix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
ompoſito rumpit vocem, & me deſtinat aræ.
ſſenſere omnes; &, quæ ſibi quiſque timebat,
nius in miſeri exitium converſa tulere.
amque dies infanda aderat: mihi ſacra parari,
t ſalſæ fruges, & circùm tempora vittæ.
ripui (fateor) letho me, & vincula rupi;
imoſoque lacu per noctem obſcurus in ulvâ
elitui, dum vela darent, ſi fortè dediſſent.
ec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,
ec dulces natos, exoptatumque parentem;
uos illi fors ad pœnas ob noſtra repoſcent
ffugia, & culpam hanc miſerorum morte piabunt.
uod te, per ſuperos, & conſcia numina veri,
er, ſi qua eſt, quæ reſtet adhuc mortalibus uſquam
ntemerata fides, oro, miſerere laborum
antorum; miſerere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitam damus, & miſereſcimus ultrò.
Ipſe viro primus manicas atque arcta levari
Vincla jubet Priamus; dictiſque ita fatur amicis:
Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Graios;
Noſter eris: mihique hæc ediſſere vera roganti.
Quò molem hanc immanis equi ſtatuere? quis auctor?
Quidve petunt? quæ relligio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis inſtructus & arte Pelaſgâ,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos, æterni ignes, & non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos aræ, enſeſque nefandi,
Quos fugi, vittæque deûm, quas hoſtia geſſi;
Fas mihi Graiorum ſacrata reſolvere jura,
Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt; teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modò promiſſis maneas, ſervataque ſerves
Troja fidem; ſi vera feram, ſi magna rependam.

Omnis ſpes Danaûm, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper ſtetit: impius ex quo
Tydides ſed enim, ſcelerumque inventor Ulyſſes,
Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi divæ contingere vittas:
Ex illo fluere, ac retro ſublapſa referri
Spes Danaûm; fractæ vires, averſa deæ mens.
Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitum caſtris ſimulacrum, arſere coruſcæ
Luminibus flammæ arrectis, ſalſuſque per artus
Sudor iit: terque ipſa ſolo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem.
Extemplo tentanda fugâ canit æquora Calchas:
Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis,
Omina nî repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago & curvis ſecum avexere carinis.
Et nunc, quòd patrias vento petiere Mycenas,
Arma deoſque parant comites, pelagoque remenſo
Improviſi aderunt. ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo
Effigiem ſtatuere; nefas quæ triſte piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cœloque educere juſſit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia poſſit;
Neu populum antiquâ ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violâſſet dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod dî priùs omen in ipſum
Convertant) Priami imperio Phrygibuſque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in urbem;
Ultro Aſiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.
  Talibus inſidiis perjurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis lacrymiſque coactis,
Quos neque Tydides, nec Lariſſæus Achilles,
*Non anni do*muere decem, non mille carinæ.
Hic aliud majus miſeris multoque tremendum

tur magis, atque improvida pectora turbat.
on ductus Neptuno ſorte ſacerdos
nes taurum ingentem mactabat ad aras.
autem gemini à Tenedo tranquilla per alta,
eſco reſerens) immenſis orbibus angues
ibunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
a quorum inter fluctus arrecta jubæque
ineæ exuperant undas: pars cætera pontum
egit, ſinuatque immenſa volumine terga.
itus, ſpumante ſalo: jamque arva tenebant,
teſque oculos ſuffecti ſanguine & igni,
lambebant linguis vibrantibus ora.
imus viſu exangues. illi agmine certo
onta petunt: & primùm parva duorum
ra natorum ſerpens amplexus uterque
cat, & miſeros morſu depaſcitur artus.
ſum auxilio ſubeuntem ac tela ferentem
iunt, ſpiriſque ligant ingentibus: & jam
edium amplexi, bis collo ſquamea circùm
dati ſuperant capite & cervicibus altis.
nul manibus tendit divellere nodos,
ſus ſanie vittas atroque veneno;
res ſimul horrendos ad ſidera tollit:
s mugitus, fugit cùm ſaucius aram
is, & incertam excuſſit cervice ſecurim.
mini lapſu delubra ad ſumma dracones
iunt, ſævæque petunt Tritonidis arcem:
edibuſque deæ, clypeique ſub orbe teguntur.
m verò tremefacta novus per pectora cunctis
at pavor; & ſcelus expendiſſe merentem
onta ferunt; ſacrum qui cuſpide robur
it, & tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
idum ad ſedes ſimulacrum, orandaque divæ
na conclamant.
imus muros, & mœnia pandimus urbis.
gunt omnes operi, pedibuſque rotarum
iünt lapſus, & ſtupea vincula collo
lunt. ſcandit fatalis machina muros,

Fœta armis. pueri circùm innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa ſubit, mediæque minans illabitur urbi.
O patriâ, ô divûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm! quater ipſo in limine portæ
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen immemores cæcique furore,
Et monſtrum infelix ſacratâ ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora dei juſſu, non unquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox,
Involvens umbrâ magnâ terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fuſi per mœnia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica ſilentia lunæ,
Litora nota petens; flammas cùm regia puppis
Extulerat: fatiſque deûm defenſus iniquis,
Incluſos utero Danaos & pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus, lætique cavo ſe robore promunt
Theſſandrus Sthenelusque duces, & dirus Ulyſſes,
Demiſſum lapſi per funem, Acamaſque, Thoaſque,
Pelideſque Neoptolemus, primuſque Machaon,
Et Menelaus, & ipſe doli fabricator Epeus,
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam.
Cæduntur vigiles, portiſque patentibus omnes
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono divûm gratiſſima ſerpit.
In ſomnis, ecce, ante oculos mœſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus;
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantùm mutatus ab illo
Hectore; qui redit exuvias indutus Achilli,

Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circùm plurima muros
Accepit patrios. ultrò flens ipſe videbar
Compellare virum, & mœſtas expromere voces:
O lux Dardaniæ! ſpes ô fidiſſima Teucrûm!
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Exſpectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbiſque labores
Defeſſi aſpicimus! quæ cauſa indigna ſerenos
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil; nec me quærentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate deâ, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros: ruit alto à culmine Troja.
Sat patriæ Priamoque datum. ſi Pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hâc defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.
  Diverſo interea miſcentur mœnia luctu:
Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis
Anchiſæ domus, arboribuſque obtecta receſſit,
Clareſcunt ſonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior ſomno, & ſummi faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus adſto.
In ſegetem veluti cùm flamma furentibus auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque labores,
Præcipiteſque trahit ſylvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum verò manifeſta fides, Danaûmque pateſcunt
Inſidiæ. jam Deïphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virûm clangorque tubarum.

Arma amens capio; nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum ſociis ardent animi: furor iraque mentem
Præcipitant; pulchrumque mori ſuccurrit in armis.
Ecce autem telis Panthus elapſus Achivûm,
Panthus Othryades, arcis Phœbique ſacerdos,
Sacra manu, victoſque deos, parvumque nepotem
Ipſe trahit, curſûque amens ad litora tendit.
Quo res ſumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cùm talia reddit:
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ. fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit. incenſâ Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in mœnibus adſtans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet
Inſultans. portis alii bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis unquam venere Mycenis:
Obſedere alii telis anguſta viarum
Oppoſiti; ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci: vix primi prœlia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte reſiſtunt.
Talibus Othryadæ dictis & numine divûm
In flammas & in arma feror; quò triſtis Erinnys,
Quò fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus armis
Iphitus: oblati per lunam Hypaniſque Dymaſque,
Et lateri agglomerant noſtro: juveniſque Chorœbus
Mygdonides. illis ad Trojam fortè diebus
Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat.
Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis
Audierit.
Quos ubi confertos audere in prœlia vidi;
Incipio ſuper his: Juvenes, fortiſſima fruſtra
Pectora, ſi vobis audentem extrema cupido
Certa ſequi; (quæ ſit fortuna videtis.
Exceſſere omnes adytis ariſque relictis

Dî, quibus imperium hoc ſteterat) ſuccurritis urbi
Incenſæ) moriamur, & in media arma ruamus.
Una ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.
Sic animis juvenum furor additus. indè, lupi ceu
Raptores atrâ in nebulâ, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exſpectant ſiccis; per tela, per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem: mediæque tenemus
Urbis iter. nox atra cavâ circumvolat umbrâ.
  Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut poſſit lacrymis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora, perque domos, & relligioſa deorum
Limina. nec ſoli pœnas dant ſanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus;
Victoreſque cadunt Danai. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
  Primus ſe, Danaûm magnâ comitante catervâ,
Androgeus offert nobis, ſocia agmina credens
Inſcius; atque ultro verbis compellat amicis:
Feſtinate viri. nam quæ tam ſera moratur
Segnities? alii rapiunt incenſa feruntque
Pergama: vos celſis nunc primùm a navibus itis?
Dixit, & extemplo (neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatìs) ſenſit medios delapſus in hoſtes:
Obſtupuit, retroque pedem cum voce repreſſit.
Improviſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repentè refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.
Haud ſecus Androgeus viſu tremefactus abibat.
Irruimus, denſis & circumfundimur armis,
Ignaroſque loci paſſim, & formidine captos
Sternimus. aſpirat primo fortuna labori.
  Atque hìc ſucceſſu exultans animiſque Chorœbus,
O ſocii, quà prima, inquit, fortuna ſalutis
Monſtrat iter, *quaque* oſtendit ſe dextra, ſequamur.
Mutemus clypeos, Danaûmque inſignia nobis

Apten

Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. ſic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypeique inſigne decorum
Induitur, laterique Argivum accommodat enſem.
Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omniſque juventus
Læta facit: ſpoliis ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus immixti Danais haud numine noſtro,
Multaque per cæcam congreſſi prœlia noctem
Conferimus: multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & litora curſu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, & notâ conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
Ecce trahebatur paſſis Priameïa virgo
Crinibus à templo Caſſandra aditiſque Minervæ,
Ad cœlum tendens ardentia lumina fruſtra;
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiatâ mente Chorœbus,
Et ſeſe medium injecit periturus in agmen.
Conſequimur cuncti, & denſis incurrimus armis.
Hìc primùm ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima cædes,
Armorum facie & Graiarum errore jubarum.
Tum Danai gemitu atque ereptæ virginis irâ
Undique collecti invadunt; acerrimus Ajax,
Et gemini Atridæ, Dolopumque exercitus omnis.
Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyruſque Notuſque & lætus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſylvæ, ſævitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcurâ nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totâque agitavimus urbe,
Apparent: primi clypeos mentitaque tela
Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero, primuſque Chorœbus
Peneleï dextrâ, divæ armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit & Ripheus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, & ſervantiſſimus æqui.

Dis

Dîs aliter viſum. pereunt Hypaniſque Dymaſque
Confixi à ſociis: nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaûm; &, ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, meruiſſe manu. divellimur indè,
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyſſi.
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati:
Hìc verò ingentem pugnam, ceu cætera nuſquam
Bella forent, nulli totâ morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaoſque ad tecta ruentes
Cernimus, obſeſſumque actâ teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ, poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt: prenſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contrà turres ac tecta domorum
Culmina convellunt (his ſe, quandò ultima cernunt,
Extremâ jam in morte parant defendere telis)
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt, alii ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores; has ſervant agmine denſo.
Inſtaurati animi regis ſuccurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo: infelix quâ ſe, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, & avo puerum Aſtyanacta trahebat:
Evado ad ſummi faſtigia culminis; unde
Tela manu miſeri jactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti ſtantem, ſummiſque ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaûm ſolitæ naves, & Achaïca caſtra,
Aggreſſi ferro circùm, quà ſumma labantes
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, *impulimuſque*; ea lapſa repentè ruinam

Cum ſonitu trahit, & Danaûm ſuper agmina latè
Incidit. aſt alii ſubeunt: nec ſaxa, nec ullum
Telorum interea ceſſat genus.
Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhu
Exultat, telis & luce coruſcus aënâ.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terrâ tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis nitiduſque juventâ,
Lubrica convolvit ſublato pectore terga,
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.
Unà ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; unà omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos correptâ dura bipenni
Limina perrumpit, poſteſque à cardine vellit
Æratos: jamque excisâ trabe firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt:
Apparent Priami & veterum penetralia regum:
Armatoſque vident ſtantes in limine primo.
At domus interior gemitu miſeroque tumultu
Miſcetur; penitùſque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant; ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent poſtes, atque oſcula figunt.
Inſtat vi patriâ Pyrrhus; nec clauſtra, neque ipſi
Cuſtodes ſufferre valent. labat ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primoſque trucidant
Immiſſi Danai, & latè loca milite complent.
Non ſic, aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitaſque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, campoſque per omne
Cum ſtabulis armenta trahit. vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum, geminoſque in limine Atridas
Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per ar
Sanguine fœdantem, quos ipſe ſacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum!

Barbar

arico poſtes auro ſpoliiſque ſuperbi
ubuēre. tenent Danai, quà deficit ignis.
ırſitan &, Priami fuerint quæ fata, requiras.
s uti captæ caſum, convulſaque vidit
na tectorum, & medium in penetralibus hoſtem;
a diu ſenior deſueta trementibus ævo
umdat nequicquam humeris, & inutile ferrum
itur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
bus in mediis nudoque ſub ætheris axe
ns ara fuit; juxtaque veterrima laurus
mbens aræ, atque umbrâ complexa Penates.
Hecuba & natæ nequicquam altaria circùm,
ipites atrâ ceu tempeſtate columbæ,
denſæ, & divûm amplexæ ſimulacra ſedebant.
m autem ſumptis Priamum juvenilibus armis
idit; Quæ mens tam dira, miſerrime conjux,
ulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit.
tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
ıpus eget: non, ſi ipſe meus nunc afforet Hector.
tandem concede: hæc ara tuebitur omnes:
moriere ſimul. Sic ore effata, recepit
ſeſe, & ſacrâ longævum in ſede locavit.
ce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
s natorum Priami, per tela, per hoſtes
icibus longis fugit, & vacua atria luſtrat
ius. Illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
quitur, jam jamque manu tenet, & premit haſtâ.
ndem ante oculos evaſit & ora parentum,
idit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Priamus, quamquam in mediâ jam morte tenetur,
tamen abſtinuit, nec voci iræque pepercit.
ibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet,
olvant grates dignas, & præmia reddant
ita: qui nati coràm me cernere lethum
ſti, & patrios fœdâſti funere vultus.
on ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
in hoſte fuit Priamo: ſed jura fidemque

Supplicis erubuit, corpuſque exangue ſepul
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna re
Sic fatus ſenior, telumque imbelle ſine ictu
Conjecit: rauco quod protenus ære repulſun
Et ſummo clypei nequicquam umbone pepen
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius
Pelidæ genitori: illi mea triſtia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memer
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipſa tre
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati:
Implicuitque comam lævâ, dextrâque coruſ
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenſam, & prolapſa vi
Pergama; tot quondam populis terriſque ſup
Regnatorem Aſiæ. jacet ingens litore truncu
Avulſumque humeris caput, & ſine nomine
At me tum primùm ſævus circumſtetit hor
Obſtupui: ſubiit cari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: ſubiit deſerta Creüſa,
Et direpta domus, & parvi caſus Iüli.
Reſpicio, & quæ ſit me circùm copia luſtro.
Deſeruere omnes defeſſi, & corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus ægra dedere.
Jámque adeò ſuper unus eram, cùm limina V
Servantem, & tacitam ſecretâ in ſede latent
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia luce
Erranti, paſſimque oculos per cuncta ferent
Illa ſibi infeſtos everſa ob Pergama Teucros
Et pœnas Danaûm, & deſerti conjugis iras
Permetuens, Trojæ & patriæ communis Eri
Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas
Scilicet hæc Spartam incolumis patriaſque
Aſpiciet, partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natoſq

turbâ & Phrygiis comitata miniſtris?
t ferro Priamus? Troja arſerit igni?
um toties ſudârit ſanguine litus?
: namque etſi nullum memorabile nomen
in pœnâ eſt, nec habet victoria laudem;
ſe nefas tamen, & ſumpſiſſe merentes
r pœnas; animumque explêſſe juvabit
flammæ, & cineres ſatiâſſe meorum.
jactabam, & furiatâ mente ferebar;
hi ſe, non antè oculis tam clara, videndam
& purâ per noctem in luce refulſit
rens, confeſſa deam; qualiſque videri
is, & quanta ſolet: dextrâque prehenſum
it, roſeoque hæc inſuper addidit ore:
is indomitas tantus dolor excitat iras?
ris? aut quônam noſtrî tibi cura receſſit?
s aſpicies, ubi feſſum ætate parentem
Anchiſen? ſuperet conjuxne Creüſa,
ſque puer? quos omnes undique Graiæ
errant acies; &, nî mea cura reſiſtat,
nmæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Tyndaridis facies inviſa Lacænæ,
ſve Paris. divûm inclementia, divûm
rtit opes, ſternitque à culmine Trojam.
:(namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
s habetat viſus tibi, & humida circùm
nubem eripiam: tu ne qua parentis
ne, neu præceptis parere recuſa)
i disjectas moles, avulſaque ſaxis
des, mixtoque undantem pulvere fumum
s muros, magnoque emota tridenti
enta quatit: totamque ab ſedibus urbem
ic Juno Scæas ſæviſſima portas
enet, ſociumque furens à navibus agmen
cincta vocat.
mas arces Tritonia (reſpice) Pallas
nimbo *effulgens* & Gorgone ſæva.
er *Danais* animos vireſque ſecundas

Sufficit: ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat: & ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna deûm.
Tum verò omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja:
Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum,
Cùm ferro acciſam crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim; illa uſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat;
Vulneribus donec paulatim evicta ſupremum
Congemuit, traxitque jugis avulſa ruinam.
Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſt
Expedior. dant tela locum, flammæque recedur
Atque ubi jam patriæ perventum ad limina ſedis
Antiquaſque domos; genitor, quem tollere in alt
Optabam primum montes, primumque petebam;
Abnegat exciſâ vitam producere Trojâ,
Exiliumque pati. Vos ô, quibus integer ævi
Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſervâſſent ſedes. ſatis una ſuperque
Vidimus excidia, & captæ ſuperavimus urbi.
Sic ô, ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inveniam. miſerebitur hoſtis,
Exuviaſque petet. facilis jactura ſepulcri.
Jam pridem inviſus divis, & inutilis annos
Demoror: ex quo me divûm pater atque hominun
Fulminis afflavit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixuſque manebat.
Nos contrà effuſi lacrymis, conjuxque Creüſa,
Aſcaniuſque, omniſque domus, ne vertere ſecun
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque & ſedibus hæret in iiſdem.
Rurſus in arma feror, mortemque miſerrimus o

quod conſilium, aut quæ jam fortuna dabatur ?
: efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
ſti ? tantúmque nefas patrio excidit ore ?
iil ex tantâ Superis placet urbe relinqui,
let hoc animo, perituræque addere Trojæ
e tuoſque juvat : patet iſti janua letho :
ue aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
n ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
rat, alma parens, quod me per tela, per ignes
s, ut mediis hoſtem in penetralibus, utque
ium, patremque meum, juxtaque Creüſam,
um in alterius mactatos ſanguine cernam !
, viri, ferte arma : vocat lux ultima victos.
ite me Danais : ſinite inſtaurata reviſam
a. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
 ferro accingor rurſus, clypeoque ſiniſtram
abam aptans, meque extra tecta ferebam.
autem complexa pedes in limine conjux
bat, parvumque patri tendebat Iülum :
riturus abis, & nos rape in omnia tecum ;
liquam expertus ſumptis ſpem ponis in armis,
primùm tutare domum. cui parvus Iülus,
ater, & conjux quondam tua dicta relinquor ?
lia vociferans gemitu tectum omne replebat :
ſubitum, dictuque oritur mirabile monſtrum.
que manus inter, mæſtorumque ora parentum,
levis ſummo de vertice viſus Iüli
ere lumen apex, tactuque innoxia molli
ere flamma comas, & circùm tempora paſci.
avidi trepidare metu, crinemque flagrantem
tere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
ter Anchiſes, oculos ad ſidera lætus
lit, & cælo palmas cum voce tetendit ;
er omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
e nos ; hoc tantùm : &, ſi pietate meremur,
inde auxilium, pater ; atque hæc omina firma.
 ea fatus erat ſenior : ſubitoque fragore
uit lævum, & de cœlo lapſa per umbras

Stella facem ducens multâ cum luce cucurrit.
Illam, ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idæâ claram ſe condere ſylvâ,
Signantemque vias; tum longo limite ſulcus
Dat lucem, & latè circùm loca ſulfure fumant.
Hìc verò victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturque deos, & ſanctum ſidus adorat.
Jam jam nulla mora eſt; ſequor, &, quà ducitis, adſum.
Dî patrii, ſervate domum, ſervate nepotem:
Veſtrum hoc augurium, veſtroque in numine Troja eſt.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille: et jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiùſque æſtus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit:
Quò res cumque cadent, unum & commune periclum,
Una ſalus ambobus erit. mihi parvus Iülus
Sit comes, & longè ſervet veſtigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite veſtris.
Eſt urbe egreſſis tumulus templumque vetuſtum
Deſertæ Cereris, juxtaque antiqua cupreſſus
Religione patrum multos ſervata per annos.
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque Penates,
Me, bello e tanto digreſſum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros ſubjectaque colla
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis;
Succedoque oneri; dextræ ſe parvus Iülus
Implicuit, ſequiturque patrem non paſſibus æquis:
Pone ſubit conjux. ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evaſiſſe viam; ſubitò cùm creber ad aures

Viſus adeſſe pedum ſonitus: genitorque per umbram
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant:
Ardentes clypeos, atque æra micantia cerno.
  Hic mihi neſcio quod trepido malè numen amicum
Confuſam eripuit mentem; namque avia curſu
Dum ſequor, & notâ excedo regione viarum;
Heu miſero conjux fatone erepta Creüſa,
Subſtitit, erravitne viâ, ſeu laſſa reſedit,
Incertum; nec pòſt oculis eſt reddita noſtris;
Nec priùs amiſſam reſpexi, animumque reflexi,
Quàm tumulum antiquæ Cereris ſedemque ſacratam
Venimus. hìc demum collectis omnibus una
Defuit; & comites, natumque, virumque feſellit.
Quem non incuſavi amens hominumque deorumque?
Aut quid in everſâ vidi crudelius urbe?
Aſcanium, Anchiſemque patrem, Teucroſque Penates
Commendo ſociis, & curvâ valle recondo:
Ipſe urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renovare omnes, omnemque reverti
Per Trojam, & rurſus caput objectare periclis.
Principio muros obſcuraque limina portæ,
Quà greſſum extuleram, repeto; & veſtigia retro
Obſervata ſequor per noctem, & lumine luſtro.
Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Indè domum, ſi fortè pedem, ſi fortè tuliſſet,
Me refero. irruerant Danai, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Volvitur: exſuperant flammæ; furit æſtus ad auras.
  Procedo, & Priami ſedes arcemque reviſo.
Et jam porticibus vacuis Junonis aſylo
Cuſtodes lecti Phœnix & dirus Ulyſſes
Prædam aſſervabant. huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſæque deorum,
Crateresque auro ſolidi, captivaque veſtis
Congeritur; pueri & pavidæ longo ordine matres
Stant circùm.
Auſus quin etiam voces jactare per umbram
Implevi clamore vias, mœſtuſque Creüſam

Nequicquam ingeminans iterumque iterumque vocavi.
Quærenti, & tectis urbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creüſæ
Viſa mihi ante oculos, & notâ major imago.
Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
Quid tantùm inſano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non hæc ſinè numine divûm
Eveniunt, nec te hinc comitem aſportare Creüſam
Fas, aut ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vaſtum maris æquor arandum:
Ad terram Heſperiam venies: ubi Lydius, arva
Inter opima virûm, leni fluit agmine Tybris.
Illìc res lætæ, regnumque, & regia conjux
Parta tibi: lacrymas dilectæ pelle Creüſæ.
Non ego Myrmidonum ſedes, Dolopumve ſuperbas
Aſpiciam, aut Graiis ſervitum matribus ibo,
Dardanis, & divæ Veneris nurus:
Sed me magna deûm genetrix his detinet oris.
Jamque vale, & nati ſerva communis amorem.
  Hæc ubi dicta dedit, lacrymantem & multa volentem
Dicere deſeruit, tenueſque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.
Sic demum ſocios conſumptâ nocte reviſo.
Atque hìc ingentem comitum adfluxiſſe novorum
Invenio admirans numerum; matreſque, viroſque,
Collectam exilio pubem, miſerabile vulgus:
Undique convenere, animis opibuſque parati;
In quaſcumque velim pelago deducere terras.
Jamque jugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ,
Ducebatque diem: Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum: nec ſpes opis ulla dabatur:
Ceſſi, & ſublato montem genitore petivi.

Æ N E D I O S

LIBER TERTIUS.

ꟾOSTQUAM res Aſiæ, Priamique evertere gentem
meritam viſum Superis, ceciditque ſuperbum
ꟾm, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
ꟾerſa exilia, & deſertas quærere terras
guriis agimur divûm; claſſemque ſub ipſâ
tandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ;
erti quò fata ferant, ubi ſiſtere detur;
ꟾtrahimuſque viros. vix prima inceperat æſtas,
pater Anchiſes dare fatis vela jubebat:
ꟾra cùm patriæ lacrymans portuſque relinquo,
campos, ubi Troja fuit. feror exul in altum
ꟾn ſociis, natoque, Penatibus, & magnis Dîs.
ꟾerra procul vaſtis colitur Mavortia campis,
ꟾraces arant) acri quondam regnata Lycurgo;
pitium antiquum Trojæ, ſociique Penates,
ꟾn fortuna fuit. feror huc, & litore curvo
ꟾnia prima loco, fatis ingreſſus iniquis;
ꟾeadaſque meo nomen de nomine fingo.
ra Dionææ matri, diviſque ferebam
ſpicibus cœptorum operum; ſuperoque nitentem
licolûm regi mactabam in litore taurum.
ortè fuit juxtà tumulus, quo cornea ſummo
ulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus:
ceſſi, viridemque ab humo convellere ſylvam
atus, ramis tegerem ut frondentibus aras,
rendum, & dictu video mirabile monſtrum.

Nam

Nam, quæ prima ſolo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelíduſque coit formidine ſanguis.
Rurſus & alterius lentum convellere vimen
Inſequor, & cauſas penitus tentare latentes:
Alter & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo Nymphas venerabar agreſtes,
Gradivumque patrem, Geticis qui præſidet arvis,
Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.
Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Aggredior, genibuſque adverſæ obluctor arenæ,
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
Quid miſerum, Ænea, laceras? jam parce ſepulto
Parce pias ſcelerare manus. non me tibi Troja
Externum tulit; aut cruor hic de ſtipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. hìc confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & jaculis increvit acutis.
Tum verò ancipiti mentem formidine preſſus
Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæ
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere mag
Infelix Priamus furtim mandârat alendum
Threïcio regi; cùm jam diffideret armis
Dardaniæ, cingique urbem obſidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrûm, & Fortuna receſſit,
Res Agamemnonias victriciaque arma ſecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & aur
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? poſtquam pavor oſſa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem
Monſtra deûm refero; &, quæ ſit ſententia, poſco.
Omnibus idem animus ſceleratâ excedere terrâ;
Linqui pollutum hoſpitium, & dare claſſibus auſtr
Ergo inſtauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: ſtant manibus aræ,
Cæruleis mœſtæ vittis atrâque cupreſſo:

Et circùm Iliades crinem de more ſolutæ.
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras; animamque ſepulcro
Condimus, & magnâ ſupremum voce ciemus.
Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat auſter in altum;
Deducunt ſocii naves, & litora complent.
Provehimur portu; terræque urbeſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Ægeo:
Quam pius Arcitenens, oras & litora circùm
Errantem, Gyaro e celſâ Myconoque revinxit,
Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.
Huc feror: hæc feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit. egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phœbique ſacerdos,
Vittis & ſacrâ redimitus tempora lauro,
Occurrit: veterem Anchiſem agnovit amicum.
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.
Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam, Thymbræe, domum: da mœnia feſſis,
Et genus, & manſuram urbem. ſerva altera Trojæ
Pergama, relliquias Danaûm atque immitis Achilli.
Quem ſequimur? quóve ire jubes? ubi ponere ſedes?
Da, pater, augurium; atque animis illabere noſtris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia viſa repentè,
Liminaque, lauruſque dei; totuſque moveri
Mons circùm, & mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram, & vox fertur ad aures:
Dardanidæ duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris.
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis...
Hæc Phœbus: mixtoque ingens exorta tumultu
Lætitia: & cuncti, quæ ſint ea mœnia, quærunt;
Quò Phœbus vocet errantes, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum.

Audite

Audite, ô proceres, ait, & ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto;
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhœteas primùm eſt advectus ad oras,
Optavitque locum regno. nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc Mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominæ ſubiere leones.
Ergo agite, &, divûm ducunt quà juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modò Jupiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaque litora Cretæ;
Hoſte vacare domos, ſedeſque aſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donyſam,
Olearon, niveamque Paron, ſparſaſque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta conſita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocii, Cretam proavoſque petamus.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voco, & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jámque ferè ſicco ſubductæ littore puppes,
Connubiis arviſque novis operata juventus;
Jura domoſque dabam, ſubitò cùm tabida membris,
Corrupto cœli tractu, miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant

Corpora;

ι; tum ſteriles exurere Sirius agros;
t herbæ, & victum ſeges ægra negabat.
ad oraclum Ortygiæ Phœbumque remenſo
ır pater ire mari, veniamque precari:
eſſis finem rebus ferat; unde laborum
:auxilium jubeat; quò vertere curſus.
erat, & terris animalia ſomnus habebat:
ſacræ divûm, Phrygiique Penates,
ıecum à Trojâ, mediiſque ex ignibus urbis
am, viſi ante oculos aſtare jacentis
iis, multo manifeſti lumine, quà ſe
er inſertas fundebat luna feneſtras.
: affari, & curas his demere dictis:
bi, delato Ortygiam, dicturus Apollo eſt,
ıit; & tua nos en ultro ad limina mittit.
Dardaniâ incenſâ, tuaque arma ſecuti;
nidum ſub te permenſi claſſibus æquor,
enturos tollemus in aſtra nepotes,
ımque urbi dabimus. tu mœnia magnis
para, longumque fugæ ne linque laborem.
læ ſedes. non hæc tibi litora ſuaſit
aut Cretæ juſſit conſidere Apollo.
ıs, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
ntiqua, potens armis, atque ubere glebæ
ì coluere viri: nunc fama, minores
dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
ɔis propriæ ſedes; hinc Dardanus ortus,
ıe pater, genus à quo principe noſtrum.
ıge, & hæc lætus longævo dicta parenti
.ubitanda refer: Corytum, terraſque require
as. Dictæa negat tibi Jupiter arva.
ɔus attonitus viſis ac voce deorum,
ıpor illud erat, ſed coràm agnoſcere vultus,
que comas, præſentiaque ora videbar:
elidus toto manabat corpore ſudor)
io e ſtratis corpus, tendoque ſupinas
lum cum voce manus, & munera libo
ata focis, perfecto lætus honore

Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminoſque parentes,
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto hæc generi portendere debita noſtro;
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora ſequamur.
Sic ait: & cuncti dictis paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, pauciſque relictis
Vela damus, vaſtumque cavâ trabe currimus æquor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Apparent terræ, cælum undique & undique pontus;
Tum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctem hyememque ferens; & inhorruit unda tenebris.
Continuò venti volvunt mare, magnaque ſurgunt
Æquora. diſperſi jactamur gurgite vaſto.
Involvere diem nimbi, & nox humida cœlum
Abſtulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur curſu, & cæcis erramus in undis.
Ipſe diem noctemque negat diſcernere cœlo,
Nec meminiſſe viæ mediâ Palinurus in undâ.
Tres adeò incertos cæcâ caligine ſoles
Erramus pelago; totidem ſinè ſidere noctes.
Quarto terra die primùm ſe attollere tandem
Viſa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primùm
Accipiunt. Strophades Graïo ſtant nomine dictæ,
Inſulæ Iönio in magno: quas dira Celæno,
Harpyïæque colunt aliæ, Phineïa poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla
Peſtis & ira deûm Stygiis ſeſe extulit undis.
Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris

Proluvies,

ries, uncæque manus, & pallida ſemper
ıme.
: ubi delati portus intravimus, ecce
boum paſſim campis armenta videmus,
ʒenumque pecus, nullo cuſtode, per herbas,
ıus ferro; & divos ipſumque vocamus
tem prædamque Jovem. tum litore curvo
ſtruiſque toros, dapibuſque epulamur opimis.
ɔitæ horrifico lapſu de montibus adſunt
iæ, & magnis quatiunt clangoribus alas;
untque dapes, contactuque omnia fœdant
ndo: tum vox tetrum dira inter odorem.
m in receſſu longo ſub rupe cavatâ,
ibus clausâ circùm atque horrentibus umbris,
imus menſas, ariſque reponimus ignem.
m ex diverſo cœli cæciſque latebris
ı ſonans prædam pedibus circumvolat uncis:
t ora dapes. ſociis tunc, arma capeſſant,
, & dirâ bellum cum gente gerendum.
ſecus ac juſſi faciunt, tectoſque per herbam
nunt enſes, & ſcuta latentia condunt.
ıbi dilapſæ ſonitum per curva dedere
ı, dat ſignum ſpeculâ Miſenus ab altâ
:avo. invadunt ſocii, & nova prœlia tentant,
ænas pelagi ferro fœdare volucres.
:que vim plumis ullam, nec vulnera tergo
iunt; celerique fugâ ſub ſidera lapſæ
ım prædam & veſtigia fœda relinquunt.
ı in præcelsâ conſedit rupe Celæno,
ε vates, rumpitque hanc pectore vocem:
n etiam pro cæde boum ſtratiſque juvencis,
ædontiadæ, bellumne inferre paratis,
:rio Harpyias inſontes pellere regno?
ite ergo animis, atque hæc mea figite dicta:
Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
xit, vobis Furiarum ego maxima pando.
n curſu petitis, ventiſque vocatis
Italiam, portuſque intrare licebit:

N Sed

Sed non antè datam cingetis mœnibus urbem,
Quàm vos dira fames noſtræque injuria cædis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
Dixit; & in ſylvam pennis ablata refugit.
At ſociis ſubitâ gelidus formidine ſanguis
Deriguit: cecidere animi: nec jam ampliùs armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere pacem,
Sive deæ, ſeu ſint diræ obſcœnæque volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de litore palmis,
Numina magna vocat; meritoſque indicit honores:
Dî, prohibete minas; dî, talem avertite caſum;
Et placidi ſervate pios. tum litore funem
Deripere, excuſſoſque jubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti: ferimur ſpumantibus undis,
Quà curſum ventuſque gubernatorque vocabat.
Jam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacæ Laërtia regna,
Et terram altricem ſævi execramur Ulyſſi.
Mox & Leucatæ nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi; & parvæ ſuccedimus urbi.
Anchora de prorâ jacitur; ſtant litore puppes.
Ergo inſperatâ tandem tellure potiti
Luſtramurque Jovi, votiſque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæſtras
Nudati ſocii. juvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtes.
Interea magnum ſol circumvolvitur annum,
Et glacialis hyems aquilonibus aſperat undas.
Ære cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno:
Æneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & conſidere tranſtris:
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abſcondimus arces,
Litoraque Epiri legimus, portuque ſubimus

Chaonio, & celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Hìc incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi ſceptriſque potitum;
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus amore,
Compellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes & litora linquens.
Solemnes tùm fortè dapes, & triſtia dona,
Ante urbem in luco falſi Simoëntis ad undam
Libabat cineri Andromache, Maneſque vocabat
Hectoreum ad tumulum; viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas cauſam lacrymis ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, & Troïa circùm
Arma amens vidit, magnis exterrita monſtris
Diriguit viſu in medio; calor oſſa reliquit,
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.
Verane te facies, verus mihi nuntius afferſ,
Nate deâ? viviſne? aut ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? dixit, lacrymaſque effudit, & omnem
Implevit clamore locum. vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hiſco:
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Ne dubita: nam vera vides.
Heu, quis te caſus dejectam conjuge tanto
Excipit? aut quæ digna ſatìs fortuna reviſit?
Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia ſervas?
Dejecit vultum, & demiſsâ voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameïa virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojæ ſub mœnibus altis
Juſſa mori, quæ ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patriâ incenſâ, diverſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtûs, juvenemque ſuperbum
Servitio enixæ tulimus. qui deinde ſecutus
Ledæam Hermionen Lacedæmonioſque Hymenæos,
Me famulo famulamque Heleno tranſmiſit habendam.
Aſt illum ereptæ magno inflammatus amore

Conjugis, & ſcelerum Furiis agitatus Oreſtes,
Excipit incautum, patriaſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno; qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano à Chaone dixit;
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedere?
Aut quiſnam ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius? ſuperatne, & veſcitur aurâ?
Quem tibi jam Troja———
Ecqua tamen puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animoſque viriles
Et pater Æneas & avunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans, longoſque ciebat
Incaſſum fletus; cùm ſeſe à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert,
Agnoſcitque ſuos, lætuſque ad limina ducit,
Et multùm lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo, & parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque amplector limina portæ.
Nec non & Teucri ſociâ ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus, pateraſque tenebant.
Jamque dies, alterque dies proceſſit; & auræ
Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæſo:
Trojugena interpres divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ;
Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Relligio, & cuncti ſuaſerunt numine divi
Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & triſtes denuntiat iras,
Obſcœnamque famem) quæ prima pericula vito?
Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?

Hìc Helenus, cæſis primùm de more juvencis,
Exorat pacem divûm, vittaſque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit;
Atque hæc deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate dea, nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deûm rex
Sortitur, volvitque vices; is vertitur ordo:
Pauca tibi e multis, quò tutior hoſpita luſtres
Æquora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis. prohibent nam cætera Parcæ
Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno.
Principio Italiam, quam tu jam rere propinquam,
Vicinoſque ignare paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Antè & Trinacriâ lentandus remus in undâ,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus æquor,
Infernique lacus, Æææque inſula Circes,
Quàm tutâ poſſis urbem componere terrâ.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cùm tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus
Triginta capitum fœtus enixa jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circùm ubera nati;
Is locus urbis erit; requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros;
Fata viam invenient aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis.
Hìc & Naritii poſuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hìc illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum

Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto;
Hâc caſti maneant in relligione nepotes.
Aſt ubi digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
Læva tibi tellus, & longo læva petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & undas.
Hæc loca vi quondam, & vaſtâ convulſa ruinâ
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt, cùm protinus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, & undis
Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes
Litore diductas anguſto interluit æſtu.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet; atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat undâ.
At Scyllam cæcis cohibit ſpelunca latebris,
Ora exertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circumflectere curſus,
Quàm ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Præterea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris implet Apollo,
Unum illud tibi, nate deâ, proque omnibus unum
Prædicam; & repetens iterumque iterumque monebo.
Junonis magnæ primùm prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis: ſic denique victor
Trinacriâ fines Italos mittere relictâ.
Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem,
Divinoſque lacus, & Averna ſonantia ſylvis;
Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub imâ
Fata canit, foliiſque notas & nomina mandat.

Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verùm eadem, verſo tenuis cùm cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit janua frondes,
Nunquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllæ.
Hìc tibi ne qua moræ fuerint diſpendia tanti,
Quamvìs increpitent ſocii, & vi rurſus in altum
Vela vocent, poſſiſque ſinus implere ſecundos;
Quin adeas vatem, precibuſque oracula poſcas
Ipſa canat, vocemque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem,
Expediet; curſaſque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt, quæ noſtrâ liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Trojam.
Quæ poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc auro gravia ſectoque elephanto
Imperat ad naves ferri, ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæoſque lebetas,
Loricam conſertam hamis auroque trilicem,
Et conum inſignis galeæ, criſtaſque comantes,
Arma Neoptolemi: ſunt & ſua dona parenti.
Addit equos, additque duces:
Remigium ſupplet: ſocios ſimul inſtruit armis.
Interea claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua ferenti;
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo,
Cura deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniæ tellus; hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago præterlabare neceſſe eſt:
Auſoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix nati pietate. quid ultra
Provehor, & fando ſurgentes demoror auſtros?
Nec minùs Andromache, digreſſu mœſta ſupremo,

Fe

Fert picturatas auri ſubtemine veſtes,
Et Phrygiam Aſcanio chlamydem; nec cedit honori,
Textilibuſque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer; & longum Andromachæ teſtentur amorem,
Conjugis Hectoreæ. cape dona extrema tuorum,
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Vivite felices, quibus eſt fortuna peracta
Jam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum;
Arva neque Auſoniæ ſemper cedentia retro
Quærenda. effigiem Xanthi Trojamque videtis,
Quam veſtræ fecere manus, melioribus (opto)
Auſpiciis; & quæ fuerit minùs obvia Graiis.
Si quando Tybrim, vicinaque Tybridis arva
Intraro, gentique meæ data mœnia cernam,
Cognatas urbes olim, populoſque propinquos
Epiro Heſperiâ, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem caſus; unam faciemus utramque
Trojam animis: maneat noſtros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde iter Italiam, curſuſque breviſſimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam
Sortiti remos, paſſimque in litore ſicco
Corpora curamus. feſſos ſopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat;
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo;
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt cœlo conſtare ſereno,
Dat clarum e puppi ſignum; nos caſtra movemus,
Tentamuſque viam, & velorum pandimus alas.

Jamqu

jue rubeſcebat ſtellis Aurora fugitis,
rocul obſcuros colles humilemque videmus
ı. Italiam primus conclamat Achates;
ı læto ſocii clamore ſalutant.
ater Anchiſes magnum cratera coronâ
implevitque mero; divoſque vocavit
elsâ in puppi:
ıris & terræ tempeſtatumque potentes,
'iam vento facilem, & ſpirate ſecundi.
ſcunt optatæ auræ, portuſque pateſcit
opior, templumque apparet in arce Minervæ:
gunt ſocii, & proras ad litora torquent.
ab Eoo fluctu curvatus in arcum;
æ ſalsâ ſpumant adſpergine cautes;
tet: gemino demittunt brachia muro
ſcopuli, refugitque ab litore templum.
uor hìc primum omen equos in gramine vidi
ıtes campum latè, candore nivali.
r Anchiſes: Bellum, ô terra hoſpita, portas:
rmantur equi: bellum hæc armenta minantur.
nen idem olim curru ſuccedere ſueti
ıpedes, & frena jugo concordia ferre;
pacis, ait. tum numina ſancta precamur
s armiſonæ, quæ prima accepit ovantes;
ta ante aras Phrygio velamur amictu;
tiſque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Argivæ juſſos adolemus honores.
nora: continuò perfectis ordine votis,
velatarum obvertimus antennarum,
enumque domos ſuſpectaque linquimus arva.
ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
ır. attollit ſe diva Lacinia contrà,
iſque arces, & navifragum Scylaceum.
rocul e fluctu Trinacria cernitur Ætna:
ıitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa
us longè, fractaſque ad litora voces:
ntque vada, atque æſtu miſcentur arenæ.
r *Anchiſes*: Nimirum hæc illa Charybdis:

Hos

Hos Helenus ſcopulos, hæc ſaxa horrenda canebat.
Eripite, ô ſocii! pariterque inſurgite remis.
Haud minùs ac juſſi faciunt: primuſque rudentem
Contorſit lævas proram Palinurus ad undas.
Lævam cuncta cohors remis ventiſque petivit.
Tollimur in cœlum curvato gurgite, & idem
Subductâ ad Manes imos deſcendimus undâ.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere;
Ter ſpumam eliſam & rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ingens
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favillâ;
Attollitque globos flammarum, & ſidera lambit:
Interdum ſcopulos avulſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Urgeri mole hâc, ingentemque inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et, feſſum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum ſubtexere fumo.
Noctem illam tecti ſylvis immania monſtra
Perferimus; nec, quæ ſonitum det cauſa, videmus:
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus æthrâ
Sidereâ polus, obſcuro ſed nubila cœlo:
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jamque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Cùm ſubitò e ſylvis, macie confecta ſupremâ,
Ignoti nova forma viri miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus ad litora tendit.
Reſpicimus. dira illuvies, immiſſaque barba,
Conſertum tegmen ſpinis: at cætera Graius,
Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus & Troïa vidit

Arma

procul, paulum aſpectu conterritus hæſit,
ıuitque gradum: mox ſeſe ad litora præceps
letu precibuſque tulit. Per ſidera teſtor,
peros, atque hoc cœli ſpirabile lumen;
: me, Teucri: quaſcumque abducite terras.
.t erit. ſcio me Danais e claſſibus unum,
lo Iliacos fateor petiiſſe Penates.
ıo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
te me in fluctus, vaſtoque immergite ponto.
:o, manibus hominum periiſſe juvabit.
ıt: & genua amplexus, genibuſque volutans
ıat. qui ſit, fari, quo ſanguine cretus,
nur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
ıter dextram Anchiſes, haud multa moratus,
ıveni; atque animum præſenti pignore firmat.
ec, depoſitâ tandem formidine, fatur.
ı patriâ ex Ithacâ, comes infelicis Ulyſſi,
.ı Achæmenides, Trojam genitore Adamaſto
re (manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
e, dum trepidi crudelia limina linquunt,
nores ſocii vaſto Cyclopis in antro
ıere. domus ſanie dapibuſque cruentis,
opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat
, (Dî, talem terris avertite peſtem!)
ſu facilis, nec dictu affabilis ulli;
ibus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
gomet, duo de numero cùm corpora noſtro,
. manu magnâ, medio reſupinus in antro
eret ad ſaxum, ſanieque exſperſa natarent
a: vidi, atro cùm membra fluentia tabo
eret, & trepidi tremerent ſub dentibus artus.
npune quidem. nec talia paſſus Ulyſſes,
ıſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.
imul expletus dapibus, vinoque ſepultus
;em inflexam poſuit, jacuitque per antrum
ıſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
nnum commixta mero, nos, magna precati
ıa, ſortitique vices, unà undique circùm
Fundimur,

Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad litora vulgò
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad litora claſſem
Conſpexi venientem. huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatìs eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.
Vix ea fatus erat: ſummo cùm monte videmus
Ipſum inter pecudes vaſtâ ſe mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora nota petentem:
Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ad-
Trunca manum pinus regit & veſtigia firmat: [emptum
Lanigeræ comitantur oves: ea ſola voluptas,
Solamenque mali.
Poſtquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit:
Luminis effoſſi fluidum lavit indè cruorem,
Dentibus infrendens gemitu: graditurque per æquor
Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul indè fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, ſic merito; tacitique incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Senſit, & ad ſonitum vocis veſtigia torſit.
Verùm ubi nulla datur dextram affectare poteſtas,
Nec potis Ionios fluctus æquare ſequendo;
Clamorem immenſum tollit; quo pontus, & omnes

Intremuere undæ, penitùſque exterrita tellus
Italiæ, curviſque immugiit Ætna cavernis.
At genus e ſylvis Cyclopum & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & litora complent.
Cernimus adſtantes nequicquam lumine torvo
Ætnæos fratres, cœlo capita alta ferentes,
Concilium horrendum: quales cum vertice celſo
Aëriæ quercus, aut coniferæ cypariſſi
Conſtiterunt, ſylva alta Jovis, lucuſve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocumque rudentes
Excutere, & ventis intendere vela ſecundis.
Contrà juſſa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, lethi diſcrimine parvo,
Nî teneant curſus: certum eſt dare lintea retro.
Ecce autem Boreas anguſtâ ab ſede Pelori
Miſſus adeſt. vivo prætervehor oſtia ſaxo
Pantagiæ, Megaroſque ſinus, Tapſumque jacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum
Litora Achæmenides, comes infelicis Ulyſſi.
Sicanio prætenta ſinu jacet inſula contrà
Plemmyrium undoſum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare; qui nunc
Ore, Arethuſa, tuo Siculis confunditur undis.
Juſſi numina magna loci veneramur: & indè
Exupero præpingue ſolum ſtagnantis Helori.
Hinc altas cautes projectaque ſaxa Pachyni
Radimus; & fatis nunquam conceſſa moveri
Apparet Camerina procul, campique Geloi,
Immaniſque Gela fluvii cognomine dicta.
Arduus indè Acragas oſtentat maxima longè
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum:
Teque datis linquo ventis, palmoſa Selinus;
Et vada dura lego ſaxis Lilybeïa cæcis.
Hinc Drepani me portus & illætabilis ora
Accipit. hìc, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu genitorem, omnis curæ casûſque levamen,
Amitto Anchiſen. hìc me, pater optime, feſſum

Deſeris; heu, tantis nequicquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cùm multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris.
Sic pater Æneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divum, curſuſque docebat.
Conticuit tandem, factoque hìc fine quievit.

ÆNEIDOS

LIBER QUARTUS.

At regina gravi jam dudum ſaucia curâ
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni,
Multa viri virtus animo, multuſque recurſat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaque; nec placidam membris dat cura quietem.
Poſtera Phœbeâ luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Cùm ſic unanimam alloquitur malè ſana ſororem:
Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent!
Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes?
Quem ſeſe ore ferens! quàm fortis pectore, & armis!
Credo equidem (nec vana fides) genus eſſe deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu, quibus ille
Jactatus fatis! quæ bella exhauſta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali,
Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertæſum thalami tædæque fuiſſet;
Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.
Anna, fatebor enim, miſeri poſt fata Sichæi
Conjugis, & ſparſos fraternâ cæde Penates,

ſ hic inflexit ſenſus, animumque labantem
ılit: agnoſco veteris veſtigia flammæ.
nihi vel tellus optem priùs ima dehiſcat,
›ater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
ntes umbras Erebi noctemque profundam;
pudor, quàm te violo, aut tua jura reſolvo.
neos, primus qui me ſibi junxit, amores
ılit: ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro.
ffata, ſinum lacrymis implevit obortis.
ına refert: O luce magis dilecta ſorori,
ıe perpetuâ mœrens carpere juventâ?
lulces natos, Veneris nec præmia nôris?
ıerem aut manes credis curare ſepultos?
: ægram nulli quondam flexere mariti:
Libyæ, non antè Tyro: deſpectus Iarbas,
oreſque alii, quos Africa terra triumphis
s alit: placitone etiam pugnabis amori?
'enit in mentem, quorum conſederis arvis?
Gætulæ urbes, genus inſuperabile bello,
umidæ infreni cingunt, & inhoſpita Syrtis;
deſerta ſiti regio, latèque furentes
ɛi. quid bella Tyro ſurgentia dicam,
ıanique minas?
quidem auſpicibus reor & Junone ſecundâ
curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
n tu urbem, ſoror, hanc cernes! quæ ſurgere regna
ıgio tali! Teucrûm comitantibus armis,
:a ſe quantis attollet gloria rebus!
ıodò poſce deos veniam, ſacriſque litatis
lge hoſpitio, cauſaſque innecte morandi;
pelago deſævit hyems, & aquoſus Orion,
ſatæque rates, dum non tractabile cœlum.
ſ dictis incenſum animum inflammavit amore,
ıque dedit dubiæ menti, ſolvitque pudorem.
:ipio delubra adeunt, pacemque per aras
ıirunt: mactant lectas de more bidentes
:eræ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo;
ıi *ante omnes*, cui vincla jugalia curæ.

Ipſa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit:
Aut ante ora deûm pingues ſpatiatur ad aras,
Inſtauratque diem donis; pecudumque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.
Heu vatum ignaræ mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? eſt mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totâque vagatur
Urbe furens: qualis conjectâ cerva ſagittâ,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius: illa fugâ ſylvas ſaltuſque peragrat
Dictæos; hæret lateri lethalis arundo.
Nunc media Ænean ſecum per mœnia ducit,
Sidoniaſque oſtentat opes, urbemque paratam.
Incipit effari, mediâque in voce reſiſtit.
Nunc eadem, labente die, convivia quærit,
Iliacoſque iterum demens audire labores
Expoſcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Poſt, ubi digreſſi, lumenque obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos;
Sola domo mœret vacuâ, ſtratiſque relictis
Incubat. illum abſens abſentem auditque videtque:
Aut gremio Aſcanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non cœptæ aſſurgunt turres; non arma juventus
Exercet, portûſve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.
Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Jovis conjux, nec famam obſtare furori;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam verò laudem & ſpolia ampla refertis
Tuque puerque tuus: magnum & memorabile nomen;
Una dolo divûm ſi femina victa duorum eſt.
Nec me adeò fallit, veritam te numina noſtra;
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altæ.

Sed

Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potiùs pacem æternam pactoſque Hymenæos
Exercemus? habes, totâ quod mente petîſti:
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribuſque regamus
Auſpiciis: liceat Phrygio ſervire marito,
Dotaleſque tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (ſenſit enim ſimulatâ mente locutam,
Quo regnum Italiæ Libycas averteret oras)
Sic contrà eſt ingreſſa Venus: Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modò, quod memoras, factum fortuna ſequatur.
Sed fatis incerta feror, ſi Jupiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem Trojâque profectis;
Miſcerive probet populos, aut fœdera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge: ſequar. Tum ſic excepit regia Juno.
Mecum erit iſte labor: nunc, quâ ratione, quod inſtat,
Confieri poſſit, paucis (adverte) docebo.
Venatum Æneas unàque miſerrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radiiſque retexerit orbem.
His ego nigrantem commixtâ grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, ſaltuſque indagine cingunt,
Deſuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opacâ:
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Devenient. adero, &, tua ſi mihi certa voluntas,
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit. Non adverſata petenti
Adnuit, atque dolis riſit Cytherea repertis.
Oceanum interea ſurgens Aurora relinquit:
It portis jubare exorto delecta juventus.
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro:
Maſſylique ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum exſpectant; oſtroque inſignis & auro
Stat ſonipes, ac frena ferox ſpumantia mandit.

Tandem progreditur, magnâ ſtipante catervâ,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Nec non & Phrygii comites, & lætus Iülus,
Incedunt. ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Æneas, atque agmina jungit:
Qualis, ubi hybernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo,
Inſtauratque choros: mixtique altaria circùm
Creteſque Dryopeſque fremunt, pictique Agathyrſi:
Ipſe jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela ſonant humeris: haud illo ſegnior ibat
Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
Poſtquam altos ventum in montes, atque invia luſtra,
Ecce feræ ſaxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis; aliâ de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant, monteſque relinquunt.
At puer Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo. jamque hos curſu, jam præterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.
Interea magno miſceri murmure cœlum
Incipit; inſequitur commixtâ grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,
Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros
Tecta metu petiêre: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Deveniunt. prima & Tellus & pronuba Juno
Dant ſignum: fulſere ignes, & conſcius æther
Connubii; ſummoque ululârunt vertice Nymphæ.
Ille dies primus lethi primuſque malorum
Cauſa fuit. neque enim ſpecie famâve movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem;
Conjugium vocat; hôc prætexit nomine culpam.
Extemplo Libyæ magnas it Fama per urbes;

Fama

Fama, malum quâ non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo:
Parva metu primò; mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, irâ irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cœo Enceladoque ſororem
Progenuit; pedibus celerem, & pernicibus alis,
Monſtrum horrendum, ingens: cui quot ſunt corpore [plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.
Nocte volat cœli medio terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes;
Tam ficti pravique tenax, quàm nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Veniſſe Ænean Trojano à ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido;
Nunc hyemem inter ſe luxu, quàm longa, fovere
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Hæc paſſim dea fœda virûm diffundit in ora.
  Protinus ad regem curſus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Hammone ſatus raptâ Garamantide Nymphâ,
Templa Jovi centum, latis immania regnis,
Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias divûm æternas, pecudumque cruore
Pingue ſolum, & variis florentia limina ſertis.
Iſque amens animi, & rumore accenſus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divûm,
Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis:
Jupiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Aſpicis hæc? an te, genitor, cùm fulmina torques,
Nequicquam horremus? cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Femina, quæ noſtris errans in finibus urbem

Exigua

Exiguam pretio poſuit; cui litus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Repulit, ac dominum Ænean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu,
Mæoniâ mentum mitrâ crinemque madentem
Subnixus, rapto potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, araſque tenentem
Audiit omnipotens, oculoſque ad mœnia torſit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tum ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, & labere pennis;
Dardaniumque ducem, Tyriâ Carthagine qui nunc
Expectat, fatiſque datas non reſpicit urbes,
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promiſit, Graiûmque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis, belloque frementem
Italiam regeret; genus alto a ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſuâ molitur laude laborem;
Aſcanione pater Romanas invidet arces?
Quid ſtruit; aut quâ ſpe inimicâ in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam, & Lavinia reſpicit arva?
Naviget. hæc ſumma eſt: hic noſtri nuntius eſto.
Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ ſublimem alis, ſive æquora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hâc animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit;
Dat ſomnos adimitque, & lumina morte reſignat.
Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: jamque volans apicem & latera ardua cernit
Alantis duri, cœlum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum aſſiduè cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulſatur & imbri:

Nix

Nix humeros infuſa tegit; tum flumina mento
Præcipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.
Hìc primùm paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit: hinc toto præceps ſe corpore ad undas
Miſit; avi ſimilis, quæ circùm litora, circùm
Poſcoſos ſcopulos humilis volat æquora juxta.
Haud aliter terras inter cœlumque legebat,
Litus arenoſum Libyæ, ventoſque ſecabat,
Materno veniens ab avo, Cyllenia proles.
  Ut primùm alatis tetigit magalia plantis,
Ænean, fundantem arces ac tecta novantem,
Conſpicit: atque illi ſtellatus iaſpide fulvâ
Enſis erat, Tyrioque ardebat murice læna,
Demiſſa ex humeris; dives quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Continuò invadit: Tu nunc Cathaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Extruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
Ipſe deûm tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cœlum & terras qui numine torquet:
Ipſe hæc ferre jubet celeres mandata per auras:
Quid ſtruis? aut quâ ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tuâ moliris laude laborem;
Aſcanium ſurgentem, & ſpes hæredis Iüli
Reſpice; cui regnum Italiæ Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus
Mortales viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
  At verò Æneas aſpectu obmutuit amens,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
Ardet abire fugâ dulceſque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperioque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu? quæ prima exordia ſumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In parteſque rapit varias, perque omnia verſat.
Hæc alternanti potior ſententia viſa eſt.

Mnesthea

Mneſthea Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum:
Claſſem aptent taciti, ſocios ad litora cogant;
Arma parent, &, quæ ſit rebus cauſa novandis,
Diſſimulent; ſeſe interea, quando optima Dido
Neſciat, & tantos rumpi non ſperet amores,
Tentaturum aditus, & quæ molliſſima fandi
Tempora; qui rebus dexter modus. ocyùs omnes
Imperio læti parent, ac juſſa faceſſunt.
At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit, motuſque excepit prima futuros;
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit armari claſſem, curſumque parari.
Sævit inops animi, totamque incenſa per urbem
Bacchatur. qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithæron.
Tandem his Ænean compellat vocibus ultro:
Diſſimulare etiam ſperâſti, perfide, tantum
Poſſe nefas? tacituſque meâ decedere terrâ?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hyberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis? quid ſi non arva aliena domoſque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret;
Troja per undoſum peteretur claſſibus æquor?
Mene fugis? per ego has lacrymas, dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos;
Si benè quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, miſerere domûs labentis, & iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes Nomadumque tyranni
Odere, infenſi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, &, quâ ſolâ ſidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deſeris, hoſpes?
Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Deſtruat,

Deſtruat, aut captam ducat Gætulus Iarbas?
Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi parvulus aulâ
Luderet Æneas, qui te tamen ore referret;
Non equidem omnino capta ac deſerta viderer.
  Dixerat. ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, numquam, regina, negabo
Promeritam; nec me meminiſſe pigebit Eliſæ;
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos regit artus.
Pro re pauca loquar. neque ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis unquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam
Auſpiciis, & ſponte meâ componere curas;
Urbem Trojanam primum dulceſque meorum
Relliquias colerem; Priami tecta alta manerent;
Et recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ juſſere capeſſere ſortes.
Hic amor, hæc patria eſt. ſi te Carthaginis arces
Phœniſſam, Libycæque aſpectus detinet urbis;
Quæ tandem, Auſoniâ Teucros conſidere terrâ,
Invidia eſt? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis, & turbida terret imago.
Me puer Aſcanius, capitiſque injuria cari,
Quem regno Heſperiæ fraudo, & fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divûm Jove miſſus ab ipſo
(Teſtor utrumque caput) celeres mandata per auras
Detulit. ipſe deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hauſi.
Deſine meque tuis incendere teque querelis:
Italiam non ſponte ſequor.
  Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat

Luminibus

Luminibus tacitis, & ſic accenſa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.
Nam quid diſſimulo, aut quæ me ad majora reſerv
Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
Num lacrymas victus dedit, aut miſeratus amantem e
Quæ quibus anteferam? jam jam nec maxima Jur
Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
Nuſquam tuta fides. ejectum litore, egentem
Excepi, & regni demens in parte locavi.
Amiſſam claſſem, ſocios à morte reduxi.
Heu Furiis incenſa feror! nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ ſortes, nunc & Jove miſſus ab ipſo
Interpres divûm fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat. neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis; pete regna per undas.
Spero equidem mediis, ſi quid pia numina poſſunt,
Supplicia hauſurum ſcopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum. ſequar atris ignibus abſens:
Et, cum frigida mors animâ ſeduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. dabis, improbe, pœn
Audiam; & hæc manes veniet mihi fama ſub imo
His medium dictis ſermonem abrumpit, & auras
Ægra fugit, ſeque ex oculis avertit & aufert;
Linquens multa metu cunctantem, & multa parant
Dicere. ſuſcipiunt famulæ, collapſaque membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis avertere curas;
Multa gemens, magnoque animum labefactus amo
Juſſa tamen divûm exequitur, claſſemque reviſit.
Tum verò Teucri incumbunt, & litore celſas
Deducunt toto naves; natat uncta carina;
Frondenteſque ferunt remos, & robora ſylvis
Infabricata, fugæ ſtudio.
Migrantes cernas, totaque ex urbe ruentes:

eluti ingentem fórmicæ farris acervum
populant, hyemis memores, tectoque reponunt:
rum campis agmen, prædamque per herbas
ectant calle anguſto; pars grandia trudunt
cæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
gantque moras: opere omnis ſemita fervet.
is tibi tunc, Dido, cernenti talia ſenſus?
ve dabas gemitus, cùm litora fervere latè
iceres arce ex ſummâ, totumque videres
eri ante oculos tantis clamoribus æquor?
obe amor, quid non mortalia pectora cogis?
erum in lacrymas, iterum tentare precando
tur, & ſupplex animos ſubmittere amori;
uid inexpertum fruſtra moritura relinquat.
, vides toto properari litore; circùm
que convenere; vocat jam carbaſus auras;
ibus & læti nautæ impoſuere coronas.
: ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
erferre, ſoror, potero. miſeræ hoc tamen unum
uere, Anna, mihi: ſolam nam perfidus ille
olere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
viri molles aditus, & tempora nôras.
ror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum:
ego cum Danais Trojanam exſcindere gentem
de juravi, claſſemve ad Pergama miſi;
patris Anchiſæ cinerem maneſve revelli.
mea dicta negat duras demittere in aures?
ruit? extremum hoc miſeræ det munus amanti:
ectet facilemque fugam, ventoſque ferentes.
jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro;
pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
pus inane peto, requiem ſpatiumque furori;
mea me victam doceat fortuna dolere.
emam hanc ora veniam; miſerere ſororis!
m mihi cùm dederis, cumulatâ morte remittam.
libus orabat, taleſque miſerrima fletus
que refertque ſoror: ſed nullis ille movetur
bus, aut voces ullas tractabilis audit.

Fata obſtant, placidaſque viri deus obſtruit aures.
Ac velut, annoſo validam cùm robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant; it ſtridor, & altè
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes:
Ipſa hæret ſcopulis; &, quantùm vertice ad auras
Ætherias, tantùm radice in Tartara tendit.
Haud ſecus aſſiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno perſentit pectore curas:
Mens immota manet: lacrymæ volvuntur inanes.
Tum verò infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat; tædet cœli convexa tueri.
Quò magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
Vidit, thuricremis cùm dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigreſcere ſacros,
Fuſaque in obſcœnum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis & feſtâ fronde revinctum:
Hinc exaudiri voces & verba vocantis
Viſa viri, nox cùm terras obſcura teneret;
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpè queri, & longas in fletum ducere voces:
Multaque præterea vatum prædicta piorum
Terribili monitu horrificant. agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Æneas; ſemperque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deſertâ quærere terrâ.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.
Ergo ubi concepit Furias evicta dolore,
*Decre*vitque mori; tempus ſecum ipſa modumque,
Exigit, &, mœſtam dictis aggreſſa ſororem,
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat:
Inveni,

Inveni, germana, viam, (gratare ſorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſolvat amantem.
Oceani finem juxtà, ſolemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi
Quæ dabat, & ſacros ſervabat in arbore ramos,
Spargens humida mella ſoporiferumque papaver.
Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit; aſt aliis duras immittere curas:
Siſtere aquam fluviis, & vertere ſidera retro;
Nocturnoſque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, cara, deos, & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuviaſque omnes, lectumque jugalem,
Quo perii, ſuperimponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monſtratque ſacerdos.
Hæc effata ſilet; pallor ſimul occupat ora:
Non tamen Anna novis prætexere funera ſacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quàm morte Sichæi.
Ergo juſſa parat.
At regina pyrâ penetrali in ſede ſub auras
Erectâ ingenti, tædis atque ilice ſectâ,
Intenditque locum ſertis, & fronde coronat
Funereâ: ſuper exuvias, enſemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circùm; & crines effuſa ſacerdos
Ter centum tonat ore deos, Erebumque, Chaoſque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni;
Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur aënis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni;
Quæritur & naſcentis equi de fronte revulſus,

Et matri præreptus amor.
Ipſa molâ, manibuſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura deos, & conſcia fati
Sidera: tum, ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, juſtumque memorque precatur.
Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſylvæque & ſæva quiêrant
Æquora; cùm medio volvuntur ſidera lapſu,
Cùm tacet omnis ager: pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœniſſa, neque unquam
Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ; rurſuſque reſurgens
Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æſtu.
Sic adeò inſiſtit, ſecumque ita corde volutat:
En quid ago? rursúſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia ſupplex,
Quos ego ſim toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes atque ultima Teucrûm
Juſſa ſequar? quiane auxilio juvat antè levatos,
Et benè apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) ſinet; ratibuſve ſuperbis
Inviſam accipiet? neſcis heu, perdita, necdum
Laomedonteæ ſentis perjuria gentis?
Quid tum? ſola fugâ nautas comitabor ovantes?
An Tyriis, omnique manu ſtipata meorum
Inferar? & quos Sidoniâ vix urbe revelli,
Rurſus agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es; ferroque averte dolorem.
Tu lacrymis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſinè crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas?
Non ſervata fides, cineri promiſſa Sichæo.
Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.

Æneas celſâ in puppi, jam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus jam rite paratis.
Huic ſe forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, rurſúſque ita viſa monere eſt;
Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque,
Et crines flavos, & membra decora juventæ:
Nate deâ, potes hôc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec, quæ circumſtent te deinde pericula, cernis?
Demens! nec zephyros audis ſpirare ſecundos?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat æſtu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas?
Jam mare turbari trabibus, ſævaſque videbis
Collucere faces, jam fervere litora flammis;
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age, rumpe moras. varium & mutabile ſemper
Femina. ſic fatus nocti ſe immiſcuit atræ.
Tum verò Æneas, ſubitis exterritus umbris,
Corripit e ſomno corpus, ſocioſque fatigat:
Præcipites vigilate, viri, & conſidite tranſtris:
Solvite vela citi. deus, æthere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortoſque incidere funes,
Ecce iterum ſtimulat. ſequimur te, ſancte deorum,
Quiſquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adſis ô, placiduſque juves, & ſidera cœlo
Dextra feras. dixit: vaginâque eripit enſem
Fulmineum, ſtrictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes ſimul ardor habet; rapiuntque, ruuntque:
Litora deſeruere: latet ſub claſſibus æquor;
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Regina e ſpeculis, ut primùm albeſcere lucem
Vidit, & æquatis claſſem procedere velis,
Litoraque, & vacuos ſenſit ſinè remige portus;
Terque quaterque manu pectus percuſſa decorum,
Flaventeſque abſciſſa comas, Proh Jupiter! ibit
Hic, ait, & noſtris illuſerit advena regnis?

Non arma expedient, totâque ex urbe ſequentur,
Diripientque rates alii navalibus? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi ſum? quæ mentem inſania mutat?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cùm ſceptra dabas. en dextra fideſque!
Quem ſecum patrios aiunt portare Penates:
Quem ſubiiſſe humeris confectum ætate parentem!
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere? non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriiſque epulandum apponere menſis?
Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna—fuiſſet;
Quem metui moritura? faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere exſtinxem; memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harum interpres curarum, & conſcia Juno,
Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes,
Et Diræ ultrices, & dî morientis Eliſæ,
Accipite hæc, meritumque malis advertite numen,
Et noſtras audite præces. ſi tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt;
Et ſic fata Jovis poſcunt; hic terminus hæret;
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu avulſus Iüli,
Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
Funera: nec, cùm ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optatâ luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediâque inhumatus arenâ. [do.
Hæc precor: hanc vocem extremam cum ſanguine fun-
Tum vos, ô Tyrii, ſtirpem & genus omne futurum
Exercete odiis; cinerique hæc mittite noſtro
Munera. nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque ſequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore vires:
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis; pugnent ipſique nepotes.

Hæc ait, & partes animum verſabat in omnes;
Inviſam quærens quàm primùm abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sichæi;
Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat:
Annam, cara, mihi, nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lymphâ,
Et pecudes ſecum & monſtrata piacula ducat:
Sic veniat: tuque ipſa piâ tege tempora vittâ.
Sacra Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
Perficere eſt animus, finemque imponere curis;
Dardanieque rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait: illa gradum ſtudio celerabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculiſque trementes
Interfuſa genas, & pallida morte futurâ,
Interiora domûs irrumpit limina, & altos
Conſcendit furibunda rogos, enſemque recludit
Dardanium, non hos quæſitum munus in uſus.
Hìc, poſtquam Iliacas veſtes notumque cubile
Conſpexit, paulùm lacrymis & mente morata,
Incubuitque toro, dixitque noviſſima verba:
Dulces exuviæ, dum fata deuſque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exolvite curis.
Vixi, &, quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Urbem præclaram ſtatui: mea mœnia vidi:
Ulta virum, pœnas inimico a fratre recepi:
Felix, heu nimiùm felix, ſi litora tantùm
Numquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ!
Dixit, &, os impreſſa toro, Moriemur inultæ?
Sed moriamur, ait. ſic, ſic juvat ire ſub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtræ ſecum ferat omina mortis.
Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapſam aſpiciunt comites, enſemque cruore
Spumantem, ſparſaſque manus. it clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, & femineo ululatu

Tecta fremunt: reſonat magnis plangoribus æther.
Non aliter, quàm ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammæque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.
  Audiit exanimis, trepidoque exterrita curſu,
Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iſte mihi, hoc ignes aræque parabant?
Quid primùm deſerta querar? comitemne ſororem
Spreviſti moriens? eadem me ad fata vocâſſes;
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tuliſſet.
His etiam ſtruxi manibus, patrioſque vocavi
Voce deos, ſic te ut poſitâ crudelis abeſſem?
Exſtinxſti me teque, ſoror, populumque, patreſque
Sidonios, urbemque tuam. date vulnera lymphis;
Abluam; &, extremus ſi quis ſuper halitus errat,
Ore legam. ſic fata, gradus evaſerat altos,
Semianimemque ſinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros ſiccabat veſte cruores.
Illa graves oculos conata attollere, rurſus
Deficit: infixum ſtridit ſub pectore vulnus.
Ter ſeſe attollens cubitoque adnixa levavit;
Ter revoluta toro eſt, oculiſque errantibus alto
Quæſivit cœlo lucem, ingemuitque repertâ.
  Tum Juno omnipotens, longum miſerata dolorem,
Difficileſque obitus, Irim demiſit Olympo,
Quæ luctantem animam nexoſque reſolveret artus.
Nam, quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roſcida pennis,
Mille trahens varios adverſo ſole colores,
Devolat, & ſupra caput adſtitit: Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, & dextrâ crinem ſecat. omnis & unà
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

ÆNEIDOS

LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Æneas jam claſſe tenebat
Certus iter, fluctuſque atros aquilone ſecabat;
Mœnia reſpiciens, quæ jam infelicis Eliſæ
Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem,
Cauſa latet: duri magno ſed amore dolores
Polluto, notumque furens quid femina poſſit,
Triſte per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Ut pelagus tenuere rates, nec jam ampliùs ulla
Occurrit tellus; maria undique, & undique cœlum;
Olli cæruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hyememque ferens; & inhorruit unda tenebris.
Ipſe gubernator puppi Palinurus ab altâ:
Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quídve, pater Neptune, paras? ſic deinde locutus
Colligere arma jubet, validiſque incumbere remis;
Obliquatque ſinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, non, ſi mihi Jupiter auctor
Spondeat, hôc ſperem Italiam contingere cœlo.
Mutati tranſverſa fremunt, & veſpere ab atro
Conſurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantùm
Sufficimus. ſuperat quoniam Fortuna, ſequamur:
Quòque vocat, vertamus iter. nec litora longè
Fida reor fraterna Erycis, portuſque Sicanos:
Si modò rite memor ſervata remetior aſtra.
Tum pius Æneas: Equidem ſic poſcere ventos

Jamdudum,

Jamdudum, & fruſtra cerno te tendere contrà.
Flecte viam velis. an ſit mihi gratior ulla,
Quóve magìs feſſas optem dimittere naves,
Quàm quæ Dardanium tellus mihi ſervat Aceſten,
Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa?
Hæc ubi dicta, petunt portus: & vela ſecundi
Intendunt zephyri. fertur cita gurgite claſſis;
Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
At procul excelſo miratus vertice montis
Adventum ſociaſque rates, occurrit Aceſtes,
Horridus in jaculis & pelle Libyſtidis urſæ:
Troïa Criniſo conceptum flumine mater
Quem genuit. verùm non immemor ille parentum
Gratatur reduces, & gazâ lætus agreſti
Excipit, ac feſſos opibusque ſolatur amicis.
  Poſtera cùm primo ſtellas oriente fugârat
Clara dies, ſocios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, tumuliqùe ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto a ſanguine divûm,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo relliquias divinique oſſa parentis
Condidimus terrâ, mœſtaſque ſacravimus aras.
Jamque dies (nî fallor) adeſt, quem ſemper acerbum,
Semper honoratum (ſic dî voluiſtis) habebo.
Hunc ego, Gætulis agerem ſi Syrtibus exul,
Argolicove mari deprenſus, & urbe Mycenæ;
Annua vota tamen ſolemneſque ordine pompas
Exequerer; ſtrueremque ſuis altaria donis.
Nunc ultrò ad cineres ipſius & oſſa parentis,
Haud equidem ſinè mente, reor, ſinè numine divûm
Adſumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & lætum cuncti celebremus honorem:
Poſcamus ventos; atque hæc me ſacra quotannis
Urbe velit poſitâ templis ſibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Trojâ generatus Aceſtes
Dat numero capita in naves: adhibete Penates
Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
Præterea, ſi nona diem mortalibus almum

Aurora extulerit, radiiſque retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina claſſis;
Quique pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibuſque ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere cæſtu:
Cuncti adſint, meritæque exſpectent præmia palmæ.
Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.
  Sic fatus, velat maternâ tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Aceſtes,
Hoc puer Aſcanius: ſequitur quos cætera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magnâ medius comitante catervâ.
Hìc duo rite mero libans carcheſia Baccho,
Fundit humi; duo lacte novo, duo ſanguine ſacro,
Purpureoſque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, ſancte parens! iterum ſalvete recepti
Nequicquam cineres, animæque umbræque paternæ.
Non licuit fines Italos fataliaque arva,
Non tecum Auſonium, quicumque eſt, quærere Tybrim.
  Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapſuſque per aras;
Cæruleæ cui tergi notæ, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores.
Obſtupuit viſu Æneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens,
Libavitque dapes, rurſuſque innoxius imo
Succeſſit tumulò, & depaſta altaria liquit.
Hoc magìs inceptos genitori inſtaurat honores,
Incertus, Geniumne loci, famulumne parentis
Eſſe putet; cædit quinas de more bidentes,
Totque ſues, totidem nigrantes terga juvencos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchiſæ magni, maneſque Acheronte remiſſos.
Necnon & ſocii, quæ cuique eſt copia, læti
Dona ferunt: onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine aëna locant alii, fuſique per herbam

Subjiciunt

Subjiciunt verubus prunas, & viſcera torrent.
  Expectata dies aderat, nonamque ſerenâ
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant;
Famaque finitimos & clari nomen Aceſtæ
Excierat. læto complêrant litora cœtu,
Viſuri Æneadas, pars & certare parati.
Munera principiò ante oculos circòque locantur
In medio ſacri tripodes, virideſque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaque, & oſtro
Perfuſæ veſtes, argenti aurique talenta:
Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.
  Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor, ex omni delectæ claſſe, carinæ.
Velocem Mneſtheus agit acri remige Priſtin;
Mox Italus Mneſtheus, genus à quo nomine Memm
Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram,
Urbis opus; triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt; terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtuſque, domus tenet à quo Sergia nomen,
Centauro invêhitur magnâ; Scyllâque Cloanthus
Cæruleâ; genus unde tibi, Romane Cluenti.
  Eſt procul in pelago ſaxum ſpumantia contra
Litora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt ubi ſidera cori:
Tranquillo ſilet, immotâque attollitur undâ
Campus & apricis ſtatio gratiſſima mergis.
Hìc viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater; unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.
Tum loca ſorte legunt, ipſique in puppibus auro
Ductores longè effulgent oſtroque decori.
Cætera populeâ velatur fronde juventus,
Nudatoſque humeros oleo perfuſa niteſcit.
Conſidunt tranſtris; intentaque brachia remis;
Intenti exſpectant ſignum, exultantiaque haurit
Corda pavor pulſans, laudumque arrecta cupido.
  Indè, ubi clara dedit ſonitum tuba, finibus omne
(Haud mora) proſiluere ſuis: ferit æthera clamor
Nautic

Nauticus: adductis ſpumant freta verſa lacertis.
Infindunt pariter ſulcos, totumque dehiſcit
Convulſum remis roſtriſque tridentibus æquor.
Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus;
Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere jugis, pronique in verbera pendent.
Tum plauſu fremitûque virûm, ſtudiiſque faventum
Conſonat omne nemus; vocemque incluſa volutant
Litora: pulſati colles clamore reſultant.
Effugit ante alios, primiſque elabitur undis
Turbam inter fremitumque Gyas; quem deinde Cloanthus
Conſequitur, melior remis; ſed pondere pinus
Tarda tenet: poſt hos æquo diſcrimine Priſtis
Centauruſque locum tendunt ſuperare priorem:
Et nunc Priſtis habet, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc unà ambæ junctiſque feruntur
Frontibus, & longâ ſulcant vada ſalſa carinâ.
Jamque propinquabant ſcopulo, metamque tenebant;
Cùm princeps medioque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis compellat voce Menœten:
Quò tantum mihi dexter abis? huc dirige greſſum.
Litus ama, & lævas ſtringat ſine palmula cautes;
Altum alii teneant. dixit. ſed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diverſus abis? iterum: pete ſaxa, Menœte,
Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
Reſpicit inſtantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyæ ſcopuloſque ſonantes
Radit iter lævum interior, ſubitoque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum verò exarſit juveni dolor oſſibus ingens:
Nec lacrymis caruere genæ; ſegnemque Menœten,
Oblitus decoriſque ſui ſociûmque ſalutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab altâ:
Ipſe gubernaclo rector ſubit, ipſe magiſter:
Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis ut fundo vix tandem redditus imo eſt

Jam ſenior, madidâque fluens in veſte, Menœtes,
Summa petit ſcopuli, ſiccâque in rupe reſedit.
Illum & labentem Teucri, & riſere natantem,
Et ſalſos rident revomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis ſpes eſt accenſa duobus
Sergeſto Mneſtheique, Gyan ſuperare morantem.
Sergeſtus capit antè locum, ſcopuloque propinquat:
Nec totâ tamen ille prior præeunte carinâ;
Parte prior, partim roſtro premit æmula Priſtis.
At mediâ ſocios incedens nave per ipſos
Hortatur Mneſtheus: Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii, Trojæ quos ſorte ſupremâ
Delegi comites; nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus uſi,
Iönioque mari, Maleæque ſequacibus undis.
Non jam prima peto Mneſtheus, neque vincere certo.
Quamquam ô! ſed ſuperent, quibus hoc, Neptune, dediſti.
Extremos pudeat rediiſſe. hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahiturque ſolum. tum creber anhelitus artus
Aridaque ora quatit: ſudor fluit undique rivas.
Attulit ipſe viris optatum caſus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior, ſpatioque ſubit Sergeſtus iniquo;
Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit.
Concuſſæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illiſaque prora pependit.
Conſurgunt nautæ, & magno clamore morantur;
Ferrataſque trudes, & acutâ cupide contos
Expediunt; fractoſque legunt in gurgite remos.
At lætus Mneſtheus, ſucceſsûque acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventiſque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpeluncâ ſubitò commota columba,
Cui domus & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plauſumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem; mox aëre lapſa quieto

Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fugâ ſecat ultima Priſtis
Æquora; ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo luctantem deſerit alto
Sergeſtum, brevibuſque vadis, fruſtraque vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Indè Gyan, ipſamque ingenti mole Chimæram
Conſequitur: cedit, quoniam ſpoliata magiſtro eſt.
Solus jamque ipſo ſupereſt in fine Cloanthus:
Quem petit, & ſummis adnixus viribus urget.
Tum verò ingeminat clamor, cunctique ſequentem
Inſtigant ſtudiis, reſonatque fragoribus æther.
Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Nî teneant, vitamque volunt pro laude paciſci;
Hos ſucceſſus alit; poſſunt, quia poſſe videntur.
Et fors æquatis cepiſſent præmia roſtris,
Nî, palmas ponto tendens utraſque, Cloanthus
Fudiſſetque preces, divoſque in vota vocâſſet:
Dî, quibus imperium eſt pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hôc candentem in litore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis ſub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipſe manu magnâ Portunus euntem
Impulit. illa noto citiùs volucrique ſagittâ
Ad terram fugit, & portu ſe condidit alto.
Tum ſatus Anchisâ, cunctis ex more vocatis,
Victorem magnâ præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro:
Muneraque in naves ternos optare juvencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipſis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circùm
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit;
Intextuſque puer frondosâ regius Idâ
Veloces jaculo cervos curſûque fatigat
Acer, anhelanti ſimilis: quem præpes ab Idâ

Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequicquam ad ſidera tendunt
Cuſtodes; ſævitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute ſecundum,
Levibus huic hamis conſertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagariſque ferebant
Multiplicem, connixi humeris; indutus at olim
Demoleus curſu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære labetas;
Cymbiaque argento perfecta, atque aſpera ſignis.
Jamque adeò donati omnes, opibuſque ſuperbi,
Puniceis ibant evincti tempora tæniis:
Cùm ſævo e ſcopulo multâ vix arte revulſus,
Amiſſis remis, atque ordine debilis uno,
Irriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat.
Qualis ſæpè viæ deprenſus in aggere ſerpens,
Ærea quem obliquum rota tranſiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit ſaxo lacerumque viator,
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus;
Parte ferox, ardenſque oculis, & ſibila colla
Arduus attollens; pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, ſeque in ſua membra plicantem.
Tali remigio navis ſe tarda movebat;
Vela facit tamen, & velis ſubit oſtia plenis.
Sergeſtum Æneas promiſſo munere donat,
Servatam ob navem lætus, ſocioſque reductos.
Olli ſerva datur, operum haud ignara Minervæ,
Creſſa genus Pholoë, geminique ſub ubere nati.
Hôc pius Æneas miſſo certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant ſylvæ; mediàque in valle theatri
Circus erat, quò ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, exſtructoque reſedit.
Hìc, qui fortè velint rapido contendere curſu,
Invitat pretiis animos, & præmia ponit.

ue conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
& Euryalus primi.
.lus formâ inſignis, viridique juventâ;
amore pio pueri. quos deinde ſecutus
s egregiâ Priami de ſtirpe Diores.
Salius, ſimul & Patron; quorum alter Acarnan,
ab Arcadio Tegeææ ſanguine gentis.
duo Trinacrii juvenes Helymus Panopeſque,
ti ſylvis, comites ſenioris Aceſtæ.
præterea, quos fama obſcura recondit.
s quibus in mediis ſic deinde locutus:
ite hæc animis, lætaſque advertite mentes:
ex hôc numero mihi non donatus abibit.
a bina dabo levato lucida ferro
la, cælatamque argento ferre bipennem.
bus hic erit unus honos: tres præmia primi
ient, flavâque caput nectentur olivâ.
ıs equum phaleris inſignem victor habeto:
Amazoniam pharetram, plenamque ſagittis
ciis; lato quam circumplectitur auro
ıs, & tereti ſubnectit fibula gemmâ:
ıs Argolicâ hâc galeâ contentus abito.
c ubi dicta, locum capiunt, ſignoque repentè
ıiunt ſpatia audito, limenque relinquunt,
nimbo ſimiles; ſimul ultima ſignant.
s abit, longeque ante omnia corpora Niſus
ıt, & ventis & fulminis ocior alis.
mus huic, longo ſed proximus intervallo,
ıitur Salius: ſpatio poſt deinde relicto
ıs Euryalus:
lumque Helymus ſequitur: quo deinde ſub ipſo
volat, calcemque terit jam calce Diores,
ıbens humero: ſpatia & ſi plura ſuperſint,
eat elapſus prior, ambiguumque relinquat.
ıe ferè ſpatio extremo, feſſique ſub ipſum
adventabant, levi cùm ſanguine Niſus
ır infelix; cæſis ut fortè juvencis
humum virideſque ſuper madefecerat herbas.

Hìc juvenis jam victor ovans veſtigia preſſo
Haud tenuit titubata ſolo; ſed pronus in ipſo
Concidit immundoque fimo ſacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens;
Ille autem ſpiſsâ jacuit revolutus arenâ.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plausûque volat fremitûque ſecundo.
Pòſt Helymus ſubit, & nunc tertia palma Diores.
Hìc totum caveæ conſeſſum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet;
Ereptumque dolo reddi ſibi poſcit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrymæque decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, & magnâ proclamat voce Diores:
Qui ſubiit palmæ, fruſtraque ad præmia venit
Ultima, ſi primi Salio redduntur honores.
Tum pater Æneas, Veſtra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; & palmam movet ordine nen
Me liceat caſus miſerari inſontis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis oneroſum atque unguibus aureis.
Hìc Niſus, Si tanta, inquit, ſunt præmia victis,
Et te lapſorum miſeret; quæ munera Niſo
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
Nî me, quæ Salium, fortuna inimica tuliſſet.
Et ſimul his dictis faciem oſtentabat, & udo
Turpia membra fimo. riſit pater optimus olli,
Et clypeum efferri juſſit, Didymaonis artes,
Neptuni ſacro Danais de poſte refixum.
Hôc juvenem egregium præſtanti munere donat.
Pòſt ubi confecti curſus, & dona peregit:
Nunc ſi cui virtus animuſque in pectore præſens,
Adſit, & evinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro vittiſque juvencum;
Enſem, atque inſignem galeam, ſolatia victo.
Nec mora; continuò vaſtis cum viribus effert

Ora Dares, magnoque virûm ſe murmure tollit:
Solus qui Paridem ſolitus contendere contra;
Idemque ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten immani corpore, qui ſe
Bebryciâ veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulvâ moribundum extendit arenâ.
Talis prima Dares caput altum in prœlia tollit,
Oſtenditque humeros latos, alternaque jactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quiſquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibuſque inducere cæſtus.
Ergo alacris, cunctoſque putans excedere palmâ,
Æneæ ſtetit ante pedes; nec plura moratus,
Tum lævâ taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate deâ, ſi nemo audet ſe credere pugnæ,
Quæ finis ſtandi? quò me decet uſque teneri?
Ducere dona jube. cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promiſſa jubebant.
Hìc gravis Entellum dictis caſtigat Aceſtes,
Proximus ut viridante toro conſederat herbæ:
Entelle, heroum quondam fortiſſime fruſtra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona fines? ubi nunc nobis deus ille, magiſter
Nequicquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis?
Ille ſub hæc: Non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu; ſed enim gelidus tardante ſenectâ
Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quâque improbus iſte
Exultat fidens, ſi nunc foret illa Juventas:
Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Veniſſem: nec dona moror. ſic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæſtus
Projecit; quibus acer Eryx in prœlia ſuetus
Ferre manum duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi. tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto ferroque rigebant.
Ante omnes ſtupet ipſe Dares, longeque recuſat:

Magnani

Magnanimuſque Anchiſiades & pondus & ipſa
Huc illuc vinclorum immenſa volumina verſat.
Tum ſenior tales referebat pectore voces:
Quid, ſi quis cæſtus ipſius & Herculis arma
Vidiſſet, triſtemque hôc ipſo in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gereba
Sanguine cernis adhuc ſparſoque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra ſtetit: his ego ſueti
Dum melior vires ſanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed, ſi noſtra Dares hæc Troïus arma recuſat,
Idque pio ſedet Æneæ, probat auctor Aceſtes;
Æquemus pugas: Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, & tu Trojanos exue cæſtus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris rejecit amictui
Et magnos membrorum artus, magna oſſa lacertoſ
Exuit, atque ingens mediâ conſiſtit arenâ.
Tum ſatus Anchisâ cæſtus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras.
Abduxere retro longè capita ardua ab ictu;
Immiſcentique manus manibus, pugnamque laceſſ
Ille pedum melior motu, fretuſque juventâ;
Hic membris & mole valens, ſed tarda trementi
Genua labant, vaſtos quatit æger anhelitus artus
Multa viri nequicquam inter ſe vulnera jactant,
Multa cavo lateri ingeminant; & pectore vaſtos
Dant ſonitus; erratque aures & tempora circùm
Crebra manus; duro crepitant ſub vulnere malæ
Stat gravis Entellus, niſuque immotus eodem,
Corpore tela modò atque oculis vigilantibus exit
Ille, velut celſam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana ſedet circùm caſtella ſub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum; & variis aſſultibus irritus urget.
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & altè
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox

ridit, celerique elapſus corpore ceſſit.
llus vires in ventum effudit; & ultrò
gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
:idit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.
urgunt ſtudiis Teucri & Trinacria pubes:
amor cœlo; primuſque accurrit Aceſtes,
ævumque ab humo miſerans attollit amicum.
on tardatus caſu neque territus heros,
or ad pugnam redit, ac vim ſuſcitat irâ.
pudor incendit vires, & conſcia virtus;
:ipitemque Daren ardens agit æquore toto
: dextrâ ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtrâ.
mora, nec requies: quàm multâ grandine nimbi
ninibus crepitant, ſic denſis ictibus heros
er utrâque manu pulſat verſatque Dareta.
m pater Æneas procedere longiùs iras,
evire animis Entellum haud paſſus acerbis;
inem impoſuit pugnæ, feſſumque Dareta
uit, mulcens dictis; ac talia fatur:
ix, quæ tanta animum dementia cepit?
vires alias, converſaque Numina ſentis?
: deo. dixitque, & prœlia voce diremit.
llum fidi æquales, genua ægra trahentem,
ntemque utroque caput, craſſumque cruorem
ejectantem, mixtoque in ſanguine dentes,
nt ad naves; galeamque enſemque vocati
piunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
rictor, ſuperans animis, tauroque ſuperbus:
deâ, voſque hæc, inquit cognoſcite, Teucri;
ihi quæ fuerint juvenali in corpore vires,
â ſervetis revocatum a morte Dareta.
t, & adverſi contra ſtetit ora juvenci,
donum aſtabat pugnæ, duroſque reductâ
ivit dextrâ media inter cornua cæſtus
ius, effractoque illiſit in oſſa cerebro.
itur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.
uper tales effundit pectore voces:

Hanc

Hanc tibi, Erys, meliorem animam pro morte Daretis
Perſolvo: hìc victor cæſtus artemque repono.
Protinus Æneas celeri certare ſagittâ
Invitat, qui fortè velint; & præmia ponit:
Ingentique manu malum de nave Sereſti
Erigit, & volucrem trajecto in fune columbam,
Quò tendant ferrum, malo ſuſpendit ab alto.
Convenere viri: dejectamque ærea ſortem
Accepit galea; & primus clamore ſecundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis:
Quem modò navali Mneſtheus certamine victor
Conſequitur, viridi Mneſtheus evinctus olivâ.
Tertius Eurytion, tuus, ô clariſſime, frater,
Pandare: qui quondam, juſſus confundere fœdus,
In medios telum torſiſti primus Achivos.
Extremus, galeâque imâ ſubſedit Aceſtes;
Auſus & ipſe manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro ſe quiſque viri, & depromunt tela pharetris.
Primaque per cœlum nervo ſtridente ſagitta
Hyrtacidæ juvenis volucres diverberat auras;
Et venit, adverſique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti ſonuerunt omnia plauſu.
Poſt acer Mneſtheus adducto conſtitit arcu,
Alta petens; pariterque oculos telumque tetendit.
Aſt ipſam miſerandus avem contingere ferro
Non valuit; nodos & vincula linea rupit,
Quîs innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo lætam cœlo ſpeculatus; & alis
Plaudentem, nigrâ figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in aſtris
Ætheriis, fixamque refert delapſa ſagittam.
Amiſsâ ſolus palmâ ſuperabat Aceſtes:
Qui tamen aërius telum contendit in auras,
Oſtentans

ıns artem pariter, arcumque ſonantem.
ulis ſubitum objicitur magnoque futurum
io monſtrum: docuit pòſt exitus ingens;
e terrifici cecinerunt omina vates.
ıe volans liquidis in nubibus arſit arundo,
itque viam flammis, tenueſque receſſit
mpta in ventos: cœlo ceu ſæpe refixa
urrunt crinemque volantia ſidera ducunt.
tis hæſere animis, Superoſque precati
rii, Teucrique viri: nec maximus omen
t Æneas, ſed lætum amplexus Aceſten
ribus cumulat magnis, ac talia fatur:
pater: nam te voluit rex magnus Olympi
ıs auſpiciis exſortem ducere honores.
Anchiſæ longævi hoc munus habebis,
a impreſſum ſignis, quem Thracius olim
ſæ genitori in magno munere Ciſſeus
ſui dederat monumentum & pignus amoris.
tus cingit viridanti tempora lauro,
mum ante omnes victorem appellat Aceſten.
onus Eurytion prælato invidit honori;
ıvìs ſolus avem cœlo dejecit ab alto:
mus ingreditur donis, qui vincula rupit:
mus, volucri qui fixit arundine malum.
pater Æneas nondum certamine miſſo,
dem ad ſeſe comitemque impubis Iüli
den vocat; & fidam ſic fatur ad aurem:
age, &, Aſcanio, ſi jam puerile paratum
n habet ſecum, curſuſque inſtruxit equorum,
t arvo turmas, & ſeſe oſtendat in armis,
ait. ipſe omnem longo decedere circo
ım populum, & campos jubet eſſe patentes.
unt pueri, pariterque ante ora parentum
tis lucent in equis: quos omnis euntes
criæ mirata fremit Trojæque juventus.
bus in morem tonſâ coma preſſa coronâ.
a bina ferunt præfixo haſtilia ferro;
leves humero pharetras; it pectore ſummo
Flexilis

Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores; pueri bis ſeni quemque ſecuti
Agmine partito fulgent, paribuſque magiſtris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus, tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis; veſtigia primi
Alba pedis, frontemque oſtentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini;
Parvus Atys, pueroque puer, dilectus Iülo.
Extremus, formâque ante omnes pulcher Iülus
Sidonio eſt invectus equo, quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.
Cætera Trinacriis pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.
Excipiunt plauſu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidæ; veterumque agnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem læti conſeſſum oculoſque ſuorum
Luſtravere in equis; ſignum clamore paratis
Epytides longè dedit, inſonuitque flagello.
Olli diſcurrere pares, atque agmina terni
Diductis ſolvere choris, rurſuſque vocati
Convertere vias, infeſtaque tela tulere.
Indè alios ineunt curſus aliosſque recurſus
Adverſis ſpatiis, alternoſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulacra ſub armis:
Et nunc terga fugâ nudant; nunc ſpicula vertunt
Infenſi: factâ pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Cretâ fertur Labyrinthus in altâ
Parietibus textum cæcis iter ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum, quâ ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus & irremeabilis error.
Haud alio Teucrûm nati veſtigia curſu
Impediunt, texuntque fugas & prœlia ludo,
Delphinum ſimiles; qui per maria humida nando
Carpathium Libycumque ſecant, luduntque per undas.
Hunc morem cursûs, atque hæc certamina primus
Aſcanius

iius, Longam muris cum cingeret Albam,
it, & priſcos docuit celebrare Latinos :
puer ipſe modo, ſecum quo Troïa pubes,
ii docuêre ſuos : hinc maxima porrò
pit Roma, & patrium ſervavit honorem ;
que nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.
c celebrata tenus ſancto certamina patri.
primùm fortuna fidem mutata novavit.
variis tumulo referunt ſolemnia ludis,
de cœlo miſit Saturnia Juno
m ad claſſem, ventoſque aſpirat eunti
a movens, necdum antiquum ſaturata dolorem.
iam celerans per mille coloribus arcum,
viſa, cito decurrit tramite virgo.
picit ingentem concurſum, & litora luſtrat,
toſque videt portus, claſſemque relictam.
ocul. in ſolâ ſecretæ Troades actâ
ſum Anchiſen flebant, cunctæque profundum
m aſpectabant flentes. Heu tot vada feſſis,
ntum ſupereſſe maris ! vox omnibus una.
m orant ; tædet pelagi perferre laborem.
inter medias ſeſe haud ignara nocendi
icit, & faciemque deæ veſtemque reponit.
Beroë, Iſmarii conjux longæva Dorycli ;
genus, & quondam nomen, natique fuiſſent :
c Dardanidûm mediam ſe matribus infert.
miſeræ, quas non manus, inquit, Achaïca bello
erit ad lethum patriæ ſub mœnibus ! ô gens
ix ! cui te exitio fortuna reſervat ?
ima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas,
freta, cum terras omnes, tot inhoſpita ſaxa
aque emenſæ ferimur ; dum per mare magnum
m ſequimur fugientem, & volvimur undis.
Erycis fines fraterni, atque hoſpes Aceſtes :
l prohibet muros jacere, & dare civibus urbem ?
tria, & rapti nequicquam ex hoſte Penates !
ane jam Trojæ dicentur mœnia ? nuſquam
oreos amnes Xanthum & Simoënta videbo ?

Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes.
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces: Hìc quærite Trojam,
Hìc domus eſt, inquit, vobis; jam tempus agi res;
Nec tantis mora prodigiis. en quatuor aræ
Neptuno. deus ipſe faces animumque miniſtrat.
Hæc memorans, prima infenſum vi corripit ignem,
Sublatâque procul dextrâ connixa coruſcat;
Et jacit. arrectæ mentes, ſtupefactaque corda
Iliadum. hìc una e multis, quæ maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteïa, matres,
Eſt Dorycli conjux. divini ſigna decoris,
Ardenteſque notate oculos, qui ſpiritus illi,
Qui vultus, vociſve ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroën digreſſa reliqui
Ægràm, indignantem, tali quòd ſola careret
Munere; nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres, primò ancipites, oculiſque malignis
Ambiguæ ſpectare rates, miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatiſque vocantia regna:
Cum dea ſe paribus per cœlum ſuſtulit alis,
Ingentemque fugâ ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum verò attonitæ monſtris, actæque furore
Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras, frondem ac virgulta faceſque
Conjiciunt: furit immiſſis Vulcanus habenis
Tranſtra per, & remos, & pictas abiete puppes.
Nuntius Anchiſæ ad tumulum cuneoſque theatri
Incenſas perfert naves Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Aſcanius, curſus ut lætus equeſtres
Ducebat, ſic acer equo turbata petivit
Caſtra; nec exanimes poſſunt retinere magiſtri.
Quis furor iſte novus? quò nunc, quò tenditis, inquit,
Heu miſeræ cives? non hoſtem, inimicaque caſtra
Argivûm, veſtras ſpes uritis. en ego veſter

nius: galeam ante pedes projecit inanem;
ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
lerat ſimul Æneas, ſimul agmina Teucrûm.
læ diverſa metu per litora paſſim
giunt; ſylvaſque, & ſicubi concava furtim
, petunt. piget incepti, luciſque; ſuoſque
tæ agnoſcunt, excuſſaque pectore Juno eſt.
on idcircò flammæ atque incendia vires
nitas poſuere: udo ſub robore vivit
a vomens tardum fumum, lentuſque carinas
apor, & toto deſcendit corpore peſtis:
ires heroum infuſaque flumina proſunt.
m pius Æneas humeris abſcindere veſtem,
lioque vocare deos, & tendere palmas:
er omnipotens, ſi nondum exoſus ad unum
nos, ſi quid pietas antiqua labores
cit humanos; da flammam evadere claſſi
, pater, & tenues Teucrûm res eripe letho.
u, quod ſupereſt, infeſto fulmine morti,
reor, demitte, tuâ meque obrue dextrâ.
æc ediderat, cùm effuſis imbribus atra
eſtas ſinè more furit, tonitrûque tremiſcunt
a terrarum, & campi; ruit æthere toto
idus imber aquâ, denſiſque nigerrimus auſtris,
enturque ſuper puppes; ſemuſta madeſcunt
ra. reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
uor amiſſis, ſervatæ a peſte carinæ.
pater Æneas, caſu concuſſus acerbo,
huc ingentes nunc illuc pectore curas
bat verſans, Siculiſne reſideret arvis
us fatorum, Italaſne capeſſeret oras.
ſenior Nautes, unum Tritonia Pallas
a docuit, multâque inſignem reddidit arte,
reſponſa dabat, vel quæ portenderet ira
a deûm, vel quæ fatorum poſceret ordo:
his Ænean ſolatus vocibus infit:
deâ, quò fata trahunt retrahuntque, ſequamur:
quid erit; ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Eſt tibi Dardanius divinæ ſtirpis Aceſtes;
Hunc cape conſiliis ſocium, & conjunge volentem:
Huic trade, amiſſis ſuperant qui navibus, & quos
Pertæſum magni incepti rerûmque tuarum eſt;
Longævoſque ſenes, ac feſſas æquore matres;
Et quicquid tecum invalidum metuenſque pericli eſt,
Delige; & his habeant terris, ſine, mœnia feſſi:
Urbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus incenſus dictis ſenioris amici;
Tum verò in curas animum diducitur omnes:
Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat.
Viſa dehinc cœlo facies delapſa parentis
Anchiſæ, ſubitò tales effundere voces:
Nate, mihi vitâ quondam, dum vita manebat,
Care magis; nate Iliacis exercite fatis;
Imperio Jovis huc venio: qui claſſibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes fortiſſima corda
Defer in Italiam: gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt. Ditis tamen antè
Infernas accede domos, & Averna per alta
Congreſſus pete, nate, meos. non me impia namque
Tartara habent, triſtes umbræ; ſed amœna piorum
Concilia Elyſiumque colo. huc caſta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.
Tum genus omne tuum, &, quæ dentur mœnia, diſces.
Jamque vale. torquet medios nox humida curſus:
Et me ſævus equis Oriens afflavit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit, ceu fumus, in auras.
Æneas, Quò deinde ruis? quo proripis? inquit.
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes;
Pegameumque Larem & canæ penetralia Veſtæ
Farre pio & plenâ ſupplex veneratur acerrâ.
Extemplo ſocios primumque arceſſit Aceſten,
Et Jovis imperium & cari præcepta parentis
Edocet; & quæ nunc animo ſententia conſtet.

mora conſiliis, nec juſſa recuſat Aceſtes.
ſcribunt urbi matres, populumque volentem
nunt, animos nil magnæ laudis egentes.
ranſtra novant, flammiſque ambeſa reponunt
ra navigiis: aptant remoſque rudenteſque,
ii numero, ſed bello vivida virtus.
a Æneas urbem deſignat aratro,
urque domos: hoc Ilium, & hæc loca Trojam
ubet. gaudet regno Trojanus Aceſtes,
tque forum, & patribus dat jura vocatis.
vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
itur Veneri Idaliæ, tumuloque ſacerdos
cus latè ſacer additur Anchiſæo.
ique dies epulata novem gens omnis, & aris
s honos; placidi ſtraverunt æquora venti;
r & aſpirans rurſus vocat auſter in altum.
tur procurva ingens per litora fletus;
lexi inter ſe noctemque diemque morantur.
jam matres, ipſi, quibus aſpera quondam
naris facies & non tolerabile numen,
lunt, omnemque fugæ perferre laborem.
bonus Æneas dictis ſolatur amicis,
nſanguineo lacrymans commendat Aceſtæ.
Eryci vitulos & Tempeſtatibus agnam
re deinde jubet, ſolvique ex ordine funem.
caput tonſæ foliis evinctus olivæ,
procul in prorâ pateram tenet, extaque ſalſos
it in fluctus, ac vina liquentia fundit.
quitur ſurgens a puppi ventus euntes.
tim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
Venus interea Neptunum exercita curis
uitur, taleſque effundit pectore queſtus:
is gravis ira nec exſaturabile pectus
it me, Neptune, preces deſcendere in omnes:
i nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;
ovis imperio, fatiſve infracta quieſcit.
ediâ de gente Phrygum exediſſe nefandis
a odiis ſatis eſt; nec pœnam traxe per omnem

Relliquias: Trojæ cineres atque oſſa peremptæ
Inſequitur. cauſas tanti ſciat illa furoris.
Ipſe mihi nuper Libycis tu teſtis in undis,
Quam molem ſubitò excierit: maria omnia cœlo
Miſcuit, Æoliis nequicquam freta procellis;
In regnis hoc auſa tuis.
Per ſcelus ecce etiam Trojanis matribus actis
Exuſſit fœdè puppes; & claſſe ſubegit
Amiſsâ ſocios ignotæ linquere terræ.
Quod ſupereſt, oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi; liceat Laurentem attingere Tybrim;
Si conceſſa peto, ſi dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis: merui quoque. ſæpe furores
Compreſſi & rabiem tantam cœliſque mariſque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque teſtoı
Æneæ mihi cura tui. cùm Troïa Achilles
Exanimata ſequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret letho, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam atque evolvere poſſet
In mare ſe Xanthus; Pelidæ tunc ego forti
Congreſſum Ænean, nec dîs nec viribus æquis,
Nube cavâ rapui: cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.
Nunc quoque mens eadem perſtat mihi: pelle t
Tutus, quos optas, portus accedet Averni. [ı
Unus erit tantùm, amiſſum quem gurgite quæret
Unum pro multis dabitur caput.
His ubi læta deæ permulſit pectora dictis;
Jungit equos auro genitor, ſpumantiaque addit
Frena feris, manibuſque omnes effundit habenas.
Cæruleo per ſumma levis volat æquora curru.
Subſidunt undæ, tumidumque ſub axe tonanti
Sternitur æquor aquis: fugiunt vaſto æthere niml
Tum variæ comitum facies; immania cete,
Et ſenior Glauci chorus, Inouſque Palæmon,
Tritoneſque citi, Phorcique exercitus omnis.

nent Thetis & Melite, Panopeaque virgo,
ſpioque, Thaliaque, Cymodoceque.
is Æneæ ſuſpenſam blanda viciſſim
pertentant mentem: jubet ocius omnes
nalos, intendi brachia velis.
ıes fecere pedem; pariterque ſiniſtros,
xtros ſolvere ſinus; unà ardua torquent
detorquentque. ferunt ſua flamina claſſem.
ante omnes denſum Palinurus agebat
ad hunc alii curſum contendere juſſi.
ıe ferè mediam cœli nox humida metam
at: placidâ laxabant membra quiete
is fuſi per dura ſedilia nautæ;
is ætheriis delapſus Somnus ab aſtris
novit tenebroſum, & diſpulit umbras;
nure, petens, tibi ſomnia triſtia portans
puppique deus conſedit in altâ,
ti ſimilis; funditque has ore loquelas:
ılinure, ferunt ipſa æquora claſſem;
ſpirant auræ: datur hora quieti;
ɔut, feſſoſque oculos furare labori.
pauliſper pro te tua munera inibo.
attollens Palinurus lumina fatur:
lis placidi vultum fluctuſque quietos
jubes? mene huic confidere monſtro?
redam quid enim fallacibus auſtris,
toties deceptus fraude ſereni?
cta dabat, clavumque affixus & hærens
a amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat.
ıs ramum Lethæo rore madentem,
poratum Stygiâ, ſuper utraque quaſſat
a; cunctantique natantia lumina ſolvit.
ıos inopina quies laxaverat artus:
incumbens, cum puppis parte revulsâ,
gubernaclo liquidas projecit in undas
em, ac ſocios nequicquam ſæpe vocantem.
ıns tenues ſe ſuſtulit ales ad auras. 861
iter tutum non ſecius æquore claſſis,

Promiſſiſque

Promiſſiſque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeò ſcopulos Sirenum advecta ſubibat;
Difficiles quondam, multorumque oſſibus albos.
Tum rauca aſſiduo longè ſale ſaxa ſonabant:
Cùm pater amiſſo fluitantem errare magiſtro
Senſit; & ipſe ratem nocturnis rexit in undis,
Multa gemens, caſûque animum concuſſus amici:
O nimium cœlo & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignotâ, Palinure, jacebis arenâ.

ÆNEIDOS

LIBER SEXTUS.

SIC fatur lacrymans, claſſique immittit habenas,
Et tandem Euboïcis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat naves, & litora curvæ
Prætexunt puppes: juvenum manus emicat ardens
Litus in Heſperium; quærit pars ſemina flammæ
Abſtruſa in venis ſilicis; pars denſa ferarum
Tecta rapit ſylvas, inventaque flumina monſtrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præſidet, horrendæque procul ſecreta Sibyllæ,
Antrum immane, petit: magnam cui mentem animu
Delius inſpirat vates, aperitque futura.
Jam ſubeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus (ut fama eſt) fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis auſus ſe credere cœlo,
Inſuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicamque levis tandem ſuperadſtitit arcem.
Redditus his primùm terris, tibi, Phœbe, ſacravi
Remigium alarum, poſuitque immania templa.

In foribus lethum Androgeî: tum pendere pœnas
Cecropidæ juſſi (miſerum) ſeptena quotannis
Corpora natorum; ſtat ductis ſortibus urna:
Contrà elata mari reſpondet Cnoſſia tellus:
Hìc crudelis amor tauri, ſuppoſtaque furto
Paſiphaë, mixtumque genus, proleſque biformis
Minotaurus ineſt, Veneris monumenta nefandæ:
Hìc labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum reginæ ſed enim miſeratus amorem
Dædalus, ipſe dolos tecti ambageſque reſolvit,
Cæca regens filo veſtigia. tu quoque magnam
Partem opere in tanto, ſineret dolor, Icare, haberes,
Bis conatus erat caſus effingere in auro:
Bis patriæ cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, nî jam præmiſſus Achates
Afforet, atque unà Phœbi Triviæque ſacerdos
Deiphobe Glauci; fatur quæ talia regi:
Non hòc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit.
Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Ænean (nec ſacra morantur
Juſſa viri) Teucros vocat alta in templa ſacerdos.
Exciſum Euboïcæ latus ingens rupis in antrum:
Quò lati ducunt aditus centum, oſtia centum;
Unde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cùm virgo, Poſcere fata
Tempus, ait: deus ecce, deus! cui talia fanti
Ante fores ſubitò non vultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ; ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument; majorque videri,
Nec mortale ſonans; afflata eſt numine quando
Jam propiore dei. Ceſſas in vota preceſque,
Tros, ait, Ænea? ceſſas? neque enim antè dehiſcent
Attonitæ magna ora domûs. & talia fata
Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
Oſſa tremor, funditque preces rex pectore ab imo.
Phœbe, graves Trojæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manuſque

Corpus

Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi duce te, penitùſque repoſtas
Maſſylûm gentes, prætêntaque Syrtibus arva.
Jam tandem Italiæ fugientes prendimus oras.
Hàc Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta.
Vos quoque Pergameæ jam fas eſt parcere genti,
Dîque Dæque omnes, quibus obſtitit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. tuque ô ſanctiſſima vates
Præſcia venturi, da (non indebita poſco
Regna meis fatis;) Latio conſidere Teucros,
Erranteſque deos, agitataque numin Trojæ.
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templum
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi.
Te quoque magna manent regnis penetralia noſtris.
Hìc ego namque tuas ſortes, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectoſque ſacrabo,
Alma, viros. foliis tantùm ne carmina manda;
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
Ipſa canas, oro. finem dedit ore loquendi.
At, Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe deum: tanto magìs ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
Oſtia jamque domûs patuêre ingentia centum
Sponte ſuâ, vatiſque ferunt reſponſa per auras.
O tandem magnis pelagi defuncte periclis!
Sed terrâ graviora manent. in regna Lavini
Dardanidæ venient; mitte hanc de pectore curam:
Sed non & veniſſe volent. bella, horrida bella,
Et Tybrim multo ſpumantem ſanguine cerno.
Non Simoïs tibi, nec Xanthus, nec Dorica caſtra
Defuerint. alius Latio jam partus Achilles,
Natus & ipſe deâ. nec Teucris addita Juno
Uſquam aberit: cùm tu ſupplex in rebus egenis
Quas gentes Italûm, aut quas non oraveris urbes!
Cauſa mali tanti conjux, iterum hoſpita Teucris;
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis; ſed contrà audentior ito,
Quâ

ı tua te fortuna ſinet. via prima ſalutis,
minimè reris, Graiâ pandetur ab urbe.
us ex adyto dictis Cumæa Sibylla
ndas canit ambages, antroque remugit,
ıris vera involvens: ea frena furenti
ıtit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.
primum ceſſit furor, & rabida ora quiêrunt,
t Æneas heros: Non ulla laborum,
go, nova mî facies inopinave ſurgit.
ı præcepi, atque animo mecum antè peregi.
ı oro; quando hîc inferni janua regis
ır, & tenebroſa palus Acheronte refuſô;
conſpectum cari genitoris & ora
ngat; doceas iter, & ſacra oſtia pandas.
ego per flammas & mille ſequentia tela
i his humeris, medioque ex hoſte recepi:
eum comitatus iter, maria omnia mecum,
omnes pelagique minas cœlique ferebat
dus, vires ultrà ſortemque ſenectæ.
ut te ſupplex peterem, & tua limina adirem,
orans mandata dabat. natique patriſque,
, precor, miſerere: potes namque omnia; nec te
equam lucis Hecate præfecit Avernis.
uit Manes arceſſere conjugis Orpheus,
ciâ fretus citharâ fidibuſque canoris;
rem Pollux alternâ morte redemit,
reditque viam toties: quid Theſea, magnum
memorem Alciden? & mî genus ab Jove ſummo.
ibus orabat dictis, araſque tenebat.
ſic orſa loqui vates: Sate ſanguine divûm,
Anchiſiade, facilis deſcenſus Averni;
s atque dies patet atri janua Ditis;
vocare gradum, ſuperaſque evadere ad auras,
pus, hic labor eſt. pauci, quos æquus amavit
r, aut ardens evexit ad æthera virtus,
niti potuere. tenent media omnia ſylvæ,
uſque ſinu labens circumvenit atro.
ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt,

Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; & inſano juvat indulgere labori;
Accipe, quæ peragenda priùs. latet arbore opacâ
Aureus & foliis & lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus ſacer: hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non antè datur telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munus
Inſtituit. primo avulſo non deficit alter
Aureus; & ſimili frondeſcit virga metallo.
Ergo altè veſtiga oculis, & rite repertum
Carpe manu: namque ipſe volens faciliſque ſequetur
Si te fata vocant; aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu neſcis) totamque inceſtat funere claſſem;
Dum conſulta petis, noſtroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer antè ſuis, & conde ſepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
Sic demum lucos Stygios regna invia vivis
Aſpicies. dixit, preſſoque obmutuit ore.
Æneas mœſto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; cæcoſque volutat
Eventus animo ſecum. cui fidus Achates
It comes, & paribus curis veſtigia figit.
Multa inter ſeſe vario ſermone ferebant:
Quem ſocium exanimem vates, quod corpus hum
Diceret. atque illi Miſenum in litore ſicco, [di
Ut venêre, vident indignâ morte peremptum;
Miſenum Æoliden: quo non præſtantior alter
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circùm
Et lituo pugnas inſignis obibat & haſtâ:
Poſtquam illum vitâ victor ſpoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ ſeſe fortiſſimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſecutus.
Sed tum, fortè cavâ dum perſonat æquora conchâ

D

as & cantu vocat in certamina divos,
lus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
axa virum ſpumoſâ immerſerat undâ.
omnes magno circùm clamore fremebant;
puè pius Æneas: tum juſſa Sibyllæ,
l mora) feſtinant flentes, aramque ſepulcri
rere arboribus, cœloque educere certant.
antiquam ſylvam ſtabula alta ferarum:
mbunt piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex:
eæque trabes, cuneis & fiſſile robur
tur: advolvunt ingentes montibus ornos.
n Æneas opera inter talia primus
tur ſocios, paribuſque accingitur armis.
ue hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
tans ſylvam immenſam, & ſic voce precatur:
c ſe nobis ille aureus arbore ramus
lat nemore in tanto! quando omnia verè
imiùm de te vates, Miſene, locuta eſt.
a fatus erat, geminæ cùm fortè columbæ
ub ora viri cœlo venere volantes,
idi ſedêre ſolo. tum maximus heros
nas agnoſcit aves, lætuſque precatur:
uces ô, ſi qua via eſt, curſumque per auras
te in lucos, ubi pinguem dives opacat
s humum: tuque ô dubiis ne deſice rebus,
parens. ſic effatus veſtigia preſſit;
vans quæ ſigna ferant, quò tendere pergant.
ntes illæ tantùm prodire volando,
tùm acie poſſunt oculi ſervare ſequentum.
ubi venêre ad fauces grave-olentis Averni,
nt ſe celeres; liquidumque per aëra lapſæ
us optatis geminâ ſuper arbore ſidunt:
lor unde auri per ramos aura refulſit.
ſolet ſylvis brumali frigore viſcum
le virere novâ, quod non ſua ſeminat arbos,
ceo fœtu teretes circumdare truncos:
erat ſpecies auri frondentis opacâ
ſic leni crepitabat bractea vento.

Corripit Æneas extemplo, avidúſque refringit
Cunctantem, & vatis portat ſub tecta Sibyllæ.
Nec minùs interea Miſenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant.
Principio pinguem tædis & robore ſecto
Ingentem ſtruxere pyram: cui frondibus artis
Intexunt latera, & ferales antè cupreſſos
Conſtituunt, decorantque ſuper fulgentibus armis.
Pars calidos latices & aëna undantia flammis
Expediunt; corpuſque lavant frigentis & ungunt.
Fit gemitus. tum membra toro defleta reponunt.
Purpureaſque ſuper veſtes velamina nota
Conjiciunt: pars ingenti ſubiêre feretro,
Triſte miniſterium, & ſubjectam more parentum
Averſi tenuêre facem. congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quievit;
Relliquias vino & bibulam lavere favillam:
Oſſaque lecta cado, texit Corynæus aëno.
Idem ter ſocios purâ circumtulit unda,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ:
Luſtravitque viros, dixitque noviſſima verba.
At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
Imponit, ſuaque arma viro, remumque, tubamque,
Monte ſub aërio: qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per ſæcula nomen.
His actis properè exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
Quam ſuper haud ullæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad convexa ferebat:
[Unde locum Graii dixerunt nomine Aornum.]
Quatuor hìc primùm nigrantes terga juvencos
Conſtituit, frontique invergit vina ſacerdos;
Et, ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cœloque Ereboque potentem.

nunt alii cultros, tepidumque cruorem
unt pateris. ipſe atri velleris agnam
matri Eumenidum magnæque ſorori
rit, ſterilemque tibi, Proſerpina, vaccam.
tygio regi nocturnas inchoat aras,
da imponit taurorum viſcera flammis,
ſuper oleum infundens ardentibus extis.
autem, primi ſub limina ſolis & ortus.
dibus mugire ſolum, & juga cœpta moveri
am, viſæque canes ululare per umbram,
tante deâ. Procul ô, procul eſte, profani,
mat vates, totoque abſiſtite luco:
invade viam, vaginâque eripe ferrum;
nimis opus, Ænea, nunc pectore firmo.
n effata, furens antro ſe immiſit aperto.
cem haud timidis vadentem paſſibus æquat.
uibus imperium eſt animarum, umbræque ſilen-
os, & Phlegethon, loca nocte tacentia latè, [tes,
ui fas audita loqui; ſit numine veſtro
e res altâ terrâ & caligine merſas.
bſcuri ſolâ ſub nocte per umbram,
domos Ditis vacuas, & inania regna.
per incertam lunam ſub luce malignâ
in ſylvis; ubi cœlum condidit umbrâ
, & rebus nox abſtulit atra colorem.
bulum ante ipſum primiſque in faucibus Orci
& ultrices poſuere cubilia Curæ;
eſque habitant Morbi, triſtiſque Senectus,
us, & maleſuada Fames, ac turpis Egeſtas;
iles viſu formæ; Lethumque, Laboſque:
onſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
a, mortiferumque adverſo in limine Bellum,
que Eumenidum thalami, & Diſcordia demens,
um crinem vittis innexa cruentis.
edio ramos annoſaque brachia pandit
opaca, ingens: quam ſedem Somnia vulgò
enere ferunt, foliiſque ſub omnibus hærent.
ue *præterea* variarum monſtra ferarum,

Centauri in foribus ſtabulant Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum ſtridens, flammiſque armata Chimæra;
Gorgones, Harpyiæque, & forma tricorporis umbræ.
Corripit hìc ſubitâ trepidus formidine ferrum
Æneas, ſtrictamque aciem venientibus offert,
Et, nî docta comes tenues ſinè corpore vitas
Admoneat volitare cavâ ſub imagine formæ,
Irruat, & fruſtra ferro diverberet umbras.
  Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas.
Turbidus hìc cœno vaſtâque voragine gurges
Æſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas & flumina ſervat
Terribili ſqualore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet; ſtant lumina flamma;
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat,
Et ferrugineâ ſubvectat corpora cymbâ,
Jam ſenior; ſed cruda deo viridiſque ſenectus.
Huc omnis turba ad ripas effuſa ruebat,
Matres atque viri, defunctaque corpora vitâ
Magnanimûm heroum, pueri innuptæque puellæ,
Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum.
Quàm multa in ſylvis autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi tranſmittere curſum,
Tendebantque manus ripæ ulterioris amore.
Navita ſed triſtis nunc hos nunc accipit illos:
Aſt alios longè ſubmotos arcet arenâ.
  Æneas (miratus enim motuſque tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concurſus ad amnem?
Quidve petunt animæ? vel quo diſcrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada livida verrunt?
Olli ſic breviter fata eſt longæva ſacerdos:
Anchiſâ generate, deûm certiſſima proles,
Cocyti ſtagna alta vides, Stygiamque paludem,

Dî cujus jurare timent & fallere numen.
Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque turba eſt;
Portitor ille, Charon; hi, quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas & rauca fluenta
Tranſportare priùs, quàm ſedibus oſſa quiêrunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circùm.
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.
Conſtitit Anchisâ ſatus, & veſtigia preſſit;
Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam.
Cernit ibi mœſtos & mortis honore carentes
Leucaſpim & Lyciæ ductorem claſſis Orontem:
Quos, ſimul a Trojâ ventoſa per æquora vectos,
Obruit auſter, aquâ involvens navemque viroſque.
Ecce gubernator ſeſe Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper curſu, dum ſidera ſervat,
Exciderat puppi, mediis effuſus in undis.
Hinc ubi vix multâ mœſtum cognovit in umbrâ;
Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, deorum
Eripuit nobis, medioque ſub æquore merſit?
Dic age. namque mihi, fallax haud antè repertus,
Hôc uno reſponſo animum deluſit Apollo;
Qui fore te ponto incolumem, fineſque canebat
Venturum Auſonios. en hæc promiſſa fides eſt?
Ille autem: Neque te Phœbi cortina feſellit,
Dux Anchiſiade, nec me deus æquore merſit.
Namque gubernaclum multâ vi fortè revulſum,
Cui datus hærebam cuſtos, curſuſque regebam
Præcipitans traxi mecum. maria aſpera juro,
Non ullum pro me tantum cepiſſe timorem,
Quàm tua ne, ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret tantis navis ſurgentibus undis.
Tres notus hybernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aquâ; vix lumine quarto
Proſpexi Italiam ſummâ ſublimis ab undâ.
Paulatim adnabam terræ: jam tuta tenebam;
Nî gens crudelis madidâ cum veſte gravatum,
Prenſantemque uncis manibus capita aſpera montis,
Ferro invaſiſſet, prædamque ignara putaſſet.

Nunc me fluctus habet, verſantque in litore venti.
Quòd te per cœli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iûli;
Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes; portuſque require Velinos.
At tu, ſi qua via eſt, ſi quam tibi diva creatrix
Oſtendit, (neque enim, credo, ſinè numine divûm
Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)
Da dextram miſero, & tecum me tolle per undas;
Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcam.
Talia fatus erat, cœpit cùm talia vates:
Unde hæc, ô Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque ſeverum
Eumenidum aſpicies, ripamve injuſſus abibis?
Deſine fata deûm flecti ſperare precando.
Sed cape dicta memor, duri ſolatia casûs:
Nam tua finitimi, longè latèque per urbes
Prodigiis acti cœleſtibus, oſſa piabunt;
Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolemnia mittent,
Æternumque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulſuſque parumper
Corde dolor triſti; gaudet cognomine terrâ.
Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant;
Navita quos jam indè ut Stygiâ proſpexit ab undâ
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultrò:
Quiſquis es, armatus qui noſtra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias; jam iſtinc & comprime greſſum.
Umbrarum hic locus eſt, Somni Noctiſque ſoporæ:
Corpora viva nefas Stygiâ vectare carinâ.
Nec verò Alciden me ſum lætatus euntem
Accepiſſe lacu, nec Theſea Pirithoumque:
Dîs quamquam geniti, atque invicti viribus eſſent.
Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit,
Ipſius a ſolio regis traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata eſt Amphryſia vates:
Nullæ hic inſidiæ tales; abſiſte moveri;

Nec

tela ferunt: licet ingens janitor antro
n latrans, exangues terreat umbras:
:t patrui ſervet Proſerpina limen.
Eneas, pietate inſignis & armis,
orem imas Erebi deſcendit ad umbras.
la movet tantæ pietatis imago,
m hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
s. tumida ex irâ tum corda reſidunt.
a his. ille admirans venerabile donum
irgæ, longo pòſt tempore viſum,
n advertit puppim, ripæque propinquat.
s animas, quæ per juga longa ſedebant,
:, laxatque foros; ſimul accipit alveo
ı Ænean. gemuit ſub pondere cymba
ẻ multam accepit rimoſa paludem.
trans fluvium incolumis vatemque virumque
imo glaucâque exponit in ulvâ.
hæc ingens latratu regna triſauci
adverſo recubans immanis in antro.
s, horrere videns jam colla colubris,
poratam & medicatis frugibus offam
ille fame rabidâ tria guttura pandens
njectum, atque immania terga reſolvit
mi, totoque ingens extenditur antro.
Æneas aditum cuſtode ſupulto;
e celer ripam irremeabilis undæ.
uò auditæ voces, vagitus & ingens,
que animæ flentes in limine primo:
cis vitæ exſortes, & ab ubere raptos,
atra dies, & funere merſit acerbo.
ı falſo damnati crimine mortis.
hæ ſine ſorte datæ, ſine judice, ſedes:
Minos urnam movet: ille ſilentum
nque vocat, vitaſque & crimina diſcit.
deinde tenent mœſti loca, qui ſibi lethum
peperêre manu, lucemque peroſi
animas. quàm vellent æthere in alto
auperiem & duros perferre labores

Fas

Fas obſtat, triſtique palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnes
Lugentes campi: ſic illos nomine dicunt.
Hìc, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circùm
Sylva tegit: curæ non ipsâ in morte relinquunt.
His Phædram Procrimque locis, mœſtamque Eriphyle
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit,
Evadnenque, & Paſiphaën: his Laodamia
It comes, & juvenis quondam, nunc fœmina, Cænei
Rurſus & in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phœniſſa recens a vulnere Dido
Errabat ſylvâ in magnâ: quam Troïus heros,
Ut primum juxtà ſtetit, agnovitque per umbras
Obſcuram, qualem primo qui ſurgere menſe
Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam;
Demiſit lacrymas, dulcique affatus amore eſt:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema ſecutam?
Funeris heu tibi cauſa fui? per ſidera juro,
Per ſuperos, & ſi qua fides tellure ſub imâ eſt;
Invitus, regina, tuo de litore ceſſi.
Sed me juſſa deûm, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca ſenta ſitu cogunt noctemque profundam,
Imperiis egere ſuis; nec credere quivi
Hunc tantum tibi me diſceſſu ferre dolorem.
Siſte gradum, teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.
Quem fugis? extremum fato quod te alloquor, hoc
Talibus Æneas ardentem & torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymaſque ciebat.
Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat;
Nec magìs incepto vultum ſermone movetur,
Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes:
Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit
In nemus umbriferum; conjux ubi priſtinus illi
Reſpondet curis, æquatque Sichæus amorem.
Nec minùs Æneas, caſu percuſſus iniquo,

Proſeq

Proſequitur lacrymans longè, & miſeratur euntem.
Indè datum molitur iter. jamque arva tenebant
Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.
Hìc illi occurrit Tydeus, hìc inclutus armis
Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago.
Hìc multùm fleti ad ſuperos, belloque caduci
Dardanidæ: quos ille omnes longo ordine cernens
Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therſilochum-
Tres Antenoridas, Cererique ſacrum Polybœten, [que
Idæumque, etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumſtant animæ dextrâ levâque frequentes.
Nec vidiſſe ſemel ſatìs eſt: juvat uſque morari,
Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſas.
At Danaûm proceres, Agamemnoniæque phalanges,
Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
Ingenti trepidare metu. pars vertere terga,
Ceu quondam petiêre rates: pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor fruſtratur hiantes.
Atque hìc Priamiden laniatum corpore toto
Deïphobum videt, & lacerum crudeliter ora,
Ora manuſque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeò agnovit pavitantem, & dira tegentem
Supplicia; & notis compellat vocibus ultrò:
Deïphobe armipotens, genus alto a ſanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit ſumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama ſupremâ
Nocte tulit, feſſum vaſtâ te cæde Pelaſgûm
Procubuiſſe ſuper confuſæ ſtragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Conſtitui, & magnâ Manes ter voce vocavi.
Nomen & arma locum ſervant. te, amice, nequivi
Conſpicere, & patriâ decidens ponere terrâ.
Atque hìc Priamides: Nihil ô tibi, amice, relictum:
Omnia Deïphobo ſolviſti, & funeris umbris.
Sed me fata mea & ſcelus exitiale Lacænæ
His merſêre malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut ſupremam falſa inter gaudia noctem

Egerimus

Egerimus, nôſti; & nimiùm meminiſſe neceſſe eſt:
Cùm fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo;
Illa chorum ſimulans, evantes Orgia circùm
Ducebat Phrygias: flammam media ipſa tenebat
Ingentem, & ſummâ Danaos ex arce vocabat.
Tum me confectum curis ſomnoque gravatum
Infelix habuit thalamus, preſſitque jacentem
Dulcis & alta quies, placidæque ſimillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, & fidum capiti ſubduxerat enſem;
Intrà tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum ſperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum ſic poſſe malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo; comes additus una
Hortator ſcelerum Æolides. dî, talia Graiis
Inſtaurate; pio ſi pœnas ore repoſco.
Sed te qui vivum caſus, age fare viciſſim,
Attulerint. pelagine venis erroribus actus,
An monitu divûm? an quæ te fortuna fatigat,
Ut triſtes ſinè ſole domos loca turbida adires?
Hâc vice ſermonum roſeis Aurora quadrigis
Jam medium ætherio curſu trajecerat axem:
Et fors omne datum traherent per talia tempus;
Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla eſt;
Nox ruit, Ænea; nos flendo ducimus horas.
Hic locus eſt, partes ubi ſe via findit in ambas:
Dextera, quæ Ditis magni ſub mœnia tendit;
Hâc iter Elyſium nobis: at læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Deïphobus contrà: Ne ſævi, magna ſacerdos;
Diſcedam, explebo numerum, reddarque tenebris.
I decus, i, noſtrum; melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in verbo veſtigia torſit.
Reſpicit Æneas ſubitò, & ſub rupe ſiniſtrâ
Mœnia lata videt, triplici circumdata muro:
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetque ſonantia ſaxa.

erſa ingens, ſolidoque adamante columnæ:
lla virûm, non ipſi exſcindere ferro
valeant: ſtat ferrea turris ad auras:
eque ſedens, pallâ ſuccincta cruentâ,
m exſomnis ſervat nocteſque dieſque.
udiri gemitus, & ſæva ſonare
tum ſtridor ferri, tractæque catenæ.
Æneas, ſtrepitumque exterritus hauſit:
erum facies? ô virgo, effare: quibuſve
pœnis? qui tantus plangor ad auras?
es ſic orſa loqui: Dux inclyte Teucrûm,
caſto ſceleratum inſiſtere limen;
cùm lucis Hecate præfecit Avernis,
m pœnas docuit, perque omnia duxit.
hæc Rhadamanthus habet duriſſima regna,
ue auditque dolos; ſubigitque fateri,
s apud ſuperos, furto lætatus inani,
n ſeram commiſſa piacula mortem.
ſontes ultrix accincta flagello,
e quatit inſultans, torvoſque ſiniſtrâ
angues, vocat agmina ſæva ſororum.
lemum horriſono ſtridentes cardine ſacræ
r portæ. cernis, cuſtodia qualis
ſedeat? facies quæ limina ſervet?
ginta atris immanis hiatibus Hydra
tus habet ſedem: tum Tartarus ipſe
in præceps tantùm, tenditque ſub umbras,
ad ætherium cœli ſuſpectus Olympum.
s antiquam terræ, Titania pubes,
dejecti, fundo volvuntur in imo.
loïdas geminos immania vidi
qui manibus magnum reſcindere cœlum
, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.
rudeles dantem Salmonea pœnas,
mmas Jovis & ſonitus imitatur Olympi.
hic invectus equis, & lampada quaſſans.
ûm populos, mediæque per Elidis urbem,
s, divûmque ſibi poſcebat honorem:
Demens

Demens! qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære & cornipedum pulſu ſimulârat equorum.
At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon, Terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtróque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas Ixiona Pirithoumque?
Quos ſuper atra ſilex jamjam lapſura, cadentique
Imminet aſſimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu; Furiarum maxima juxtà
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas;
Exurgitque facem attollens, atque intonat ore.
Hic, quibus inviſi fratres, dum vita manebat,
Pulſatuſve parens, & fraus innexa clienti;
Aut qui divitiis ſoli incubuêre repertis,
Nec partem poſuêre ſuis, quæ maxima turba eſt;
Quique ob adulterium cæſi; quique arma ſecuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Incluſi pœnam exſpectant. ne quære doceri,
Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunave mer
Saxum ingens volvunt alii, radiiſque rotarum
Deſtricti pendent; ſedet, æternumque ſedebit
Infelix Theſeus; Phlegyaſque miſerrimus omnes
Admonet, & magnâ teſtatur voce per umbras:
Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.
Vendidit hic auro patriam, dominumque potenter
Impoſuit: fixit leges pretio atque refixit.
Hic thalamum invaſit natæ vetitoſque hymenæos.
Auſi omnes immane nefas, auſoque potiti.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſim.

ubi dicta dedit Phœbi longæva ſacerdos,
n age carpe viam, & ſuſceptum perfice munus:
remus, ait: Cyclopum educta caminis
conſpicio, atque adverſo fornice portas,
bi nos præcepta jubent deponere dona.
t; & pariter, greſſi per opaca viarum,
iunt ſpatium medium, foribuſque propinquant.
at Æneas aditum, corpuſque recenti
t aquâ, ramumque adverſo in limine figit.
lemum exactis, perfecto munere divæ,
ere locos lætos, & amœna vireta
ttorum nemorum, ſedeſque beatas.
r hìc campos æther & lumine veſtit
eo; ſolemque ſuum, ſua ſidera nôrunt.
gramineis exercent membra palæſtris;
dunt ludo, & fulvâ luctantur arenâ;
dibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
n Threïcius longâ cum veſte ſacerdos
iitur numeris ſeptem diſcrimina vocum;
e eadem digitis, jam pectine pulſat eburno.
ius antiquum Teucri, pulcherrima proles,
nimi heroës, nati melioribus annis;
, Aſſaracuſque, & Trojæ Dardanus auctor.
procul, curruſque virûm miratur inanes.
errâ defixæ haſtæ, paſſimque ſoluti
npum paſcuntur equi. quæ gratia currum
umque fuit vivis, quæ cura nitentes
equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.
picit, ecce, alios dextrâ lævâque per herbam
tes, lætumque choro Pæana canentes,
loratum lauri nemus; unde ſuperne
us Eridani per ſylvam volvitur amnis.
nus, ob patriam pugnando vulnera paſſi,
ſacerdotes caſti, dum vita manebat,
pii vates, & Phœbo digna locuti,
is aut qui vitam excoluere per artes,
ſui memores alios fecere merendo:
is his niveâ cinguntur tempora vittâ.

Quos circumfuſos ſic eſt affata Sibylla;
Muſæum ante omnes; medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exſtantem ſuſpicit altis:
Dicite, felices animæ, tuque, optime vates;
Quæ regio Anchiſen, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranavimus amnes.
Atque huic reſponſum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
Riparumque toros & prata recentia rivis
Incolimus. ſed vos, ſi fert ita corde voluntas,
Hoc ſuperate jugum; & facili jam tramite ſiſtam.
Dixit; & antè tulit greſſum, campoſque nitentes
Deſuper oſtentat; dehinc ſumma cacumina linquunt.
At pater Anchiſes penitus convalle virenti
Incluſas animas, ſuperumque ad lumen ituras,
Luſtrabat ſtudio recolens, omnemque ſuorum
Fortè recenſebat numerum, caroſque nepotes,
Fataque, fortunaſque virûm, moreſque, manuſque.
Iſque ubi tendentem adverſum per gramina vidit
Ænean, alacris palmas utraſque tetendit;
Effuſæque genis lacrymæ; & vox excidit ore:
Veniſti tandem, tuaque ſpectata parenti
Vicit iter durum pietas? datur ora tueri,
Nate, tua; & notas audire & reddere voces?
Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
Tempora dinumerans; nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! quantis jactatum, nate, periclis!
Quàm metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me, genitor, tua triſtis imago,
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit:
Stant ſale Tyrrheno claſſes: da jungere dextram,
Da, genitor; teque amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm:
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.
Interea videt Æneas in valle reductâ

Secluſum nemus, & virgulta ſonantia ſylvis,
Lethæumque, domos placidas qui prænatat, amnem.
Hunc circùm innumeræ gentes, populique volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes æſtate ſerenâ
Floribus inſidunt variis, & candida circùm
Lilia funduntur: ſtrepit omnis murmure campus.
Horreſcit viſu ſubito, cauſaſque requirit
Inſcius Æneas, quæ ſint ea flumina porrò,
Quive viri tanto complèrint agmine ripas.
Tum pater Anchiſes: Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices & longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque oſtendere coràm,
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quò magis Italiâ mecum lætere repertâ.
O pater, anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora? quæ lucis miſeris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te ſuſpenſum, nate, tenebo:
Suſcipit Anchiſes; atque ordine ſingula pandit.
Principio cœlum ac terras, campoſque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Indè hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque; neque
Deſpiciunt clauſæ tenebris & carcere cæco. [auras
Quin & ſupremo cùm lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditùs omnes
Corporeæ excedunt peſtes: penitùſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto

 Infectum

Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
Quiſque ſuos patimur Manes: exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arva tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Ætherium ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethæum ad fluvium deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores ſupera ut convexa reviſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reverti.
Dixerat Anchiſes: natumque unáque Sibyllam
Conventus trahit in medios; turbamque ſonantem;
Et tumulum capit, unde omnes longo ordine poſſit
Adverſos legere, & venientum diſcere vultus.
  Nunc age, Dardaniam prolem, quæ deinde ſequatur
Gloria, qui maneant Italâ de gente nepotes,
Illuſtres animas, noſtrumque in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille, (vides) purâ juvenis qui nititur haſtâ,
Proxima ſorte tenet lucis loca; primus ad auras
Ætherias Italo commixtus ſanguine ſurget
Sylvius, Albanum nomen, tua poſthuma proles:
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjux
Educet ſylvis regem, regumque parentem:
Unde genus Longâ noſtrum dominabitur Albâ.
Proximus ille Procas, Trojanæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
Sylvius Æneas, pariter pietate vel armis
Egregius, ſi unquam regnandam acceperit Albam.
Qui juvenes quantas oſtentant, aſpice, vires!
Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces,
Pometios, Caſtrumque Inüi, Bolamque, Coramque.
Hæc tum nomina erunt, nunc ſunt ſinè nomine terræ.
  Quin & avo comitem ſeſe Mavortius addet
Romulus; Aſſaraci quem ſanguinis Ilia mater
Educet. viden' ut geminæ ſtant vertice criſtæ,
Et

er ipſe ſuo ſuperûm jam ſignat honore?
jus, nate, auſpiciis illa inclyta Roma
ium terris, animos æquabit Olympo,
nque una ſibi muro circumdabit arce
prole virûm; qualis Berecyntia mater
tur curru Phrygias turrita per urbes,
leûm partu, centum complexa nepotes,
s cœlicolas, omnes ſupera alta tenentes.
geminas nunc flecte acies: hanc aſpice gentem,
noſque tuos. hic Cæſar, & omnis Iüli
nies, magnum cœli ventura ſub axem.
r, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis,
tus Cæſar, Divi genus: aurea condet
a qui rurſus Latio, regnata per arva
o quondam; ſuper & Garamantas & Indos
et imperium: jacet extra ſidera tellus,
anni ſoliſque vias, ubi cœlifer Atlas
humero torquet ſtellis ardentibus aptum,
in adventum jam nunc & Caſpia regna
nſis horrent divûm, & Mæotia tellus,
tem gemini turbant trepida oſtia Nili.
rò Alcides tantum telluris obivit;
t æripedem cervam licet, aut Erymanthi
t nemora, & Lernam tremefecerit arcu:
ui pampineis victor juga flectit habenis,
agens celſo Nyſæ de vertice tigres.
itamus adhuc virtutem extendere factis?
etus Auſoniâ prohibet conſiſtere terrâ?
s procul ille autem ramis inſignis olivæ
rens? noſco crines incanaque menta
Romani; primus qui legibus urbem
bit, Curibus parvis & paupere terrâ
in imperium magnum. cui deinde ſubibit,
ii rumpet patriæ, reſideſque movebit
in arma viros, & jam deſueta triumphis
a. quem juxta ſequitur jactantior Ancus,
uoque jam nimiûm gaudens popularibus auris.
Tarquinios reges, animamque ſuperbam

Ultoris Bruti, faſceſque videre receptos?
Conſulis imperium hic primus ſævaſque ſecures
Accipiet: natoſque pater, nova bella moventes,
Ad pœnam pulchrâ pro libertate vocabit
Infelix! utcumque ferent ea facta minores;
Vincet amor patriæ, laudumque immenſa cupido.
Quin Decios, Druſoſque procul, ſævumque ſecuri
Aſpice Torquatum, & referentem ſigna Camillum.
Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes animæ nunc & dum nocte prementur,
Heu quantum inter ſe bellum, ſi lumina vitæ
Attigerint, quantas acies ſtragemque ciebunt!
Aggeribus ſocer Alpinis atque arce Menœci
Deſcendens; gener adverſis inſtructus Eois.
Ne, pueri, ne tanta animis aſſueſcite bella;
Neu patriæ validas in viſcera vertite vires:
Tuque prior, tu parce; genus qui ducis Olympo;
Projice tela manu, ſanguis meus.
  Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæſis inſignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniaſque Mycenas,
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Coſſe, relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos duo fulmina belli
Scipiadas cladem Libyæ; parvoque potentem
Fabricium; vel te ſulco, Serrane, ſerentem?
Quo feſſum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando reſtituis rem.
Excudent alii ſpirantia molliùs æra,
Credo equidem; vivos ducent de marmore vultus;
Orabunt cauſas meliùs, cœlique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento:
(Hæ tibi erunt artes) paciſque imponere morem,
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.
  Sic pater Anchiſes, atque hæc mirantibus addit:
Aſpice, ut inſignis ſpoliis Marcellus opimis

Ingreditur,

ır, victorque viros ſupereminet omnes!
Romanam magno turbante tumultu
ıes: ſternet Pœnos, Gallumque rebellem,
: arma patri ſuſpendet capta Quirino.
c Æneas; unà namque ire videbat
ı formâ juvenem & fulgentibus armis,
læta parum, & dejecto lumina vultu:
er, ille, virum qui ſic comitatur euntem?
ne aliquis magnâ de ſtirpe nepotum?
itus circà comitum! quantum inſtar in ipſo
tra caput triſti circumvolat umbrâ. [eſt!
ater Anchiſes, lacrymis ingreſſus obortis:
ıgentem luctum ne quære tuorum;
terris hunc tantùm fata, nec ultrà
t. nimiùm vobis Romana propago
ıs, ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.
lle virûm magnam Mavortis ad urbem
get gemitus! vel quæ, Tiberine, videbis
ùm tumulum præterlabere recentem!
Iliacâ quiſquam de gente Latinos
ſpe tollet avos; nec Romula quondam
ntùm tellus jàctabit alumno.
s, heu priſca fides, invictaque bello
non illi ſe quiſquam impune tuliſſet
mato, ſeu cùm pedes iret in hoſtem,
ıntis equi foderet calcaribus armos.
rande puer! ſi quà fata aſpera rumpas,
llus eris. manibus date lilia plenis:
ſpargam flores, animamque nepotis
ı accumulem donis, & fungar inani
ſic totâ paſſim regione vagantur
ımpis latis, atque hæc omnia luſtrant.
uam Anchiſes natum per ſingula duxit,
ıe animum famæ venientis amore;
viro memorat, quæ deinde gerenda,
ue docet populos, urbemque Latini,
emque modo fugiatque feratque laborem.
ninæ Somni portæ: quarum altera fertur

Cornea;

Cornea; quâ veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto;
Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia Manes.
His ubi tum natum Anchiſes unàque Sibyllam
Proſequitur dictis, portâque emittit eburnâ;
Ille viam ſecat ad naves, ſocioſque reviſit.
Tum ſe ad Caietæ recto fert litore portum.
Ancora de prorâ jacitur: ſtant litore puppes.

ÆNEIDOS

LIBER SEPTIMUS.

TU quoque litoribus noſtris, Æneïa nutrix,
Æternam moriens famam, Caïeta dediſti;
Et nunc ſervat honos ſedem tuus, oſſaque nomen
Heſperiâ in magnâ (ſi qua eſt ea gloria) ſignat.
At pius exequiis Æneas rite ſolutis.
Aggere compoſito tumuli, poſtquam alta quiêrunt
Æquora, tendit iter velis, portumque relinquit.
Aſpirant auræ in noctem, nec candida curſum
Luna negat; ſplendet tremulo ſub lumine pontus.
Proxima Circææ raduntur litora terræ:
Dives inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectiſque ſuperbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iræque leonum
Vincla recuſantum & ſerâ ſub nocte redentum:
Setigerique ſues, atque in præſepibus urſi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

Quæ

ıæ ne monſtra pii paterentur talia Troës
ti in portus, neu litora dira ſubirent;
unus ventis implevit vela ſecundis;
:e fugam dedit, & præter vada fervida vexit.
ıue rubeſcebat radiis mare, & æthere ab alto
ıra in roſeis fulgebat lutea bigis;
venti poſuêre, omniſque repentè reſedit
ıs, & in lento luctantur marmore tonſæ.
ıe hìc Æneas ingentem ex æquore lucum
ɔicit. hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
.cibus rapidis & multâ flavus arenâ,
are prorumpit. variæ circumque ſupraque
:tæ ripis volucres & fluminis alveo
era mulcebant cantu, lucoque volabant.
:ere iter ſociis, terræque advertere proras
:rat, & lætus fluvio ſuccedit opaco.
ınc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
Latio antiquo fuerit ſtatus, advena claſſem
primùm Auſoniis exercitus appulit oris,
:diam, & primæ revocabo exordia pugnæ.
atem, tu, diva, mone: dicam horrida bella;
m acies, actoſque animis in funera reges,
henamque manum, totamque ſub arma coactam
eriam. major rerum mihi naſcitur ordo;
ıs opus moveo. Rex arva Latinus & urbes
ſenior longâ placidas in pace regebat.
: Fauno & nymphâ genitum Laurente Maricâ
pimus: Fauno Picus pater: iſque parentem
Saturne, refert: tu ſanguinis ultimus auctor.
s huic fato divûm, proleſque virilis
ı fuit, primâque oriens erepta juventâ eſt:
domum, & tantas ſervabat filia ſedes;
matura viro, jam plenis nubilis annis.
ti illam magno e Latio totâque petebant
ɔniâ; petit ante alios pulcherrimus omnes
ıus, avis ataviſque potens: quem regia conjux
ıngi generum miro properabat amore;
'ariis portenta deûm terroribus obſtant.

Lauru

Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
Sacra comam, multoſque metu ſervata per annos:
Quam pater inventam, primas cùm conderet arce
Ipſe ferebatur Phœbo ſacrâſſe Latinus,
Laurentiſque ab eâ nomen poſuiſſe colonis.
Hujus apes ſummum denſæ, (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidum trans æthera vectæ,
Obſedêre apicem; & pedibus per mutua nexis
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuò vates, Externum cernimus, inquit,
Adventare virum, & partes petere agmen eaſdem
Partibus ex iiſdem, & ſummâ dominarier arce.
Prætereà, caſtis adolet dum altaria tædis,
Et juxta genitorem adſtat Lavinia virgo,
Viſa (nefas) longis comprendere crinibus ignem
Atque omnem ornatum flammâ crepitante cremari
Regaleſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis; tum fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis Volcanum ſpargere tectis.
Id verò horrendum ac viſu mirabile ferri.
Namque fore illuſtrem famâ fatiſque canebant
Ipſam, ſed populo magnum portendere bellum.
At rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucoſque ſub altâ
Conſulit Albuneâ: nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævamque exhalat opaca mephitim
Hinc Italæ gentes, omniſque Œnotria tellus
In dubiis reſponſa petunt: huc dona ſacerdos
Cùm tulit, & cæſarum ovium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petivit;
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris;
Et varias audit voces, fruiturque deorum
Colloquio, atque imis Acheronta afflatur Averni
Hìc & tum pater ipſe petens reſponſa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentes;
Atque harum effultus tergo ſtratiſque jacebat
Velleribus: ſubita ex alto vox reddita luco eſt:
Ne pete connubiis natam ſociare Latinis,

O mea progenies, thalamis neu crede paratis:
Externi veniunt generi, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferent; quorumque ab ſtirpe nepotes
Omnia ſub pedibus, quà Sol utrumque recurrens
Aſpicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Hæc reſponſa patris Fauni, monituſque ſilenti
Nocte datos, non ipſe ſuo premit ore Latinus;
Sed circùm latè volitans jam Fama per urbes
Auſonias tulerat, cùm Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religavit ab aggere claſſem.
Æneas, primique duces, & pulcher Iülus,
Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ;
Inſtituuntque dapes, & adorea liba per herbam
Subjiciunt epulis; (ſic Jupiter ille monebat)
Et Cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
Conſumptis hìc fortè aliis, ut vertere morſus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu maliſque audacibus orbem
Fatalis cruſti, patulis nec parcere quadris;
Heus! etiam menſas conſumimus? inquit Iülus.
Nec plura alludens. ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac ſtupefactus numine preſſit.
Continuò, Salve fatis mihi debita Tellus,
Voſque, ait, ô fidi Trojæ ſalvete Penates.
Hìc domus, hæc patria eſt. genitor mihi talia, (namque
Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit;
Cùm te, nate, fames ignota ad litora vectum
Accisis coget dapibus conſumere menſas;
Tum ſperare domos defeſſus, ibique memento
Prima locare manu molirique aggere tecta.
Hæc erat illa fames; hæc nos ſuprema manebat
Exitiis poſitura modum.
Quare agite, &, primo læti cum lumine ſolis,
Quæ loca, quive habeant homines, ubi mœnia gentis,
Veſtigemus, & a portu diverſa petamus.
Nunc pateras libate Jovi, precibuſque vocate
Anchiſen genitorem, & vina reponite menſis.

Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, & Geniumque loci primamque deorum
Tellurem, Nymphaſque, & adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, noctiſque orientia ſigna,
Idæumque Jovem, Phrygiamque ex ordine matrem,
Invocat, & duplices Cœloque Ereboque parentes.
Hìc pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto
Intonuit: radiiſque ardentem lucis & auro
Ipſe manù quatiens oſtendit ab æthere nubem.
Diditur hic ſubitò Trojana per agmina rumor,
Adveniſſe diem, quo debita mœnia condant.
Certatim inſtaurant epulas, atque omine magno
Crateras læti ſtatuunt, & vina coronant.
Poſtera cùm primâ luſtrabat lampade terras
Orta dies; urbem, & fines, & litora gentis
Diverſi explorant; hæc fontis ſtagna Numici,
Hunc Tybrim flavium, hìc fortes habitare Latinos.
Tum ſatus Anchisâ delectos ordine ab omni
Centum oratores auguſta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes;
Donaque ferre viro, pacemque expoſcere Teucris.
Haud mora: feſtinant juſſi, rapidiſque feruntur
Paſſibus. ipſe humili deſignat mœnia fosſâ,
Moliturque locum; primaſque in litore ſedes,
Caſtrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emenſi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, muroque ſubibant.
Ante urbem pueri, & primævo flore juventus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus;
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, curſuſque ictuque laceſſunt.
Cùm prævectus equo longævi regis ad aures
Nuntius ingentes ignotâ in veſte reportat
Adveniſſe viros. ille intrà tecta vocari
Imperat, & ſolio medius conſedit avito.
Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis,
Urbe fuit ſummâ, Laurentis regia Pici,
Horrendum ſylvis & relligione parentum.

Hìc ſceptra accipere, & primos attollere faſces
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hæ ſacris ſedes epulis: hìc ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiquâ e cedro; Italuſque, paterque Sabinus
Vitiſator, curvam ſervans ſub imagine falcem,
Saturnuſque ſenex, Janique bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant; aliique ab origine reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera paſſi.
Multaque præterea ſacris in poſtibus arma,
Captivi pendent currus, curvæque ſecures,
Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra,
Spiculaque, clypeique, ereptaque roſtra carinis.
Ipſe Quirinali lituo parvâque ſedebat
Succinctus trabeâ, lævâque ancile gerebat
Picus equûm domitor: quem capta cupidine conjux,
Aureâ percuſſum virgâ, verſumque venenis,
Fecit avem Circe, ſparſitque coloribus alas.
  Tali intùs templo divûm patriâque Latinus
Sede ſedens Teucros ad ſeſe in tecta vocavit;
Atque hæc ingreſſis placido prior edidit ore:
Dicite Dardanidæ, (neque enim neſcimus & urbem,
Et genus, auditique advertitis æquore curſum)
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cujus egentes
Litus ad Auſonium tot per vada cærula vexit?
Sive errore viæ, ſeu tempeſtatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrâſtis ripas, portuque ſedetis;
Ne fugite hoſpitium, neve ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo nec legibus æquam,
Sponte ſuâ veteriſque dei ſe more tenentem.
Atque equidem memini (fama eſt obſcurior annis)
Auruncos ita ferre ſenes, his ortus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrârit ad urbes,
Threïciamque Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhenâ ab ſede profectum,
Aurea nunc ſolio ſtellantis regia cœli

cipit; & numero divorum altaribus addit.
Dixerat: & dicta Ilioneus ſic voce ſecutus:
ex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
tra ſubegit hyems veſtris ſuccedere terris,
Nec ſidus regione viæ lituſve feſellit.
Conſilio hanc omnes animiſque volentibus urbem
Afferimur; pulſi regnis, quæ maxima quondam
Extremo veniens Sol aſpiciebat Olympo.
Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
Gaudet avo; rex ipſe Jovis de gente ſuprêmâ
Troïus Æneas tua nos ad limina miſit.
Quanta per Idæos ſævis effuſa Mycenis
Tempeſtas ierit campos; quibus actus uterque
Europæ atque Aſiæ fatis concurrerit orbis;
Audiit, & ſi quem tellus extrema refuſo
Submovet Oceano, & ſi quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui.
Diluvio ex illo tot vaſta per æquora vecti
Dîs ſedem exiguam patriis lituſque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque auramque patentem
Non erimus regno indecores; nec veſtra feretur
Fama levis, tantique aboleſcet gratia facti;
Nec Trojam Auſonios gremio excepiſſe pigebit.
Fata per Æneæ juro, dextramque potentem,
Sive fide, ſeu quis bello eſt expertus & armis;
Multi nos populi, multæ (ne temne, quòd ultro
Præferimus manibus vittas ac verba precantia)
Et petiêre ſibi & voluêre adjungere gentes.
Sed nos fata deûm veſtras exquirere terras
Imperiis egere ſuis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit, juſſiſque ingentibus urget Apollo
Tyrrhenum ad Tybrim, & fontis vada ſacra Num
Dat tibi præterea fortunæ parva prioris
Munera, relliquias Trojâ ex ardente receptas.
Hoc pater Anchiſes auro libabat ad aras;
Hoc Priami geſtamen erat, cùm jura vocatis
More daret populis, ſceptrumque, ſacerque ti
Iliadumque labor veſtes.

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, ſoloque immobilis hæret,
Intentos volvens oculos: nec purpura regem
Picta movet, nec ſceptra movent Priameïa tantùm,
Quantùm in connubio natæ thalamoque moratur;
Et veteris Fauni volvit ſub pectore ſortem:
Hunc illum fatis externâ ab ſede profectum
Portendi generum, paribuſque in regna vocari
Auſpiciis: huic progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait: Dî noſtra incepta ſecundent,
Auguriumque ſuum. dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec ſperno. non vobis rege Latino
Divitis uber agri Trojæve opulentia deerit.
Ipſe modò Æneas (noſtrî ſi tanta cupido eſt,
Si jungi hoſpitio properat, ſociuſve vocari)
Adveniat; vultus neve exhorreſcat amicos:
Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.
Vos contrà regi mea nunc mandata referte.
Eſt mihi nata, viro gentis quam jungere noſtræ,
Non patrio ex adyto ſortes, non plurima cœlo
Monſtra ſinunt: generos externis affore ab oris,
Hoc Latio reſtare canunt, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferant. hunc illum poſcere fata
Et reor, & (ſi quid veri mens augurat) opto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit omni:
Stabant ter centum nitidi in præſepibus altis.
Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
Inſtratos oſtro alipedes pictiſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent;
Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.
Abſenti Æneæ currum geminoſque jugales,
Semine ab ætherio, ſpirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Suppoſitâ de matre nothos furata creavit.
Talibus Æneadæ donis dictiſque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis ſeſe referebat ab Argis

Sæva Jovis conjux, auraſque invecta tenebat:
Et lætum Ænean, claſſemque ex æthere longo
Dardaniam Siculo proſpexit ab uſque Pachyno.
Moliri jam tecta videt, jam fidere terræ,
Deſeruiſſe rates. ſtetit acri fixa dolore;
Tum quaſſans caput, hæc effundit pectore dicta:
Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum! num Sigeïs occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros? medias acies, medioſque per ignes
Invenêre viam? at (credo) mea numina tandem
Feſſa jacent, odiis aut exſaturata quievi.
Quin etiam patriâ excuſſos infeſta per undas
Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.
Abſumptæ in Teucros vires cœlique mariſque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vaſta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithûm valuit: conceſſit in iras
Ipſe deûm antiquam genitor Calydona Dianæ:
Quod ſcelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem?
Aſt ego magna Jovis conjux nil linquere inauſum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Æneâ. quòd ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis, dubitem haud equidem implorare quod uſquam eſt.
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis (eſto) prohibere Latinis,
Atque immota manet fatis Lavinia conjux.
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos exſcindere regum.
Hâc gener atque ſocer coëant mercede ſuorum.
Sanguine Trojano & Rotulo, dotabere, virgo:
Et Bellona manet te pronuba. nec face tantùm
Ciſſæïs prægnans ignes enixa jugales;
Quin idem Veneri partus ſuus, & Paris alter,
Funeſtæque iterum recidiva in Pergama tædæ.
Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:
Luctificam Alecto Dirarum ab ſede ſororum

Inferniſque ciet tenebris; cui triſtia bella,
Iræque, inſidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum: tot ſeſe vertit in ora,
Tam ſævæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo ſata Nocte, laborem,
Hanc operam, ne noſter honos infractave cedat
Fama loco: neu connubiis ambire Latinum
Æneadæ poſſint, Italoſve obſidere fines.
Tu potes unanimos armare in prœlia fratres,
Atque odiis verſare domos: tu verbera tectis
Funereaſque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes. fœcundum concute pectus,
Disjice compoſitam pacem, ſere crimina belli:
Arma velit, poſcatque ſimul, rapiatque juventus.
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celſa petit, tacitumque obſedit limen Amatæ:
Quam ſuper adventu Teucrûm Turnique hymenæis
Femineæ ardentem curæque iræque coquebant.
Huic dea cæruleis unum de crinibus anguem
Conjicit, inque ſinum præcordia ad intima ſubdit:
Quo furibunda domum monſtro permiſceat omnem.
Ille inter veſtes & levia pectora lapſus
Volvitur attactu nullo, fallitque furentem,
Vipeream inſpirans animam: fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, & membris lubricus errat.
Ac dum prima lues udo ſublapſa veneno
Pertentat ſenſus, atque oſſibus implicat ignem;
Necdum animus toto percepit pectore flammam;
Mollius, & ſolito matrum de more, locuta eſt;
Multa ſuper natâ lacrymans Phrygiiſque hymenæis:
Exulibuſne datur ducenda Lavinia Teucris,
O genitor? nec te miſeret natæque tuique?
Nec matris miſeret, quam primo aquilone relinquet
Perfidus, alta petens, abductâ virgine, prædo?

An non ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæamque Helenam Trojanas vexit ad urbes.
Quid tua ſancta fides? quid cura antiqua tuorum,
Et conſanguineo totiens data dextera Turno?
Si gener externâ petitur de gente Latinis,
Idque ſedet, Faunique premunt te juſſa parentis;
Omnem equidem ſceptris terram, quæ libera noſtris
Diffidet, externam reor, & ſic dicere divos:
Et Turno, ſi prima domûs repetatur origo,
Inachus Acriſiuſque patres mediæque Mycenæ.
His ubi nequicquam dictis experta, Latinum
Contrà ſtare videt, penitûſque in viſcera lapſum
Serpentis furiale malum, totamque pererrat;
Tum verò infelix, ingentibus excita monſtris,
Immenſam ſinè more furit lymphata per urbem:
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circùm
Intenti ludo exercent; ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia ſuprà
Impubeſque manus, mirata volubile buxum:
Dant animos plagæ. non curſu ſegnior illo
Per medias urbes agitur populoſque feroces.
Quin etiam in ſylvas, ſimulato numine Bacchi,
Majus adorta nefas, majoremque orſa furorem,
Evolat, & natam frondoſis montibus abdit;
Quò thalamum eripiat Teucris, tædaſque moretur:
Evœ Bacche, fremens, ſolum te virgine dignum
Vociferans: etenim molles tibi ſumere thyrſos,
Te luſtrare choro, ſacrum tibi paſcere crinem,
Fama volat; Furiiſque accenſas pectore matres
Idem omnes ſimul ardor agit, nova quærere tecta.
Deſeruêre domos; ventis dant colla comaſque.
Aſt aliæ tremulis ululatibus æthera complent,
Pampineaſque gerunt incinctæ pellibus haſtas.
Ipſa inter medias flagrantem fervida pinum
Suſtinet, ac natæ Turnique canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem; torvumque repentè
Clamat: Io matres, audite ubi quæque, Latinæ.

qua piis animis manet infelicis Amatæ
atia, ſi juris materni cura remordet;
lvite crinales vittas, capite orgia mecum.
ilem inter ſylvas, inter deſerta ferarum,
ginam Alecto ſtimulis agit undique Bacchi.
Poſtquam viſa ſatìs primos acuiſſe furores,
nſiliumque omnemque domum vertiſſe Latini;
otinùs hinc fuſcis triſtis dea tollitur alis
idacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
riſioneis Danaë fundâſſe colonis,
æcipiti delata noto: locus Ardua quondam
ctus avis: & nunc magnum manet Ardea nomen.
d fortuna fuit. tectis hìc Turnus in altis
m mediam nigrâ carpebat nocte quietem.
ecto torvam faciem & furialia membra
tuit: in vultus ſeſe transformat aniles,
frontem obſcœnam rugis arat. induit albos
ım vittâ crines; tum ramum innectit olivæ.
t Calybe Junonis anus templimque ſacerdos;
juveni ante oculos his ſe cum vocibus offert:
irne, tot incaſſum fuſos patiêre labores,
t tua Dardaniis tranſſcribi ſceptra colonis?
x tibi conjugium, & quæſitas ſanguine dotes
onegat; externuſque in regnum quæritur hæres.
iunc, ingratis offer te, irriſe, periclis:
rrhenas, i, ſterne acies: tege pace Latinos.
ec adeò tibi me, placidâ cùm nocte jaceres,
ſa palàm fari omnipotens Saturnia juſſit.
iare age, & armari pubem portiſque moveri
ctus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulchro
nſedere, duces, pictaſque exure carinas.
eleſtûm vis magna jubet. rex ipſe Latinus,
dare conjugium & dicto parere fatetur,
ntiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hìc juvenis vatem irridens, ſic orſa viciſſim
e refert: Claſſes invectas Tybridis alveo
n *(ut rere)* meas effugit nuntius aures.
tantos mihi finge metus; nec regia Juno
Immem

Immemor eſt noſtrî.
Sed te victa ſitu verique effœta ſenectus,
O mater, curis nequicquam exercet, & arma
Regum inter, falsâ vatem formidine ludit.
Cura tibi, divûm effigies & templa tueri:
Bella viri, pacemque gerant, quîs bella gerend
Talibus Alecto dictis exarſit in iras:
At juveni oranti ſubitus tremor occupat artus;
Diriguêre oculi; tot Erinnys ſibilat hydris;
Tantaque ſe facies aperit. tum flammea torque
Lumina cunctantem & quærentem dicere plura
Repulit, & geminos erexit crinibus angues,
Verberaque inſonuit, rabidoque hæc addidit or
En ego victa ſitu, quam, viri effœta, ſenectus
Arma inter regum, falsâ formidine ludit,
(Reſpice ad hæc) adſum dirarum ab ſede ſoror
Bella manu lethumque gero.
Sic effata facem juveni conjecit, & atro
Lumine fumantes fixit ſub pectore tædas.
Olli ſomnum ingens rumpit pavor; oſſaque & a
Perfudit toto proruptus corpore ſudor.
Arma amens fremit; arma toro tectiſque requirit
Sævit amor ferri, & ſcelerata inſania belli:
Ira ſuper: magno veluti cùm flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aëni,
Exultantque æſtu latices; furit intùs aquaï
Fumidus, atque altè ſpumis exuberat amnis:
Nec jam ſe capit unda; volat vapor ater ad au
Ergo iter ad regem pollutâ pace Latinum
Indicit primis juvenum, & jubet arma parari;
Tutari Italiam, detrudere finibus hoſtem:
Se ſatìs ambobus Teucriſque venire Latiniſque.
Hæc ubi dicta dedit, divoſque in vota vocavit;
Certatim ſeſe Rutuli exhortantur in arma.
Hunc decus egregium formæ movet atque juve
Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus imple
Alecto in Teucros Stygiis ſe concitat alis;

rte novâ ſpeculata locum, quo litore pulcher
ſidiis curſûque feras agitabat Iülus.
lc ſubitam canibus rabiem Cocytia virgo
bjicit, & noto nares contingit odore,
t cervum ardentes agerent: quæ prima laborum
ıuſa fuit, belloque animos accendit agreſtes.
ɛrvus erat formâ præſtanti & cornibus ingens,
yrrhidæ pueri quem matris ab ubere raptum
utribant, Tyrrhuſque pater, cui regia parent
rmenta, & late cuſtodia credita campi.
ſſuetum imperiis ſoror omni Sylvia curâ
ſollibus intexens ornabat cornua ſertis,
ɛctebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
le, manum patiens, menſæque aſſuetus herili,
rrabat ſylvis; rurſùſque ad limina nota
ıſe domum ferâ quamvis ſe nocte ferebat.
unc procul errantem rabidæ venantis Iüli
ommovere canes; fluvio cùm fortè ſecundo
efflueret, ripâque æſtus viridante levaret.
ıſe etiam, eximiæ laudis ſuccenſus amore,
ſcanius curvo direxit ſpicula cornu:
ec dextræ erranti deus abſuit; actaque multo
ɛrque uterum ſonitu perque ilia venit arundo.
ıucius at quadrupes nota intrà tecta refugit,
ɪcceſſitque gemens ſtabulis, quæſtûque cruentus
tque imploranti ſimilis tectum omne replebat.
ylvia prima ſoror, palmis percuſſa lacertos,
uxilium vocat, & duros conclamat agreſtes.
lli (peſtis enim tacitis latet aſpera ſylvis)
nprovisi adſunt: hic torre armatus obuſto,
ɪipitis hic gravidi nodis; quod cuique repertum
imanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus,
uadrifidam quercum cuneis ut fortè coactis
ɪindebat, raptâ ſpirans immane ſecuri.
At ſæva e ſpeculis tempus dea nacta nocendi
rdua tecta petit ſtabuli; & de culmine ſummo
ıſtorale canit ſignum, cornûque recurvo
artaream intendit vocem: quâ protinus omne
Contremuit

Contremuit nemus, & ſylvæ intonuere profunda
Audiit & Triviæ longè lacus; audiit amnis
Sulfureâ Nar albus aquâ, fonteſque Velini:
Et trepidæ matres preſſere ad pectora natos.
Tum verò ad vocem celeres, quà buccina ſignu
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolæ: necnon & Troïa pubes
Aſcanio auxilium caſtris effundit apertis.
Direxêre acies. non jam certamine agreſti
Stipitibus duris agitur ſudibuſve præuſtis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraque latè
Horreſcit ſtrictis ſeges enſibus, æraque fulgent
Sole laceſſita, & lucem ſub nubila jactant:
Fluctus uti primo cœpit cùm albeſcere vento,
Paulatim ſeſe tollit mare, & altiùs undas
Erigit; indè imo conſurgit ad æthera fundo.
Hìc juvenis primam ante aciem ſtridente ſagitt
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
Sternitur; hæſit enim ſub gutture vulnus, & 1
Vocis iter tenuemque incluſit ſanguine vitam.
Corpora multa virûm circà, ſeniorque Galæſu
Dum paci medium ſe offert: juſtiſſimus unus
Qui fuit, Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.
Atque ea per campos æquo dum Marte geru
Promiſſi dea facta potens, ubi ſanguine bellun
Imbuit, & primæ commiſit funera pugnæ,
Deſerit Heſperiam; & cœli convexa per auras
Junonem victrix affatur voce ſuperbâ:
En perfecta tibi bello diſcordia triſti.
Dic, in amicitiam coëant, & fœdera jungant.
Quandoquidem Auſonio reſperſi ſanguine Teu
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi certa volunta
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendamque animos inſani Martis amore:
Undique ut auxilio veniant; ſpargam arma pe
Tum contrà Juno: Terrorum & fraudis abun

nt belli cauſæ ; pugnatur cominus armis.
æ ſors prima dedit, ſanguis novus imbuit arma.
lia connubia & tales celebrent hymenæos
regium Veneris genus & rex ipſe Latinus.
ſuper ætherias errare licentiùs auras,
ud pater ille velit ſummi regnator Olympi.
de locis. ego, ſi qua ſuper fortuna laborum eſt,
a regam. tales dederat Saturnia voces.
ı autem attollit ſtridentes anguibus alas,
cytique petit ſedem, ſupera ardua linquens.
locus Italiæ medio ſub montibus altis
bilis, & famâ multis memoratus in oris,
uſancti valles: denſis hunc frondibus atrum
get utrimque latus nemoris, medioque fragoſus
t ſonitum ſaxis & torto vertice torrens :
: ſpecus horrendum ſævi ſpiracula Ditis
onſtratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
ſtiferas aperit fauces ; quîs condita Erinnys
riſum numen terras cœlumque levabat.
Nec minùs interea extremam Saturnia bello
ponit regina manum. ruit omnis in urbem
ſtorum ex acie numerus, cæſoſque reportant
monem puerum fœdatique ora Galæſi :
plorantque deos, obteſtanturque Latinum.
rnus adeſt, medioque in crimine cædis & ignis
rrorem ingeminat : Teucros in regna vocari ;
rpem admiſceri Phrygiam ; ſe limine pelli.
m quorum attonitæ Baccho nemora avia matres
ultant thiaſis, (neque enim leve nomen Amatæ)
dique collecti coëunt, Martemque fatigant.
:et infandum cuncti contra omina bellum,
ntra fata deûm, perverſo numine, poſcunt.
rtatim regis circumſtant tecta Latini ;
:, velut pelagi rupes immota, reſiſtit :
pelagi rupes, magno veniente fragore,
æ ſeſe, multis circùm latrantibus undis,
ole tenet : ſcopuli nequicquam & ſpumea circùm
ta *fremunt* ; lateriqne illiſa refunditur alga.

Verùm ubi nulla datur cæcum exuperare po
Conſilium, & ſævæ nutu Junonis eunt res;
Multa deos auraſque pater teſtatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque pro
Ipſi has ſacrilegio pendetis ſanguine pœnas,
O miſeri, te, Turne, nefas, te triſte manebi
Supplicium; votiſque deos venerabere ſeris.
Nam mihi parta quies, omniſque in limine p
Funere felici ſpolior, nec plura locutus
Sepſit ſe tectis, rerumque reliquit habenas.
Mos erat Heſperio in Latio, quem protinu
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima reru
Roma colit; cùm prima movent in prœlia M
Sive Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcaniſve Arabiſve parant, ſeu tendere ad I
Auroramque ſequi, Parthoſque repoſcere ſig
Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt
Relligione ſacræ, & ſævi formidine Martis
Centum ærei claudunt vectes æternaque ferr
Robora; nec cuſtos abſiſtit limine Janus.
Has, ubi certa ſedet patribus ſententia pugn
Ipſe Quirinali trabeâ cinctûque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul;
Ipſe vocat pugnas: ſequitur tum cætera pul
Æreaque aſſenſu conſpirant cornua rauco.
Hôc & tum Æneadis indicere bella Latinus
More jubebatur, triſteſque recludere portas
Abſtinuit tactu pater, averſuſque refugit
Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit umbri
Tum regina deûm cœlo delapſa morantes
Impulit ipſa manu portas; & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis
Pars pedes ire parat campis; pars arduus al
Pulverulentus equis furit: omnes arma requ
Pars leves clypeos, & ſpicula lucida tergun
Arvinâ pingui, ſubiguntque in cote ſecures
Signaque ferre juvat, ſonituſque audire tu

Quinque adeò magnæ poſitis incudibus urbes
Tela novant; Atina potens; Tiburque ſuperbum,
Ardea, Cruſtumerique, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque ſalignas
Umbonum crates; alii thoracas aënos,
Aut leves ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Ceſſit amor; recoquunt patrios fornacibus enſes.
Claſſica jamque ſonant; it bello teſſera ſignum.
Hic galeam tectis trepidus rapit; ille frementes
Ad juga cogit equos; clypeumque auroque trilicem
Loricam induitur; fidoque accingitur enſe.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantuſque movete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque ſecutæ
Complêrint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis:
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis;
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris
Contemptor divûm Mezentius, agminaque armat.
Filius huic juxtà Lauſus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni:
Lauſus equûm domitor, debellatorque ferarum,
Ducit Agyllinâ nequicquam ex urbe ſecutos
Mille viros; dignus, patriis qui lætior eſſet
Imperiis, & cui pater haud Mezentius eſſet.
Poſt hos inſignem palmâ per gramina currum
Victoreſque oſtentat equos ſatus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus: clypeoque inſigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus Hydram:
Collis Aventini ſylvâ quem Rhea ſacerdos
Furtivum partu ſub luminis edidit oras,
Mixta deo mulier, poſtquam Laurentia victor,
Geryone exſtincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in flumine lavit Hiberas.
Pila manu, ſævoſque gerunt in bella dolones;
Et tereti pugnant mucrone verûque Sabello.
Ipſe pedes tegumen torquens immane leonis,

Terribili impexum ſetâ cum dentibus albis
Indutus capiti, ſic regia tecta ſubibat
Horridus, Herculeoque humeros innexus amict
Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus;
Et primam ante aciem denſa inter tela feruntu
Ceu duo nubigenæ cùm vertice montis ab alto
Deſcendunt Centauri, Homolen Othrymque n
Linquentes curſu rapido: dat euntibus ingens
Sylva locum, & magno cedunt virgulta fragor
Nec Præneſtinæ fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agreſtia regem,
Inventumque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus. hunc legio latè comitatur agreſtis:
Quique altum Præneſte viri, quique arva Gab
Junonis, gelidumque Anienem, & roſcida rivi
Hernica ſaxa colunt; quos dives Anagnia paſ
Quos, Amaſene pater. non illis omnibus arma
Nec clypei curruſve ſonant: pars maxima gla
Liventis plumbi ſpargit; pars ſpicula geſtat
Bina manu; fulvoſque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis; crudus tegit altera pero.
  At Meſſapus equûm domitor Neptunia prol
Quem neque fas igni cuiquam nec ſternere fer
Jam pridem reſides populos deſuetaque bello
Agmina in arma vocat ſubitò, ferrumque retr
Hi Feſcenninas acies, æquoſve Faliſcos,
Hi Soractis habent arces, Flaviniaque arva,
Et Cimini cum monte lacum, lucoſque Cape
Ibant æquati numero, regemque canebant:
Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
Cùm ſeſe e paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos; ſonat amnis & Aſia lò
Pulſa palus.
Nec quiſquam æratas acies ex agmine tanto
Miſceri putet; aëriam ſub gurgite ab alto

Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.
Ecce, Sabinorum priſco de ſanguine magnum
Agmen agens, Clauſus, magnique ipſe agminis inſtar,
Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens
Per Latium, poſtquam in partem data Roma Sabinis.
Unà ingens Amiterna cohors, priſcique Quirites,
Ereti manus omnis, oliviferæque Mutuſcæ:
Qui Nomentum urbem, qui Roſea rura Velini,
Qui Tetricæ horrentes rupes, montemque Severum,
Caſperiamque colunt, Foruloſque, & flumen Himellæ:
Qui Tiberim Fabarímque bibunt, quos frigida miſit
Nurſia, & Hortinæ claſſes, populique Latini:
Quoſque ſecans infauſtum interluit Allia nomen:
Quàm multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
Sævus ubi Orion hybernis conditur undis,
Vel cùm ſole novo denſæ torrentur ariſtæ
Aut Hermi campo aut Lyciæ flaventibus arvis;
Scuta ſonant, pulsûque pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hoſtis,
Curru jungit Haleſus equos, Turnoque feroces
Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
Maſſica qui raſtris; & quos de collibus altis
Aurunci misêre patres, Sidicinaque juxta
Æquora, quique Cales linquunt, amniſque vadoſi
Accola Volturni, pariterque Saticulus aſper,
Oſcorumque manus. teretes ſunt aclides illis
Tela: ſed hæc lento mos eſt aptare flagello.
Lævas cetra tegit; falcati cominus enſes.
Nec tu carminibus noſtris indictus abibis,
Œbale, quem generâſſe Telon Sebethide nymphâ
Fertur, Teleboum Capreas cùm regna teneret
Jam ſenior: patriis ſed non & filius arvis
Contentus, latè jam tum ditione premebat
Sarraſtes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quique Rufras Batulumque tenent, atque arva Celennæ,
Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ:
Teutonico ritu ſoliti torquere cateias;
Tegmina queis capitum raptus de ſubere cortex;

Æratæque micant peltæ, micat æreus enſis.
Et te montoſæ miſere in prœlia Nurſæ,
Ufens, inſignem famâ & felicibus armis:
Horrida præcipuè cui gens, aſſuetaque multo
Venatu nemorum, duris Æquicula glebis:
Armati terram exercent, ſemperque recentes
Convectare juvat prædas, & vivere rapto.
Quin & Marrubiâ venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam & felici comptus olivâ,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Umbro:
Vipereo generi & graviter ſpirantibus hydris
Spargere qui ſomnos cantûque manûque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat.
Sed non Dardaniæ medicari cuſpidis ictum
Evaluit; neque eum juvere in vulnera cantus
Somniferi, & Marſis quæſitæ montibus herbæ.
Te nemus Anguitiæ, vitreâ te Fucinus undâ,
Te liquidi flevere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius: inſignem quem mater Aricia miſit,
Eductum Egeriæ lucis, Humentia circùm
Litora, pinguis ubi & placabilis ara Dianæ. [ve
Namque ferunt famâ Hippolytum, poſtquam arte
Occiderit, patriaſque explêrit ſanguine pœnas
Turbatis diſtractus equis, ad ſidera rurſus
Ætheria & ſuperas cœli veniſſe ſub auras,
Pæoniis revocatum herbis & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab um
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit in undas.
At Trivia Hippolytum ſecretis alma recondit
Sedibus; & nymphæ Egeriæ nemorique relegat:
Solus ubi in ſylvis Italis ignobilis ævum
Exigeret, verſoque ubi nomine Virbius eſſet.
Unde etiam templo Triviæ luciſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi; quòd litore currum
Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis.

ardentes haud ſecius æquore campi
ebat equos, currûque in bella ruebat.
: inter primos præſtanti corpore Turnus
ur arma tenens, & toto vertice ſuprà eſt:
iplici crinita jubâ, galea alta Chimæram
et, Ætnæos efflantem faucibus ignes.
magìs illa fremens, & triſtibus effera flammis,
ı magìs effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.
vem clypeum ſublatis cornibus Io
inſignibat, jam ſetis obſita, jam bos,
mentum ingens, & cuſtos virginis Argus,
âque amnem fundens pater Inachus urnâ.
ıitur nimbus peditum, clypeataque totis
na denſantur campis, Argivaque pubes,
ncæque manus, Rutuli, vetereſque Sicani,
cranæ acies, & picti ſcuta Labici:
altus, Tiberine, tuos, ſacrumque Numici
arant, Rutuloſque exercent vomere colles,
umque jugum; quis Jupiter Anxurus arvis
det, & viridi gaudens Feronia luco:
aturæ jacet atra palus, geliduſque per imas
it iter valles, atque in mare conditur Ufens.
s ſuper advenit Volſcâ de gente Camilla,
n agens equitum, & florentes ære catervas,
rix: non illa colo calathiſve Minervæ
ıeas aſſueta manus. ſed prœlia virgo
pati, curſûque pedum prævertere ventos.
el intactæ ſegetis per ſumma volaret
ina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas;
ıare per medium, fluctu ſuſpenſa tumenti,
t iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
omnis tectis agriſque effuſa juventus,
aque miratur matrum, & proſpectat euntem
ıitis inhians animis: ut regius oſtro
honos leves humeros, ut fibula crinem
internectat; Lyciam ut gerat ipſa pharetram,
ſtoralem præfixâ cuſpide myrtum.

LIBER OCTAVUS.

UT belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu
Utque acres concuſſit equos, utque impulit arm
Extemplo turbati animi: ſimul omne tumultu
Conjurat trepido Latium, ſævitque juventus
Effera. ductores primi Meſſapus & Ufens,
Contemptorque deûm Mezentius, undique cogu
Auxilia, & latos vaſtant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio conſiſtere Teucro
Advectum Æneau claſſi, victoſque Penates
Inferre, & fatis regem ſe dicere poſci,
Edoceat, multaſque viro ſe adjungere gentes
Dardanio, & latè Latio increbreſcere nomen.
Quid ſtruat his cœptis, quem, ſi fortuna ſequat
Eventum pugnæ cupiat, manifeſtiùs ipſi,
Quàm Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros

im pater in ripâ gelidique ſub ætheris axe
neas triſti turbatus pectora bello
ocubuit, ſeramque dedit per membra quietem.
iic deus ipſe loci fluvio Tiberinus amœno
puleas inter ſenior ſe attollere frondes
ſus: eum tenuis glauco velabat amictu
rbaſus, & crines umbroſa tegebat arundo.
im ſic affari, & curas his demere dictis.
O ſate gente deûm, Trojanam ex hoſtibus urbem
ii revehis nobis, æternaque Pergama ſervas,
ſpectate ſolo Laurenti arviſque Latinis;
c tibi certa domus; certi (ne abſiſte) Penates:
u belli terrere minis. tumor omnis & iræ
ncefsêre deûm,
nque tibi, ne vana putes hæc fingere ſomnum,
oreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
iginta capitum fœtus enixa, jacebit;
ba, ſolo recubans, albi circùm ubera nati:
ic locus urbis erit, requies ea certa laborum:]
quo ter denis urbem redeuntibus annis
anius clari condet cognominis Albam.
d incerta cano. nunc quâ ratione, quod inſtat,
edias victor, paucis (adverte) docebo.
ides his oris, genus a Pallante profectum,
regem Evandrum comites, qui ſigna ſecuti,
gêre locum, & poſuêre in montibus urbem
itis proavi de nomine Pallanteum.
llum aſſiduè ducunt cum gente Latinâ:
iſtris adhibe ſocios, & fœdere junge.
go te ripis & recto flumine ducam,
ſum remis ſuperes ſubvectus ut amnem.
ge, nate deâ; primiſque cadentibus aſtris
ſer rite preces, iramque minaſque
ibus ſupera votis. mihi victor honorem
s. ego ſum, pleno quem flumine cernis
tem ripas, & pinguia culta ſecantem,
s Tybris, cœlo gratiſſimus amnis.
magna domus celſis caput urbibus exit.

Dixit,

Dixit, deinde lacu fluvius ſe condidit alto,
Ima petens: nox Æneam ſomnuſque reliquit.
Surgit, &, ætherii ſpectans orientia ſolis
Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
Suſtulit, ac tales effundit ad æthera voces:
Nymphæ, Laurentes nymphæ, genus amnibus unc
Tuque, ô Tybri tuo genitor cum flumine ſanctc
Accipite Ænean, & tandem arcete periclis.
Quo te cumque lacus miſerantem incommoda no
Fonte tenet, quocumque ſolo pulcherrimus exis
Semper honore meo, ſemper celebrabere donis.
Corniger Heſperidum fluvius regnator aquarum
Adſis ô tantùm, & propiùs tua numina firmes.
Sic memorat, geminaſque legit de claſſe bireme
Remigioque aptat; ſocios ſimul inſtruit armis.
Ecce autem ſubitum atque oculis mirabile monſ
Candida per ſylvam cum fœtu concolor albo
Procubuit, viridique in litore conſpicitur ſus:
Quam pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Junc
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram
Tybris eâ fluvium, quàm longa eſt, nocte tume
Leniit, & tacitâ refluens ita ſubſtitit undâ,
Mitis ut in morem ſtagni placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abeſſe
Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo:
Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus inſuetum fulgentia longè
Scuta virûm fluvio pictaſque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
Et longos ſuperant flexus, variiſque teguntur
Arboribus, virideſque ſecant placido æquore ſ
Sol medium cœli conſcenderat igneus orbem,
Cùm muros arcemque procul, ac rara domorun
Tecta vident; quæ nunc Romana potentia cœl
Æquavit: tum res inopes Evandrus habebat.
Ocyùs advertunt proras, urbique propinquant.
Fortè die ſolemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno diviſque ferebat

Ante urbem in luco: Pallas huic filius unà,
Unà omnes juvenum primi, pauperque ſenatus
Tura dabant; tepiduſque cruor fumabat ad aras.
Ut celſas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis;
Terrentur viſu ſubito, cunctique relictis
Conſurgunt menſis. audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipſe;
Et procul e tumulo, Juvenes, quæ cauſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quò tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab altâ,
Paciferæque manu ramum prætendit olivæ:
Trojugenas ac tela vides inimica Latinis;
Quos illi bello profugos egere ſuperbo.
Evandrum petimus. ferte hæc. & dicite lectos
Dardaniæ veniſſe duces, ſocia arma rogantes.
Obſtupuit tanto percuſſus nomine Pallas:
Egredere ô, quicumque es, ait, coramque parentem
Alloquere, ac noſtris ſuccede penatibus hoſpes.
Excepitque manu, dextramque amplexus inhæſit.
Progreſſi ſubeunt luco, fluviumque relinquunt.
Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
Optime Grajugenûm, cui me fortuna precari,
Et vittâ comptos voluit prætendere ramos;
Non equidem extimui, Danaûm quòd ductor & Arcas,
Quódque ab ſtirpe fores geminis conjunctus Atridis;
Sed mea me virtus & ſancta oracula divûm,
Cognatique patres, tua terris didita fama,
Conjunxêre tibi, & fatis egere volentem.
Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor,
Electrâ (ut Graii perhibent) Atlantide cretus,
Advehitur Teucros; Electram maximus Atlas
Edidit, ætherios humero qui ſuſtinet orbes.
Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maia
Cyllenæ gelido conceptum vertice fudit;
At Maiam, auditis ſi quicquam credimus, Atlas,
Idem *Atlas generat*, cœli qui ſidera tollit.

Sic

Sic genus amborum ſcindit ſe ſanguine ab
His fretus non legatos, neque prima per a
Tentamenta tui pepigi: me me ipſe, mei
Objeci caput, & ſupplex ad limina veni.
Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bell
Inſequitur; nos ſi pellant, nihil abfore cr
Quin omnem Heſperiam penitus ſua ſub ju
Et mare, quod ſuprà, teneant, quódque ad
Accipe daque fidem. ſunt nobis fortia be
Pectora, ſunt animi, & rebus ſpectata juv
Dixerat Æneas: ille os oculoſque loqu
Jam dudum, & totum luſtrabat lumine c
Tum ſic pauca refert: Ut te, fortiſſime T
Accipio agnoſcoque libens! ut verba par
Et vocem Anchiſæ magni vultumque rec
Nam memini Heſionæ viſentem regna ſor
Laomedontiaden Priamum, Salamina pet
Protinus Arcadiæ gelidos inviſere fines.
Tum mihi prima genas veſtibat flore Juv
Mirabarque duces Teucros, mirabar & i
Laomedontiaden; ſed cunctis altior ibat
Anchiſes. mihi mens juvenali ardebat am
Compellare virum, & dextræ conjungere
Acceſſi, & cupidus Phenei ſub mœnia du
Ille mihi inſignem pharetram Lyciaſque ſ
Diſcedens, chlamydemque auro dedit int
Frenaque bina, meus quæ nunc habet, a
Ergo &, quam petitis, juncta eſt mihi fœd
Et, lux cùm primùm terris ſe craſtina rec
Auxilio lætos dimittam, opibuſque juva
Interea ſacra hæc, quando huc veniſtis an
Annua, quæ differre nefas, celebrate fave
Nobiſcum, & jam nunc ſociorum aſſueſci
Hæc ubi dicta, dapes jubet & ſublata re
Pocula, gramineoque viros locat ipſe ſedi
*Præcipuum*que toro & villoſi pelle leonis
*Accipit Æ*nean, ſolioque invitat acerno.
*Tum lecti j*uvenes certatim aræque ſace

ra toſta ferunt taurorum, onerantque caniſtris
laboratæ Cereris, Bacchumque miniſtrant.
tur Æneas ſimul & Trojana juventus
:tui tergo bovis, & luſtralibus extis.
:quam exempta fames, & amor compreſſus edendi,
Evandrus ait: Non hæc ſolemnia nobis,
x more dapes, hanc tanti numinis aram
ſuperſtitio veterumque ignara deorum
ſuit. ſævis, hoſpes Trojane, periclis
ti facimus, meritoſque novamus honores.
rimùm ſaxis ſuſpenſam hanc aſpice rupem:
ctæ procul ut moles, deſertaque montis
lomus, & ſcopuli ingentem traxêre ruinam.
pelunca fuit vaſto ſubmota receſſu,
ıominis Caci, facies quam dira tenebat
inacceſſam radiis; ſemperque recenti
: tepebat humus; foribuſque affixa ſuperbis
irûm triſti pendebant pallida tabo.
monſtro Vulcanus erat pater: illius atros
omens ignes magnâ ſe mole ferebat.
lit & nobis aliquando optantibus ætas
lium adventumque dei. nam maximus ultor,
emini nece Geryonæ ſpoliiſque ſuperbus,
les aderat, tauroſque hàc victor agebat
ıtes; vallemque boves amnemque tenebant.
ıriis Caci mens effera, ne quid inauſum
intractatum ſceleriſve dolive fuiſſet,
uor a ſtabulis præſtanti corpore tauros
tit, totidem formâ ſuperante juvencas.
e hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis,
â in ſpeluncam tractos, verſiſque viarum
iis raptos ſaxo occultabat opaco.
renti nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant.
ea, cùm jam ſtabulis ſaturata moveret
hitryoniades armenta, abitûmque pararet,
:ſſu mugire boves, atque omne querelis
eri nemus, & colles clamore relinqui.
idit una boum vocem, vaſtoque ſub antro
Mugiit

Mugiit, & Caci ſpem cuſtodita fefellit.
Hìc verò Alcidæ furiis exarſerat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodiſque gravatum
Robur; & aërii curſu petit ardua montis.
Tum primùm noſtri Cacum videre timentem,
Turbatumque oculis. fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
Ut ſeſe incluſit, ruptiſque immane catenis
Dejecit ſaxum, ferro quod & arte paternâ
Pendebat, fultoſque emuniit obice poſtes;
Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
Acceſſum luſtrans hùc ora ferebat & illùc,
Dentibus infrendens. ter totum fervidus irâ
Luſtrat Aventini montem; ter ſaxea tentat
Limina nequicquam; ter feſſus valle reſedit.
Stabat acuta ſilex, præciſis undique ſaxis
Speluncæ dorſo inſurgens, altiſſima viſu;
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, ut prona jugo lævum incumbebat ad amnem,
Dexter in adverſum nitens concuſſit, & imis
Avulſam ſolvit radicibus; indè repentè
Impulit. impulſu quo maximus inſonat æther;
Diſſultant ripæ, refluitque exterritus amnis.
At ſpecus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbroſæ penitus patuere cavernæ:
Non ſecus, ac ſi quâ penitus vi terra dehiſcens
Infernas reſeret ſedes, & regna recludat
Pallida, dîs inviſa; ſuperque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immiſſo lumine Manes.
Ergo inſperatâ deprenſum in luce repentè,
Incluſumque cavo ſaxo, atque inſueta rudentem
Deſuper Alcides telis premit, omniaque arma
Advocat, & ramis vaſtiſque molaribus inſtat.
Ille autem (neque enim fuga jam ſuper ulla pericli)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Evomit, involvitque domum caligine cæcâ,
Proſpectum eripiens oculis; glomeratque ſub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.

Non tulit Alcides animis, ſeque ipſe per ignem
Præcipiti injecit ſaltu, quà plurimus undam
Fumus agit, nebulâque ingens ſpecus æſtuat atrâ.
Hìc Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
Eliſos oculos & ſiccum ſanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revulſis:
Abſtractæque boves abjuratæque rapinæ
Cœlo oſtenduntur, pedibuſque informe cadaver
Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villoſaque ſetis
Pectora ſemiferi, atque extinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætique minores
Servavêre diem, primuſque Potitius auctor,
Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri
Hanc aram luco ſtatuit, quæ maxima ſemper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima ſemper.
Quare agite, ô juvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris,
Communemque vocate deum, & date vina volentes.
  Dixerat: Herculeâ bicolor cùm populus umbrâ
Velavítque comas foliiſque innexa pependit:
Et ſacer implevit dextram ſcyphus: ocyùs omnes
In menſam læti libant, divoſque precantur.
Devexo interea propior fit veſper Olympo;
Jamque ſacerdotes primuſque Potitius ibant
Pellibus in morem cincti, flammaſque ferebant.
Inſtaurant epulas, & menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus, incenſa altaria circùm,
Populeis adſunt evincti tempora ramis;
Hic juvenum chorus, ille ſenum; qui carmine laudes
Herculeas & facta ferant: ut prima novercæ
Monſtra manu, geminoſque premens eliſerit angues;
Ut bellò egregias idem disjecerit urbes
Trojamque Œchaliamque: ut duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo, fatis Junonis iniquæ,
Pertulerit: tu nubigenas, invicte, bimembres

Hylæumque Pholumque manu, tu Creſſia mactas
Prodigia, & vaſtum Nemeâ ſub rupe leonem.
Te Stygii tremuêre lacus, te janitor Orci
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa crúento:
Nec te ullæ facies, non terruit ipſe Typhoëus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turbâ capitum circumſtetit anguis.
Salve, vera Jovis proles, decus addite divis:
Et nos & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.
Talia carminibus celebrant: ſuper omnia Caci
Speluncam adjiciunt, ſpirantemque ignibus ipſum:
Conſonat omne nemus ſtrepitu, colleſque reſultant.
 Exin ſe cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. ibat rex obſitus ævo,
Et comitem Ænean juxtà natumque tenebat
Ingrediens, varioque viam ſermone levabat.
Miratur, facileſque oculos fert omnia circùm
Æneas, capiturque locis; & ſingula lætus
Exquiritque auditque virûm monumenta priorum.
 Tum rex Evandrus Romanæ conditor arcis:
Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant,
Genſque virûm truncis & duro robore nata:
Quîs neque mos, neque cultus erat; nec jungere tauros,
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami, atque aſper victu venatus alebat.
Primus ab æthęrio venit Saturnus Olympo
Arma Jovis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris.
Aurea quæ perhibent, illo ſub rege fuerunt
Sæcula: ſic placidâ populos in pace regebat.
Dæterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor ſucceſſit habendi.
Tum manus Auſoniæ & gentes venere Sicanæ;
Sæpius & nomen poſuit Saturnia tellus.
Tum reges, aſperque immani corpore Tybris;
A quo pòſt Itali fluvium cognomine Tybrim
Diximus:

ímus: amiſit verum vetus Albula nomen.
pulſum patriâ, pelagique extrema ſequentem
tuna omnipotens & ineluctabile fatum
poſuere locis: matriſque egere tremenda
mentis nymphæ monita, & deus auctor Apollo.
ix ea dicta: dehinc progreſſus monſtrat & aram,
Carmentalem Romano nomine portam:
am memorant nymphæ priſcumCarmentishonorem,
is fatidicæ; cecinit quæ prima futuros
ıeadas magnos, & nobile Pallanteum.
ıc lucum ingentem, quem Romulus acer Aſylum
tulit, & gelidâ monſtrat ſub rupe Lupercal,
rhaſio dictum Panos de more Lycæi.
non & ſacri monſtrat nemus Argileti,
ſtaturque locum, & lethum docet hoſpitis Argi.
ıc ad Tarpeiam ſedem, & Capitolia ducit,
rea nunc, olim ſylveſtribus horrida dumis.
ı tum relligio pavidos terrebat agreſtes
a loci; jam tum ſylvam ſaxumque tremebant.
c nemus, hunc, inquit, frondoſo vertice collem
uis deus, incertum eſt) habitat deus: Arcades ipſum
dunt ſe vidiſſe Jovem, cùm ſæpè nigrantem
gida concuteret dextrâ, nimboſque cieret.
c duo præterea disjectis oppida muris,
lliquias veterumque vides monumenta viorum.
nc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
iculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
libus inter ſe dictis ad tecta ſubibant
ıperis Evandri, paſſimque armenta videbant
manoque foro & lautis mugire Carinis.
ventum ad ſedes; Hæc, inquit, limina victor
ides ſubiit; hæc illum regia cepit.
de, hoſpes, contemnere opes, & te quoque dignum
ge deo; rebuſque veni non aſper egenis.
it, & anguſti ſubter faſtigia tecti
entem Ænean duxit, ſtratiſque locavit
ıltum foliis & pelle Libyſtidis urſæ.
c ruit, & fuſcis tellurem amplectitur alis.

At Venus haud animo nequicquam exterrita mater,
Laurentumque minis & duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur; thalamoque hæc conjugis aureo
Incipit, & dictis divinum aſpirat amorem:
Dum bello Argolici vaſtabant Pergama reges
Debita, caſuraſque inimicis ignibus arces;
Non ullum auxilium miſeris, non arma rogavi
Artis opiſque tuæ: nec te, cariſſime conjux,
Incaſſumve tuos volui exercere labores:
Quamvìs & Priami deberem plurima natis,
Et durum Æneæ fleviſſem ſæpè laborem.
Nunc Jovis imperiis Rutulorum conſtitit oris:
Ergo eadem ſupplex venio, & ſanctum mihi numen
Arma rogo genetrix nato. te filia Nerei,
Te potuit lacrymis Tithonia flectere conjux.
Aſpice, qui coëant populi, quæ mœnia clauſis
Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.
Dixerat: & niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet: ille repentè
Accepit ſolitam flammam; notuſque medullas
Intravit calor, & labefacta per oſſa cucurrit:
Non ſecus atque olim tonitru cùm rupta coruſco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Senſit læta dolis & formæ conſcia conjux.
Tum pater æterno fatur devinctus amore:
Quid cauſas petis ex alto? fiducia ceſſit
Quò tibi, diva, mei? ſimilis ſi cura fuiſſet,
[Tum quoque fas nobis Teucros armare fuiſſet,]
Nec pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
Stare, decemque alios Priamum ſupereſſe per annos.
Et nunc ſi bellare paras, atquæ hæc tibi mens eſt;
Quicquid in arte meâ poſſum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidove poteſt electro,
Quantùm ignes animæque valent; abſiſte precando
Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem.
Indè, ubi prima quies medio jam noctis abactæ
Curriculo

rticulo expulerat ſomnum; cùm femina primùm,
i tolerare colo vitam tenuique Minervâ,
poſitum cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes,
ctem addens operi; famulaſque ad lumina longo
ercet penſo; caſtum ut ſervare cubile
njugis, & poſſit parvos educere natos.
ud ſecus ignipotens, nec tempore ſegnior illo
ollibus e ſtratis opera ad fabrilia ſurgit.
Inſula Sicanium juxta latus Æoliamque
igitur Liparen fumantibus ardua ſaxis:
am ſubter ſpecus & Cyclopum exeſa caminis
tra Ætnæa tonant; validique incudibus ictus
uditi referunt gemitum, ſtriduntque cavernis
icturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat;
lcani domus, & Vulcania nomine tellus:
c tunc ignipotens cœlo deſcendit ab alto.
rrum exercebant vaſto Cyclopes in antro,
onteſque, Steropeſque, & nudus membra Pyracmon.
s informatum manibus jam parte politâ
lmen erat; toto genitor quæ plurima cœlo
jicit in terras: pars imperfecta manebat.
es imbris torti radios, tres nubis aquoſæ
ddiderant: rutili tres ignis & alitis auſtri.
lgores nunc terrificos, ſonitumque metumque
iſcebant operi, flammiſque ſequacibus iras.
rte aliâ Marti currumque rotaſque volucres
tabant; quibus ille viros, quibus excitat urbes;
gidaque horriferam turbatæ Palladis arma
rtatim ſquamis ſerpentum auroque polibant,
nnexoſque angues, ipſamque in pectore divæ
rgona defecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, cœptoſque auferte labores,
tnæi Cyclopes; & hùc advertite mentem.
ma acri facienda viro. nunc viribus uſus,
nc manibus rapidis, omni nunc arte magiſtrâ.
ecipitate moras. nec plura effatus, et illi
yùs incubuêre omnes, pariterque laborem
titi: fluit æs rivis, aurique metallum;

Vulnificuſque chalybs vaſtâ fornace liqueſcit.
Ingentem clypeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum; ſeptenoſque orbibus orbes
Impediunt. alii ventoſis follibus auras
Accipiunt redduntque; alii ſtridentia tingunt
Æra lacu: gemit impoſitis incudibus antrum.
Illi inter ſeſe multâ vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe maſſam.
Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
Evandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
Et matutini volucrum ſub culmina cantus.
Conſurgit ſenior, tunicâque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis:
Tum lateri atque humeris Tegeæum ſubligat enſem,
Demiſſa ab lævâ pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greſſumque canes comitantur herilem.
Hoſpitis Æneæ ſedem & ſecreta petebat,
Sermonum memor & promiſſi muneris heros.
Nec minùs Æneas ſe matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congreſſi jungunt dextras, mediiſque reſidunt
Ædibus, & licito tandem ſermone fruuntur.
Rex prior hæc:
Maxime Teucrorum ductor, quo ſoſpite numquam.
Res equidem Trojæ victas aut regna fatebor;
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires. hinc Tuſco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murum circumſonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos opùlentaque regnis
Jungere caſtra paro; quam fors inopina ſalutem
Oſtentat: fatis huc te poſcentibus affers.
Haud procul hinc ſaxo incolitur fundata vetuſto
Urbis Agyllinæ ſedes; ubi Lydia quondam
Gens, bello præclara, jugis inſedit Etruſcis.
Hanc multos florentem annos rex deinde ſuperbo
Imperio & ſævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes; quid facta tyranni
Effe

Effera? dî capiti ipſius generique reſervent.
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibuſque manus atque oribus ora,
Tormenti genus; & ſanie taboque fluentes
Complexu in miſero longâ ſic morte necabat.
At feſſi tandem cives infanda furentem
Armati circumſiſtunt ipſumque domumque:
Obtruncant ſocios, ignem ad faſtigia jactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapſus in agros
Confugere, & Turni defendier hoſpitis armis.
Ergo omnis furiis ſurrexit Etruria juſtis:
Regem ad ſupplicium præſenti Marte repoſcunt.
His ego te, Ænea, ductorem millibus addam.
Toto namque fremunt condenſæ litore puppes;
Signaque ferre jubent: retinet longævus haruſpex
Fata canens: O Mæoniæ delecta juventus,
Flos veterum virtuſque virum, quos juſtus in hoſtem
Fert dolor, & meritâ accendit Mezentius irâ;
Nulli fas Italo tantam ſubjungere gentem:
Externos optate duces. tum Etruſca reſedit
Hoc acies campo, monitis exterrita divûm.
Ipſe oratores ad me regnique coronam
Cum ſceptro miſit, mandatque inſignia Tarchon,
Succedam caſtris, Tyrrhenaque regna capeſſam.
Sed mihi tarda gelu ſæcliſque effœta ſenectus
Invidet imperium, ſeræque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni mixtus matre Sabellâ
Hinc partem patriæ traheret. tu, cujus & annis
Et generi fatum indulget, quem numina poſcunt,
Ingredere, ô Teucrûm atque Italûm fortiſſime ductor!
Hunc tibi præterea ſpes & ſolatia noſtrî
Pallanta adjungam: ſub te tolerare magiſtro
Militiam, & grave Martis opus, tua cernere facta
Aſſueſcat; primis & te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum robora pubis
Lecta dabo; totidemque ſuo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant
Æneas Anchiſiades & fidus Achates,

Arma inter nubem, cœli in regione ſerenâ
Per ſudum rutilare vident, & pulſa tonare.
Obſtupuêre animis alii; ſed Troïus heros
Agnovit ſonitum, & divæ promiſſa parentis.
Tum memorat: Ne verò, hoſpes, ne quære p
Quem caſum portenta ferant: ego poſcor Ol
Hoc ſignum cecinit miſſuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret; Vulcaniaque arma per a
Laturam auxilio.
Heu, quantæ miſeris cædes Laurentibus inſta
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quàm multa ſ
Scuta virûm, galeaſque, & fortia corpora vo
Tybri pater! poſcant acies, & fœdera rumpa
Hæc ubi dicta dedit, ſolio ſe tollit ab alto;
Et primùm Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat, heſternumque Larem, parvoſque Pe
Lætus adit; mactant lectas de more bidentes
Evandrus pariter, pariter Trojana juventus.
Poſt hinc ad naves graditur, ſocioſque reviſit
Quorum de numero, qui ſeſe in bella ſequant
Præſtantes virtute legit; pars cætera pronâ
Fertur aquâ, ſegniſque ſecundo defluit amni,

nihi præteritos referat ſi Jupiter annos!
alis eram, cùm primam aciem Præneſte ſub ipsâ
avi, ſcutorumque incendi victor acervos;
regem hâc Herilum dextrâ ſub Tartara miſi;
ſcenti cui tres animas Feronia mater
orrendum dictu) dederat, terna arma movenda;
r letho ſternendus erat: cui tunc tamen omnes
ſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.
n ego nunc dulci amplexu divellerer uſquam,
te, tuo; neque finitimo Mezentius unquam
ic capiti inſultans, tot ferro ſæva dediſſet
nera, tam multis viduâſſet civibus urbem.
vos, ô ſuperi, & divûm tu maxime rector
piter, Arcadii quæſo miſereſcite regis,
patrias audite preces: ſi numina veſtra
olumem Pallanta mihi, ſi fata reſervant,
viſurus eum vivo, & venturus in unum;
tam oro: patiar quemvis durare laborem.
aliquem infandum caſum, fortuna, minaris;
nc ô, nunc liceat, crudelem abrumpere vitam,
m curæ ambiguæ, dum ſpes incerta futuri,
m te, care puer, mea ſera & ſola voluptas,
mplexu teneo: gravior ne nuntius aures
lneret. hæc genitor digreſſu dicta ſupremo
ndebat: famuli collapſum in tecta ferebant.
Jamque adeò exierat portis equitatus apertis:
neas inter primos & fidus Achates;
dè alii Trojæ proceres. ipſe agmine Pallas
medio chlamyde & pictis conſpectus in armis.
alis, ubi Oceani perfuſus Lucifer undâ,
em Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
tulit os ſacrum cœlo, tenebraſque reſolvit.
ant pavidæ in muris matres, oculiſque ſequuntur
lveream nubem, & fulgentes ære catervas.
li per dumos, quâ proxima meta viarum,
mati tendunt. it clamor, & agmine facto
adrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.
Ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,

Relligione

Relligione patrum latè ſacer: undique
Incluſêre cavi, & nigrâ nemus abiete
Sylvano fama eſt veteres ſacrâſſe Pelaſ
Arvorum pecoriſque deo lucumque di
Qui primi fines aliquando habuere Lat
Haud procul hinc Tarcho & Tyrrheni t
Caſtra locis, celſoque omnis de colle vi
Jam poterat legio, & latis tendebat in
Huc pater Æneas, & bello lecta juven
Succedunt, feſſique & equos & corpor
At Venus æthereos inter, dea candi
Dona ferens aderat; natumque in vall
Ut procul egelido ſecretum flumine vi
Talibus affata eſt dictis, ſeque obtulit
En perfecta mei promiſsâ conjugis art
Munera: ne mox aut Laurentes, nate,
Aut acrem dubites in prœlia poſcere
Dixit, & amplexus nati Cytherea peti
Arma ſub adversâ poſuit radiantia qu
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit; atque oculos per ſing
Miraturque, interque manus & brachi
Terribilem criſtis galeam flammaſque
Fatiferumque enſem, loricam ex ære
Sanguineam, ingentem; qualis, cùm
Solis inardeſcit radiis, longèque reful
Tum leves ocreas electro auroque rec
Haſtamque & clypei non enarrabile te
Illìc res Italas, Romanorumque tri
Haud vatum ignarus venturique inſci
Fecerat ignipotens: illìc genus omne
Stirpis ab Aſcanio, pugnataque in ord
Fecerat & viridi fœtam Mavortis in ar
Procubuiſſe lupam: geminos huic ube
Ludere pendentes pueros, & lambere
Impavidos; illam tereti cervice reflex
Mulcere alternos, & corpora fingere lir
Nec procul hinc Romam, & raptas ſin

ıı caveæ, magnis Circenſibus actis,
:rat : ſubitòque novum conſurgere bellum
idis, Tatioque ſeni, Curibuſque ſeveris.
:m inter ſe poſito certamine reges
Jovis ante aram, pateraſque tenentes
:, & cæsâ jungebant fœdera porcâ.
rocul indè, citæ Metium in diverſa quadrigæ
rant, (at tu dictis, Albane, maneres)
atque viri mendacis viſcera Tullus
vam, & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
non Tarquinium ejectum Porſenna jubebat
re, ingentique urbem obſidione premebat:
æ in ferrum pro libertate ruebant.
ndignanti ſimilem, ſimilemque minanti
res; pontum auderet quod vellere Cocles,
ium vinclis innaret Clœlia ruptis.
mo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis
pro templo, & Capitolia celſa tenebat,
eoque recens horrebat regia culmo.
hic auratis volitans argenteus anſer
bus Gallos in limine adeſſe canebat:
er dumos aderant, arcemque tenebant
i tenebris & dono noctis opacæ;
cæſaries ollis, atque aurea veſtis;
s lucent ſagulis; tum lactea colla
nnectuntur: duo quiſque Alpina coruſcant
ıanu, ſcutis protecti corpora longis.
ſultantes Salios, nudoſque Lupercos,
roſque apices, & lapſa ancilia cœlo
:rat: caſtæ ducebant ſacra per urbem
s matres in mollibus. hinc procul addit
:as etiam ſedes, alta oſtia Ditis;
erum pœnas; & te, Catilina, minaci
ıtem ſcopulo, Furiarumque ora trementem,
ſque pios: his dantem jura Catonem.
inter tumidi latè maris ibat imago
; ſed fluctu ſpumabant cærula cano:
ùm argento clari delphines in orbem

Æquora

Æquora verrebant caudis, æſtumque ſecabant.
In medio claſſes æratas Actia bella
Cernere erat; totumque inſtructo Marte videres
Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Auguſtus agens Italos in prœlia Cæſar
Cum Patribus Populoque, Penatibus & magnis d
Stans celsâ in puppi; geminas cui tempora flamm
Læta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.
Parte aliâ ventis & dîs Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens: cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata coronâ.
Hinc ope barbaricâ variiſque Antonius armis
Victor ab Auroræ populis & litore rubro
Ægyptum, vireſque Orientis, & ultima ſecum
Bactra vehit; ſequiturque (nefas) Ægyptia conj
Unà omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Convulſum remis roſtriſque tridentibus æquor.
Alta petunt: pelago credas innare revolſas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos:
Tantâ mole viri turritis puppibus inſtant.
Stuppea flamma manu, teliqu̇e volatile ferrum
Spargitur. arva novâ Neptunia cæde rubeſcunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro;
Necdum etiam geminos a tergo reſpicit angues:
Omnigenûmque deûm monſtra & latrator Anubis,
Contra Neptunum & Venerem, contraque Minerv
Tela tenent. ſævit medio in certamine Mavors
Cœlatus ferro, triſteſque ex æthere Diræ;
Et ſciſsâ gaudens vadit Diſcordia pallâ:
Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper: omnis eo terrore Ægyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipſa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos jam jamque immittere funes.
Illam inter cædes pallentem morte futurâ
Fecerat ignipotens undis & Iapyge ferri:
Contrà autem magno mœrentem corpore Nilum,

temque ſinus & totâ veſte vocantem
um in gremium latebroſaque flumina victos.
ſar, triplici invectus Romana triumpho
, dîs Italis votum immortale ſacrabat,
ıa tercentum totam delubra per urbem.
ı ludiſque viæ plauſûque ſremebant :
us in templis matrum chorus, omnibus ære ;
ras terram cæſi ſtravere juvenci.
edens niveo candentis limine Phœbi,
ecognoſcit populorum, aptatque ſuperbis
ıs : incedunt victæ longo ordine gentes,
variæ linguis, habitu tam veſtis & armis.
ımadum genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
legas, Caraſque, ſagittiferoſque Gelonos
at. Euphrates ibat jam mollior undis,
ıique hominum Morini, Rhenuſque bicornis ;
itique Dahæ, & pontem indignatus Araxes.
a, per clypeum Vulcani, dona parentis
ır, rerumque ignarus imagine gaudet ;
ens humero famamque & fata nepotum.

Æ N E I D O S

LIBER NONUS,

QUE ea diversâ penitus dum parte gerentur,
im de cœlo miſit Saturnia Juno
em ad Turnum : luco tum fortè parentis
ıi Turnus ſacratâ valle ſedebat.
em ſic roſeo Thaumantias ore locuta eſt :
, quod optanti divûm promittere nemo
et, volvenda dies en attulit ultrò,

Æneas,

Æneas, urbe & ſociis & claſſe relictâ,
Sceptra Palatini ſedemque petit Evandri.
Nec ſatìs: extremas Corythi penetravit a
Lydorumque manum collectos armat agr
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc po
Rumpe moras omnes, & turbata arripe c
Dixit, & in cœlum paribus ſe ſuſtulit ali
Ingentemque fugâ ſecuit ſub nubibus arc
Agnovit juvenis, duplicesque ad ſidera p
Suſtulit, & tali fugientem eſt voce ſecutı
Iri, decus cœli, quis te mihi nubibus act
Detulit in terras? unde hæc tam clara re
Tempeſtas? medium video diſcedere cœl
Palanteſque polo ſtellas. ſequor omina ta
Quiſquis in arma vocas. & ſic effatus ad
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite ly
Multa deos orans; oneravitque æthera v
Jamque omnis campis exercitus ibat a
Dives equûm, dives pictaï veſtis & auri.
Meſſapus primas acies, poſtrema coërcent
Tyrrhidæ juvenes; medio dux agmine T
Vertitur arma tenens, & toto vertice ſup
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altu
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine
Cùm refluit campis, & jam ſe condidit al
Hìc ſubitam nigro glomerari pulvere nub
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere
Primus ab adverſâ conclamat mole Caïcu
Quis globus, ô cives, caligine volvitur at
Ferte citi ferrum, date tela, & ſcandite n
Hoſtis adeſt, eia! ingenti clamore per om
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia com
Namque ita diſcedens præceperat optimu
Æneas: ſi qua interea fortuna fuiſſet,
Neu ſtruere auderent aciem, neu credere
Caſtra modò, & tutos ſervarent aggere m
Ergo, etſi conferre manum pudor iraque
Objiciunt portas tamen, & præcepta fac

Armatique cavis exſpectant turribus hoſtem.
Turnus, ut antè volans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improviſus adeſt: maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtâque tegit galea aurea rubrâ.
Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hoſtem?
En, ait. & jaculum attorquens emittit in auras
Principium pugnæ; & campo ſeſe arduus infert.
Clamore excipiunt ſocii, fremituque ſequuntur
Horriſono: Teucrûm mirantur inertia corda;
Non æquo dare ſe campo, non obvia ferre
Arma viros, ſed caſtra fovere. huc turbidus atque huc
Luſtrat equo muros, aditumque per avia quærit.
Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cùm fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper mediâ; tuti ſub matribus agni
Balatum exercent; ille aſper & improbus irâ
Sævit in abſentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces:
Haud aliter Rutulo, muros & caſtra tuenti,
Igneſcunt iræ: duris dolor oſſibus ardet;
Quâ tentet ratione aditus, & quà via clauſos
Excutiat Teucros vallo, atque effundat in æquor.
Claſſem, quæ lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circùm & fluvialibus undis,
Invadit; ſocioſque incendia poſcit ovantes:
Atque manum pinu flagranti fervidus implet.
Tum verò incumbunt; urget præſentia Turni:
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuêre focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commixtam Vulcanus ad aſtra favillam.
Quis deus, ô Muſæ, tam ſæva incendia Teucris
Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. priſca fides facto, ſed fama perennis.
Tempore quo primùm Phrygiâ formabat in Idâ
Æneas claſſem, & pelagi petere alta parabat;
Ipſa deûm fertur genetrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti,

Quod tua cara parens domito te poſcit Olympo.
Pinea ſylva mihi, multos dilecta per annos,
Lucus in arce fuit ſummâ, quò ſacra ferebant,
Nigranti piceâ trabibuſque obſcurus acernis:
Has ego Dardanio juveni, cùm claſſis egeret,
Læta dedi: nunc ſollicitam timor anxius urget.
Solve metus, atque hoc precibus ſine poſſe parent
Neu curſu quaſſatæ ullo, neu turbine venti
Vincantur. proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contrà, torquet qui ſidera mundi:
O genetrix! quò fata vocas? aut quid petis iſtis
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certuſque incerta pericula luſtret
Æneas? cui tanta deo permiſſa poteſtas?
Imò, ubi defunctæ finem portuſque tenebunt
Auſonios, olim quæcumque evaſerit undis,
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
Mortalem eripiam formam, magnique jubebo
Æquoris eſſe deas: qualis Nereïa Doto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atrâque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complêrant, cùm Turni injuria matrem
Admonuit ratibus ſacris depellere tædas.
Hìc primùm nova lux oculis offulſit, & ingens
Viſus ab Aurorâ cœlum tranſcurrere nimbus,
Idæique chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum Rutulorumque agmina compl
Ne trepidate meas, Teucri, defendere naves,
Neve armate manus: maria antè exurere Turno,
Quàm ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Ite, deæ pelagi; genetrix jubet. & ſua quæque
Continuò puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinumque modo demerſis æquora roſtris
Ima petunt. hinc virgineæ (mirabile monſtrum
Quot priùs æratæ ſteterant ad litora proræ,

ddunt ſe totidem facies, pontoque feruntur.
ıſtupuere animi Rutulis: conterritus ipſe
ırbatis Meſſapus equis: cunctatur & amnis
uca ſonans, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci Turno fiducia ceſſit;
trò animos tollit dictis, atque increpat ultrò:
ojanos hæc monſtra petunt; his Jupiter ipſe
ıxilium ſolitum eripuit: non tela, nec ignes
:ſpectant Rutulos. ergo maria invia Teucris,
c ſpes ulla fugæ: rerum pars altera adempta eſt:
rra autem in noſtris manibus: tot millia gentes
ma ferunt Italæ. nil me fatalia terrent,
qua Phryges præ ſe jactant reſponſa deorum.
: fatis Venerique datum, tetigere quòd arva
rtilis Auſoniæ Troës: ſunt & mea contrà
ta mihi, ferro ſceleratam exſcindere gentem
njuge prærepta: nec ſolos tangit Atridas
: dolor, ſoliſque licet capere arma Mycenis.
l periiſſe ſemel ſatis eſt. peccare fuiſſet,
ıte ſatis, penitus modò non genus omne peroſos
mineum; quibus hæc medii fiducia valli,
ſſarumque moræ, lethi diſcrimina parva,
nt animos. at non viderunt mœnia Trojæ
ptuni fabricata manu conſidere in ignes?
l vos, ô lecti ferro quis ſcindere vallum
ıparat, & mecum invadit trepidantia caſtra?
n armis mihi Vulcani, non mille carinis
: opus in Teucros. addant ſe protinus omnes
ruſci ſocios: tenebras & inertia furta
lladii, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
timeant; nec equi cæcâ condemur in alvo:
ce palàm certum eſt igni circumdare muros.
ud ſibi cum Danais rem faxo & pube Pelaſgâ
e putent, decimum quos diſtulit Hector in annum.
nc adeò, melior quoniam pars acta diei,
od ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
ocurate, viri; & pugnam ſperate parari.
nterea vigilum excubiis obſidere portas

Cura datur Meſſapo, & mœnia cingere fla
Bis ſeptem, Rutulo muros qui milite ſerv
Delecti: aſt illos centeni quemque ſequu
Purpurei criſtis juvenes auroque coruſci:
Diſcurrunt, variantque vices, fuſique pe
Indulgent vino, & vertunt crateras aënos.
Collucent ignes: noctem cuſtodia ducit
Inſomnem ludo.
Hæc ſuper e vallo proſpectant Troës, & a
Alta tenent: nec non trepidi formidine p
Explorant, ponteſque & propugnacula ju
Tela gerunt. inſtant Mneſtheus acerque S
Quos pater Æneas, ſi quando adverſa vo
Rectores juvenum & rerum dedit eſſe m
Omnis per muros legio, ſortita periclum
Excubat, exercetque vices, quod cuique t
Niſus erat portæ cuſtos, acerrimus arm
Hyrtacides; comitem Æneæ quem miſer
Venatrix, jaculo celerem levibuſque ſagi
Et juxtà comes Euryalus, quo pulchrio
Non fuit Æneadum, Trojana neque indu
Ora puer primâ ſignans intonſa juventâ.
His amor unus erat, paritèrque in bella r
Tum quoque communi portam ſtatione t
Niſus ait: Dîne hunc ardorem mentibus
Euryale? an ſua cuique deus fit dira cu
Aut pugnam, aut aliquid jamdudum inva
Mens agitat mihi; nec placidâ contenta
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rer
Lumina rara micant: ſomno vinoque ſe
Procubuere; ſilent latè loca. percipe po
Quid dubitem, & quæ nunc animo ſente
Ænean acciri omnes populuſque patreſq
Expoſcunt; mittique viros, qui certa re
Si tibi, quæ poſco, promittunt, (nam m
Fama ſat eſt) tumulo videor reperire ſu
Poſſe viam ad muros & mœnia Pallantea.
Obſtupuit magno laudum percuſſus a

ryalus; ſimul his ardentem affatur amicum:
ene igitur ſocium ſummis adjungere rebus,
ſe, fugis? ſolum te in tanta pericula mittam?
n ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes
golicum terrorem inter Trojæque labores
blatum erudiit; nec tecum talia geſſi,
agnanimum Ænean & fata extrema ſecutus.
t hic, eſt animus lucis contemptor, & iſtum
ui vitâ bene credat emi, quò tendis, honorem.
ſus ad hæc: Equidem de te nil tale verebar;
c fas; non: ita me referat tibi magnus ovantem
piter, aut quicumque oculis hæc aſpicit æquis.
d ſi quis, quæ multa vides diſcrimine tali,
quis in adverſum rapiat caſuſve deuſve,
ſupereſſe velim: tua vitâ dignior ætas.
, qui me raptum pugnâ, pretiove redemptum
andet humo ſolitâ; aut, ſi qua id fortuna vetabit,
ſenti ferat inferias, decoretque ſepulcro.
u matri miſeræ tanti ſim cauſa doloris:
æ te ſola, puer, multis e matribus auſa
rſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
e autem: Cauſas nequicquam nectis inanes,
c mea jam mutata loco ſententia cedit.
celeremus, ait; vigiles ſimul excitat. illi
ccedunt, ſervantque vices: ſtatione relictâ
ſe comes Niſo graditur, regemque requirunt.
Cætera per terras omnes animalia ſomno
xabant curas, & corda oblita laborum
ctores Teucrûm primi delecta juventus
nſilium ſummis regni de rebus habebant,
id facerent, quiſve Æneæ jam nuntius eſſet:
nt longis adnixi haſtis, & ſcuta tenentes,
ſtrorum & campi medio. tum Niſus & unà
ryalus confeſtim alacres admittier orant:
m magnam, pretiumque moræ fore. primus Iülus
cepit trepidos, ac Niſum dicere juſſit.
m ſic Hyrtacides: Audite ô mentibus æquis,
eadæ: neve hæc noſtris ſpectentur ab annis,

Quæ ferimus. Rutuli ſomno vinoque ſoluti
Conticuere. locum inſidiis conſpeximus ipſi,
Qui patet in bivio portæ, quæ proxima ponto.
Interrupti ignes, aterque ad ſidera fumus
Erigitur: ſi fortunâ permittitis uti;
Quæſitum Ænean ad mœnia Pallantea,
Mox hìc cum ſpoliis, ingenti cæde peractâ,
Affore cernetis. nec nos via fallit euntes:
Vidimus obſcuris primam ſub vallibus urbem
Venatu aſſiduo, & totum cognovimus amnem.
Hìc annis gravis atque animi maturus Aletes:
Dî patrii, quorum ſemper ſub numine Troja eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cùm tales animos juvenum, & tam certa tuliſtis
Pectora. ſic memorans, humeros dextraſque tene
Amborum, & vultum lacrymis atque ora rigabat
Quæ vobis, quæ digna, viri, pro laudibus iſtis,
Præmia poſſe rear ſolvi? pulcherrima primùm
Dî moreſque dabunt veſtri: tum cætera reddet
Actutum pius Æneas, atque integer ævi
Aſcanius, meriti tanti non immemor unquam.
Imò ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto
Excipit Aſcanius, per magnos, Niſe, Penates,
Aſſaracique Larem, & canæ penetralia Veſtæ,
Obteſtor; quæcumque mihi fortuna fideſque eſt,
In veſtris pono gremiis: revocate parentem:
Reddite conſpectum: nihil illo triſte recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aſpera ſignis
Pocula, devictâ genitor quæ cepit Ariſbâ:
Et tripodas geminos; auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si verò capere Italiam, ſceptriſque potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem:
Vidiſti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus: ipſum illum clypeum criſtaſque rubente
Excipiam ſorti, jam nunc tua præmia, Niſe.
Præterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora captivoſque dabit, ſuaque omnibus arr

nſuper his, campi qaod rex habet ipſe Latinus.
Te verò, mea quem ſpatiis propioribus ætas
nſequitur, venerande puer; jam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes.
Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus;
Seu pacem, ſeu bella geram; tibi maxima rerum
Verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus: Me nulla dies tam fortibus auſis
Diſſimilem arguerit: tantùm fortuna ſecunda,
Haud adverſa cadat. ſed te ſuper omnia dona
Unum oro: genetrix Priami de gente vetuſtâ
Eſt mihi, quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Aceſtæ.
Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli eſt,
nque ſalutatam linquo; nox & tua teſtis
Dextera, quòd nequeam lacrymas perferre parentis.
At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relictæ.
Hanc ſine me ſpem ferre tui: audentior ibo
n caſus omnes. percuſsâ mente dederunt
Dardanidæ lacrymas: ante omnes pulcher Iülus:
Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Tum ſic effatur:
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Namque erit iſta mihi genetrix, nomenque Creüſæ
Solum defuerit; nec partum gratia talem
Parva manet; caſus factum quicumque ſequuntur,
Per caput hoc juro, per quod pater antè ſolebat,
Quæ tibi polliceor reduci rebuſque ſecundis,
Hæc eadem matrique tuæ generique manebunt.
Sic ait illacrymans: humero ſimul exuit enſem
Auratum, mirâ quem fecerat arte Lycaon
Gnoſſius, atque habilem vaginâ aptârat eburnâ.
Dat Niſo Mneſtheus pellem horrentiſque leonis
Exuvias; galeam fidus permutat Aletes.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas juvenumque ſenumque
Proſequitur votis: nec non & pulcher Iülus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa

Multa patri portanda dabat mandata: ſed auræ
Omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant.
Egreſſi ſuperant foſſas, noctiſque per umbram
Caſtra inimica petunt; multis tamen antè futuri
Exitio. paſſim ſomno vinoque per herbam
Corpora fuſa vident; arrectos litore currus;
Inter lora rotaſque viros; ſimul arma jacere,
Vina ſimul. prior Hyrtacides ſic ore locutus:
Euryale, audendum dextrâ: nunc ipſa vocat res:
Hâc iter eſt. tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi, & conſule longè:
Hæc ego vaſta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit; ſimul enſe ſuperbu
Rhamnetem aggreditur, qui fortè tapetibus altis
Exſtructus, toto proflabat pectore ſomnum;
Rex idem, & regi Turno gratiſſimus augur:
Sed non augurio potuit depellere peſtem.
Tres juxtà famulos temerè inter tela jacentes,
Armigerumque Remi premit, aurigamque ſub ipſis
Nactus equis; ferroque ſecat pendentia colla:
Tum caput ipſi aufert domino, truncumque reliqui
Sanguine ſingultantem: atro tepefacta cruore [qi
Terra, torique madent. nec non Lamyrumque Lamun
Et juvenem Sarranum, illâ qui plurima nocte
Luſerat inſignis facie, multoque jacebat
Membra deo victus: felix, ſi protinus illum
Æquâſſet nocti ludum, in lucemque tuliſſet.
Impaſtus ceu plena leo per ovilia turbans,
(Suadet enim veſana fames) manditque trahitque
Molle pecus, mutumque metu; fremit ore cruento
Nec minor Euryali cædes; incenſus & ipſe
Perfurit, ac multam in medio ſinè nomine plebem [q
Fadumque Herbeſumque ſubit Rhœtumque Abariu
Ignaros; Rhœtum vigilantem, & cuncta videntem
Sed magnum metuens ſe poſt cratera tergebat;
Pectore in adverſo totum cui cominus enſem
Condidit aſſurgenti, & multâ morte recepit.
Purpuream vomit ille animam; & cum ſanguine mi

efert moriens: hic furto fervidus inſtat.
e ad Meſſapi ſocios tendebat, ubi ignem
re extremum, & religatos rite videbat
e gramen equos: breviter cùm talia Niſus,
: enim nimiâ cæde atque cupidine ferri)
ımus, ait: nam lux inimica propinquat.
um exhauſtum ſatìs eſt; via facta per hoſtes.
virûm ſolido argento perfecta relinquunt
que crateraſque ſimul, pulchroſque tapetas.
lus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
la, Tiburti Remulo ditiſſimus olim
nittit dona, hoſpitio cùm jungeret abſens,
us; ille ſuo moriens dat habere nepoti;
ortem bello Rutuli pugnâque potiti.
ıpit, atque humeris nequicquam fortibus aptat.
aleam Meſſapi habilem criſtiſque decoram
. excedunt caſtris, & tuta capeſſunt.
rea præmiſſi equites ex urbe Latinâ,
a dum legio campis inſtructa moratur,
& Turno regi reſponſa ferebant,
ıtum, ſcutati omnes, Volſcente magiſtro.
e propinquabant Caſtris, muroſque ſubibant,
rocul hos lævo flectentes limite cernunt;
ea Euryalum ſubluſtri noctis in umbrâ
lit immemorem, radiiſque adverſa refulſit.
temere eſt viſum, conclamat ab agmine Volſcens:
viri. quæ cauſa viæ? quive eſtis in armis?
: tenetis iter? Nihil illi tendere contrà:
lerare fugam in ſylvas, & fidere nocti.
unt equites ſeſe ad divortia nota
tque hinc, omnemque abitum cuſtode coronant.
a fuit, latè dumis atque ilice nigrâ
la, quem denſi complêrant undique ſentes;
er occultos lucebat ſemita calles.
lum tenebræ ramorum oneroſaque præda
iunt, fallique timor regione viarum.
abit: jamque imprudens evaſerat hoſtes,
lacus; qui poſt Albæ de nomine dicti Albani.

Albani; tum rex ſtabula alta Latinus habebat.
Ut ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit amicum:
Euryale, infelix quâ te regione reliqui?
Quáve ſequar? rurſus perplexum iter omne revolv
Fallacis ſylvæ, ſimul & veſtigia retro
Obſervata legit, dumiſque ſilentibus errat:
Audit equos, audit ſtrepitus & ſigna ſequentum.
Nec longum in medio tempus, cùm clamor ad aur
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam manus om
Fraude loci & noctis, ſubito turbante tumultu,
Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
Quid faciat? quâ vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſeſe medios moriturus in enſes
Inferat, & pulchram properet per vulnera mortem
Ocyùs adducto torquens haſtile lacerto,
Suſpiciens altam Lunam, ſic voce precatur:
Tu, dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
Aſtrorum decus & nemorum Latonia cuſtos;
Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſi qua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendive tholo, aut ſacra ad faſtigia fixi;
Hunc ſine me turbare globum, & rege tela per aur
Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
Conjicit. haſta volans noctis diverberat umbras,
Et venit adverſi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fiſſo tranſit præcordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis ſingultibus ilia pulſat.
Diverſi circumſpiciunt. hôc acrior idem
Ecce aliud ſummâ telum librabat ab aure;
Dum trepidant, iit haſta Tago per tempus utrumq
Stridens, trajectoque hæſit tepefacta cerebro.
Sævit atrox Volſcens, nec teli conſpicit uſquam
Auctorem, nec quò ſe ardens immittere poſſit.
Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſolves amborum, inquit: ſimul enſe recluſo
Ibat in Euryalum. tum verò exterritus amens
Conclamat Niſus; nec ſe celare tenebris
Am

aut tantum potuit perferre dolorem:
(adſum qui feci) in me convertite ferrum,
l mea fraus omnis; nihil iſte nec auſus,
it; cœlum hoc & conſcia ſidera teſtor:
nfelicem nimiùm dilexit amicum.
:a dabat: ſed viribus enſis adactus
;it coſtas, & candida pectora rumpit.
Euryalus letho, pulchroſque per artus
inque humeros cervix collapſa recumbit:
s veluti cùm flos ſucciſus aratro
.t moriens; laſſove papavera collo
caput, pluviâ cum fortè gravantur.
ruit in medios, ſolumque per omnes
m petit: in ſolo Volſcente moratur.
:ùm glomerati hoſtes hinc cominus atque hinc
ıt. inſtat non ſecius, ac rotat enſem
m; donec Rutuli clamantis in ore
adverſo, & moriens animam abſtulit hoſti.
:r exanimem ſeſe projecit amicum
, placidâque ibi demum morte quievit.
ambo, ſi quid mea carmina poſſunt,
unquam memori vos eximet ævo:
us' Æneæ Capitolî immobile ſaxum
imperiumque pater Romanus habebit.
s prædâ Rutuli ſpoliiſque potiti
m exanimum flentes in caſtra ferebant.
in caſtris luctus, Rhamnete reperto
& primis unâ tot cæde peremptis,
e Numâque. ingens concurſus ad ipſa
eminéceſque viros, tepidâque recentem
ım, & plenos ſpumanti ſanguine rivos.
t ſpolia inter ſe galeamque nitentem
& multo phaleras ſudore receptas.
prima novo ſpargebat lumine terras
oceum linquens Aurora cubile:
ıfuſo, jam rebus luce retectis,
arma viros, armis circumdatus ipſe,
eratáſque acies in prœlia cogit

Quiſque ſuos, variiſque acuunt rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali & Niſi.
Æneadæ duri murorum in parte ſiniſtrâ
Oppoſuere aciem, (nam dextera cingitur amni)
Ingenteſque tenent foſſas, & turribus altis
Stant mœſti: ſimul ora virûm præfixa movebant
Nota nimis miſeris, atroque fluentia tabo.
Interea pavidam volitans pennata per urbem
Nuntia Fama ruit, matriſque adlabitur aures
Euryali: at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit:
Excuſſi manibus radii, revolutaque penſa.
Evolat infelix, & femineo ululatu,
Sciſſa comam, muros amens atque agmina curſu
Prima petit: non illa virûm, non illa pericli
Telorumque memor; cœlum dehinc queſtibus im
Hunc ego te, Euryale, aſpicio? tune illa ſenectæ
Sera meæ requies potuiſti linquere ſolam,
Crudelis? nec te, ſub tanta pericula miſſum,
Affari extremum miſeræ data copia matri?
Heu, terrâ ignotâ canibus data præda Latinis
Alitibuſque jaces! nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi,
Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina dieſque
Urgebam, & telâ curas ſolabar aniles.
Quò ſequar? aut quæ nunc artus avulſaque meml
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
Nate, refers? hoc ſum terrâque marique ſecuta
Figite me, ſi qua eſt pietas; in me omnia tela
Conjicite, ô Rutuli! me primam abſumite ferr
Aut tu, magne pater divûm, miſerere, tuoque
Inviſum hoc detrude caput ſub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vit
Hôc fletu concuſſi animi, mœſtuſque per omnes
It gemitus; torpent infractæ ad prœlia vires.
Illam incendentem luctus Idæus & Actor,
Ilionei monitu & multum lacrymantis Iüli,

Cor

Corripiunt, interque manus ſub tecta reponunt.
At tuba terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit: ſequitur clamor, cœlumque remugit.
Accelerant actâ pariter teſtudine Volſci;
Et foſſas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros;
Quà rara eſt acies, interlucetque corona
Non tam ſpiſſa viris. telorum effundere contrà
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Aſſueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infeſto volvebant pondere, ſi quà
Poſſent tectam aciem perrumpere: cùm tamen omnes
Ferre libet ſubter densâ teſtudine caſus.
Nec jam ſufficiunt. nam, quà globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem volvuntque ruuntque:
Quæ ſtravit Rutulos latè, armorumque reſolvit
Tegmina. nec curant cæco contendere Marte
Ampliùs audaces Rutuli, ſed pellere vallo
Miſſilibus certant.
Parte aliâ horrendus viſu quaſſabat Etruſcam
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes:
At Meſſapus equûm domitor Neptunia proles
Reſcindit vallum, & ſcalas in mœnia poſcit.
Vos, ô Calliope, precor aſpirate canenti;
Quas ibi tunc ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderat; quem quiſque virum demiſerit Orco:
Et mecum ingentes oras evolvite belli:
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis.
Turris erat vaſto ſuſpectu & pontibus altis,
Opportuna loco; ſummis quam viribus omnes
Expugnare Itali, ſummâque evertere opum vi
Certabant: Troës contrà defendere ſaxis,
Perque cavas denſi tela intorquere feneſtras.
Princeps ardentem conjecit lampada Turnus,
Et flammam affixit lateri; quæ plurima vento
Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit adeſis.
Turbati trepidare intus, fruſtraque malorum
Velle fugam, dum ſe glomerant, retròque reſidunt

In partem, quæ peſte caret; tum pondere turris
Procubuit ſubitò, & cœlum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole ſecutâ,
Confixique ſuis telis, & pectora duro
Transfoſſi ligno veniunt. vix unus Helenor,
Et Lycus elapſi: quorum primævus Helenor,
Mæonio regi quem ſerva Licymnia furtim
Suſtulerat, vetitiſque ad Trojam miſerat armis,
Enſe levis nudo, parmâque inglorius albâ.
Iſque ubi ſe Turni media inter millia vidit;
Hinc acies, atque hinc acies aſtare Latinas;
Ut fera, quæ densâ venantum ſepta coronâ
Contra tela furit, ſeſeque haud neſcia morti
Injicit, & ſaltu ſupra venabula fertur:
Haud aliter juvenis medios moriturus in hoſtes
Irruit; &, quà tela videt denſiſſima, tendit.
At pedibus longè melior Lycus inter & hoſtes,
Inter & arma, fugâ muros tenet; altaque certat
Prendere tecta manu, ſociûmque attingere dextra
Quem Turnus, pariter curſu teloque ſecutus,
Increpat his victor: Noſtraſne, evadere, demens,
Speràſti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magnâ muri cum parte revellit:
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycn
Suſtulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus. undique clamor
Tollitur. invadunt, & foſſas aggere complent.
Ardentes tædas alii ad faſtigia jactant.
Ilioneus ſaxo atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portæ ſubeuntem, igneſque ferentem;
Emathiona Liger, Corynæum ſternit Aſylas:
Hic jaculo bonus, hic longè fallente ſagittâ.
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus:
Turnus Ityn, Cloniumque, Dioxippum, Promolum,
Et Sagarim, & ſummis ſtantem pro turribus Idan:
Privernum Capys: hunc primò levis haſta Temil
Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens

Ad vulnus tulit: ergo alis allapſa ſagitta,
Et lævo infixa eſt lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hiberâ,
Inſignis facie; genitor quem miſerat Arcens,
Eductum Martis luco, Symæthia circùm
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, poſitis Mezentius haſtis,
Ipſe ter adductâ circùm caput egit habenâ;
Et media adverſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.
Tum primùm bello celerem intendiſſe ſagittam
Dicitur, antè feras ſolitus terrere fugaces,
Aſcanius, fortemque manu fudiſſe Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
Germanam nuper thalamo ſociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
Vociferans, tumiduſque novo præcordia regno
Ibat, & ingentem ſeſe clamore ferebat:
Non pudet obſidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En, qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt!
Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hìc Atridæ, nec fandi fictor Ulyſſes.
Durum ab ſtirpe genus, natos ad flumina primùm
Deferimus, ſævoque gelu duramus & undis;
Venatu invigilant pueri, ſylvaſque fatigant:
Flectere ludus equos, & ſpicula tendere cornu.
At patiens operum parvoque aſſueta juventus
Aut raſtris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne ævum ferro teritur, verſâque juvencûm
Terga fatigamus haſtâ: nec tarda ſenectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
Canitiem galeâ premimus; ſemperque recentes
Comportare juvat prædas, & vivere rapto.
Vobis picta croco & fulgenti murice veſtis;
Deſidiæ cordi; juvat indulgere choreis:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
O verè Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma; ubi aſſuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos buxuſque vocant Berecyntia matris
Idææ. ſinite arma viris, & cedite ferro.
Talia jactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Aſcanius; nervoque obverſus equino
Intendit telum, diversaque brachia ducens
Conſtitit, antè Jovem ſupplex per vota precatus:
Jupiter omnipotens, audacibus annue cœptis:
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum
Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
Audiit, & cœli genitor ſe parte ſerenâ
Intonuit lævum: ſonat unà fatifer arcus.
Effugit horrendum ſtridens adducta ſagitta:
Perque caput Remuli venit, & cava tempora ferro
Trajicit. I, verbis virtutem illude ſuperbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt.
Hoc tantùm Aſcanius. Teucri clamore ſequuntur,
Lætitiâque fremunt, animoſque ad ſidera tollunt.
Ætheriâ tum fortè plagâ crinitus Apollo
Deſuper Auſonias acies urbemque videbat
Nube ſedens; atque his victorem affatur Iülum:
Macte novâ virtute, puer; ſic itur ad aſtra;
Dîs genite, & geniture deos. jure omnia bella
Gente ſub Aſſaraci fato ventura reſident:
Nec te Troja capit. ſimul hæc effatus, ab alto
Æthere ſe mittit, ſpirantes dimovet auras,
Aſcaniumque petit. formam tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchiſæ
Armiger antè fuit, fiduſque ad limina cuſtos.
Tum comitem Aſcanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longævo ſimilis, vocemque coloremque,
Et crines albos, & ſæva ſonoribus arma;
Atque his ardentem dictis affatur Iülum:
Sit ſatis, Æneide, telis impune Numanum

Oppetiiſſe

Oppetiiſſe tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non invidet armis.
Cætera parce, puer, bello. ſic orſus Apollo
Mortales medio aſpectus ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovêre deum proceres divinaque tela
Dardanidæ, pharetramque fugâ ſenſêre ſonantem.
Ergo avidum pugnæ, dictis ac numine Phœbi,
Aſcanium prohibent: ipſi in certamina rurſus
Succedunt, animaſque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris;
Intendunt acres arcus, amentaque torquent.
Sternitur omne ſolum telis: tum ſcuta cavæque
Dant ſonitum flictu galeæ; pugna aſpera ſurgit:
Quantus ab occaſu veniens pluvialibus hœdis
Verberat imber humum: quàm multâ grandine nimbi
In vada præcipitant, cùm Jupiter horridus auſtris
Torquet aquoſam hyemem, & cœlo cava nubila rum-[pit.
Pandarus & Bitias Idæo Alcanore creti,
Quos Jovis eduxit luco ſylveſtris Hiera
Abietibus juvenes patriis & montibus æquos,
Portam, quæ ducis imperio commiſſa, recludunt,
reti armis, ultròque invitant mœnibus hoſtem.
ſi intus dextrâ ac lævâ pro turribus aſtant
rmati ferro, & criſtis capita alta coruſci:
ales aëriæ liquentia flumina circùm,
e Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,
nſurgunt geminæ quercus, intonſaque cœlo
ollunt capita, & ſublimi vertice nutant.
mpunt, aditus Rutuli ut videre patentes.
tinuò Quercens, & pulcher Aquicolus armis,
ræceps animi Tmarus, & Mavortius Hæmon,
inibus totis aut verſi terga dedere,
ipſo portæ poſuere in limine vitam.
magìs increſcunt animis diſcordibus iræ,
n collecti Troës glomerantur eòdem,
ferre manum, & procurrere longiùs audent.
ri *Turno*, diverſa in parte furenti,

Turbantiqu

Turbantique viros, perſertur nuntius, hoſtem
Fervere cæde novâ, & portas præbere patentes.
Deſerit inceptum; atque immani concitus irâ
Dardaniam ruit ad portam, fratreſque ſuperbos;
Et primum Antiphaten, is enim ſe primus agebat,
Thebanâ de matre nothum Sarpedonis alti,
Conjecto ſternit jaculo; volat Itala cornus
Aëra per tenerum, ſtomachoque infixa per altum
Pectus abit: reddit ſpecus atri vulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepeſcit.
Tum Meropem atque Erymantha manu, tum ſternit
Aphidnum;
Tum Bitian ardentem oculis, animiſque frementem,
Non jaculo, neque enim jaculo vitam ille dediſſet,
Sed magnùm ſtridens contorta phalarica venit,
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici ſquamâ lorica fidelis & auro
Suſtinuit: collapſa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeum ſuperintonat ingens.
Qualis in Euboïco Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit; magnis quam molibus antè
Conſtructam ponto jaciunt; ſic illa ruinam
Prona trahit, penituſque vadis illiſa recumbit;
Miſcent ſe maria, & nigræ attolluntur arenæ:
Tum ſonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoeo.
Hìc Mars armipotens animum vireſque Latinis
Addidit, & ſtimulos acres ſub pectora vertit;
Immiſitque fugam Teucris, atrumque timorem.
Undique conveniunt, quoniam data copia pugnæ,
Bellatorque animos deus incidit.
Pandarus, ut fuſo germanum corpore cernit,
Et quo ſit fortuna loco, qui caſus agat res,
Portam vi multâ converſo cardine torquet
Obnixus latis humeris, multoſque ſuorum
Mœnibus excluſos duro in certamine linquit:
Aſt alios ſecum includit recipitque ruentes;
Demens: qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroque incluſerit urbi:

Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuò nova lux oculis offulſit, & arma
Horrendum ſonuere: tremunt in vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoque micantia fulmina mittit.
Agnoſcunt faciem inviſam atque immania membra
Turbati ſubitò Æneadæ. tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ fervidus irâ
Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Caſtra inimica vides: nulla hinc exire poteſtas.
Olli ſubridens ſedato pectore Turnus:
Incipe, ſi qua animo virtus, & conſere dextram:
Hìc etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis & cortice crudo
Intorquet ſummis adnixus viribus haſtam.
Excepere auræ vulnus; Saturnia Juno
Detorſit veniens; portæque infigitur haſta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera verſat,
Effugies: neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, & ſublatum altè conſurgit in enſem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubeſque immani vulnere malas.
Fit ſonus: ingenti concuſſa eſt pondere tellus.
Collapſos artus atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt verſi trepidâ formidine Troës.
Et ſi continuò victorem ea cura ſubîſſet,
Rumpere clauſtra manu, ſocioſque immittere portis;
Ultimus ille dies bello gentique fuiſſet.
Sed furor ardentem cædiſque inſana cupido
Egit in adverſos.
Principio Phalerim, & ſucciſo poplite Gygen
Excipit; hinc raptas fugientibus ingerit haſtas
In tergum. Juno vires animumque miniſtrat.
Addit Halym comitem, & confixâ Phegea parmâ;
Ignaros deinde in muris Martemque cientes
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytanimque;

Lyncea

Lyncea tendentem contrà, ſocioſque vocantem,
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat: huic uno dejectum cominus ictu
Cum galeâ longè jacuit caput: indè ferarum
Vaſtatorem Amycum, quo non felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Æoliden, & amicum Crethea Muſis;
Crethea Muſarum comitem; cui carmina ſemper
Et citharæ cordi; numeroſque intendere nervis,
Semper equos, atque arma virûm, pugnaſque canebat.
  Tandem ductores, auditâ cæde ſuorum,
Conveniunt Teucri; Mneſtheus acerque Sereſtus;
Palanteſque vident ſocios: hoſtemque receptum.
Et Mneſtheus: Quò deinde fugam, quò tenditis? inquit.
Quos alios muros, quæ jam ultrà mœnia habetis?
Unus homo, & veſtris, ô cives, undique ſeptus
Aggeribus tantas ſtrages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miſerit Orco?
Non infelicis patriæ veterumque deorum,
Et magni Æneæ ſegnes miſeretque pudetque?
Talibus accenſi firmantur, & agmine denſo
Conſiſtunt. Turnus paulatim excedere pugnâ,
Et fluvium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acriùs hôc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu ſævum turba leonem
Cùm telis premit infenſis; at territus ille
Aſper, acerba tuens, retro redit: & neque terga
Ira dare aut virtus patitur: nec tendere contrà
Ille quidem hoc cupiens, potis eſt per tela viroſque.
Haud aliter retro dubius veſtigia Turnus
Improperata refert, & mens exæſtuat irâ.
Quin etiam bis tum medios invaſerat hoſtes;
Bis confuſa fugâ per muros agmina vertit.
Sed manus e caſtris properè coit omnis in unum:
Nec contrà vires audet Saturnia Juno
Sufficere: aëriam cœlo nam Jupiter Irim
Demiſit, germanæ haud mollia juſſa ferentem;
Nî Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.

Ergo

Ergo nec clypeo juvenis ſubſiſtere tantùm,
Nec dextrâ valet: injectis ſic undique telis
Obruitur. ſtrepit aſſiduo cava tempora circùm
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt;
Diſcuſſæque jubæ capiti: nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & Troës & ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Flumen agit; feſſos quatit acer anhelitus artus.
Tum demum præceps ſaltu ſeſe omnibus armis
In fluvium dedit: ille ſuo cum gurgite flavo
Accepit venientem, ac mollibus extulit undis;
Et lætum ſociis ablutâ cæde remiſit.

ÆNEIDOS

LIBER DECIMUS.

PANDITUR interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliumque vocat divûm pater atque hominum rex
Sideream in ſedem: terras unde arduus omnes,
Caſtraque Dardanidûm aſpectat, populoſque Latinos.
Conſidunt tectis bipatentibus; incipit ipſe:
Cœlicolæ magni, quia nam ſententia vobis
Verſa retro, tantúmque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quæ contra vetitum diſcordia? quis deus aut hos
Aut hos arma ſequi, ferrumque laceſſere ſuaſit?
Adveniet juſtum pugnæ (ne arceſſite) tempus,
Cùm fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes immittet apertas:
Tum certare odiis, tum res rapuiſſe licebit.
Nunc finite; & placitum læti componite fœdus.

Jupit

Jupiter hæc paucis: at non Venus aurea contrà
Pauca refert.
O pater, ô hominum divûmque æterna poteſtas;
(Namque aliud quid ſit, quod jam implorare queamus)
Cernis ut inſultent Rutuli; Turnuſque feratur
Per medios inſignis equis, tumiduſque ſecundo
Marte ruat? non clauſa tegunt jam mœnia Teucros:
Quin intrà portas atque ipſis prœlia miſcent
Aggeribus mœrorum, & inundant ſanguine foſſæ.
Æneas ignarus abeſt. nunquamne levari
Obſidione ſines? muris iterum imminet hoſtis
Naſcentis Trojæ; nec non exercitus alter:
Atque iterum in Teucros Ætolis ſurgit ab Arpis
Tydides. equidem (credo) mea vulnera reſtant:
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si ſine pace tuâ atque invito numine Troës
Italiam petiere; luant peccata, neque illos
Juveris auxilio: ſin tot reſponſa ſecuti,
Quæ Superi Maneſque dabant; cur nunc tua quiſqua
Vertere juſſa poteſt? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exuſtas Erycino in litore claſſes?
Quid tempeſtatum regem, ventoſque furentes
Æoliâ excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) movet, & ſuperis immiſſa repentè
Alecto, medias Italûm bacchata per urbes.
Nil ſuper imperio moveor: ſperavimus iſta,
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla eſt regio, Teucris quam det tua conjux
Dura; per everſæ, genitor, fumantia Trojæ
Excidia obteſtor; liceat dimittere ab armis
Incolumem Aſcanium, liceat ſupereſſe nepotem.
Æneas ſanè ignotis jactetur in undis;
Et, quamcumque viam dederit fortuna, ſequatur.
Hunc tegere, & diræ valeam ſubducere pugnæ.
Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphus atque Cythera,
Idaliæque domus: poſitis inglorius armis
Exigat hic ævum. magnâ ditione jubeto,
Carth

ago premat Auſoniam: nihil urbibus indè
oit Tyriis. quid peſtem evadere belli
& Argolicos medium fugiſſe per ignes?
ıe maris vaſtæque exhauſta pericula terræ,
Latium Teucri recidivamque Pergama quærunt?
ıtius cineres patriæ inſediſſe ſupremos,
: ſolum, quo Troja fuit? Xanthum & Simoënta
: oro miſeris: iterumque revolvere caſus
ıater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
furore gravi: Quid me alta ſilentia cogis
ıere, & obductum verbis vulgare dolorem?
n hominum quiſquam divûmque ſubegit,
ſequi, aut hoſtem regi ſe inferre Latino?
n fatis petiit auctoribus: eſto:
ıdræ impulſus Furiis: num linquere caſtra
ti ſumus, aut vitam committere ventis?
ɔuero ſummam belli, num credere muros?
enamque fidem, aut gentes agitare quietas?
leus in fraudem, quæ dura potentia noſtrî
ubi hìc Juno, demiſſave nubibus Iris?
ıum eſt, Italos Trojam circumdare flammis
ntem, & patriâ Turnum conſiſtere terrâ:
ilumnus avus, cui diva Venilia mater.
face Trojanos atrâ vim ferre Latinis?
aliena jugo premere, atque avertere prædas?
ſoceros legere, & gremiis abducere pactas?
ı orare manu, præfigere puppibus arma?
tes Ænean manibus ſubducere Graiûm,
e viro nebulam & ventos obtendere inanes;
:es in totidem claſſem convertere Nymphas:
iquid Rutulos contrà juviſſe, nefandum eſt.
ſ ignarus abeſt: ignarus & abſit.
phus Idaliumque tibi, ſunt alta Cythera:
gravidam bellis urbem & corda aſpera tentas?
tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
ıur? nos? an miſeros qui Troas Achivis
t? quæ cauſa fuit conſurgere in arma
ımque *Aſi*amque, & fœdera ſolvere furto?

Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
Tunc decuit metuiſſe tuis: nunc ſera querelis
Haud juſtis aſſurgis, & irrita jurgia jactas.
Talibus orabat Juno, cunctique fremebant
Cœlicolæ aſſenſu vario: ceu flamina prima,
Cùm deprenſa fremunt ſylvis, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui prima poteſta
Infit: eo dicente deûm domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus; ſilet arduus æther:
Tum Zephyri poſuêre; premit placida æquora pont
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta;
Quandoquidem Auſonios conjungi fœdere Teucris
Haud licitum; nec veſtra capit diſcordia finem:
Quæ cuique eſt fortuna hodie, quam quiſque ſecat ſpe
Tros Rutuluſve fuat, nullo diſcrimine habebo:
Seu fatis Italûm caſtra obſidione tenentur,
Sive errore malo Trojæ monitiſque ſiniſtris.
Nec Rutulos ſolvo: ſua cuique exorſa laborem
Fortunamque ferent. rex Jupiter omnibus idem:
Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atrâque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. ſolio tum Jupiter aureo
Surgit, cœlicolæ medium quem ad limina ducunt.
Interea Rutuli portis circùm omnibus inſtant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis.
At legio Æneadûm vallis obſeſſa tenetur;
Nec ſpes ulla fugæ: miſeri ſtant turribus altis
Nequicquam, & rarâ muros cinxere coronâ.
Aſius Imbraſides, Hicetaoniuſque Thymœtes,
Aſſaracique duo, & ſenior cum Caſtore Tybris,
Prima acies: hos germani Sarpedonis ambo
Et Clarus & Hæmon Lyciâ comitantur ab altâ.
Fert ingens toto connixus corpore ſaxum,
Haud partem exiguam montis, Lyrneſſius Acmon,
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Mneſtheo.

Hi jaculis, illi certant defendere ſaxis,
Molirique ignem, nervoque aptare ſagittas.
Ipſe inter medios, Veneris juſtiſſima cura,
Dardanius caput ecce puer detectus honeſtum :
Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,
Aut collo decus aut capiti; vel quale per artem
Incluſum buxo aut Oriciâ terebintho
Lucet ebur : fuſos cervix cui lactea crines
Accipit, & molli ſubnectens circulus auro.
Te quoque magnanimæ viderunt, Iſmare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
Mæoniâ generoſe domo : ubi pinguia culta
Exercentque viri, Pactoluſque irrigat auro.
Adfuit & Mneſtheus, quem pulſi priſtina Turni
Aggere murorum ſublimem gloria tollit;
Et Capys; hinc nomen Campanæ ducitur urbi.
Illi inter ſeſe duri certamina belli
Contulerant : mediâ Æneas freta nocte ſecabat.
Namque ut ab Evandro caſtris ingreſſus Etruſcis
Regem adit, & regi memorat nomenque genuſque;
Quidve petat, quidve ipſe ferat, Mezentius arma
Quæ ſibi conciliet, violentaque pectora Turni,
Edocet; humanis quæ ſit fiducia rebus,
Admonet, immiſcetque preces; haud fit mora, Tar-
Jungit opus, fœduſque ferit : tum libera fati [chon
Claſſem conſcendit juſſis gens Lydia divûm,
Externo commiſſa duci. Æneïa puppis
Prima tenet, roſtro Phrygios ſubjuncta leones;
Imminet Ida ſuper, profugis gratiſſima Teucris.
Hic magnus ſedet Æneas, ſecumque volutat
Eventus belli varios; Pallaſque ſiniſtro
Affixus lateri jam quærit ſidera, opacæ
Noctis iter; jam quæ paſſus terrâque marique.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantuſque movete;
Quæ manus interea Tuſcis comitetur ab oris
Ænean, armetque rates, pelagoque vehatur.
Maſſicus æratâ princeps ſecat æquora tigri;
Sub quo mille manus juvenum, qui mœnia Cluſi,

Quique urbem liquere Coſas: quîs tela ſagittæ,
Corytique leves humeris, & lethifer arcus.
Unà torvus Abas: huic totum inſignibus armis
Agmen & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli juvenes: aſt Ilva trecentos
Inſula, inexhauſtis Chalybum generoſa metallis.
Tertius, ille hominum divûmque interpres Aſylas,
Cui pecudum fibræ, cœli cui ſidera parent,
Et linguæ volucrum, & præſagi fulminis ignes,
Mille rapit denſos acie atque horrentibus haſtis.
Hos parere jubent Alpheæ ab origine Piſæ,
Urbs Etruſca ſolo. ſequitur pulcherrimus Aſtur,
Aſtur equo fidens, & verſicoloribus armis.
Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una ſequendi)
Qui Cærete domo, qui ſunt Minionis in arvis.
Et Pyrgi veteres, intempeſtæque Graviſcæ.
  Non ego te, Ligurum ductor fortiſſime bello,
Tranſierim, Cinyra, & paucis comitate Cupavo,
Cujus olorinæ ſurgunt de vertice pennæ:
Crimen amor veſtrum, formæque inſigne paternæ.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondes umbramque ſororum
Dum canit, & mœſtum muſâ ſolatur amorem,
Canentem molli plumâ duxiſſe ſenectam;
Linquentem terras & ſidera voce ſequentem.
Filius, æquales comitatus claſſe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet: ille
Inſtat aquæ, ſaxumque undis immane minatur
Arduus, & longâ ſulcat maria alta carinâ.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantûs & Tuſci filius amnis;
Qui muros matriſque dedit tibi, Mantua, nomen;
Mantua dives avis! ſed non genus omnibus unum.
Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni:
Ipſa caput populis: Tuſco de ſanguine vires.
Hinc quoque quingentos in ſe Mezentius armat,
Quos patre Benaco velatus arundine glaucâ

icius infeſtâ ducebat in æquora pinu.
ravis Auleſtes, centenâque arbore fluctum
berat aſſurgens: ſpumant vada marmore verſo.
ic vehit immanis Triton, & cærula conchâ
errens freta: cui laterum tenus hiſpida nanti
ns hominem præfert, in priſtim deſinit alvus;
mea ſemifero ſub pectore murmurat unda.
lecti proceres ter denis navibus ibant
ſidio Trojæ, & campos ſalis ære ſecabant.
imque dies cœlo conceſſerat, almaque curru
tivago Phœbe medium pulſabat Olympum;
eas (neque enim membris dat cura quietem)
: ſedens clavumque regit, veliſque miniſtrat.
ue illi medio in ſpatio chorus ecce ſuarum
urrit comitum; nymphæ (quas alma Cybele
nen habere maris, nymphaſque e navibus eſſe
erat) innabant pariter, fluctuſque ſecabant,
ot priùs æratæ ſteterant ad litora proræ.
ioſcunt longè regem, luſtrantque choreis.
irum quæ fandi doctiſſima, Cymodocea
e ſequens, dextrâ puppim tenet, ipſaque dorſo
inet, ac lævâ tacitis ſubremigat undis.
n ſic ignarum alloquitur: Vigilaſne, deûm gens,
ea? vigila, & velis immitte rudentes.
ſumus Idææ ſacro de vertice pinus,
ic pelagi nymphæ, claſſis tua. perfidus ut nos
cipites ferro Rutulus flammâque premebat;
oimus invitæ tua vincula, teque per æquor
erimus. hanc genitrix faciem miſerata refecit,
ledit eſſe deas, ævumque agitare ſub undis.
puer Aſcanius muro foſſiſque tenetur
a inter media atque horrentes Marte Latinos.
i loca juſſa tenet forti permixtus Etruſco
as eques. medias illis opponere turmas,
caſtris jungant, certa eſt ſententia Turno.
ge age, & Aurorâ ſocios veniente vocari
nus in arma jube, & clypeum cape, quem dedit ipſe
ctum ignipotens, atque oras ambiit auro.

Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putâris,
Ingentes Rutulæ ſpectabit cædis acervos.
Dixerat: & dextrâ diſcedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim: fugit illá per undas
Ocyor & jaculo & ventos æquante ſagittâ.
Indè aliæ celerant curſus. ſtupet inſcius ipſe
Tros Anchiſiades; animos tamen omine tollit.
Tum breviter ſupera aſpectans convexa precatur:
Alma parens Idæa deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones;
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibuſque adſis pede, diva, ſecun
Tantum effatus: & interea revoluta ruebat
Maturâ jam luce dies, noctemque fugârat.
  Principio ſociis edicit, ſigna ſequantur,
Atque animos aptent armis, pugnæque parent ſe.
Jamque in conſpectu Teucros habet, & ſua caſtra,
Stans celsâ in puppi: clypeum cùm deinde ſiniſtrâ
Extulit ardentem. clamorem ad ſidera tollunt
Dardanidæ e muris. ſpes addita ſuſcitat iras:
Tela manu jaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque Notos clamore ſecundo.
At Rutulo regi ducibuſque ea mira videri
Auſoniis; donec verſas ad litora puppes
Reſpiciunt, totumque allabi claſſibus æquor.
Ardet apex capiti, criſtiſque a vertice flamma
Funditur, & vaſtos umbo vomit aureus ignes:
Non ſecus, ac liquidâ ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor
Ille ſitim morboſque ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cœlum.
Haud tamen audaci Turno fiducia ceſſit
Litora præripere, & venientes pellere terrâ.
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
Quod votis optâſtis, adeſt, perfringere dextrâ:
In manibus Mars ipſe, viri. nunc conjugis eſto
Quiſque ſuæ tectique memor; nunc magna refert

Facta patrum, laudes. ultrò occurramus ad undam,
Dum trepidi, egreſſiſque labant veſtigia prima.
Audentes fortuna juvat.
Hæc ait, & ſecum verſat, quos ducere contrà,
Vel quibus obſeſſos poſſit concredere muros.
Interea Æneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit: multi ſervare recurſus
Languentis pelagi, & brevibus ſe credere ſaltu;
Per remos alii. ſpeculatus litora Tarchon,
Quà vada non ſpirant, nec fracta remurmurat unda,
Sed mare inoffenſum creſcenti allabitur æſtu;
Advertit ſubitò proras, ſociosque precatur:
Nunc, ô lecta manus, validis incumbite remis;
Tollite, ferte rates; inimicam findite roſtris
Hanc terram, ſulcumque ſibi premat ipſa carina.
Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo;
Arreptâ tellure ſemel. quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon, ſocii conſurgere tonſis,
Spumanteſque rates arvis inferre Latinis:
Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ
Omnes innocuæ. ſed non puppis tua, Tarchon.
Namque inflicta vadis dorſo dum pendet iniquo,
Anceps ſuſtentata diu, fluctuſque fatigat,
Solvitur, atque viros mediis exponit in undis;
Fragmina remorum quos & fluitantia tranſtra
Impediunt, retrahitque pedem ſimul unda relabens.
Nec Turnum ſegnis retinet mora; ſed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contrà in litore ſiſtit.
Signa canunt. primus turmas invaſit agreſtes
Æneas, omen pugnæ; ſtraviſque Latinos,
Occiſo Therone, virûm qui maximus ultrò
Ænean petit. huic gladio perque ærea ſuta,
Per tunicam ſqualentem auro, latus haurit apertum.
Indè Lichan ferit, exſectum jam matre peremptâ,
Et tibi, Phœbe, ſacrum; caſus evadere ferri
Quòd licuit parvo. nec longè Ciſſea durum,
Immanemque Gyan, ſternentes agmina clavâ,
Dejecit letho; nihil illos Herculis arma,

Nec validæ juvere manus, genitorque Melampus,
Alcidæ comes, uſque graves cùm terra labores
Præbuit. ecce Pharo, voces dum jactat inertes,
Intorquens jaculum clamanti ſiſtit in ore.
Tu quoque, flaventem primâ lanugine malas
Dum ſequeris Clytium infelix nova gaudia, Cydon
Dardaniâ ſtratus dextrâ, ſecurus amorum,
Qui juvenum tibi ſemper erant, miſerande, jacere
Nî fratrum ſtipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies ſeptem numero, ſeptenaque tela
Conjiciunt: partim galeâ clypeoque reſultant
Irrita; deflexit partim ſtringentia corpus
Alma Venus, fidum Æneas affatur Achaten:
Suggere tela mihi, (non ullum dextera fruſtra
Torſerit in Rutulos) ſteterunt quæ in corpore Grai
Iliacis campis. tum magnam corripit haſtam,
Et jacit. illa volans clypei tranſverberat æra
Mæonis, & thoraca ſimul cum pectore rumpit.
Huic frater ſubit Alcanor, fratremque ruentem
Suſtentat dextrâ: trajecto miſſa lacerto
Protinus haſta fugit, ſervatque cruenta tenorem:
Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Ænean petiit: ſed non & figere contrà
Eſt licitum, magnique femur perſtrinxit Achatæ.
Hìc Curibus, fidens primævo corpore, Clauſus
Advenit, & rigidâ Dryopen ferit eminus haſtâ,
Sub mentum graviter preſsâ, pariterque loquentis
Vocem animamque rapit trajecto gutture: at ille
Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.
Tres quoque Threïcios Boreæ de gente ſupremâ,
Et tres, quos Idas pater & patria Iſmara mittit,
Per varios ſternit caſus. accurrit Haleſus
Auruncæque manus: ſubit & Neptunia proles,
Inſignis Meſſapus equis: expellere tendunt
Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipſo
Auſoniæ. magno diſcordes æthere venti
Prœlia ceu tollunt, animis & viribus æquis.

on ipſi inter ſe, non nubila, non mare cedunt;
nceps pugna diu; ſtant obnixi omnia contra.
iud aliter Trojanæ acies acieſque Latinæ
oncurrunt: hæret pede pes, denſuſque viro vir.
At parte ex aliâ, quâ ſaxa rotantia latè
ipulerat torrens, arbuſtaque diruta ripis,
rcadas, inſuetos acies inferre pedeſtres,
: vidit Pallas Latio dare terga ſequaci,
ſpera quîs natura loci dimittere quando
ıaſit equos; unum quod rebus reſtat egenis,
ınc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
ıò fugitis, ſocii? per vos & fortia facta,
r ducis Evandri nomen, devictaque bella,
emque meam, patriæ quæ nunc ſubit æmula laudi,
dite ne pedibus. ferro rumpenda per hoſtes
t via, quà globus ille virûm denſiſſimus urget:
ic vos & Pallanta ducem patria alta repoſcit.
ımina nulla premunt: mortali urgemur ab hoſte
ortales: totidem nobis animæque manuſque.
ce, maris magnâ claudit nos obice pontus:
eſt jam terra fugæ. pelagus Trojamne petemus?
ec ait, & medius denſos prorumpit in hoſtes.
ovius hunc primùm, fatis adductus iniquis,
t Lagus: hunc, magno vellit dum pondere ſaxum,
torto figit telo, diſcrimina coſtis
r medium quà ſpina dedit; haſtamque receptat
ſibus hærentem. quem non ſuper occupat Hiſbo,
e quidem hoc ſperans: nam Pallas antè ruentem,
ım furit incautùm crudeli morte ſodalis,
ccipit, atque enſem tumîdo in pulmone recondit.
nc Sthenelum petit, & Rhœti de gente vetuſtâ
ıchemolum, thalamos auſum inceſtare novercæ.
s etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
ıucia Laride, Thymberque, ſimillima proles,
diſcreta ſuis, gratuſque, parentibus error;
t nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas:
ım tibi, Thymbre, caput Evandrius abſtulit enſis:
: *deciſa ſuum*, Laride, dextera quærit;

Semanimeſque

Semanimeſque micant digiti, ferrumque retracta
Arcades accenſos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, mixtus dolor & pudor armat in hoſte
Tum Pallas bijugis fugientem Rhœtea præter
Trajicit. hoc ſpatium, tantumque moræ fuit Ilo
Ilo namque procul validam direxerat haſtam:
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teutl
Te fugiens, fratremque Tyren: currûque volut
Cædit ſemanimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut optato, ventis æſtate coortis,
Diſperſa immittit ſylvis incendia paſtor;
Correptis ſubitò mediis, extenditur unà
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille ſedens victor flammas deſpectat ovantes:
Non aliter ſociûm virtus coit omnis in unum:
Teque juvat, Palla. ſed bellis acer Haleſus
Tendit in adverſos, ſeque in ſua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumq
Strymonio dextram fulgenti deripit enſe
Elatam in jugulum; ſaxo ferit ora Thoantis,
Oſſaque diſperſit cerebro permixta cruento.
Fata canens ſylvis genitor celârat Haleſum;
Ut ſenior letho canentia lumina ſolvit,
Injecere manum Parcæ, teliſque ſacrârunt
Evandri. quem ſic Pallas petit antè precatus:
Da nunc, Tybri pater, ferro, quod miſſile libro,
Fortunam atque viam duri per pectus Haleſi.
Hæc arma exuviaſque viri tua quercus habebit.
Audiit illa deus, dum texit Imaona Haleſus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tantà perterrita Lauſus,
Pars ingens belli, ſinit agmina: primus Abantei
Oppoſitum interimit, pugnæ nodumque moramq
Sternitur Arcadiæ proles; ſternuntur Etruſci;
Et vos, ô Graiis imperdita corpora, Teucri.
Agmina concurrunt ducibuſque & viribus æquis
Extremi addenſent acies; nec turba moveri
Tela manuſque ſinit. hinc Pallas inſtat, & urge

Jec jam fama mali tanti, ſed certior auctor
Advolat Æneæ; tenui diſcrimine lethi
Eſſe ſuos: tempus verſis ſuccurrere Teucris.
Proxima quæque metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro; te, Turne, ſuperbum
Cæde novâ quærens. Pallas, Evander, in ipſis
Omnia ſunt oculis: menſæ, quas advena primas
Tunc adiit, dextræque datæ. Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem, quos educat Uſens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.
Indè Mago procul infenſam cum tenderat haſtam;
Ille aſtu ſubit: at tremebunda ſupervolat haſta:
Et genua amplectens effatur talia ſupplex:
Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Iüli,
Te precor hanc animam ſerves natoque patrique.
Eſt domus alta: jacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti: ſunt auri pondera facti
Infectique mihi. non hìc victoria Teucrûm
Vertitur; aut anima una dabit diſcrimina tanta.
Dixerat. Æneas contrà cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis. belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, jam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iülus.
Sic fatus galeam lævâ tenet, atque reflexâ
Cervice orantis capulo tenus applicat enſem.
Nec procul Hæmonides, Phœbi Triviæque ſacerdos,
Infula cui ſacrà redimibat tempora vittâ,
Totus collucens veſte atque inſignibus armis,
Quem congreſſus agit campo, læſumque ſuperſtans
Immolat, ingentique umbrâ tegit. arma Sereſtus
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropæum.
Inſtaurant acies, Vulcani ſtirpe creatus
Cæculus, & veniens Marſorum montibus Umbro.
Dardanides contrà furit: Anxuris enſe ſiniſtram,
Et totum clypei ferro dejecerat orbem,
Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo

Crediderat, cœloque animum fortaſſe ferebat;
Canitiemque ſibi & longos promiſerat annos.
Tarquitus exultans contrà fulgentibus armis,
Sylvicolæ Fauno Dryope quem nympha creârat,
Obvius ardenti ſeſe obtulit: ille reductâ
Loricam clypeique ingens onus impedit haſtâ.
Tum caput orantis nequicquam & multa parantis
Dicere deturbat terræ; truncumque tepentem
Provolvens, ſuper hæc inimico pectore fatur:
Iſtìc nunc, metuende, jace: non te optima mater
Condet humi, patriove onerabit membra ſepulcro:
Alitibus linquere feris; aut gurgite merſum
Unda feret; piſceſque impaſti vulnera lambent.
Protinus Antæum & Lycam, prima agmina Turni,
Perſequitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem
Magnanimo Volſcente ſatum: ditiſſimus agri
Qui fuit Auſonidûm, & tacitis regnavit Amyclis.
Ægæon qualis, centum cui brachia dicunt
Centenaſque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque arſiſſe, Jovis cùm fulmina contra
Tot paribus ſtreperit clypeis, tot ſtringeret enſes:
Sic toto Æneas deſævit in æquore victor,
Ut ſemel intepuit mucro. quin ecce Nyphæi
Quadrijuges in equos adverſaque pectora tendit:
Atque illi longè gradientem & dira frementem
Ut videre, metu verſi, retroque ruentes
Effunduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
Interea bijugis infert ſe Lucagus albis
In medios, fraterque Liger; ſed frater habenis
Flectit equos, ſtrictum rotat acer Lucagus enſem.
Haud tulit Æneas tanto fervore furentes:
Irruit, adverſâque ingens apparuit haſtâ.
Cui Liger:
Non Diomedis equos, nec currum cernis Achilli,
Aut Phrygiæ campos; nunc belli finis & ævi
His dabitur terris. veſano talia latè
Dicta volant Ligeri: ſed non & Troïus heros
Dicta parat contrà: jaculum nam torquet in hoſtes.

is, ut pronus pendens in verbera telo
uit bijugos: projecto dum pede lævo
ſe pugnæ; ſubit oras haſta per imas
tis clypei; tum lævum perforat inguen.
us curru moribundus volvitur arvis.
pius Æneas dictis affatur amaris:
, nulla tuos currus fuga ſegnis equorum
it, aut vanæ vertere ex hoſtibus umbræ.
tis ſaliens juga deſeris. hæc ita fatus
it bijugos. frater tendebat inermes
palmas, curru delapſus eodem.
per qui te talem genuêre parentes,
ojane, ſine hanc animam, & miſerere precantis.
is oranti Æneas; Haud talia dudum
labas: morere, & fratrem ne deſere frater.
atebras animæ pectus mucrone recludit.
er campos edebat funera ductor
ius, torrentis aquæ vel turbinis atri
urens. tandem erumpunt, & caſtra relinquunt
us puer, & nequicquam obſeſſa juventus.
nem interea compellat Jupiter ultrò:
ana mihi atque eadem gratiſſima conjux,
are, Venus (nec te ſententia fallit)
as ſuſtentat opes? non vivida bello
viris, animuſque ferox, patienſque pericli.
no ſummiſſa: Quid, ô pulcherrime conjux,
tas ægram, & tua triſtia dicta timentem?
i, quæ quondam fuerat, quamque eſſe decebat,
more foret, non hoc mihi namque negares,
otens, quin & pugnæ ſubducere Turnum,
mo poſſem incolumem ſervare parenti.
ereat, Teucriſque pio det ſanguine pœnas.
men noſtrâ deducit origine nomen:
uſque illi quartus pater; & tua largâ
nanu multiſque oneravit limina donis.
x ætherii breviter ſic fatur Olympi:
a præſentis lethi tempuſque caduco
juveni, meque hoc ita ponere ſentis,

Tolle fugâ Turnum, atque inſtantibus eripe fatis.
Hactenus indulſiſſe vacat. ſin altior iſtis
Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
Mutarive putas bellum; ſpes paſcis inanes.
Et Juno allachrymans: Quid ſi, quod voce gravaris,
Mente dares? atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet inſontem gravis exitus: aut ego veri
Vana feror. quòd ut ô potiùs formidine falsâ
Ludar, & in melius tua, qui potes, orſa reflectas!
Hæc ubi dicta dedit, cœlo ſe protinus alto
Miſit, agens hyemem nimbo ſuccincta per auras;
Iliacamque aciem, & Laurentia caſta petivit.
Tum dea nube cavâ tenuem ſine viribus umbram
In faciem Æneæ (viſu mirabile monſtrum)
Dardaniis ornat telis; clypeumque jubaſque
Divini aſſimulat capitis: dat inania verba;
Dat ſine mente ſonum, greſſuſque effingit euntis:
Morte obitâ quales fama eſt volitare figuras,
Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.
At primas læta ante acies exultat imago,
Irrritatque virum telis, & voce laceſſit.
Inſtat cui Turnus, ſtridentemque eminùs haſtam
Conjicit: illa dato vertit veſtigia tergo.
Tum verò Ænean averſum ut cedere Turnus
Credidit, atque animo ſpem turbidus hauſit inanem:
Quò fugis, Ænea? thalamos ne deſere pactos:
Hâc dabitur dextrâ tellus quæſita per undas.
Talia vociferans ſequitur, ſtrictumque coruſcat
Mucronem; nec ferre videt ſua gaudia ventos.
Fortè ratis celſi conjuncta crepidine ſaxi
Expoſitis ſtabat ſcalis, & ponte parato;
Quâ rex Cluſinis advectus Oſinius oris.
Huc ſeſe trepida Æneæ fugientis imago
Conjicit in latebras: nec Turnus ſegnior inſtat;
Exuperatque moras, & pontes tranſilit altos.
Vix proram attigerat; rumpit Saturnia funem,
Avulſamque rapit revoluta per æquora navem.
Illum autem Æneas abſentem in prœlia poſcit:

Obvia

Obvia multa virûm demittit corpora morti.
Tum levis haud ultrà latebras jam quærit imago,
Sed ſublimè volans nubi ſe immiſcuit atræ:
Cùm Turnum medio interea fert æquore turbo. 665
Reſpicit ignarus rerum, ingratuſque ſalutis,
Et duplices cum voce manus ad ſidera tendit:
Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum
Duxiſti, & tales voluiſti expendere pœnas? 669
Quò feror? unde abii? quæ me fuga, quemve reducet?
Laurenteſne iterum muros aut caſtra videbo?
Quid manus illa virûm, qui me meaque arma ſecuti;
Quoſque (nefas) omnes infandâ in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitumque cadentum
Accipio. quid ago? aut quæ jam ſatìs ima dehiſcat
Terra mihi? vos ô potiùs miſereſcite, venti. 676
In rupes, in ſaxa (volens vos Turnus adoro)
Ferte ratem, ſæviſque vadis immittite Syrtes:
Quò neque me Rutuli nec conſcia fama ſequatur.
Hæc memorans, animo nunc hùc nunc, fluctuat illùc;
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens 681
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem:
Fluctibus an jaciat mediis, & litora nando
Curva petat, Teucrûmque iterum ſe reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno 685
Continuit; juvenemque animi miſerata repreſſit.
Labitur alta ſecans fluctuque æſtuque ſecundo:
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Jovis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucroſque invadit ovantes. 690
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Uni odiiſque viri teliſque frequentibus inſtant.
Ille (velut rupes, vaſtum quæ prodit in æquor,
Obvia ventorum furiis expoſtaque ponto, 694
Vim cunctam atque minas perfert cœliſque mariſque,
Ipſa immota manens) prolem Dolichaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagum Palmumque fugacem;
Sed Latagum ſaxo atque ingenti fragmine montis
Occupat os faciemque adverſam; poplite Palmum

 Succiſo

Succiſo volvi ſegnem finit; armaque Lauſo
Donat habere humeris, & vertice figere criſtas.
Nec non Evantem Phrygium, Paridiſque Mimanta
Æqualem comitemque: unâ quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, & face pregnans
Ciſſeïs regina Parin creat: urbe paternâ
Occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morſu de montibus altis
Actus aper; multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia, ſylvâ
Paſtus arundineâ, poſtquam inter retia ventum eſt,
Subſtitit, infremuitque ferox, & inhorruit armos.
Nec cuiquam iraſci propiuſve accedere virtus;
Sed jaculis tutiſque procul clamoribus inſtant.
Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.
Haud aliter, juſtæ quibus eſt Mezentius iræ,
Non ulli eſt animus ſtricto concurrere ferro;
Miſſilibus longè, & vaſto clamore laceſſunt.
Venerat antiquis Coriti de finibus Acron,
Graius homo; infectos linquens profugus hymenæos:
Hunc ubi miſcentem longè media agmina vidit,
Purpureum pennis & pactæ conjugis & oſtro;
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,
Suadet enim veſana fames, ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum;
Gaudet hians immanè, comaſque arrexit, & hæret
Viſceribus ſuper incumbens: lavit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum exſpirans, infractaque tela cruentat.
Atque idem fugientem haud eſt dignatus Oroden
Sternere, nec jactâ cæcum dare cuſpide vulnus:
Obvius adverſoque occurrit, ſeque viro vir
Contulit, haud furto melior, ſed fortibus armis.
Tum ſuper abjectum poſito pede nixus & haſtâ:
Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.

Conclamant

Conclamant ſocii, lætum Pæana ſecuti.
Ille autem exſpirans: Non me, quicumque es, inulto,
Victor, nec longùm lætabere: te quoque fata
Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem ſubridens mixtâ Mezentius irâ;
Nunc morere: aſt de me divûm pater atque hominum rex
Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpen:
Partheniumque Rapo, & prædurum viribus Orſen:
Meſſapus Cloniumque Lycaoniumque Ericeten;
Illum infrenis equi lapſu tellure jacentem,
Hunc peditem pedes. & Lycius proceſſerat Agis:
Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitæ
Dejicit; Atronium Salius, Saliumque Nealces,
Inſignis jaculo & longè fallente ſagittâ.
Jam gravis æquabat luctus & mutua Mavors
Funera: cædebant pariter pariterque ruebant
Victores victique; neque his fuga nota, neque illis.
Dî Jovis in tectis iram miſerantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores.
Hinc Venus, hinc contrà ſpectat Saturnia Juno;
Pallida Tiſiphone media inter millia ſævit.
At verò ingentem quatiens Mezentius haſtam
Turbidus ingreditur campo: quàm magnus Orion,
Cùm pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam ſcindens, humero ſupereminet undas;
Aut ſummis referens annoſam montibus ornum,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit:
Talis ſe vaſtis infert Mezentius armis.
Hinc contrà Æneas, ſpeculatus in agmine longo,
Obvius ire parat. manet imperterritus ille,
Hoſtem magnanimum opperiens, & mole ſuâ ſtat;
Atque oculis ſpatium emenſus, quantum ſatis haſtæ,
Dextra mihi deus, & telum, quod miſſile libro,
Nunc adſint; voveo prædonis corpore raptis
Indutum ſpoliis ipſum te, Lauſe, tropæum

Æneæ, dixit: ſtridentemque eminùs haſtam
Injicit: illa volans clypeo eſt excuſſa, proculque
Egregium Antorem latus inter & ilia figit:
Herculis Antorem comitem, qui miſſus ab Argis
Hæſerat Evandro, atque Italâ conſederat urbe.
Sternitur infelix alieno vulnere, cœlumque
Aſpicit, & dulces moriens reminiſcitur Argos.
Tum pius Æneas haſtam jacit: illa per orbem
Ære cavum triplici, per linea terga, tribuſque
Tranſiit intextum tauris opus, imaque ſedit
Inguine, ſed vires haud pertulit. ocyùs enſem
Æneas, viſo Tyrrheni ſanguine lætus,
Eripit a femine, & trepidanti fervidus inſtat.
  Ingemuit cari graviter genitoris amore,
Ut vidit, Lauſus; lacrymæque per ora volutæ.
Hic mortis duræ caſum, tuaque optima facta,
(Si qua fidem tanto eſt operi latura vetuſtas)
Non equidem, nec te, juvenis memorande, ſilebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus
Cedebat, clypeoque inimicum haſtile trahebat.
Prorumpit juvenis, ſeſeque immiſcuit armis:
Jamque aſſurgentis dextræ plagamque ferentis
Æneæ ſubiit mucronem, ipſumque morando
Suſtinuit. ſocii magno clamore ſequuntur;
Dum genitor nati parmâ protectus abiret;
Telaque conjiciunt, proturbantque eminùs hoſtem
Miſſilibus. furit Æneas, tectuſque tenet ſe.
Ac velut, effusâ ſi quando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola; & tutâ latet arce viator
Aut amnis ripis, aut alti fornice ſaxi,
Dum pluit; in terris ut poſſint, ſole reducto,
Exercere diem: ſic obrutus undique telis
Æneas nubem belli, dum detonet, omnem
Suſtinet; & Lauſum increpitat, Lauſoque minatur:
Quò moriture ruis, majoraque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minùs ille
Exultat demens; ſævæ jamque altiùs iræ

Dardanio

Dardanio ſurgunt ductori, extremaque Lauſo
Parcæ fila legunt: validum namque exigit enſem
Per medium Æneas juvenem, totumque recondit.
Tranſiit & parmam mucro, levia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neverat auro;
Implevitque ſinum ſanguis: tum vita per auras
Conceſſit mœſta ad manes, corpuſque reliquit.
At verò ut vultum vidit morientis & ora,
Ora modis Anchiſiades pallentia miris,
Ingemuit miſerans graviter, dextramque tetendit;
Et mentem patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miſerande puer, pro laudibus iſtis,
Quid pius Æneas tantâ dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua: teque parentum
Manibus & cineri, ſi qua eſt ea cura, remitto.
Hôc tamen infelix miſeram ſolabere mortem;
Æneæ magni dextrâ cadis. increpat ultrò
Cunctantes ſocios, & terrâ ſublevat ipſum,
Sanguine turpantem comptos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vulnera ſiccabat lymphis, corpuſque levabat
Arboris acclinis trunco: procul ærea ramis
Dependet galea, & prato gravia arma quieſcunt.
Stant lecti circùm juvenes: ipſe æger, anhelans
Colla fovet, fuſus propexam in pectore barbam:
Multa ſuper Lauſo rogitat, multoſque remittit
Qui revocent, mœſtique ferant mandata parentis.
At Lauſum ſocii exanimem ſuper arma ferebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnovit, longè gemitum præſaga mali mens.
Canitiem multo deformat pulvere, & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantane me tenuit videndi, nate, voluptas,
Ut pro me hoſtili paterer ſuccedere dextræ,
Quem genui? tuane hæc genitor per vulnera ſervor,
Morte tuâ vivens? heu, nunc miſero mihi demum
Exilium infelix! nunc altè vulnus adactum!
Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen.

Pulſus

Pulſus ob invidiam ſolio ſceptriſque paternis.
Debueram patriæ pœnas, odiiſque meorum:
Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.
Nunc vivo: neque adhuc homines lucemque relinquo:
Sed linquam. ſimul hoc dicens attollit in ægrum
Se femur; &, quamquam vis alto vulnere tardat,
Haud dejectus, equum duci jubet. hoc decus illi,
Hoc ſolamen erat: bellis hôc victor abibat
Omnibus. alloquitur mœrentem, & talibus infit:
Rhœbe, diu (res ſi qua diu mortalibus ulla eſt)
Viximus. aut hodie victor ſpolia illa cruenta
Et caput Æneæ referes, Lauſique dolorum
Ultor eris mecum: aut, aperit ſi nulla viam vis,
Occumbes pariter. neque enim, fortiſſime, credo
Juſſa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit, & exceptus tergo conſueta locavit
Membra, manuſque ambas jaculis oneravit acutis;
Ære caput fulgens, criſtâque hirſutus equinâ.
Sic curſum in medios rapidus dedit. æſtuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoque inſania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & conſcia virtus:
Atque hic Ænean magnâ ter voce vocavit.
Æneas agnovit eum, lætuſque precatur:
Sic pater ille deum faciat, ſic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, & infeſtâ ſubit obvius haſtâ.
Ille autem: Quid me erepto, ſæviſſime, nato
Terres? hæc via ſola fuit, quâ perdere poſſes.
Nec mortem horremus, nec divûm parcimus ulli.
Deſine. jam venio moriturus, & hæc tibi porto
Dona priùs. dixit, telumque intorſit in hoſtem:
Indè aliud ſuper atque aliud figitque volutatque
Ingenti gyro; ſed ſuſtinet aureus umbo.
Ter circùm aſtantem lævos equitavit in orbes,
Tela manu jaciens; ter ſecum Troïus heros
Immanem ærato circumfert tegmine ſylvam.
Indè ubi tot traxiſſe moras, tot ſpicula tædet
Vellere, & urgetur pugnâ congreſſus iniquâ;

Multa

Multa movens animo, jam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi cava tempora conjicit haſtam.
Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effuſumque equitem ſuper ipſe ſecutus
Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cœlum Troëſque Latinique.
Advolat Æneas, vaginâque eripit enſem,
Et ſuper hæc: Ubi nunc Mezentius acer, & illa
Effera vis animi? contrà Tyrrhenus, ut auras
Suſpiciens hauſit cœlum, mentemque recepit:
Hoſtis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
Nullum in cæde nefas; nec ſic ad prœlia veni,
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lauſus.
Unum hoc, per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro;
Corpus humo patiare tegi. ſcio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc (oro) defende furorem:
Et me conſortem nati concede ſepulcro.
Hæc loquitur, juguloque haud inſcius accipit enſem,
Undantique animam diffundit in arma cruore.

ÆNEIDOS

LIBER UNDECIMUS.

OCEANUM interea ſurgens Aurora reliquit.
Æneas, quamquam & ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbataque funere mens eſt,
Vota deûm primo victor ſolvebat Eoo.
Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezentî ducis exuvias; tibi, magne, tropæum,
Bellipotens: aptant rorantes ſanguine criſtas,
Telaque trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumque

Nunc iter ad regem nobis muroſque Latinos.
Arma parate; animis, & ſpe præſumite bellu
Ne qua mora ignaros, ubi primùm vellere ſig
Annuerint Superi, pubemque educere caſtris,
Impediat; ſegneſque metu ſententia tardet.
Interea ſocios inhumataque corpora terræ
Mandemus: qui ſolus honos Acheronte ſub i
Ite, ait; egregias animas, quæ ſanguine nobi
Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremi
Muneribus: mœſtamque Evandri primus ad u
Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Sic ait illacrymans, recipitque ad limina gre
Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Acetes
Servabat ſenior: qui Parrhaſio Evandro
Armiger antè fuit; ſed non felicibus æquè
Tum comes auſpiciis caro datus ibat alumno
Circùm omnis famulamque manus Trojanaque
Et mœſtum Iliades crinem de more ſolutæ.
Ut verò Æneas foribus ſeſe intulit altis,
Ingentem gemitum tunſis ad ſidera tollunt
Pectoribus, mœſtoque immugit regia luctu.

cres eſſe viros, cum durâ prœlia gente.
t nunc ille quidem ſpe multùm captus inani
ors & vota facit, cumulatque altaria donis.
os juvenem exanimum, & nil jam cœleſtibus ullis
lebentem, vano mœſti comitamur honore.
nfelix! nati funus crudele videbis.
i noſtri reditus, exſpectatique triumphi:
æc mea magna fides? at non, Evandre, pudendis
ulneribus pulſum aſpicies: nec ſoſpite dirum
ptabis nato funus pater. hei mihi, quantum
ræſidium Auſonia, & quantum tu perdis, Iüle!
Hæc ubi deflevit, tolli miſerabile corpus
nperat, & toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui ſupremum comitentur honorem,
nterſintque patris lacrymis; ſolatia luctûs
xigua ingentis, miſero ſed debita patri.
Haud ſegnes alii crates & molle feretrum
rbuteis texunt virgis, & vimine querno;
xſtructoſque toros obtentu frondis inumbrant.
Hic juvenem agreſti ſublimem ſtramine ponunt;
ualem virgineo demeſſum pollice florem
u mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi;
ui neque fulgor adhuc, nec dum ſua forma receſſit;
n jam mater alit tellus, vireſque miniſtrat.
nc geminas veſtes auroque oſtroque rigentes
tulit Æneas: quas illi læta laborum
a ſuis quondam manibus Sidonia Dido
erat, & tenui telas diſcreverat auro.
um unam juveni ſupremum mœſtus honorem
it, arſuraſque comas obnubit amictu:
taque præterea Laurentis præmia pugnæ
erat, & longo prædam jubet ordine duci:
t equos & tela, quibus ſpoliaverat hoſtem.
rat & poſt terga manus, quos mitteret umbris
as, cælo ſparſurus ſanguine flammam;
aſque jubet truncos hoſtilibus armis
ferre duces, inimicaque nomina figi.
r *infelix* ævo confectus Acetes;

D d   Pectora

Poſtquam omnis longe comitum proceſſerat o
Subſtitit Æneas; gemituque hæc addidit al
Nos alias hinc ad lacrymas eadem horrida b
Fata vocant. ſalve æternum mihi, maxime
Æternumque vale. nec plura effatus ad alto
Tendebat muros, greſſumque in caſtra fereb
Jamque oratores aderant ex urbe Latinâ,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes:
Corpora, per campos ferro quæ fuſa jaceba
Redderet, ac tumulo ſineret ſuccedere terra
Nullum cum victis certamen & æthere caſſi
Parceret hoſpitibus quondam ſoceriſque voc
Quos bonus Æneas, haud aſpernanda precan
Proſequitur veniâ, & verbis hæc inſuper ad
Quænam vos tanto fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis & Martis ſorte perempt
Oratis? equidem & vivis concedere vellem.
Nec veni, niſi fata locum ſedemque dediſſen
Nec bellum cum gente gero: rex noſtra reli
Hoſpitia, & Turni potiùs ſe credidit armis.
Æquius huic Turnum fuerat ſe opponere m
Si bellum finire manu, ſi pellere Teucros

Orſa refert: O famâ ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus cœlo te laudibus æquem?
Juſtitiæne priùs mirer belline laborum?
Nos verò hæc patriam grati referemus ad urbem:
Et te, ſi qua viam dederit fortuna, Latino
Jungemus regi. quærat ſibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles,
Saxaque ſubvectare humeris Trojana juvabit.
Dixerat hæc, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis ſenos pepigere dies, & pace ſequeſtrâ
Per ſylvas Teucri, mixtique impune Latini,
Erravere jugis. ferro ſonat icta bipenni
Fraxinus: evertunt actas ad ſidera pinus:
Robora nec cuneis, & olentum ſcindere cedrum,
Nec plauſtris ceſſant vectare gementibus ornos.
Et jam fama volans, tanti prænuntia luctûs,
Evandrum Evandrique domos & mœnia complet,
Quæ modò victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, & de more vetuſto
Funereas rapuere faces. lucet via longo
Ordine flammarum, & latè diſcriminat agros.
Contrà turba Phrygum veniens plangentia jungunt
Agmina. quæ poſtquam matres ſuccedere tectis
Viderunt, mœſtam incendunt clamoribus urbem.
At non Evandrum potis eſt vis ulla tenere;
Sed venit in medios. feretro Pallanta repoſto [que:
Procubuit ſuper, atque hæret lacrymanſque gemenſ-
Et via vix tandem voci laxata dolore eſt:
Non hæc, ô Palla, dederas promiſſa parenti,
Cautiùs ut ſævo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine poſſet.
Primitiæ juvenis miſeræ, bellique propinqui
Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
Vota preceſque meæ! tuque, ô ſanctiſſima conjux,
Felix morte tuâ, neque in hunc ſervata dolorem!
Contrà ego vivendo vici mea fata, ſuperſtes
Reſtarem ut genitor. Troum ſocia arma ſecutum

Obruerent Rutuli telis: animam ipſe dediſſem,
Atque hæc pompa domum me, non Pallanta, referret.
Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec, quas
Junximus hoſpitio, dextras: ſors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ. quòd ſi immatura manebat
Mors natum, cæſis Volſcorum millibus antè,
Ducentem in Latium Teucros cecidiſſe juvabit.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
Quàm pius Æneas, & quàm magni Phryges, & quàm
Tyrrhenique duces, Tyrrhenûm exercitus omnis:
Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera letho.
Tu quoque nunc ſtares immanis truncus in arvis,
Eſſet par ætas, & idem ſi robur ab annis,
Turne. ſed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, & hæc memores regi mandata referte:
Quòd vitam moror inviſam, Pallante perempto,
Dextera cauſa tua eſt; Turnum natoque patrique
Quam debere vides. meritis vacat hic tibi ſolus
Fortunæque locus. non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: ſed nato manes perferre ſub imos.
  Aurora interea miſeris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Jam pater Æneas, jam curvo in litore Tarchon
Conſtituere pyras. huc corpora quiſque ſuorum
More tulere patrum: ſubjectiſque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circùm accenſos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogos; ter mœſtum funeris ignem
Luſtravere in equis, ululatuſque ore dedere.
Spargitur & tellus lacrymis, ſparguntur & arma.
It cœlo clamorque virûm clangorque tubarum.
Hinc alii ſpolia acciſis derepta Latinis
Conjiciunt igni; galeas, enſeſque decoros,
Frenaque, ferventeſque rotas; pars munera nota,
Ipſorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti;
*Setigero*ſque ſues, raptaſque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes; tum litore toto
Ardentes

entes ſpectant ſocios, ſemuſtaque ſervant
a ; neque avelli poſſunt ; nox humida donec
rtit cœlum ſtellis fulgentibus aptum.
ec minùs & miſeri diverſâ in parte Latini
meras ſtruxere pyras, & corpora partim
ta virûm terræ infodiunt, avectaque partim
imos tollunt in agros, urbique remittunt.
era, confuſæque ingentem cædis acervum,
numero nec honore cremant ; tunc undique vaſti
atim crebris collucent ignibus agri.
ia lux gelidam cœlo dimoverat umbram :
entes altum cinerem & confuſa ruebant
focis, tepidoque onerabant aggere terræ.
verò in tectis prædivitis urbe Latini,
ipuus fragor, & longi pars maxima luctûs.
natres, miſeræque nurus, hìc cara ſororum
ora mœrentum, puerique parentibus orbi,
m execrantur bellum, Turnique hymenæos :
m armis, ipſumque jubent decernere ferro ;
regnum Italiæ, & primos ſibi poſcat honores.
ivat hæc ſævus Drances, ſolumque vocari
atur, ſolum poſci in certamina Turnum.
ta ſimul contrà variis ſententia dictis
Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat :
ta virum meritis ſuſtentat fama tropæis.
os inter motus, medio in flagrante tumultu,
: ſuper mœſti magnâ Diomedis ab urbe
iti reſponſa ferunt : nihil omnibus actum
torum impenſis operum ; nil dona, neque aurum,
magnas valuiſſe preces : alia arma Latinis
renda, aut pacem Trojano ab rege petendum.
cit ingenti luctu rex ipſe Latinus ;
lem Ænean manifeſto numine ferri,
ionet ire deûm, tumulique ante ora recentes.
concilium magnum, primoſque ſuorum
erio accitos, alta intrà limina cogit.
convenêre, fluuntque ad regia plenis
a viis, ſedet in mediis & maximus ævo

Et primus ſceptris, haud lætâ fronte, Latinus.
Atque hic legatos Ætolâ ex urbe remiſſos,
Quæ referant, fari jubet, & reſponſa repoſcit
Ordine cuncta ſuo. tum facta ſilentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier infit.
Vidimus, ô cives, Diomedem Argivaque caſtra;
Atque iter emenſi caſus ſuperavimus omnes;
Contigimuſque manum, quâ concidit Ilia tellus.
Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis arvis.
Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi,
Munera præferimus, nomen patriamque docemus:
Qui bellum intulerint, quæ cauſa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido ſic reddidit ore:
O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Auſonii, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, ſuadetque ignota laceſſere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhauſta ſub altis,
Quos Simoïs premat ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & ſcelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miſeranda manus. ſcit triſte Minervæ
Sidus, & Euboïcæ cautes, ultorque Caphareus.
Militiâ ex illâ diverſum ad litus adacti,
Atrides Protei Menelaus ad uſque columnas
Exulat; Ætnæos vidit Cyclopas Ulyſſes.
Regna Neoptolemi referam, verſoſque Penates
Idomenei? Libycone habitantes litore Locros?
Ipſe Mycenæus magnorum ductor Achivûm
Conjugis infandæ prima intrà limina dextrâ
Oppetiit; devictam Aſiam ſubſedit adulter.
Invidiſſe deos, patriis ut redditus aris
Conjugium optatum & pulchram Calydona viderem?
Nunc etiam horribili viſu portenta ſequuntur,
Et ſocii amiſſi, petierunt æthera pennis,
Fluminibuſque vagantur, aves; heu dira meorum
Supplicia! & ſcopulos lacrymoſis vocibus implent.
Hæc adeò ex illo mihi jam ſperanda fuerunt

Tempore,

Tempore, cùm ferro cœleſtia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram
Ne verò, ne me ad tales impellite pugnas:
Nec mihi cum Teucris ullum poſt eruta bellum
Pergama; nec veterum memini lætorve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Ænean. ſtetimus tela aſpera contra,
Contulimuſque manus: experto credite, quantus
In clypeum aſſurgat, quo turbine torqueat haſtam.
Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros, ultro Inachias veniſſet ad urbes
Dardanus, & verſis lugeret Græcia fatis.
Quicquid apud duræ ceſſatum eſt mœnia Trojæ,
Hectoris Æneæque manu victoria Graiûm
Hæſit, & in decimum veſtigia retulit annum:
Ambo animis, ambo inſignes præſtantibus armis;
Hic pietate prior. coëant in fœdera dextræ,
Quà datur; aſt, armis concurrant arma, cavete.
Et reſponſa ſimul quæ ſint, rex optime, regis
Audîſti, & quæ ſit magno ſententia bello.
  Vix ea legati, variuſque per ora cucurrit
Auſonidûm turbata fremor. ceu, ſaxa morantur
Cùm rapidos amnes, fit clauſo gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis.
Ut primùm placati animi, & trepida ora quiêrunt;
Præfatus divos ſolio rex infit ab alto:
Antè equidem ſummâ de re ſtatuiſſe, Latini,
Et vellem, & fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, cùm muros adſidet hoſtis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum
Invictiſque viris gerimus; quos nulla fatigant
Prœlia, nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quam adſcitis Ætolûm habuiſtis in armis,
Ponite; ſpes ſibi quiſque: ſed hæc quàm anguſta, vide-
Cætera quâ rerum jaceant perculſa ruinâ, [tis.
Ante oculos interque manus ſunt omnia veſtras.
Nec quemquam incuſo: potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit. toto certatum eſt corpore regni.

Nunc

Nunc adeò, quæ ſit dubiæ ſententia menti,
Expediam & paucis, (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus ager, Tuſco mihi proximus amni,
Longus in occaſum, fines ſuper uſque Sicanos,
Aurunci Rutulique ſerunt, & vomere duros
Exercent colles, atque horum aſperrima paſcunt.
Hæc omnis regio & celſi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum; & fœderis æquas
Dicamus leges, ſocioſque in regna vocemus;
Conſidant, ſi tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines aliamque capeſſere gentem
Eſt animus, poſſuntque ſolo decedere noſtro:
Bis denas Italo texamus robore naves,
Seu plures complere valent: jacet omnis ad undam
Materies: ipſi numerumque modumque carinis
Præcipiant; nos æra, manus, navalia demus.
Præterea, qui dicta ferant, & fœdera firment,
Centum oratores primâ de gente Latinos
Ire placet, paciſque manu prætendere ramos;
Munera portantes aurique eboriſque talenta,
Et ſellam regni trabeamque inſignia noſtri.
Conſulite in medium, & rebus ſuccurrite feſſis.
Tum Drances idem infenſus, quem gloria Turni
Obliquâ invidiâ ſtimuliſque agitabat amaris,
Largus opum, & linguâ melior, ſed frigida bello
Dextera, conſiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens; genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat;
Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras:
Rem nulli obſcuram, noſtræ nec vocis egentem,
Conſulis, ô bone rex! cuncti ſe ſcire fatentur,
Quid fortuna ferat populi; ſed dicere muſſant.
Det libertatem fandi, flatuſque remittat,
Cujus ob auſpicium infauſtum moreſque ſiniſtros
(Dicam equidem, licèt arma mihi mortemque minetur)
Lumina tot cecidiſſe ducum, totamque videmus
Conſediſſe urbem luctu; dum Troïa tentat
Caſtra fugæ fidens, & cœlum territat armis.

Unum etiam donis iſtis, quæ plurima mitti
Dardanidis dicique jubes, unum, optime regum,
Adjicias; nec te ullius violentia vincat,
Quin natam egregio genero digniſque hymenæis
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere jungas.
Quòd ſi tantus habet mentes & pectora terror;
Ipſum obteſtemur, veniamque oremus ab ipſo:
Cedat jus proprium regi, patriæque remittat.
Quid miſeros toties in aperta pericula cives
Projicis, ô Latio caput horum & cauſa malorum?
Nulla ſalus bello: pacem te poſcimus omnes,
Turne; ſimul pacis ſolum inviolabile pignus.
Primus ego (inviſum quem tu tibi fingis, & eſſe
Nil moror) en ſupplex venio: miſerere tuorum;
Pone animos, & pulſus abi. ſat funera fuſi
Vidimus, ingentes & deſolavimus agros.
Aut, ſi fama movet, ſi tantum pectore robur
Concipis, & ſi adeò dotalis regia cordi eſt;
Aude, atque adverſum fidens fer pectus in hoſtem.
Scilicet, ut Turno contingat regia conjux,
Nos animæ viles, inhumata infletaque turba,
Sternamur campis, & jam tu, ſi qua tibi vis,
Si patrii quid Martis habes, illum aſpice contrà,
Qui vocat.
Talibus exarſit dictis violentia Turni:
Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces:
Larga quidem, Drance, ſemper tibi copia fandi,
Tum cùm bella manus poſcunt, patribuſque vocatis
Primus ades: ſed non replenda eſt curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant, dum diſtinet hoſtem
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde tona eloquio, ſolitum tibi; meque timoris
Argue tu, Drance; quando tot ſtragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, paſſimque tropæis
Inſignis agros. poſſit quid vivida virtus,
Experiare licet; nec longè ſcilicet hoſtes
Quærendi nobis: circumſtant undique muros.
Imus in adverſos? quid ceſſas? an tibi Mavors

Ventoſâ in linguâ, pedibuſque fugacibus iſtis
Semper erit?
Pulſus ego? aut quiſquam meritò, fœdiſſime, pulſum
Arguet, Iliaco tumidum qui creſcere Tybrim
Sanguine, & Evandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias & Pandarus ingens,
Et quos mille die victor ſub Tartara miſi,
Incluſus muris hoſtilique aggere ſeptus.
Nulla ſalus bello. capiti cane talia demens
Dardanio, rebuſque tuis. proinde omnia magno
Ne ceſſa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ; contrà premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiſcunt,
Nunc & Tydides, & Lariſſæus Achilles:
Amnis & Hadriacas retrò fugit Aufidus undas?
Vel cùm ſe pavidum contra mea jurgia fingit,
Artificis ſcelus, & formidine crimen acerbat.
Nunquàm animam talem dextrâ hâc (abſiſte moveri)
Amittes: habitet tecum, & ſit pectore in iſto.
Nunc ad te, & tua magna, pater, conſulta revertor.
Si nullam noſtris ultrà ſpem ponis in armis;
Si tam deſerti ſumus, & ſemel agmine verſo
Funditus occidimus, neque habet fortuna regreſſum;
Oremus pacem, & dextras tendamus inertes.
Quamquam ô, ſi ſolitæ quicquam virtutis adeſſet,
Ille mihi ante alios fortunatuſque laborum
Egregiuſque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta juventus,
Auxilioque urbes Italæ populique ſuperſunt;
Sin & Trojanis cum multo gloria venit
Sanguine; ſunt illis ſua funera, parque per omnes
Tempeſtas; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies variique labor mutabilis ævi
Retulit in melius: multos alterna reviſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locavit.

Non

Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi?
At Meſſapus erit, felixque Tolumnius, & quos
Tot populi miſêre duces. nec parva ſequetur
Gloria delectos Latio & Laurentibus agris.
Eſt & Volſcorum egregiâ de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære catervas.
Quòd ſi me ſolum Teucri in certamina poſcunt,
Idque placet, tantûmque bonis communibus obſto;
Non adeò has exoſa manus Victoria fugit,
Ut tantâ quicquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis contrà; vel magnum præſtet Achillem,
Factaque Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc, ſoceroque Latino
Turnus ego, haud ulli veterum virtute ſecundus,
Devovi. ſolum Æneas vocat: & vocet oro.
Nec Drances potiùs, ſive eſt hæc ira deorum,
Morte luat; ſive eſt virtus & gloria, tollat.
Illi hæc inter ſe dubiis de rebus agebant
Certantes: caſtra Æneas aciemque movebat.
Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
Ecce ruit, magniſque urbem terroribus implet:
'nſtructos acie Tiberino a flumine Teucros
Tyrrhenamque manum totis deſcendere campis.
xtemplo turbati animi, concuſſaque vulgi
ectora, & arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.
rma manu trepidi poſcunt; fremit arma juventus;
ent mœſti, muſſantque patres. hìc undique clamor
ſſenſu vario magnus ſe tollit in auras.
ud ſecus, atque alto in luco cùm fortè catervæ
nſedêre avium, piſcoſove amne Paduſæ
nt ſonitum rauci per ſtagna loquacia cycni.
, ait, ô cives, arrepto tempore, Turnus,
ite concilium, & pacem laudate ſedentes:
armis in regna ruant. nec plura locutus
ipuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.
Voluſe, armari Volſcorum edice maniplis;
ait, & Rutulos equites Meſſapus in armis,
u fratre Coras latis diffundite campis.

Pars aditus urbis firment, turreſque capeſſant:
Cætera, quà juſſo, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros totâ diſcurritur urbe.
Concilium ipſe pater & magna incepta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt;
Multaque ſe incuſat, qui non acceperit ultrò
Dardanium Ænean, generumque adſciverit urbi.
Præfodiunt alii portas, aut ſaxa ſudeſque
Subvectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina. tum muros variâ cinxere coronâ
Matronæ puerique: vocat labor ultimus omnes.
Nec non ad templum ſummaſque ad Palladis arces
Subvehitur magnâ matrum regina catervâ,
Dona ferens: juxtàque comes Lavinia virgo,
Cauſa mali tanti, oculos dejecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure vaporant;
Et mœſtas alto fundunt de limine voces:
Armipotens præſes belli, Tritónia virgo,
Frange manu telum Phrygii prædonis, & ipſum
Pronum ſterne ſolo, portiſque effunde ſub altis.
Cingitur ipſe furens certatim in prœlia Turnus.
Jamque adeò Rutulum thoraca indutus aënis
Horrebat ſquamis, ſuraſque incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc; laterique accinxerat enſem
Fulgebatque altâ decurrens aureus arce:
Exultatque animis, & ſpe jam præcipit hoſtem:
Qualis, ubi abruptis fugit præſepia vinclis
Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
Aut ille in paſtus armentaque tendit equarum,
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectiſque fremit cervicibus altè
Luxurians; luduntque jubæ per colla, per armos.
Obvia cui, Volſcorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portiſque ab equo regina ſub ipſis
Deſiluit; quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis: tum talia fatur:
Turne, ſui merito ſi qua eſt fiducia forti,
*Audeo & Æ*neadûm promitto occurrere turmæ,

So

Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
Me ſine prima manu tentare pericula belli :
Tu pedes ad muros ſubſiſte, & mœnia ſerva.
Turnus ad hæc, oculos horrendâ in virgine fixus :
O decus Italiæ virgo, quas dicere grates,
Quaſve referre parem ? ſed nunc, eſt omnia quando
Iſte animus ſupra, mecum partire laborem.
Æneas, ut fama fidem miſſique reportant
Exploratores, equitum levia improbus arma
Præmiſit, quaterent campos : ipſe ardua montis
Per deſerta jugo ſuperans adventat ad urbem.
Furta paro belli convexo in tramite ſylvæ,
Ut bivias armato obſidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe ſignis :
Tecum acer Meſſapus erit, turmæque Latinæ,
Tiburtique manus : ducis & tu concipe curam.
Sic ait, & paribus Meſſapum in prœlia dictis
Hortatur, ſocioſque duces ; & pergit in hoſtem.
Eſt curvo anfractu valles, accommoda fraudi
Armorumque dolis ; quam denſis frondibus atrum
Urget utrimque latus ; tenuis quò ſemita ducit,
Anguſtæque ferunt fauces aditusque maligni.
Hanc ſuper in ſpeculis ſummoque in vertice montis
Planities ignota jacet, tutique receptus :
Seu dextrâ lævâque velis occurrere pugnæ,
Sive inſtare jugis, & grandia volvere ſaxa,
Huc juvenis notâ fertur regione viarum ;
Arripuitque locum, & ſylvis inſedit iniquis.
Velocem interea ſuperis in ſedibus Opim,
Unam ex virginibus ſociis ſacrâque catervâ
Compellabat, & has triſti Latonia voces
Ore dabat : Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, & noſtris nequicquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias. neque enim novus iſte Dianæ
Venit amor, ſubitâque animum dulcedine movit.
Pulſus ob invidiam regno vireſque ſuperbas
Priverno antiquâ Metabus cùm excederet urbe,
Infantem, fugiens media inter prœlia belli,

Suſtulit exilio comitem, matriſque vocavit
Nomine Caſmillæ, mutatâ parte, Camillam.
Ipſe, ſinu præ ſe portans, juga longa petebat
Solorum nemorum: tela undique ſæva premebant,
Et circumfuſo volitabant milite Volſci.
Ecce fugæ medio ſummis Amaſenus abundans
Spumebat ripis; tantus ſe nubibus imber
Ruperat. ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caroque oneri timet. omnia ſecum
Verſanti ſubitò vix hæc ſententia ſedit:
Telum immane, manu validâ quod fortè gerebat
Bellator, ſolidum nodis & robore cocto;
Huic natam, libro & ſylveſtri ſubere clauſam,
Implicat, atque habilem mediæ circumligat haſtæ;
Quam dextrâ ingenti librans ita ad æthera fatur:
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix Latonia virgo,
Ipſe pater famulam voveo; tua prima per auras
Tela tenens ſupplex hoſtem fugit. accipe, teſtor,
Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris.
Dixit, & adducto contortum haſtile lacerto
Immittit: ſonuêre undæ: rapidum ſuper amnem
Infelix fugit in jaculo ſtridente Camilla.
At Metabus, magnâ propiùs jam urgente catervâ,
Dat ſeſe fluvio, atque haſtam cum virgine victor
Gramineo donum Triviæ de ceſpite vellit.
Non illum tectis ullæ, non mœnibus urbes
Accepere, neque ipſe manus feritate dediſſet;
Paſtorum & ſolis exegit montibus ævum.
Hìc natam, in dumis interque horrentia luſtra,
Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Utque pedum primis infans veſtigia plantis
Inſtiterat, jaculo palmas oneravit acuto;
Spiculaque ex humero parvæ ſuſpendit & arcum.
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuviæ per dorſum a vertice pendent.
Tela manu jam tum tenerâ puerilia torſit,
Et fundam tereti circùm caput egit habenâ;

Strymo.

Strymoniamque gruem, aut album dejecit olorem.
Multæ illam fruſtra Tyrrhena per oppida matres
Optavêre nurum. ſolâ contenta Dianâ
Æternum telorum & virginitatis amorem
Intemerata colit. vellem haud correpta fuiſſet
Militiâ tali, conata laceſſere Teucros:
Cara mihi comitumque foret nunc una mearum.
Verùm age, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
Labere, Nympha, polo, fineſque inviſe Latinos,
Triſtis ubi infauſto committitur omine pugna.
Hæc cape, & ultricem pharetrâ deprome ſagittam:
Hâc quicumque ſacrum violârit vulnere corpus,
Tros Italuſve, mihi pariter det ſanguine pœnas.
Poſt ego nube cavâ miſerandæ corpus & arma
Inſpoliata feram tumulo, patriæque reponam.
Dixit: at illa leves cœli demiſſa per auras
Inſonuit, nigro circumdata turbine corpus.
At manus interea muris Trojana propinquat,
Etruſcique duces, equitumque exercitus omnis;
Compoſiti numero in turmas. fremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis
Huc obverſus & huc; tum latè ferreus haſtis
Horret ager, campique armis ſublimibus ardent.
Nec non Meſſapus contrà, celereſque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ,
Adverſi campo apparent; haſtaſque reductis
Protendunt longè dextris, & ſpicula vibrant;
Adventuſque virûm fremituſque ardeſcit equorum.
Jamque intrà jactum teli progreſſus uterque
Subſtiterat: ſubitò erumpunt clamore, frementeſque
Exhortantur equos; fundunt ſimul undique tela
Crebra nivis ritu, cœlumque obtexitur umbrâ.
Continuò adverſis Tyrrhenus & acer Aconteus
Connixi incurrunt haſtis, primique ruinam
Dant ſonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. excuſſus Aconteus,
Fulminis in morem aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longè, & vitam diſpergit in auras.

Extemplo turbatæ acies, verſique Latini
Rejiciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troës agunt: princeps turmas inducit Aſylas.
Jamque propinquabant portis, rurſuſque Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt;
Hi fugiunt, penitùſque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, ſcopuloſque ſuperjacit undam
Spumeus, extremumque ſinu perfundit arenam;
Nunc rapidus retro, atque æſtu revoluta reſorbens
Saxa fugit, lituſque vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad mœnia verſos;
Bis rejecti armis reſpectant terga tegentes.
Tertia ſed poſtquam congreſſi in prœlia totaſque
Implicuêre inter ſe acies, legitque virum vir;
Tum verò & gemitus morientum, & ſanguine in alto
Armaque, corporaque, & permixti cæde virorum
Semanimes volvuntur equi: pugna aſpera ſurgit.
Orſilochus Remuli, quando ipſum horrebat adire,
Haſtam intorſit equo, ferrumque ſub aure reliquit.
Quo ſonipes ictu furit arduus, altaque jactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura:
Volvitur ille excuſſus humi. Catillus Iōlan,
Ingentemque animis, ingentem corpore & armis
Dejicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Cæſaries, nudique humeri: nec vulnera terrent;
Tantus in arma patet. latos huic haſta per armos
Acta tremit, duplicatque virum transfixa dolore.
Funditur ater ubique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchramque petunt per vulnera mortem.
At medias inter cædes exultat Amazon,
Unum exſerta latus pugnæ, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu ſpargens haſtilia denſet;
Nunc validam dextrâ rapit indefeſſa bipennem:
Aureus ex humero ſonat arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam, ſi quando in tergum pulſa receſſit,
Spicula converſo fugientia dirigit arcu.
At circùm lectæ comites, Larinaque virgo,

Tullaque, & æratam quatiens Tarpeïa ſecurim,
Italides; quas ipſa decus ſibi dia Camilla
Delegit, paciſque bonas, bellique, miniſtras.
Quales Threïciæ cùm flumina Thermodontis
Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis;
Seu circùm Hippolyten, ſeu cùm ſe Martia curru
Pentheſilea refert, magnoque ululante tumultu
Feminea exſultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem poſtremum aſpera virgo
Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunæum Clytio primum patre; cujus apertum
Adverſi longâ tranſverberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, morienſque ſuo ſe in vulnere verſat.
Tum Lirim Pagaſumque ſuper: quorum alter habenas
Suffoſſo revolutus equo dum colligit, alter
Dum ſubit, ac dextram labenti tendit inermem,
Præcipites pariterque ruunt. his addit Amaſtrum
Hippotaden; ſequiturque incumbens eminus haſtâ
Tereaque Harpalicumque, & Demophoonta Chromim-
Quotque emiſſa manu contorſit ſpicula virgo, [que:
Tot Phrygii cecidêre viri. procul Ornytus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta juvenco
Pugnatori operit; caput ingens oris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis,
Agreſtiſque manus armat ſparus: ipſe catervis
Vertitur in mediis, & toto vertice ſuprà eſt.
Hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verſo)
Trajicit, & ſuper hæc inimico pectore fatur;
Sylvis te, Tyrrhene, feras agitare putâſti?
Advenit qui veſtra dies muliebribus armis
Verba redarguerit. nomen tamen haud leve patrum
Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.
Protinus Orſilochum & Buten, duo maxima Teucrûm
Corpora: ſed Buten averſum cuſpide fixit
Loricam galeamque inter, quâ colla ſedentis
Lucent, & lævo dependet parma lacerto;

Orſilochum fugiens, magnumque agitata per orbem
Eludit gyro interior, ſequiturque ſequentem.
Tum validam perque arma viro perque oſſa ſecurim,
Altior inſurgens, oranti & multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, ſubitòque aſpectu territus hæſit,
Apenninicolæ bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata ſinebant.
Iſque ubi ſe nullo jam curſu evadere pugnæ
Poſſe, neque inſtantem reginam avertere cernit;
Conſilio verſare dolos ingreſſus & aſtu,
Incipit hæc: Quid tam egregium, ſi femina forti
Fidis equo? dimitte fugam, & te cominus æquo
Mecum crede ſolo, pugnæque accinge pedeſtri:
Jam noſces, ventoſa ferat cui gloria laudem.
Dixit: at illa furens, acrique accenſa dolore,
Tradit equum comiti, paribuſque reſiſtit in armis,
Enſe pedes nudo purâque interrita parmâ.
At juvenis, viciſſe dolo ratus, avolat ipſe,
(Haud mora) converſiſque fugax aufertur habenis,
Quadrupedemque citum ferratâ calce fatigat.
Vane Ligur, fruſtràque animis elate ſuperbis,
Nequicquam patrias tentâſti lubricus artes;
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo; & pernicibus ignea plantis
Tranſit equum curſu, freniſque adverſa prehenſis
Congreditur, pœnaſque inimico ex ſanguine ſumit.
Quàm facilè accipiter ſaxo ſacer ales ab alto
Conſequitur pennis ſublimem in nube columbam,
Comprenſamque tenet, pedibuſque eviſcerat uncis:
Tum cruor, & vulſæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum ſator atque deorum
Obſervans oculis ſummo ſedet altus Olympo.
Tyrrhenum genitor Tarchonem in prœlia ſæva
Suſcitat, & ſtimulis haud mollibus injicit iras.
Ergo inter cædes cedentiaque agmina Tarchon
Fertur equo, variiſque inſtigat vocibus alas,
Nomine quemque vocans: reficitque in prœlia pulſos:
Qui

is metus, ô nunquam dolituri, ô ſemper inertes
rrheni, quæ tanta animis ignavia venit ?
nina palantes agit, atque hæc agmina vertit ?
ò ferrum, quidve hæc gerimus tela irrita dextris ?
non in Venerem ſegnes nocturnaque bella ;
t, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
ſpectare dapes & plenæ pocula menſæ :
amor, hoc ſtudium ; dum ſacra ſecundus haruſpex
ıtiet, ac lucos vocet hoſtia pinguis in altos.
c effatus, equum in medios moriturus & ipſe
ıcitat, & Venulo adverſum ſe turbidus infert,
eptumque ab equo dextrâ complectitur hoſtem,
gremium ante ſuum multâ vi concitus aufert.
litur in cœlum clamor : cunctique Latini
ıvertere oculos. volat igneus æquore Tarchon,
na virumque ferens ; tum ſummâ ipſius ab haſtâ
ringit ferrum ; & partes rimatur apertas,
à vulnus letale ferat : contrà ille repugnans
tinet a jugulo dextram, & vim viribus exit.
ue volans altè raptum cum fulva draconem
t aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæſit ;
cius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
ectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore,
luus inſurgens : illa haud minùs urget obunco
tantem roſtro ; ſimul æthera verberat alis.
ıd aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
:at ovans. ducis exemplum eventumque ſecuti
onidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns
ɔcem, jaculo & multâ prior arte, Camillam
:uit ; &, quæ ſit fortuna facillima, tentat.
ſe cumque furens medio tulit agmine virgo,
Aruns ſubit, & tacitus veſtigia luſtrat ;
victrix redit illa, pedemque ex hoſte reportat,
juvenis furtim celeres detorquet habenas :
aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat
iquecircuitum ; & certam quatit improbus haſtam.
ɔrtè ſacer Cybelæ Chloreus, olimque ſacerdos,
nis longè Phrygiis fulgebat in armis,

Spumantemque agitabat equum; quem pellis aënis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe, peregrinâ ferrugine clarus & oſtro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu;
Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea vati
Caſſida; tum croceam chlamydemque ſinuſque crepantes
Carbaſeos fulvo in nodum collegerat auro;
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, ſive ut templis præfigeret arma
Troïa, captivo ſive ut ſe ferret in auro,
Venatrix, unum ex omni certamine pugnæ
Cæca ſequebatur; totumque incauta per agmen
Femineo prædæ & ſpoliorum ardebat amore:
Telum ex inſidiis cùm tandem tempore capto
Concitat, & ſuperos Aruns ſic voce precatur:
Summe deûm, ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Paſcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multâ premimus veſtigia prunâ;
Da, pater, hoc noſtris aboleri dedecus armis,
Omnipotens. non exuvias pulſæve tropæum
Virginis, aut ſpolia ulla peto; mihi cætera laudem
Facta ferent: hæc dira meo dum vulnere peſtis
Pulſa cadat, patrias remeabo inglorius urbes.
Audiit, & voti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit; partem volucres diſperſit in auras.
Sterneret ut ſubitâ turbatam morte Camillam,
Annuit oranti; reducem ut patria alta videret,
Non dedit; inque Notos vocem vertere procellæ.
Ergo, ut miſſa manu ſonitum dedit haſta per auras,
Convertere animos acres, oculoſque tulere
Cuncti ad reginam Volſci. nihil ipſa neque auræ,
Nec ſonitûs memor, aut venientis ab æthere teli;
Haſta ſub exertam donec perlata papillam
Hæſit, virgineumque altè bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamque ruentem
Suſcipiunt; fugit ante omnes exterritus Aruns
Lætitiâ mixtoque metu; nec jam amplius haſtæ

Credere,

Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, priùs quàm tela inimica ſequantur,
Continuò in montes ſeſe avius abdidit altos,
Occiſo paſtore lupus magnove juvenco,
Conſcius àudacis facti, caudamque remulcens
Subjecit pavitantem utero, ſylvaſque petivit.
Haud ſecus ex oculis ſe turbidus abſtulit Aruns;
Contentuſque fugâ mediis ſe immiſcuit armis.
Illa manu moriens telum trahit; oſſa ſed inter
Ferreus ad coſtas alto ſtat vulnere mucro.
Labitur exanguis: labuntur frigida letho
Lumina; purpureus quondam color ora reliquit.
Tum ſic exſpirans Accam ex æqualibus unam
Alloquitur; fida ante alias quæ ſola Camillæ,
Quicum partiri curas; atque hæc ita fatur:
Hactenus, Acca ſoror, potui: nunc vulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigreſcunt omnia circùm.
Effuge, & hæc Turno mandata noviſſima prefer:
Succedat pugnæ, Trojanoſque arceat urbe.
Jamque vale. ſimul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non ſponte fluens. tum frigida toto
Paulatim exolvit ſe corpore, lentaque colla
Et captum letho poſuit caput, arma relinquens;
Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub umbras.
Tum verò immenſus ſurgens ferit aurea clamor
Sidera; dejectâ crudeſcit pugna Camillâ.
Incurrunt denſi ſimul omnis copia Teucrûm,
Tyrrhenûmque duces, Evandrique Arcades alæ.
At Triviæ cuſtos jam dudum in montibus Opis
Alta ſedet ſummis, ſpectatque interrita pugnas:
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Proſpexit, triſti multatam morte, Camillam:
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces:
Heu nimiùm, virgo, nimiùm crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata laceſſere bello!
Nec tibi deſertæ in dumis coluiſſe Dianam
Profuit, aut noſtras humero geſſiſſe pharetras.
Non tamen indecorem tua te regina reliquit

Extremâ

Extremâ jam in morte: neque hoc ſinè nomine lethum
Per gentes erit; aut famam patieris inultæ.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet meritâ. Fuit ingens monte ſub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum
Antiqui Laurentis, opacâque ilice tectum;
Hìc Dea ſe primùm rapido pulcherrima niſu
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem;
Cur, inquit, diverſus abis? huc dirige greſſum,
Huc periture veni; capias ut digna Camillæ
Præmia. tune etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & auratâ volucrem Threïſſa ſagittam
Deprompſit pharetrâ, cornuque infenſa tetendit,
Et duxit longè, donec curvata coïrent
Inter ſe capita, & manibus jam tangeret æquis,
Lævâ aciem ferri, dextrâ nervoque papillam.
Extemplo teli ſtridorem auraſque ſonantes
Audiit unà Aruns, hæſitque in corpore ferrum.
Illum exſpirantem ſocii atque extrema gementem
Obliti, ignoto camporum in pulvere linquunt:
Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, dominâ amiſsâ, levis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli; fugit Acer Atinas;
Disjectique duces deſolatique manipli
Tuta petunt, & equis averſi ad mœnia tendunt.
Nec quiſquam inſtantes Teucros lethumque ferentes
Suſtentare valet telis, aut ſiſtere contra;
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus; [pum.
Quadrupedumque putrem curſu quatit ungula cam-
Volvitur ad muros caligine turbidus atrâ
Pulvis, & e ſpeculis percuſſæ pectora matres
Femineum clamorem ad cœli ſidera tollunt.
Qui curſu portas primi irrupere patentes,
Hos inimica ſuper mixto premit agmine turba:
Nec miſeram effugiunt mortem, ſed limine in ipſo,
Mœnibus in patriis, atque inter tuta domorum,
Confixi expirant animas. pars claudere portas;

Nec

Nec ſociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes: oriturque miſerrima cædes
Defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
Excluſi ante oculos lacrymantumque ora parentum
Pars in præcipites foſſas, urgente ruinâ,
Volvitur: immiſſis pars cæca & concita frenis
Arietat in portas, & duros obice poſtes.
Ipſæ de muris ſummo certamine matres
(Monſtrat amor verus patriæ) ut videre Camillam,
Tela manu trepidæ jaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum ſudibuſque imitantur obuſtis
Præcipites; primæque mori pro mœnibus ardent.
Interea Turnum in ſylvis ſæviſſimus implet
Nuntius, & juveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volſcorum acies, cecidiſſe Camillam;
Ingruere infenſos hoſtes, & Marte ſecundo
Omnia corripuiſſe: metum jam ad mœnia ferri.
Ille furens (& ſæva Jovis ſic numina poſcunt)
Deſerit obſeſſos colles, nemora aſpera linquit.
Vix e conſpectu exierat, campumque tenebat,
Cùm pater Æneas, ſaltus ingreſſus apertos.
Exuperatque jugum, ſylvâque evadit opacâ.
Sic ambo ad muros rapidi tortoque feruntur
Agmine, nec longis inter ſe paſſibus abſunt;
Ac ſimul Æneas fumantes pulvere campos
Proſpexit longè, Laurentiaque agmina vidit;
Et ſævum Ænean agnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatuſque audivit equorum:
Continuòque ineant pugnas, & prœlia tentent;
Nî roſeus feſſos jam gurgite Phœbus Hibero
Tingat equos, noctemque die labente reducat.
Conſidunt caſtris ante urbem, & mœnia vallant.

LIBER DUODECIMUS.

TURNUS ut infractos adverſo Marte Lati
Defeciſſe videt, ſua nunc promiſſa repoſ
Se ſignari oculis; ultrò implacabilis ardet,
Attollitque animos. Pœnorum qualis in arv
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudetque co
Excutiens cervice toros, fixumque latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruen
Haud ſecus accenſo gliſcit violentia Turno.
Tum ſic affatur regem; atque ita turbidus in
Nulla mora in Turno: nihil eſt quod dicta re
Ignavi Æneadæ; nec, quæ pepigere, recuſe
Congredior: fer ſacra, pater, & concipe fœd
Aut hâc Dardanium dextrâ ſub Tartara mitt
Deſertorem Aſiæ, (ſedeant ſpectentque Latir
Et ſolus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos; cedat Lavinia conjux.
Olli ſedato reſpondit corde Latinus:

Fas erat, idque omnes divique homineſque canebant.
Victus amore tui, cognato ſanguine victus,
Conjugis & mœſtæ lacrymis, vincla omnia rupi;
Promiſſam eripui genero; arma impia ſumpſi.
Ex illo qui me caſus, quæ, Turne, ſequantur
Bella, vides; quantos primus patiare labores.
Bis magnâ victi pugnâ vix urbe tuemur
Spes Italas: recalent noſtro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes oſſibus albent.
Quò referor toties? quæ mentem inſania mutat?
Si Turno exſtincto ſocios ſum accire paratus;
Cur non incolumi potiùs certamina tollo?
Quid conſanguinei Rutuli, quid cætera dicet
Italia; ad mortem ſi te (Fors dicta refutet)
Prodiderim, natam & connubia noſtra petentem?
Reſpice res bello varias: miſerere parentis
Longævi, quem nunc mœſtum patria Ardea longè
Dividit. Haud quaquam dictis violentia Turni
Flectitur: exuperat magis ægreſcitque medendo.
Ut primùm fari potuit, ſic incipit ore.
Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
Deponas, lethumque ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextrâ
Spargimus; & noſtro ſequitur de vulnere ſanguis.
Longè illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Femineâ tegat, & vanis ſeſe occulat umbris.
  At regina, novâ pugnæ conterrita ſorte,
Flebat; & ardentem generum moritura tenebat:
Turne, per has ego te lacrymas, per ſi quis Amatæ
Tangit honos animum: (ſpes tu nunc una, ſenectæ
Tu requies miſeræ: decus imperiumque Latini
Te penès: in te omnis domus inclinata recumbit)
Unum oro: deſiſte manum committere Teucris.
Qui te cumque manent iſto certamine caſus,
Et me, Turne, manent: ſimul hæc inviſa relinquam
Lumina, nec generum Ænean captiva videbo.
Accepit vocem lacrymis Lavinia matris,
Flagrantes perfuſa genas: cui plurimus ignem

Ne, quæſo, ne me lacrymis, neve omin
Proſequere, in duri certamina Martis eu
O mater: neque enim Turno mora libe
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta
Haud placitura refer: cùm primùm cra
Puniceis invecta rotis Aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrûm
Et Rutulûm. noſtro dirimamus ſanguin
Illo quæratur conjux Lavinia campo.
Hæc ubi dicta dedit, rapiduſque in te
Poſcit equos, gaudetque tuens ante ora
Pilumno quos ipſa decus dedit Orithyia
Qui candore nives anteirent, curſibus au
Circumſtant properi aurigæ, manibuſque
Pectora plauſa cavis, & colla comantia
Ipſe dehinc auro ſqualentem alboque ori
Circumdat loricam humeris: ſimul apta
Enſemque clypeumque, & rubræ cornu
Enſem quem Dauno ignipotens deus ipſe
Fecerat, & Stygiâ candentem tinxerat u
Exin, quæ mediis ingenti annixa colum
Ædibus aſtabat, validam vi corripit haſ
Actoris Aurunci ſpolium, quaſſatque tre

Terrificos ciet, atque iraſci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco; ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparsâ ad pugnam proludit arenâ.
 Nec minùs interea maternis ſævus in armis
Æneas acuit Martem, & ſe ſuſcitat irâ,
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Tum ſocios mœſtique metum ſolatur Iüli,
Fata docens: regique jubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
 Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies, cùm primùm alto ſe gurgite tollunt
Solis equi, lucemque elatis naribus efflant;
Campum ad certamen magnæ ſub mœnibus urbis
Dimenſi Rutulique viri Teucrique parabant;
In medioque focos, & dîs communibus aras
Gramineas: alii fontemque ignemque ferebant,
Velati lino, & verbenâ tempora vincti.
Procedit legio Auſonidum, pilataque plenis
Agmina ſe fundunt portis. hinc Troïus omnis,
Tyrrhenuſque ruit variis exercitus armis;
Haud ſecus inſtructi ferro, quàm ſi aſpera Martis
Pugna vocet. nec non mediis in millibus ipſi
Ductores auro volitant oſtroque decori,
Et genus Aſſaraci Mneſtheus, & fortis Aſylas;
Et Meſſapus equûm domitor, Neptunia proles.
Utque dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit,
Defigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
Tum ſtudio effuſæ matres, & vulgus inermum,
Invalidique ſenes, turres & tecta domorum
Obſedere: alii portis ſublimibus aſtant.
 At Juno e ſummo, qui nunc Albanus habetur,
(Tunc neque nomen erat, nec honos, aut gloria monti)
Proſpiciens tumulo campum aſpectabat, & ambas
Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplo Turni ſic eſt affata ſororem
Diva deam, ſtagnis quæ fluminibuſque ſonoris
Præſidet: hunc illi rex ætheris altus honorem
Jupiter ereptâ pro virginitate ſacravit:

Nympha decus fluviorum, animo gratiſſima noſtro,
Scis, ut te cunctis unam, quæcumque Latinæ
Magnanimi Jovis ingratum aſcendere cubile,
Prætulerim, cœlique lubens in parte locârim:
Diſce tuum, ne me incuſes, Juturna, dolorem.
Quà viſa eſt fortuna pati, Parcæque ſinebant
Cedere res Latio, Turnum & tua mœnia texi:
Nunc juvenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumque dies & vis inimica propinquat.
Non pugnam aſpicere hanc oculis, non fœdera poſſum.
Tu pro germano ſi quid præſentius audes,
Perge, decet: forſan miſeros meliora ſequentur.
Vix ea, cùm lacrymas oculis Juturna profudit,
Terque quaterque manu pectus percuſſit honeſtum.
Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
Accelera, & fratrem (ſi quis modus) eripe morti:
Aut tu bella cie, conceptumque excute fœdus.
Auctor ego audendi. ſic exhortata reliquit
Incertam, & triſti turbatam vulnere mentis.
Interea reges (ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circùm
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt,
Solis avi ſpecimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Æneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cœleſtibus armis,
Et juxtà Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris. puraque in veſte ſacerdos
Setigeri fœtum ſuis, intonſamque bidentem
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem converſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateriſque altaria libant.
Tum pius Æneas ſtricto ſic enſe precatur:
Eſto nunc Sol teſtis & hæc mihi terra vocanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Juno;
Jam melior, jam, diva, precor: tuque inclyte Mavors

Cuncta tuo qui bella, pater, ſub numine torques:
Fonteſque, fluvioſque voco, quæque ætheris alti
Religio, & quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Ceſſerit Auſonio ſi fors victoria Turno,
Convenit Evandri victos diſcedere ad urbem:
Cedet Iülus agris: nec poſt arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferrove hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem,
(Ut potiùs reor, & potiùs dî numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto: paribus ſe legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra deoſque dabo: ſocer arma Latinus habeto,
Imperium ſolemne ſocer: mihi mœnia Teucri
Conſtituent, urbique dabit Lavinia nomen.
Sic prior Æneas: ſequitur ſic deinde Latinus
Suſpiciens cœlum, tenditque ad ſidera dextram:
Hæc eadem, Ænea, terram, mare, ſidera, juro,
Latonæque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque deûm infernam, & diri ſacraria Ditis.
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit:
Tango aras, medioſque ignes & numina teſtor;
Nulla dies pacem hanc Italis nec fœdera rumpet,
Quo res cumque cadent: nec me vis ulla volentem
Avertet; non ſi tellurem effundat in undas
Diluvio miſcens, cœlumque in Tartara ſolvat:
Ut ſceptrum hoc (dextrâ ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde levi fundet virgulta neque umbras,
Cùm ſemel in ſylvis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitque comas & brachia ferro;
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribuſque dedit geſtare Latinis.
Talibus inter ſe firmabant fœdera dictis
Conſpectu in medio procerum: tum rite ſacratas
In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
At verò Rutulis impar ea pugna videri
Jamdudum, & vario miſceri pectora motu:

Nomen erat virtutis, & ipſe acerrimus arm
In medias dat ſeſe acies, haud neſcia rerum,
Rumoreſque ſerit varios, ac talia fatur :
Non pudet, ô Rutuli, pro cunctis talibus un
Objectare animam ? numerone an viribus æq
Non ſumus ? en omnes & Troës & Arcades h
Fataliſque manus, infenſa Etruria Turno.
Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habem
Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe devovet
Succedet famâ, vivuſque per ora feretur :
Nos, patriâ amiſsâ, dominis parere ſuperbis
Cogemur, qui nunc lenti conſedimus arvis.
Talibus incenſa eſt juvenum ſententia dict
Jam magis atque magis ; ſerpitque per agmina m
Ipſi Laurentes mutati, ipſique Latini.
Qui ſibi jam requiem pugnæ rebuſque ſalute
Sperabant, nunc arma volunt, fœduſque pr
Infectum, & Turni ſortem miſerantur iniqu
His aliud majus Juturna adjungit, & alto
Dat ſignum cœlo ; quo non præſentius ullun
Turbavit mentes Italas, monſtroque fefellit

Projecit fluvio, penitùſque in nubila fugit.
Tum verò augurium Rutuli clamore ſalutant,
Expediuntque manus: primùſque Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod ſæpe petivi.
Accipio agnoſcoque deos: me, me duce ferrum
Corripite, ô miſeri, quos improbus advena bello
Territat, invalidas ut aves; & litora veſtra
Vi populat. petet ille fugam, penituſque profundo
Vela dabit. vos unanimi denſete catervas,
Et regem vobis pugnâ defendite raptum.
Dixit, & adverſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens: ſonitum dat ſtridula cornus, & auras
Certa ſecat. ſimul hoc, ſimul ingens clamor, & omnes
Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Haſta volans, ut fortè novem pulchérrima fratrum
Corpora conſtiterant contrà, quos fida creârat
Una tot Arcadio conjux Tyrrhena Gilippo;
Horum unum ad medium, teritur quà ſutilis alvo
Balteus, & laterum juncturas fibula mordet,
Egregium formâ juvenem & fulgentibus armis,
Tranſadigit coſtas, fulvâque effundit arenâ.
At fratres, animoſa phalanx accenſaque luctu,
Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrum
Corripiunt, cæcique ruunt: quos agmina contrà
Procurrunt Laurentum: hinc denſi rurſus inundant
Troës, Agyllinique, & pictis Arcades armis.
Sic omnes amor unus habet decernere ferro.
Diripuêre aras: it toto turbida cœlo
Tempeſtas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Crateraſque focoſque ferunt. fugit ipſe Latinus,
Pulſatos referens infecto fœdere divos.
Infrenant alii currus, aut corpora ſaltu
Subjiciunt in equos, & ſtrictis enſibus adſunt.
Meſſapus regem, regiſque inſigne gerentem
Tyrrhenum Auleſten, avidus confundere fœdus,
Adverſo proterret equo: ruit ille recedens,
Et miſer oppoſitis a tergo involvitur aris
In caput, inque humeros: at fervidus advolat haſt
Meſſa

Meſſapus, teloque orantem multa trabali
Deſuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet: hæc melior magnis data victima divis.
Concurrunt Itali, ſpoliantque calentia membra.
Obvius ambuſtum torrem Corynæus ab arâ
Corripit, & venienti Ebuſo plagamque ferenti
Occupat os flammis: olli ingens barba reluxit,
Nidoremque ambuſta dedit. ſuper ipſe ſecutus
Cæſariem lævâ turbati corripit hoſtis,
Impreſſoque genu nitens terræ applicat ipſum:
Sic rigido latus enſe ferit. Podalirius Alſum
Paſtorem, primâque acie per tela ruentem,
Enſe ſequens nudo ſuperimminet: ille ſecuri
Adverſi frontem mediam mentumque reductâ
Disjicit, & ſparſo latè rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Æneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque ſuos clamore vocabat.
Quò ruitis? quæve iſta repens diſcordia ſurgit?
O cohibete iras! ictum jam fœdus, & omnes
Compoſitæ leges: mihi jus concurrere ſoli:
Me ſinite, atque auferte metus. ego fœdera faxo
Firma manu: Turnum jam debent hæc mihi ſacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce viro ſtridens alis allapſa ſagitta eſt,
Incertum quâ pulſa manu, quo turbine adacta;
Quis tantam Rutulis laudem caſuſne deuſne
Attulerit. preſſa eſt inſignis gloria facti;
Nec ſeſe Æneæ jactavit vulnere quiſquam.
Turnus, ut Ænean cedentem ex agmine vidit,
Turbatoſque duces, ſubitâ ſpe fervidus ardet:
Poſcit equos, atque arma ſimul, ſaltuque ſuperbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas.
Multa virûm volitans dat fortia corpora letho:
Semineces volvit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit haſtas.
Qualis apud gelidi cùm flumina concitus Hebri

Sanguineus Mavors clypeo increpat, atque furentes
Bella movens immittit equos: illi æquore aperto
Ante notos zephyrumque volant. gemit ultima pulſu
Thraca pedum; circúmque atræ formidinis ora
Iræque inſidiæque dei comitatus aguntur.
Talis equos alacer media inter prœlia Turnus
Fumantes ſudore quatit, miſerabile cæſis
Hoſtibus inſultans: ſpargit rapida ungula rores
Sanguineos, mixtâque cruor calcatur arenâ. [lumque
Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamirimque Pho-
Hunc congeſſus & hunc; illum eminùs: eminùs ambo
Imbraſidas Glaucum atque Laden, quos Imbraſus ipſe
Nutrierat Lyciâ, paribuſque ornaverat armis;
Vel conferre manum, vel equo prævertere ventos.
Parte aliâ media Eumedes in prœlia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis;
Nomine avum referens, animo manibuſque parentem:
Qui quondam, caſtra ut Danaûm ſpeculator adiret,
Auſus Pelidæ pretium ſibi poſcere currus:
Illum Tydides alio pro talibus auſis
Affecit pretio: nec equis aſpirat Achillis.
Hunc procul ut campo Turnus proſpexit aperto;
Antè levi jaculo longum per inane ſecutus,
Siſtit equos bijuges, & curru deſilit, atque
Semianimi lapſoque ſupervenit, &, pede collo
Impreſſo, dextræ mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tingit jugulo; atque hæc inſuper addit:
En agros, &, quam bello, Trojane, petiſti,
Heſperiam metire jacens: hæc præmia, qui me
Ferro auſi tentare, ferunt: ſic mœnia condunt.
Huic comitem Aſbuten conjectâ cuſpide mittit:
Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Therſilochum-
Et ſternacis equi lapſum cervice Thymœten. [que,
Ac velut Edoni Boreæ cùm ſpiritus alto
Inſonat Ægæo, ſequiturque ad litora fluctus,
Quà venti incubuêre; fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno, quâcumque viam ſecat, agmina cedunt

Converſæque ruunt acies : fert impetus ipſum,
Et criſtam adverſo curru quatit aura volantem.
Non tulit inſtantem Phegeus, animiſque frementem :
Objecit ſeſe ad currum, & ſpumantia frenis
Ora citatorum dextrà detorſit equorum.
Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata retectum
Lancea conſequitur, rumpitque infixa bilicem
Loricam, & ſummum deguſtat vulnere corpus.
Ille tamen, clypeo objecto, converſus in hoſtem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat.
Cùm rota præcipitem, & procurſu concitus axis
Impulit, effuditque ſolo : Turnuſque ſecutus
Imam inter galeam ſummi thoracis & oras,
Abſtulit enſe caput, truncumque reliquit arenæ.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Æneam Mneſtheus & fidus Achates,
Aſcaniuſque comes caſtris ſtatuere cruentum,
Alternos longâ nitentem cuſpide greſſus.
Sævit, & infractâ luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quæ proxima, poſcit :
Enſe ſecent lato vulnus, telique latebram
Reſcindant penitùs, ſeſeque in bella remittant.
Jamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iaſides ; acri quondam cui captus amore
Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo
Augurium citharamque dabat celereſque ſagittas.
Ille, ut depoſiti proferret fata parentis,
Scire poteſtates herbarum uſumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in haſtam
Æneas ; magno juvenum & mœrentis Iüli
Concurſu, lacrymis immobilis. ille retorto
Pæonium in morem ſenior ſuccinctus amictu,
Multa manu medicà Phœbique potentibus herbis,
Nequicquam trepidat, nequicquam ſpicula dextrà
Sollicitat, prenſatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit ; nihil auctor Apollo
Subvenit ;

Subvenit; & ſævus campis magìs ac magìs horror
Crebreſcit, propiùſque malum eſt. jam pulvere cœlum
Stare vident: ſubeunt equites, & ſpicula caſtris
Denſa cadunt mediis. it triſtis ad æthera clamor
Bellantum juvenum, & duro ſub Marte cadentum.
Hìc Venus, indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genetrix Cretæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo volucres hæſere ſagittæ.
Hoc Venus, obſcuro faciem circumdata nimbo,
Detulit; hoc fuſum labris ſplendentibus amnem
Inficit, occultè medicans: ſpargitque ſalubres
Ambroſiæ ſuccos, & odoriferam panaceam.
Fovit eâ vulnus lymphâ longævus Iapis
Ignorans; ſubitóque omnis de corpore fugit
Quippe dolor; omnis ſtetit imo vulnere ſanguis.
Jamque ſecuta manum, nullo cogente, ſagitta
Excidit, atque novæ rediêre in priſtina vires.
Arma citi properate viro! quid ſtatis? Iapis
Conclamat, primuſque animos accendit in hoſtem.
Non hæc humanis opibus, non arte magiſtrâ
Proveniunt; neque te, Ænea, mea dextera ſervat:
Major agit deus, atque opera ad majora remittit.
Ille avidus pugnæ ſuras incluſerat auro
Hinc atque hinc, oditque moras, haſtamque coruſcat.
Poſtquam habilis lateri clypeus loricaque tergo eſt,
Aſcanium fuſis circùm complectitur armis,
Summaque per galeam delibans oſcula fatur:
Diſce, puer, virtutem ex me verumque laborem;
Fortunam ex aliis. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito, mox cùm matura adoleverit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum
Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector.
Hæc ubi dicta dedit, portis ſeſe extulit ingens,
Telum immane manu quatiens: ſimul agmine denſo
Anthe

Antheuſque Mneſtheuſque ruunt; omniſque relictis
Turba fluit caſtris: tum cæco pulvere campus
Miſcetur, pulſuque pedum tremit excita tellus.
Vidit ab adverſo venientes aggere Turnus,
Videre Auſonii, gelidu ſque per ima cucurrit
Oſſa tremor. prima ante omnes Juturna Latinos
Audiit, agnovitque ſonum, & tremefacta refugit.
Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
Qualis ubi ad terras abrupto ſidere nimbus
It mare per medium; miſeris, heu, præſcia longè
Horreſcunt corda agricolis; dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemque ſatis; ruet omnia latè:
Antè volant, ſonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in adverſos ductor Rhœteïus hoſtes
Agmen agit; denſi cuneis ſe quiſque coactis
Agglomerant. ferit enſe gravem Thymbræus Oſirim,
Archetium Mneſtheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas. cadit ipſe Tolumnius augur,
Primus in adverſos telum qui torſerat hoſtes.
Tollitur in cœlum clamor, verſique viciſſim
Pulverulenta fugâ Rutuli dant terga per agros.
Ipſe neque adverſos dignatur ſternere morti;
Nec pede congreſſos æquó, nec tela ferentes
Inſequitur: ſolum densâ in caligine Turnum
Veſtigat luſtrans, ſolum in certamine poſcit.
Hôc concuſſa metu mentem Juturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiſcum
Excutit; & longè lapſum temone relinquit:
Ipſa ſubit, manibuſque undantes flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemque & corpus & arma, Metiſci.
Nigra velut magnas domini cùm divitis ædes
Pervolat, & pennis alta atria luſtrat hirundo,
Pabula parva legens, nidiſque loquacibus eſcas;
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circùm
Stagna ſonat: ſimilis medios Juturna per hoſtes
Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru:
Jamque hic germanum jamque hic oſtentat ovantem:

Nec conferre manum patitur : volat avia longè.
  Haud minus Æneas tortos legit obvius orbes,
Veſtigatque virum, & disjecta per agmina magnâ
Voce vocat. quoties oculos conjecit in hoſtem,
Alipedumque fugam curſu tentavit equorum;
Averſos toties currus Juturna retorſit.
Heu, quid agat? vario nequicquam fluctuat æſtu:
Diverſæque vocant animum in contraria curæ.
Huic Meſſapus, utì lævâ duo fortè gerebat
Lenta, levis curſu præfixa haſtilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Subſtitit Æneas, & ſe collegit in arma,
Poplite ſubſidens: apicem tamen incita ſummum
Haſta tulit, ſummaſque excuſſit vertice criſtas.
Tum verò aſſurgunt iræ, inſidiiſque ſubactus,
Diverſos ubi ſenſit equos currumque referri,
Multa Jovem & læſi teſtatus fœderis aras,
Jam tandem invadit medios; & Marte ſecundo
Terribilis, ſævam nullo diſcrimine cædem
Suſcitat; irarumque omnes effundit habenas.
  Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cædes
Diverſas, obitumque ducum, quos æquore toto
Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
Jupiter, æternâ gentes in pace futuras?
  Æneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentes
Pugna loco ſtatuit Teucros) haud multa moratus,
Excipit in latus, &, quà fata celerrima, crudum
Tranſadigit coſtas & crates pectoris enſem.
Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
Congreſſus pedes: hunc venientem cuſpide longâ,
Hunc mucrone ferit; currûque abſciſſa duorum
Suſpendit capita, & rorantia ſanguine portat.
Ille Talon, Tanaïmque neci, fortemque Cethegum,
Tres uno congreſſu & mœſtum mittit Onyten.
Nomen Echionium, matriſque genus Peridiæ.
Hic fratres Lyciâ miſſos & Apollinis agris,
Et juvenem exoſum nequicquam bella Menœten
Arcada

Arcada : piſcoſæ cui circùm flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperque domus ; nec nota potentum
Munera : conductâque pater tellure ſerebat.
Ac velut immiſſi diverſis partibus ignes
Arentem in ſylvam, & virgulta ſonantia lauro ;
Aut ubi decurſu rapido de montibus altis
Dant ſonitum ſpumoſi amnes, & in æquora currunt,
Quiſque ſuum populatus iter : non ſegniùs ambo
Æneas Turnuſque ruunt per prœlia : nunc, nunc
Fluctuat ira intùs ; rumpuntur neſcia vinci
Pectora ; nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranum hic, atavos & avorum antiqua ſonantem
Nomina, per regeſque actum genus omne Latinos,
Præcipitem ſcopulo, atque ingentis turbine ſaxi
Excutit, effunditque ſolo. hunc lora & juga ſubter
Provolvere rotæ : crebro ſuper ungula pulſu
Incita nec domini memorum proculcat equorum ;
Ille ruenti Hyllo animiſque immane frementi
Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet :
Olli per galeam fixo ſtetit haſta cerebro.
Dextera nec tua te, Graiûm fortiſſime Creteu,
Eripuit Turno ; nec dî texere Cupentum,
Ænea veniente, ſui : dedit obvia ferro
Pectora ; nec miſero clypei mora profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, & latè terram conſternere tergo.
Occidis, Argivæ quem non potuêre phalanges
Sternere, nec Priami regnorum everſor Achilles.
Hìc tibi mortis erant metæ : domus alta ſub Idâ ;
Lyrneſſi domus alta, ſolo Laurente ſepulcrum.
Totæ adeò converſæ acies, omneſque Latini,
Omnes Dardanidæ : Mneſtheus, acerque Sereſtus,
Et Meſſapus equûm domitor, & fortis Aſylas,
Tuſcorumque phalanx, Evandrique Arcadis alæ,
Pro ſe quiſque viri ſummâ nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies ; vaſto certamine tendunt.
Hìc mentem Æneæ genetrix pulcherrima miſit,
Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen

Ocyùs, & ſubitâ turbaret clade Latinos.
Ille, ut veſtigans diverſa per agmina Turnum
Hùc atque hùc acies circumtulit, aſpicit urbem
Immunem tanti belli atque impune quietam.
Continuò pugnæ accendit majoris imago:
Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Sereſtum
Ductores, tumulumque capit; quò cætera Teucrûm
Concurrit legio; nec ſcuta aut ſpicula denſi
Deponunt. celſo medius ſtans aggere fatur:
Ne qua meis eſto dictis mora; Jupiter hac ſtat.
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.
Urbem hodie cauſam belli, regna ipſa Latini,
Nî frenum accipere, & victi parere fatentur,
Eruam, & æqua ſolo fumantia culmina ponam.
Scilicet exſpectem, libeat dum prœlia Turno.
Noſtra pati; rurſuſque velit concurrere victus?
Hoc caput, ô cives, hæc belli ſumma nefandi.
Ferte faces properè, fœduſque repoſcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum; denſâque ad muros mole feruntur.
Scalæ improvisò, ſubituſque apparuit ignis.
Diſcurrunt alii ad portas, primoſque trucidant:
Ferrum alii torquent, & obumbrant æthera telis.
Ipſe inter primos dextram ſub mœnia tendit
Æneas, magnâque incuſat voce Latinum;
Teſtaturque deos iterum ſe ad prœlia cogi;
Bis jam Italos hoſtes, hæc alter fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter diſcordia cives:
Urbem alii reſerare jubent, & pandere portas
Dardanidis; ipſumque trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.
Incluſas ut cùm latebroſo in pumice paſtor
Veſtigavit apes, fumoque implevit amaro;
Illæ intùs trepidæ rerum per cerea caſtra
Diſcurrunt, magniſque acuunt ſtridoribus iras.
Volvitur ater odor tectis; tum murmure cæco
Intùs ſaxa ſonant: vacuas it fumus ad auras.
Accidit [illegible] fortuna Latinis,

Quæ totam luctu concuſſit funditùs urbem.
Regina ut tectis venientem proſpicit hoſtem,
Inceſſi muros, ignes ad tecta volare;
Nuſquam acies contrà Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnæ juvenem in certamine credit
Exſtinctum; &, ſubito mentem turbata dolore,
Se cauſam clamat crimenque caputque malorum:
Multaque per mœſtum demens effata furorem,
Purpureos moritura manu diſcindit amictus,
Et nodum informis lethi trabe nectit ab altâ.
Quam cladem miſeræ poſtquam accepêre Latinæ,
Filia prima manu flavos Lavinia crines,
Et roſeas laniata genas; tum cætera circùm
Turba furit: reſonant latæ plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem;
Demittunt mentes: it ſciſsâ veſte Latinus,
Conjugis attonitus fatis urbiſque ruinâ,
Canitiem immundo perfuſam pulvere turpans:
[Multaque ſe incuſat, qui non acceperit antè
Dardanium Ænean, generumque adſciverit ultrò.]
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes ſequitur paucos, jam ſegnior, atque
Jam minùs atque minùs ſucceſſu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
Commixtum clamorem, arrectaſque impulit aures
Confuſæ ſonus urbis & illætabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quiſve ruit tantus diverſâ clamor ab urbe?
Sic ait, adductiſque amens ſubſiſtit habenis.
Atque huic, in faciem ſoror ut converſa Metiſci
Aurigæ, currumque & equos & lora regebat,
Talibus occurrit dictis: Hâc, Turne, ſequamur
Trojugenas, quâ prima viam victoria pandit;
Sunt alii, qui tecta manu defendere poſſint.
Ingruit Æneas Italis, & prœlia miſcet;
Et nos ſæva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnæ nec honore recedes.
Turnus ad hæc.

O ſoror.

O ſoror, & dudum agnovi, cùm prima per artem
Fœdera turbâſti, teque hæc in bella dediſti:
Et nunc nequicquam fallis dea. ſed quis Olympo
Demiſſam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miſeri lethum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ jam ſpondet fortuna ſalutem?
Vidi oculos ante ipſe meos me voce vocantem
Murranum, quo non ſuperat mihi carior alter,
Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Occidit infelix, ne noſtrum dedecus Ufens
Aſpiceret. Teucri potiuntur corpore & armis.
Exſcindine domos (id rebus defuit unum)
Perpetiar? dextâ nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra videbit?
Uſque adeòne mori miſerum eſt? vos ô mihi Manes
Eſte boni: quoniam ſuperis averſa voluntas.
Sancta ad vos anima atque iſtius inſcia culpæ [rum.
Deſcendam, magnorum haud unquam indignus avo-
Vix ea fatus erat; medios volat ecce per hoſtes
Vectus equo ſpumante, Sages, adverſa ſagittâ
Saucius ora, ruitque implorans nomine Turnum:
Turne, in te ſuprema ſalus; miſerere tuorum,
Fulminat Æneas armis, ſummaſque minatur
Dejecturum arces Italûm, excidioque daturum:
Jamque faces ad tecta volant. in te ora Latini,
In te oculos referunt: muſſat rex ipſe Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ ſeſe ad fœdera flectat.
Præterea Regina, tui fidiſſima, dextrâ
Occidit ipſa ſuâ, lucemque exterrita fugit.
Soli pro portis Meſſapus & acer Atinas
Suſtentant aciem: circùm hos utrimque phalanges
Stant denſæ, ſtrictiſque ſeges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deſerto in gramine verſas.
Obſtupuit variâ confuſus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito ſtetit: æſtuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoque inſania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & conſcia virtus.
Ut primùm diſcuſſæ umbræ, & lux reddita menti,

Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus, eque rotis magnam reſpexit ad urbem.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cœlum undabat vortex, turrimque tenebat:
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipſe,
Subdideratque rotas, ponteſque inſtraverat altos.
Jam jam fata, ſoror, ſuperant; abſiſte morari:
Quò deus, & quò dura vocat fortuna, ſequamur.
Stat conferre manum Æneæ: ſtat, quicquid acerbi eſt,
Morte pati: nec me indecorem, germana, videbis
Ampliùs. hunc, oro, ſine me furere antè furorem.
Dixit, & e curru ſaltum dedit ocyùs arvis:
Perque hoſtes: per tela ruit: mœſtamque ſororem
Deſerit, ac rapido curſu media agmina rumpit.
Ac veluti montis ſaxum de vertice præceps
Cùm ruit avulſum vento, ſeu turbidus imber
Proluit, aut annis ſolvit ſublapſa vetuſtas,
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exultatque ſolo; ſylvas, armenta, viroſque
Involvens ſecum: disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros; ubi plurima fuſo
Sanguine terra madet, ſtriduntque haſtilibus auræ:
Significatque manu, & magno ſimul incipit ore:
Parcite jam, Rutuli; & vos tela inhibete, Latini:
Quæcumque eſt fortuna, mea eſt: me verius unum
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
Diſceſsêre omnes medii, ſpatiumque dedère.
At pater Æneas, audito nomine Turni,
Deſerit & muros, & ſummas deſerit arces;
Præcipitatque moras omnes; opera omnia rumpit:
Lætitiâ exultans; horrendumque intonat armis:
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipſe, coruſcis
Cùm fremit ilicibus, quantus, gaudetque nivali
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.
Jam verò & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
Convertêre oculos Itali; quique alta tenebant
Mœnia, quique imos pulſabant ariete muros:
Armaque depoſuêre humeris. ſtupet ipſe Latinus.
Ingentes

Ingentes, genitos diverſis partibus orbis,
Inter ſe coiïſſe viros, & cernere ferro.
Atque illi, ut vacuo patuerunt æquore campi,
Procurſu rapido, conjectis eminùs haſtis,
Invadunt Martem clypeis atque ære ſonoro.
Dat gemitum tellus: tum crebros enſibus ictus
Congeminant. Fors & virtus miſcentur in unum.
Ac velut, ingenti Sylâ ſummove Taburno
Cùm duo converſis inimica in prœlia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi ceſsêre magiſtri;
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque juvencæ,
Quis nemori imperitet, quem tota armenta ſequantur;
Illi inter ſeſe multâ vi vulnera miſcent,
Cornuaque obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla armoſque lavant; gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Æneas & Daunius heros
Concurrunt clypeis, ingens fragor æthera complet.
Jupiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diverſa duorum;
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum.
Emicat hic, impune putans, & corpore toto
Altè ſublatum conſurgit Turnus in enſem,
Et ferit. exclamant Troës trepidique Latini,
Arrectæque amborum acies. at perfidus enſis
Frangitur, in medioque ardentem deſerit ictu:
Nî fuga ſubſidio ſubeat. fugit ocyor Euro,
Ut capulum ignotum dextramque aſpexit inermem.
Fama eſt, præcipitem, cùm prima in prœlia junctos
Conſcendebat equos, patrio mucrone relicto
Dum, trepidat ferrum aurigæ rapuiſſe Metiſci:
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit; poſtquam arma dei ad Vulcania ventum eſt,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Diſſiluit: fulvâ reſplendent fragmina arenâ.
Ergo amens diverſa fugâ petit æquora Turnus:
Et nunc hùc, indè hùc incertos implicat orbes.
Undique enim denſâ Teucri incluſere coronâ:
Atque hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingunt.

Nec minùs Æneas, quamquam tardata ſagittâ
Interdum genua impediunt, curſumque recuſant,
Inſequitur, trepidique pedem pede fervidus urget.
Incluſum veluti ſi quando flumine nactus
Cervum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ,
Venator curſu canis & latratibus inſtat:
Ille autem, inſidiis & ripâ territus altâ,
Mille fugit refugitque vias: at vividus Umber
Hæret hians, jam jamque tenet, ſimiliſque tenenti
Increpuit malis, morſuque eluſus inani eſt.
Tum verò exoritur clamor: ripæque lacuſque
Reſponſant circa, & cœlum tonat omne tumultu.
Ille ſimul fugiens, Rutulos ſimul increpat omnes,
Nomine quemque vocans, notumque efflagitat enſem.
Æneas mortem contra præſenſque minatur
Exitium, ſi quiſquam adeat; terretque trementes,
Exciſurum urbem minitans, & ſaucius inſtat.
Quinque orbes explent curſu, totidemque retexunt
Hùc illùc. neque enim levia aut ludicra petuntur
Præmia: ſed Turni de vitâ & ſanguine certant.
Fortè ſacer Fauno foliis oleaſter amaris
Hìc ſteterat, nautis olim venerabile lignum;
Servati ex undis ubi figere dona ſolebant
Laurenti divo, & votas ſuſpendere veſtes.
Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Suſtulerant, puro ut poſſent concurrere campo.
Hìc haſta Æneæ ſtabat: hùc impetus illam
Detulerat fixam, & lentâ in radice tenebat.
Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
Dardanides; teloque ſequi, quem prendere curſu
Non poterat. tum verò amens formidine Turnus,
Faune, precor, miſerere, inquit: tuque optima ferrum
Terra tene; colui veſtros ſi ſemper honores;
Quos contrà Æneadæ bello fecêre profanos.
Dixit, opemque dei non caſſa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentoque in ſtirpe moratus,
Viribus haud ullis valuit diſcludere morſus
Roboris Æneas. dum nititur acer & inſtat,

Rurſus

Rurſùs in aurigæ faciem mutata Metiſci
Procurrit, fratrique enſem dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci nymphæ indignata licere,
Acceſſit, telumque altâ ab radice revellit.
Olli ſublimes armis, animiſque refecti,
Hic gladio fidens, hic acer & arduus haſtâ,
Aſſiſtunt contrà certamine Martis anheli.
  Junonem interea rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulvâ pugnas de nube tuentem:
Quæ jam finis erit, conjux? quid denique reſtat?
Indigetem Ænean ſcis ipſa, & ſcire fateris,
Deberi cœlo, fatiſque ad ſidera tolli.
Quid ſtruis? aut quâ ſpe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin' decuit violari vulnere divum?
Aut enſem (quid enim ſine te Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim creſcere victis?
Deſine jam tandem, precibuſque inflectere noſtris:
Nec te tantus edat tacitam dolor; & mihi curæ
Sæpe tuo dulci triſtes ex ore recurſent.
Ventum ad ſupremum eſt. terris agitare vel undis
Trojanos potuiſti: infandum accendere bellum,
Deformare domum, & luctu miſcere hymenæos;
Ulteriùs tentare veto. Sic Jupiter orſus;
Sic dea ſubmiſſo contrà Saturnia vultu:
  Iſta quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Jupiter; & Turnum & terras invita reliqui.
Nec tu me aëriâ ſolam nunc ſede videres
Digna indigna pati; ſed flammis cincta ſub ipſam
Starem aciem, traheremque inimica in prœlia Teucros.
Juturnam miſero, fateor, ſuccurrere fratri
Suaſi, & pro vitâ majora audere probari;
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:
Adjuro Stygii caput implacabile fontis,
Una ſuperſtitio ſuperis quæ reddita divis.
Et nunc cedo equidem, pugnaſque exoſa relinquo
Illud te, nullâ fati quod lege tenetur,
Pro Latio obteſtor, pro majeſtate tuorum:
Cùm jam connubiis pacem felicibus (eſto)

Component; cùm jam leges & fœdera jungent;
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucroſque vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere veſtes.
Sit Latium; ſint Albani per ſæcula reges:
Sit Romana potens Italâ virtute propago;
Occidit, occideritque ſinas cum nomine Troja.
 Olli ſubridens hominum rerumque repertor:
Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
Irarum tantos volvis ſub pectore fluctus?
Verùm age, & inceptum fruſtra ſubmitte furorem.
Do, quod vis; & me victuſque volenſque remitto.
Sermonem Auſonii patrium moreſque tenebunt.
Utque eſt, nomen erit: commixti corpore tanto
Subſident Teucri. morem rituſque ſacrorum
Adjiciam, faciamque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus, Auſonio mixtum quod ſanguine ſurget,
Supra homines, ſupra ire deos pietate videbis;
Nec gens ulla tuos æquè celebrabit honores.
Annuit his Juno, & mentem lætata retorſit.
Interea excedit cœlo, nubemque reliquit.
 His actis aliud genitor ſecum ipſe volutat:
Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ peſtes, cognomine Diræ,
Quas & Tartaream Nox intempeſta Megæram
Uno eodemque tulit partu, paribuſque revinxit
Serpentum ſpiris, ventoſaſque addidit alas.
Hæ Jovis ad ſolium ſævique in limine regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum morboſque deûm rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.
Harum unam celerem demiſit ab æthere ſummo
Jupiter, inque omen Juturnæ occurrere juſſit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur:
Non ſecus ac nervo per nubem impulſa ſagitta,
Armatam ſævi Parthus quam felle veneni,
Parthus ſive Cydon, telum immedicabile torſit;
Stridens & celeres incognita tranſilit umbras.

Talis

Talis ſe ſata Nocte tulit, terraſque petivit.
Poſtquam acies videt Iliacas atque agmina Turni,
Alitis in parvæ ſubitam collecta figuram,
Quæ quondam in buſtis aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, ſerum canit importuna per umbras;
Hanc verſa in faciem, Turni ſe peſtis ad ora
Fertque refertque ſonans, clypeumque everberat alis.
Illi membra novus ſolvit formidine torpor;
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
At, procul ut Diræ ſtridorem agnovit & alas,
Infelix crines ſcindit Juturna ſolutos,
Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis:
Quid nunc te tua, Turne, poteſt germana juvare?
Aut quid jam duræ ſuperat mihi? quâ tibi lucem
Arte morer? talin' poſſum me opponere monſtro?
Jam jam linquo acies. ne me terrete timentem,
Obſcœnæ volucres; alarum verbera noſco,
Lethalemque ſonum; nec fallunt juſſa ſuperba
Magnanimi Jovis. hæc pro virginitate reponit?
Quò vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certè, & miſero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego? aut quicquam mihi dulce meorum
Te ſinè, frater, erit? ô quæ ſatìs alta dehiſcat
Terra mihi, maneſque deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu
Multa gemens, & ſe fluvio dea condidit alto.
Æneas inſtat contrà, telumque coruſcat
Ingens arboreum, & ſævo ſic pectore fatur: [tractas?
Quæ nunc deinde mora eſt? aut quid jam, Turne, re-
Non curſu, ſævis certandum eſt cominùs armis.
Verte omnes tete in facies; & contrahe, quicquid
Sive animis, ſive arte vales: opta ardua pennis
Aſtra ſequi, clauſumque cavâ te condere terrâ.
Ille caput quaſſans; Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox; dî me terrent, & Jupiter hoſtis.
Nec plura effatus, ſaxum circumſpicit ingens;
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè jacebat
Limes

Limes agro poſitus, litem ut diſcerneret arvis:
Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus;
Ille manu raptum trepidâ torquebat in hoſtem
Altior inſurgens, & curſu concitus heros.
Sed neque currentem ſe, nec cognoſcit euntem,
Tollentemve manu, ſaxumque immane moventem.
Genua labant, gelidus concrevit frigore ſanguis.
Tum lapis ipſe viri, vacuum per inane volutus,
Nec ſpatium evaſit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in ſomnis, oculos ubi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam avidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur:
Sic Turno, quâcumque viam virtute petivit,
Succeſſum dea dira negat. tum pectore ſenſus
Vertuntur varii. Rutulos aſpectat & urbem,
Cunctaturque metu, telumque inſtare tremiſcit.
Nec quò ſe eripiat, nec quâ vi tendat in hoſtem,
Nec currus uſquam videt aurigamve ſororem.
Cunctanti telum Æneas fatale coruſcat,
Sortitus fortunam oculis; & corpore toto
Eminùs intorquet. murali concita nunquam
Tormento ſic ſaxa fremunt, nec fulmine tanti
Diſſultant crepitus. volat atri turbinis inſtar
Exitium dirum haſta ferens; oraſque recludit
Loricæ, & clypei extremos ſeptemplicis orbes;
Per medium ſtridens tranſit femur. incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Conſurgunt gemitu Rutuli, totuſque remugit
Mons circùm, & vocem latè nemora alta remittun
Ille humilis ſupplexque, oculos dextramque precant
Protendens, Equidem merui, nec deprecor (inquit
Utere ſorte tuâ: miſeri te ſiqua parentis
Tangere cura poteſt, oro (fuit & tibi talis
Anchiſes genitor) Dauni miſerere ſenectæ:
Et me, ſeu corpus ſpoliatum lumine mavis,

R

Redde meis. viciſti, & victum tendere palmas
Auſonii videre ; tua eſt Lavinia conjux.
Ulteriùs ne tende odiis. Stetit acer in armis
Æneas, volvens oculos, dextramque repreſſit.
Et jam jamque magìs cunctantem flectere ſermo
Cœperat, infelix humero cùm apparuit ingens
Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri ; victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum inſigne gerebat.
Ille oculis poſtquam ſævi monimenta doloris
Exuviaſque hauſit, furiis accenſus, & irâ
Terribilis : Tunc hinc ſpoliis indute meorum
Eripiare mihi ? Pallas te hôc vulnere, Pallàs
Immolat, & pœnam ſcelerato ex ſanguine ſumit.
Hoc dicens, ferrum adverſo ſub pectore condit
Fervidus : aſt illi ſolvuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub umbras.

FINIS.

non genus omne (est) peraus [illegible]
n[illegible] (verum fuisset). = Translate
would have [illegible]ed to have [illegible] pref-
ences unless (when they lived) my
[illegible]! It had [illegible] true that I
[illegible] [illegible] dared the whole.
This reply is perfect
suited to the speaker.

[illegible] omitted in [illegible] constructions
[illegible].

rausos – perosos Plautus illotus.
usus explosus comp. losure = Perausa
found in the other Classics? perhaps
obsolete or formed for the occasion
with greater force of expression
former supposition accounts for
Orthography"? Peraurus is
fire like [illegible].

omitted in such constructions passim
unpleasant. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. This omission [illegible]

not very common is it to be att
to the hurry & warmth of the
So Queca, eyes - f.d.&c. exam
Scilicet 261. 266. 225

Omnia d'Or 63.486

Pallens 2 = 47 : 3 = 39 ... 6 = 4 5.15 : 7.5

Spondaeus ... 4..44 = 5..38 : 7 ... 53

2.5.38

qui V u qui = quis ... = 2 ... = 2.6

+ Pallens ferrugine Val. Flac.

52. 50 = 10..50

ducere ... 1 ... N.B.

ducere filum. lunam.

Ducans ... saltabat ...

Permanet ... reste ...

Ducere ...

... 4.

... 91 : ... 11